# LA CHRONIQUE DES STEPPES KIPTCHAK
## *TEVĀRĪḪ-I DEŠT-I QIPČAQ*
## DU XVII^E SIÈCLE

ZAKŁAD ORIENTALISTYKI
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

ANANIASZ ZAJĄCZKOWSKI

# KRONIKA STEPÓW KIPCZACKICH

## *TEVĀRĪḪ-I DEŠT-I QIPČAQ*

## Z XVII WIEKU

(Ms. İstanbul, Topkapï Sarayï, B. 289)

Wydanie krytyczne wraz z XVIII-wiecznym przekładem francuskim
(Ms. Paris, Bibliothèque Nationale, Turcs, S. 874)

WARSZAWA 1966
PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

ZAKŁAD ORIENTALISTYKI
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

ANANIASZ ZAJĄCZKOWSKI

# LA CHRONIQUE DES STEPPES KIPTCHAK

# *TEVĀRĪḪ-I DEŠT-I QIPČAQ*

## DU XVII$^{E}$ SIÈCLE

(Ms. İstanbul, Topkapı Sarayı, B. 289)

Édition critique avec la traduction française du XVIII$^{e}$ siècle
(Ms. Paris, Bibliothèque Nationale, Turcs, S. 874)



WARSZAWA 1966
PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

PRACE ORIENTALISTYCZNE
tom XVI

Rada Redakcyjna Prac Orientalistycznych:
Stefan Strelcyn, Ananiasz Zajączkowski

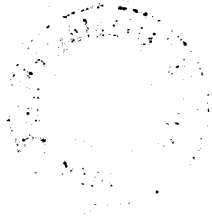



Copyright by
Państwowe Wydawnictwo Naukowe
Warszawa 1966

Printed in Poland

## TABLE DES MATIÈRES


| | Page |
|---|---|
| Introduction | 7 |
| 1. Remarques préliminaires | 7 |
| 2. Le nom de l'auteur et le titre de l'ouvrage | 11 |
| 3. Description des manuscrits | 14 |
| 4. Arrangement de l'édition | 18 |
| Texte (édition critique) | 21 |
| Traduction (par le S. De Launay) "Abrégé de l'histoire des quatorze premiers Khans" | 75 |
| Fac-similé — Planches (hors texte) | 99 |
| Ms. Paris, Bibliothèque Nationale, Turcs, S. 874 | 101 |
| Ms. Istanbul, Topkapï Sarayï, B. 289 | 132 |

# INTRODUCTION

## 1. Remarques préliminaires

Dans l'historiographie turque, le nom de عبد الله ابن رضوان ʿAbdullāh ibn Riẓvān (ʿAbdullāh fils de Riẓvān) est connu avant tout comme celui de l'auteur de l'histoire de l'Égypte تاريخ مصر *Tarih-i Miṣr*.

Cette chronique du XVII[e] siècle a été dédiée au sultan ottoman Ibrahim et au grand vizir Qara Moustafa Pacha (entre 1639 et 1644). Dans quelques-unes des copies de cette histoire on trouve les tableaux chronologiques de tous les souverains qui ont régné sur l'Égypte, depuis Seth, fils d'Adam, jusqu'au sultan Mehmed IV (accédé au trône en 1648).

Les nombreuses collections des manuscrits orientaux en Europe et en Asie possèdent les copies de cet ouvrage. A titre d'exemple, je voudrais mentionner ici les noms de quelques-unes de ces collections.

La collection du British Museum à Londres renferme un exemplaire de cet ouvrage dans la copie du XVIII[e] siècle, provenant de la collection des manuscrits orientaux de notre célèbre compatriote, l'orientaliste polonais Alexandre (August) J a b a (= Żaba): Or. 1132[1]:

"A history of Egypt, with an introduction treating of general history, compiled about A. H. 1056 by ʿAbd-ullah B. Riẓvān, عبد الله بن رضوان.

The author [...] takes, in the verses inserted in the preface, the poetical surname of ʿAbdi.

In his account of the Khans of Crimea, he relates how his father, Riẓvān Pasha, was sent to Kaffa, A. H. 1019.

The author, who took part in the engagement, was rewarded with an appointment to the body-guard (*Muteferriḳah*)".

Dans cette même notice, nous trouvons déjà des renseignements sur les autres copies consérvées dans les différentes bibliothèques, comme, par exemple, celles de Leyde, de Gotha et de Vienne.

---

[1] Cf. Charles R i e u, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, London 1888, p. VIII: "...a collection of 106 Oriental MSS. formed by M. Alexandre Jaba, late Russian Consul at Erzerum...", et p. 68a.

La Bibliothèque Nationale de Paris, Mss. Turcs, possède deux copies de l'histoire de l'Égypte de notre auteur: S. (Supplément) 1041 et S. 1043[2]:

"Histoire de l'Égypte, de ses origines au règne du sultan el-Mélik al-Ashraf Touman Bey, par 'Abd Allah ibn Rizwan, surnommé Rizwan Pachazadè, qui prenait en poésie le surnom de 'Abdi; cette chronique, qui est divisée en neuf chapitres, a pour base un ouvrage arabe, intitulé تشعل الازهار في عجائب الاقطار".

La copie est écrite en 1082 de l'hégire (1671—2). Une autre copie est aussi exécutée sous le règne de Mehmed IV, en 1683.

Dans la collection de la Bibliothèque Vaticane nous trouvons une copie plus tardive (du XVIII[e] siècle): Vat. Turco 181[3]:

"*Tarih-i Mişr*, storia d'Egitto di 'Abdullāh detto Rizvān-Zāde, dalla creazione di Adamo fino alla conquista dal Sultano turco Selīm I nel 1516. Notizie aggiuntive negli ultimi fogli portane la cronaca fino al 1059/1049—50. [...] A fol. 2 lodi del sultano Mehmed IV (1648—1687) salito sul trono l'anno 1058/1648 e del ministro Muştafa Pascià al quale fu presentata l'opera. Il nome dell'autore عبد الله بن رضوان è indicato nell'introduzione a fol. 2".

Parmi les bibliothèques de Turquie, il faut remarquer surtout la collection du Palais Topkapï à Istanboul. Dans cette collection sont conservées trois copies de l'histoire de l'Égypte de notre auteur: R. 1411, R. 1412, R. 1413[4]:

"Tahminen XVII. asırda kopya edilmiştir... تاريخ مصر *Tārīh-i Mişr*. Şiirde 'Abdī tahallus eden Rizvān Pāşā-zāde 'Abdullāh tarafından kaleme alınmış olan bu eser 1049—1053 (1639—1644) yıllarında sultan Ibrāhīm'e ve veziri Ķarā Muştafā Paşaya ithaf edilmişti. Dokuz baba ayrılmış olan bu kitap Arapça تشعل الازهار فى عجائب الاقطار *Teşa'ul el-ezhār fī 'acā'ib el-akţār* adlī, bir esere dayanılarak yazılmıştır".

Comme on le voit, les renseignements sur cet ouvrage sont presque identiques dans les différents catalogues. C'est pourquoi notre auteur figure aussi dans les manuels d'historiographie ottomane surtout comme l'auteur de l'histoire de l'Égypte.

M. Herbert Jansky dans sa contribution à l'historiographie ottomane de l'Égypte a démontré la popularité de l'ouvrage d'"Abdullāh Rizvān-zāde[5].

Dans le compendium de M. Franz Babinger notre auteur se présente aussi comme l'historien de l'Égypte[6]:

---

[2] Cf. E. Blochet, *Catalogue des Manuscrits Turcs*, Bibliothèque Nationale, Paris 1933, tome II, p. 143.

[3] Cf. Ettore Rossi, *Elenco dei manoscritti turchi della Biblioteca Vaticana*, "Studi e Testi", 174, Città del Vaticana 1953, p. 159.

[4] Cf. Fehmi Edhem Karatay, *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Kataloğu*, c. I (Din, Tarih, Bilimler), Istanbul 1961, p. 196, n° 602. Il faut corriger la cote du manuscrit: R. 1141, correctement R. 1411. Il convient aussi de rayer l'explication donnée dans le catalogue: "Ayni eser".

[5] Cf. Herbert Jansky, *Beiträge zur osmanischen Geschichtsschreibung über Ägypten*, "Der Islam", vol. XXI, Berlin — Leipzig 1933, pp. 274—278, III. Aḥmed Ḥamdī et surtout p. 278: "Das Hauptergebnis ist, dass Aḥmed Ḥamdī aus der Reihe der osmanischen Geschichtsschreiber ausscheidet und sein vermeintliches Werk fortan als *Rizwān Pašazāde* Brüchstücke zu gelten hat".

[6] Cf. Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig 1927, p. 176.

"151. 'ABDULLĀH ČELEBI, GEN. RIḌWĀN PAŠA-ZĀDE. Über das Leben des Verfassers, der ein Sohn des einstigen Statthalters von Kaffa (1019/1610) Riḍwān Paša ist und zeitweilig das Amt eines Hoffuriers (*müteferriqa*) bekleidete, steht nichts fest.

Sein wohl im Jahre 1049/1639 unter Sultan Ibrāhīm I. verfasstes, *ta'rīch-i Riḍwān paša-zāde* genanntes weltgeschichtliches Werk behandelt in rund sechshundert Abschnitten die gesamte alte und neue Geschichte, wobei als stetiger Ausgangs- und Vergleichspunkt die Geschichte Ägyptens in neun Unterabteilungen (*faṣl*) zugrunde liegt".

Cette description de l'ouvrage d'"Abdullāh ibn Riẓvān ressemble très vivement à celle formulée par Joseph von Hammer d'avant un siècle[7]:

"*Tarichi Riswanpaschasade*, d.i. die Geschichte Abdullah Tschelebi's des Sohnes Riswanpascha's, ein universalhistorisches Potpourri in 600 Abschnitten [...] doch so, dass immer die Geschichte Aegypten's sowohl die ältere als neuere, vorherrscht".

Cependant notre auteur a écrit encore un autre traité sur l'histoire de la Crimée. Joseph Hammer dans la notice que nous venons de citer a déjà remarqué l'intérêt de notre auteur pour l'histoire du khanat de Crimée[8]:

"Da des Verfassers Vater, Riswanpascha i. J. 1019 (1610) Pascha von Kaffa war, ist auch besonders auf die Geschichte der Krim Rücksicht genommen".

Dans le compendium du professeur Fr. Babinger nous lisons l'information suivante sur cet ouvrage[9]:

"Ausserdem verfasste Riḍwān Paša-zāde noch eine kurze Geschichte der Krim-Chane, betitelt *ta'rīch-i chānān-i Tatar we-dešt-i Qipčaq*, die er dem Admiral Ḥusejn Paša überreichte. Darin ist die Geschichte jener Fürsten bis zur Zeit Murāds IV. dargestellt".

Il en résulte que la chronique des khans de Crimée, étant l'ouvrage de notre auteur, était en même temps un précédent à l'histoire de l'Égypte. Cette chronique était conservée en copie manuscrite — selon l'information de Joseph von Hammer, répétée par M. le Professeur Fr. Babinger — dans l'Arsenal à Paris (n° 39) et actuellement on peut la trouver à la Bibliothèque Nationale à Paris, Manuscrits Turcs, Supplément 874. Voici la description détaillée du manuscrit[10]:

"Abrégé de l'histoire des quatorze premiers khans [de Crimée], depuis qu'ils dépendent du Grand Seigneur, traduit par le s[r] Delaunay, jeune de langues de France, à Constantinople, 1737, avec le texte turc, qui fut écrit par 'Abd Allah, fils de Rizwan Pacha, lequel le dédia au kaïmmakam Mousa Pacha, sous le règne de Mourad IV. Le dernier prince de Crimée qui se trouve cité dans cet abrégé est Béhadour Guiréi,

---

[7] Cf. Joseph von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Pest 1833, IX. Band, p. 183 ("Verzeichniss von Hammers handschriftlicher Sammlung orientalischer Werke über osmanische Geschichte").

[8] *Ibid.*, p. 183.

[9] Fr. Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig 1927, p. 176.

[10] Cf. E. Blochet, *Catalogue des Manuscrits Turcs*, Bibliothèque Nationale, Paris 1933, tome II, p. 81.

fils de Sélamet Guiréi, qui fut intronisé après la mort de ʿInayet Guiréi, en 1047 (1637); on trouve, à la fin de cet ouvrage, la liste des khans de Crimée depuis Mingli Guiréi (883 de l'hégire = 1478) jusqu'à la seconde accession de Kaplan Guiréi (1125 de l'hégire = 1713)".

Nous nous occuperons plus loin de la question de l'intitulé turc de cette chronique, mais déjà ici il nous faut attirer l'attention sur la circonstance suivante. Dans le manuscrit original il manque le frontispice ou la feuille de titre en turc. Le manuscrit commence par des louanges de Dieu (*temǧīd*). Il est vrai que l'auteur du Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale a donné, dans la "Table des titres"[11], l'intitulé "*Tarikh-i Krim* par ʿAbd Allah, fils de Rizwan Pacha", mais ce titre provient de lui même et non de l'auteur du manuscrit.

Cette information sur le manuscrit parisien, provenant — comme nous voyons — de l'époque de l'orientalisme "romanesque" de Joseph von Hammer avait survécu jusqu'à nos jours comme le renseignement sur le manuscrit unique de cette chronique conservé dans la bibliothèque de l'Arsenal (!).

Sous ce rapport il est très instructif d'observer que dans la plus recente édition de l'Encyclopédie de l'Islām, publiée en Turquie, M. Halil Inalcık, l'auteur de l'article "Giray", a cité cette information comme unique sur le manuscrit de la chronique de Crimée[12]:

"Vekayinâmeler:

Ridvan Paşa-zade Abdullah, *Tarih-i ḫanan-i Tatar ve Deşt-i Kipçak* (Paris, Arsenal Bibl., n° 39)".

Ce n'est qu'il y a deux ans, après la publication du catalogue de la collection des manuscrits turcs du Palais Topkapï à Istanboul, que nous avons reçu la première nouvelle sur l'existence d'une autre copie de cette chronique: cote B. (Bagdad kiöşk) 289[13]:

"'Osmān Kirīmī eliyle 1192 (1778—79) de kopya edilmiştir. [...] تواريخ دشت قبچاق *Tevārīḫ-i Deşt-i Kipçak*. Kïrïm veya Deşti Kïpçak denilen memleketin IV. Murād zamanïndaki ahvalini bildiren bu eser ʿAbdullāh b. Riżvān isminde bir zat tarafïndan kaleme alïnmïş ve IV Murād namïna ithaf olunmuştur".

Il faudrait ici faire mention d'un détail très caractéristique de notre problème: l'auteur du catalogue, le savant distingué dans le domaine de la connaissance de sa littérature turque natale, ne pouvait pas identifier ʿAbdullāh b. Riżvān avec l'auteur de l'ouvrage sur l'histoire de l'Égypte ʿAbdullāh Riżvān-paşa-zāde ("bir zat tarafïndan...")[14]. Il ne cite naturellement pas non plus les renseignements sur cette chronique de la Bibliothèque Nationale à Paris.

---

[11] *Ibid.*, p. 290.

[12] Cf. Halil Inalcïk, l'article "Giray" dans l'*Islâm Ansiklopedisi*, Istanbul 1945, c. IV, p. 788 b.

[13] Cf. Fehmi Edhem Karatay, *Topkapï Sarayï Müzesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Kataloğu*, Istanbul 1961, c. I, p. 327. Il faut corriger la cote fautive: B. 298 (correctement B. 289=la position du Catalogue 1009).

[14] Dans l'index des noms de personnes, ajouté à la fin du IIe volume du Catalogue, figurent séparément: p. 433: ʿAbdī, Riżvān Pāšā-zāde ʿAbdullāh et p. 434: ʿAbdullāh b. Riżvān.

En conclusion, il faut souligner que les collections des manuscrits orientaux possèdent actuellement d e u x copies de la chronique de Crimée: une de Paris (= Ms. P) et une autre d'Istanboul (= Ms. T).

### 2. Le nom de l'auteur et le titre de l'ouvrage

Dans les élaborations précitées, assez nombreuses, nous rencontrons les différentes formes du surnom de l'auteur des ouvrages ci-dessus mentionnés.

A. L'histoire de l'Égypte

| Nom de l'auteur | Source citée |
|---|---|
| a) ʿAbdullāh ibn (b.) Riẓvān[15] (en orthographe arabe: عبد الله ابن (بن) رضوان) | R i e u<br>B l o c h e t<br>R o s s i |
| b) ʿAbdullāh Riẓvān-zāde | R o s s i |
| c) ʿAbdullāh Riẓvān Paša-zāde | B l o c h e t<br>K a r a t a y<br>J a n s k y |
| d) ʿAbdullāh Čelebi Riẓvān Paša-zāde | H a m m e r<br>B a b i n g e r |
| e) ʿAbdī (le surnom poétique, *taḫalluṣ*) | R i e u<br>B l o c h e t<br>K a r a t a y |

B. La chronique de Crimée

| Nom de l'auteur | Source citée |
|---|---|
| a) ʿAbdullāh ibn (b.) Riẓvān | K a r a t a y |
| b) ʿAbdullāh fils de Riẓvān Paša | B l o c h e t |
| c) ʿAbdullāh Riẓvān Paša-zāde | I n a l c ı̆ k |
| d) ʿAbdullāh Čelebi Riẓvān Paša-zāde | B a b i n g e r |

En comparant ces deux listes, nous tirons la conclusion que toutes les formes du nom de l'auteur que nous venons d'énumérer désignent le même personage. Nous pouvons constater ici que dans le manuscrit original figure seulement le nom d'ʿAbdullāh ibn Riẓvān en orthographe arabe: رضوان (ou بن) ابن الله عبد. Cette con-

[15] Nous ne prenons pas en considération, évidemment, les alternances de l'orthographe ou de la transcription, comme, par exemple: *Riḍwān*, *Riẓwān*, *Riżvān*, *Riẓvān*, etc., ou *Pāšā*, *Pacha*, *Paşa*, etc.

statation se rapporte aussi bien au manuscrit concernant l'histoire de l'Égypte[16] qu'à la chronique de Crimée (au manuscrit parisien P et au manuscrit T).

La forme du surnom Rizvān Paša-zāde est naturellement traditionnelle: elle provient probablement de la traduction française du XVIII[e] siècle écrite par Delaunay, "jeune de langues de France", à Constantinople en 1737.

Cf. Ms. P, folio 6 recto (la partie française) ult. et folio 6 verso, v. 1: "Moy abdoullah fils de Rizvan Pacha", tandis que dans le texte turc de l'original du ms. P, folio 4 verso, nous lisons: بو ضعیف ناتوان المحتاج الی الله الملك المنان عبد الله ابن رضوان Une formule identique (avec une variante du texte: فقیر au lieu de ضعیف du ms. P) se trouve dans le ms. T (cf. l'édition critique, folio 2 recto).

Le nom de l'auteur de la chronique de Crimée paraît seulement dans le texte de la préface. Il manque le nom de l'auteur en frontispice du ms. T. (Le ms. P ne possède pas de frontispice en turc). Le nom de l'auteur d'après le texte de la préface est connu tout court comme: 'Abdullāh ibn Rizvān.)

Quant au titre de la chronique, le manuscrit parisien (P) ne contient qu'un intitulé en français: "Abrégé de l'histoire des quatorze premiers Khans". Le texte turc de l'original — dans le ms. P — commence sans titre par la préface même (les louanges de Dieu, voir plus loin).

Dans le Ms. T nous avons deux formules pour le titre. Folio 1 recto (le frontispice): تواریخ دشت قپچاق عن خطّهٔ قریم در ایام سلطنت سلطان مراد خان ابن سلطان احمد خان عایه الر حمة و الغفران

Folio 1 verso (la préface, avant le *bismillah*): تواریخ تاتار خوانان قدیم و احوال دشت قپچاق در ایام سلطنت مراد خان بن سلطان احمد خان اید الله دولته

Il en découle que le titre *Ta'rīḫ-i ḫānān-i Tatar ve Dešt-i Qipčaq*, cité par M. Babinger (suivant l'information de Joseph Hammer) et répété par Halil Inalcĭk, n'est pas exact. En examinant le manuscript T qui — comme inédit — restait méconnu des deux savants historiens mentionnés ci-dessus, nous avons choisi, comme le titre préférable, la première formule employée par l'auteur (ou par le copiste?) dans le frontispice: *Tevārīḫ-i Dešt-i Qipčaq*, c'est-à-dire "La Chronique des Steppes Kiptchak".

Une seconde formule suit[17]: *Tevārīḫ-i tatar ḫavānān* (ou *ḫ'ānān*, mais pas *ḫānān*[18]) *qadīm ve aḥvāl-i Dešt-i Qipčaq*, c'est-à-dire "La Chronique des Khans (souverains) Tatars anciens et l'État des Steppes Kiptchak".

---

[16] Cf. Charles Rieu, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, London 1888, p. 68a.

[17] Ce deuxième titre ne figure pas dans le Catalogue de la Bibliothèque du Palais Topkapĭ à Istanboul par F. Edhem Karatay, *op. cit.*, I, p. 327.

[18] Dans le Ms. T nous trouvons nettement la forme: خوانان que l'on ne peut pas lire évidemment comme *Ḫaqānān*, parce que le mot *ḫāqān* (dans le pluriel persan *ḫāqānān* est écrit par *alif*, aussi après *ḫ*, donc خاقانان *ḫāqānān*. La forme du pluriel de خان : خوانان *ḫavānān* n'est pas très correcte. Le pluriel correct en arabe est خوانين *ḫavānīn*. On peut lire naturellement aussi: *ḫ'ānān*, mais d'aucune façon: *ḫānān* comme l'a donné M. Babinger.

En abrégé, ce titre assez long prenait la forme que nous aussi préférons: *Tevārīḫ-i Dešt-i Qipčaq*. Il faut ajouter que dans la préface l'auteur appelle son ouvrage tout court et traditionnellement: رساله *risāle* "le traité".

L'expression *Dešt-i Qipčaq* "Les Steppes Kiptchak" est très repandue dans la littérature d'Orient. Pour la première fois la dénomination *Dešt-i Qipčaq* a été employée par le célèbre voyageur d'Orient Nāṣir-i Ḫusrau dans son *Dīvān* du XI$^{e}$ siècle[19]:

"Le fait que la dénomination *dasht-i Ḳipčaḳ* s'était étendue aussi à la Russie du Sud est prouvé par le témoignage de Ḥamd Allāh Ḳazwīnī, d'après lequel *dasht-i Ḳipčaḳ* serait synonyme de *dasht-i Khazar*; comme on le sait, le même peuple a été appelé par les Russes *Polowtzi* et par les Européens de l'occident "Comani"; plus tard le nom ḳipčak s'appliqua aussi au royaume mongol [? A. Z.] de la Horde d'or"[20].

Cette dénomination est employée par les géographes et voyageurs arabes, comme, par exemple, par le célèbre voyageur de la première moitié du XIV$^{e}$ siècle Ibn Baṭṭūṭa[21]: هو من الصحرآء المعروفة بد شت قِفجَق بلسان الترك هو الصحراء

En traduction française: "partie de la plaine connue sous le nom de Decht Kifdjak. «Decht», dans la langue des Turcs, signifie la même chose que Sahrâ, en arabe (plaine, désert)"[22].

En ce qui concerne l'examen détaillé de cette expression, conservée, par exemple, en Turquie jusqu'à l'époque contemporaine[23], nous pouvons constater que nous nous trouvons en présence d'une dénomination technique dont on se servait pour

---

[19] Cf. Edward G. Browne, *A Literary History of Persia*, vol. II: "From Firdawsi to Sa'di", Cambridge 1928 (First edition, London 1906), p. 227: Nâsir-i Khusraw's Diwan Places mentioned: „the Plain of Qipcháq".

[20] W. Barthold, l'article *Ḳipčaḳ* dans l'Encyclopédie de l'Islām, t. II, Leyde 1927, p. 1082. Cf. *Islâm Ansiklopedisi*, Istanbul 1954, c. VI, 63. cüz, p. 714: "ilk defa XI asırda... rastlanır".

[21] Cf. C. Defrémery et Sanguinetti, *Voyages d'Ibn Batoutah*, Paris 1877, tome II, p. 356.

[22] Cf. encore la traduction anglaise: H.A.R. Gibb, *The Travels of Ibn Baṭṭūṭa A.D. 1325—1354*, Translated with revisions and notes from the Arabic text, Cambridge 1962, vol. II, p. 470: "This place where we landed was in the wilderness known as Dasht-i Qifjaq (*dasht* in the language of the Turks means 'wilderness')". Cf. W. Barthold, *12 Vorlesungen über die Geschichte der Türken Mittelasiens*, Berlin 1935, pp. 114 et 116.

[23] Cf. par exemple: A. N. Kurat, *Peçenek tarihi*, Istanbul 1937, p. 50: "«Tarihçilerin babası» tarafından bu suretle tasvir olunan ve Herodotu takiben, ondan sonraki antik ve Bizans yazıcılarî tarafından Skythia, ve bazen de Sarmathia, adînî taşıyan Karadenizin şimalindeki bozkırlarîn sonralari Deşt-i Kipçak, (Kipçak sahralari) adînî aldığînî biliyoruz". Cf. aussi l'index, p. 274 b, s.v. Deşt-i Kipçak (25 citations). Cf. la traduction russe de Navā'ī chez Е. Э. Бертельс, *Роман об Александре*, Moscou 1948, p. 155: *Dašt-i Ḳipčaḳ*=„Кипчакские степи — степи Северного Кавказа и Причерноморья".

désigner le territoire vaste entre le fleuve Oural (Yayik) et la Volga, au nord du Caucase[24].

De cette manière, dans une ancienne chronique russe (*Ipatyevskaya L'etopis'*) on a limité les frontières de la "Plaine Polovets" (Pol'e Polovetskoye ou Polovetskaya Z'emlya)[25].

Les écrivains contemporains en Union Soviétique emploient aussi l'expression Кипчакская Степь (à côté de *Polovetskiye St'epi*) empruntée à la traduction orientale turque-iranienne *Dešt-i Qipčaq*[26]: "Центральной областью этого татарского государства была обширная Кипчакская степь или Дешт-и Кипчак".

De cette tradition proviennent également des expressions telles que "L'Empire des Steppes" ou "l'Empire de la Steppe"[27].

### 3. Description des manuscrits

Le manuscrit provenant de la collection de Bagdad kiosque du Palais Topkapï à Istanboul (B. 289) et constituant la base de notre édition critique du traité est exécuté sur du papier d'origine orientale.

L'écriture turque *nesḫī*, en partie vocalisée; 25 feuillets de dimensions: 21,2 sur 14 centimètres; par page — 21 lignes de l'écriture turque dans des encadrements de largeur 8,5 centimètres, Sarloh en or ("Serlevha müzehhep"). Reliure turque en demi-cuir et cartonnage.

Le nom du copiste et du possesseur du manuscrit: ʿOṣmān al-Qirimī, c'est-à-dire ʿOṣmān de Crimée est attesté deux fois: sur le frontispice (où l'on ne trouve pas le nom de l'auteur!) et selon l'usage — à la fin du manuscrit.

---

[24] Cf. encore Е. Э. Бертельс, *Как звали первую жену Низами*, „Академику В. А. Гордлевскому сборник статей" (= Mélanges Gordlevsky), Moscou 1953, p. 65: "Уже в XI веке равнины к северу от Кавказского хребта носили название Дашти Кыпчак (Кыпчакской степи)".

[25] Cf. Ananiasz Zajączkowski, *Związki językowe polowiecko-słowiańskie*, "Travaux de la Société des Sciences et des Lettres de Wroclaw", série A, n° 34, Wrocław 1949, p. 5. Cf. К. В. Кудряшов, *О местоположении половецких вежв северном Причерноморье*, „Труды Института Этнографии Академии Наук СССР", t. I, Moscou 1947, p. 98 sqq., et le même auteur, *Половецкая Степь*, „Очерки исторической географии", Moscou 1948.

[26] Cf. la traduction russe de l'ouvrage arabe: Амин аль-Холи, *Связи между Нилом и Волгой в XIII—XIV вв.* (Сокращенный перевод с арабского), (= "Les relations entre le Nil et la Volga"), Académie des Sciences de l'URSS, Moscou 1962, p. 10. Cf. la note 23.

[27] Cf. par exemple: René Grousset, *L'Empire des Steppes*, Paris 1939 et M. Szeftel dans le recueil intitulé *La Geste du prince Igor'*, New York 1948, p. 105: "C'était, au sens vrai du mot, l'Empire de la Steppe". Cf. encore: E. Gasparini, *La Cultura della Steppe*, Roma 1934.

En terminant cette bibliographie, tellement riche, il faut encore citer l'article inséré dans la Grande Encyclopédie Soviétique (Большая Советская Энциклопедия, deuxième édition 1952), vol. 14, p. 196, s. v. *Dešt-i Kipčak*: "в 11—15 вв. обширные степные пространства от Днепра на З. до Иртыша и оз. Балхаш на В. и от Крыма на Ю. до Булгара Волжского на С.".

Folio 1 recto: تملّكه الحقير السيّد عثمان القريميّ الكاتب بجامع نور عثمانى سنه ١١٩٢
Folio 25 recto: حرّره الفقير السيّد عثمان القريمى الكاتب بجامع نور عثمانى حاليا سنه ١١٩٢

Il en résulte que la copie a été exécutée à Istanboul, dans la mosquée Nūr-i ʿOsmāniye, en 1192 de l'hégire (= 1778).

À la page du frontispice (Folio 1 recto) est apposé un cachet (*mühür*) portant le nom (*tughra*) du sultan Selim ẖān ibn Muṣṭafa ẖān, c'est-à-dire du sultan Selim III (1789—1807) qui, après une quinzaine d'années, pouvait déjà devenir possesseur du manuscrit exécuté par le copiste ʿOsmān de Crimée. De cette façon, le manuscrit a pénétré dans la collection du Palais des sultans.

L'incipit du manuscrit:

Folio 1 verso (après la formule de *bismillah*): حمد و ثنا اول بارگاه اعلایه سزادر که خیام افلاکی بی طناب و بلا عماد بساط زمین اوزره بنیاد ایدوب

Il est a remarquer que le texte cité est identique à l'incipit de l'histoire de l'Égypte *Tarīẖ-i Miṣr*, un autre ouvrage de notre auteur[28].

Nous estimons pouvoir conclure que la préface à la "Chronique des Steppes Kiptchak", l'ouvrage antérieurement connu comme *Tarīẖ-i Miṣr*, a été mise à profit et, en partie, répétée dans le texte de l'histoire d'Égypte.

L'époque à laquelle se formait "La Chronique des Steppes Kiptchak", et notamment, le règne du sultan Mourad (Murād) IV (1623—40), fils du sultan Ahmed, est plusieurs fois mentionnée dans le manuscrit:

Folio 1 recto (le frontispice): درایام سلطنت سلطان مراد خان ابن سلطان احمد علیه الرّحمة و الغفران

Folio 1 verso (le titre): درایام سلطنت مُراد خان بن سلطان احمد خان اید الله دولته

La différence dans ces deux cas dans la formulation des éloges après le nom du sultan mérite notre attention: dans le second cas, après le nom du sultan Mourad, fils du sultan Ahmed, nous lisons une bénédiction qui suit les noms des souverains vivants, tandis que dans le premier cas l'éloge est prononcé par rapport à une personne morte. On peut en tirer une conclusion assez importante: le frontispice a été écrit plus tard par le copiste, tandis que le titre provient de l'époque contemporaine à l'auteur.

Le nom du sultan Mourad, fils du sultan Ahmed, est répété avec la formule de la bénédiction pour un souverain vivant, encore une fois, et, notamment, dans la préface (alors dans le texte original). Folio 2 recto: مراد السلطان ابن السلطان السلطان خان ابن السلطان احمد خان اید الله دولته وابّد سُلْطنته

Dans cette même préface nous trouvons, après le nom de l'auteur (voir ci-dessus), celui du protecteur de l'auteur auquel est dédiée "La Chronique des Steppes Kiptchak": *Qapudan Ḥusein Paša.*

Folio 2 recto: قهرمان صولت حیدر شجاعت برمکی فطنت حاتم طبیعت وزیر ذیشاره قپودان حُسَیْن پاشا یسّر الله تعالی ما یشاء حضرتلرینه

---

[28] Cf. Charles Rieu, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, London 1888, p. 68. Le texte du début du ms. (Beg.) identique: حمد و ثنا اول بارگاه jusqu'au mots: زمین اوزره بنیاد ایدوب. Cf. Ms. Topkapï, R. 1412, f. 1 v.

Qapudan Ḥusein Paša, mentionné dans ce passage du texte, est le célèbre vizir et amiral (*qapūdān-i deryā*) sous le règne du sultan Mourad IV, connu sous le surnom de *Deli*: Hüseyin Paşa Deli (?—1659)[29].

Un fait étonnant, qui ne semble pas avoir été remarqué jusqu'ici et qui jette un jour tout nouveau sur notre manuscrit, c'est le changement du nom du protecteur dans le manuscrit parisien (P). Dans sa description du manuscrit de la Bibliothèque Nationale de Paris, E. Blochet a déjà constaté que l'auteur: "le dédia au kaïmmakam Mousa Pacha"[30]. Et, en vérité, dans la préface du ms. P nous trouvons un texte tout à fait différent, dans lequel le nom *Qā'im maqām Mūsā Paša* est mentionné.

Folio 5 recto (ms. P): حضرت قايم مقام موسى پاشا

Folio 6 recto (ms. P): اب روي وزرا حضرت موسى پاشا عدل ودادينه سند ايلدي

Dans la traduction française, écrite en 1737 par Delaunay, nous trouvons aussi ce même nom:

Folios 7 recto et verso (ms. P, la traduction):

"...a vous le presenter acceptes le donc Mousa Pacha caïmacam".

Folio 8 recto (ms. P, la traduction):

"...notre Empereur Sultan Murad a donné un chef d'oeuvre de droite pensée en invitant le Pacha notre protecteur a recevoir la dignité de caïmacam ... Mousa Pacha l'eau du visage [sic! *āb-rūy*] des Vezirs ..."

Ce personnage est aussi très bien connu dans l'histoire de l'époque du règne du sultan Mourad IV. Pendant la campagne contre la Perse en 1638, il est resté à Constantinople comme *qāim-maqām*, le remplaçant du grand vizir[31]. En 1638 Qapudan Deli Hüsein Paša se trouvait aussi hors de la capitale[32].

Parmi les documents diplomatiques de la Sublime Porte Ottomane conservés aux Archives Centrales des Documents Anciens à Varsovie (actuellement à Cracovie) il y a quelques pièces officielles, ou firmans, envoyées au roi de Pologne Ladislas le IV, ou à son chancelier qui ont été, signées justement par le caïmmacam Musa Paša en 1638[33].

---

[29] Cf. l'article s.v. *Hüseyin Paşa* de M. Ismet Parmaksızoğlu dans la *Islâm Ansiklopedisi*, Istanbul 1954, c. V, 1, pp. 650b — 654 b. Cf. aussi J. v. Hammer, *Geschichte des osmanischen Reiches*, t. X, Index, p. 475, s.v. Husein pascha (Deli).

[30] Cf. E. Blochet, *Catalogue des Manuscrits Turcs*, Paris 1933, t. I, p. 81; Fr. Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, p. 176 donne l'information sur le même manuscrit: "die er dem Admiral Ḥusejn Paša überreichte".

[31] Cf. H.A.R. Gibb and Harold Bowen, *Islamic Society and the West*, Volume One: Islamic Society in the eighteenth Century, Part I, Oxford University Press 1950, p. 114: "*Vezîrs* appointed to replace the Grand *Vezîr* when he was commanding in the field were called *Kâ'im-makâm*".

[32] Cf. N. Jorga, *Geschichte des osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt*, Gotha 1910, t. III, p. 474: "Hussein sollte die europeischen Truppen... führen; als Kaimakam blieb Musa, der frühere Pascha von Ofen, in Konstantinopel zurück".

[33] Cf. Zygmunt Abrahamowicz (sous la direction de Ananiasz Zajączkowski), *Catalogue des documents Turcs*, Documents concernant la Pologne et les pays voisins de 1455 à 1672, Polska Akademia Nauk, Zakład Orientalistyki

Nous pouvons conclure que „La Chronique des Steppes Kiptchak" a été exécutée à peu près à cette époque (circa 1638: la date de la conquête de Bagdad)[34].

On peut aussi supposer que le changement des noms du protecteur dans la préface de l'ouvrage était le résultat d'une conjoncture changeante dans la politique de la Sublime Porte, comme, par exemple, la disgrâce de l'un des protecteurs, etc.

Le manuscrit parisien se compose de deux parties: d'un texte turc en écriture arabe (exécuté par une main européenne) et d'une traduction française provenant du commencement du XVIII[e] siècle et intitulée: "Abrégé de l'histoire des quatorze premiers Khans". 62 feuillets pour le texte turc et 98 feuillets pour la traduction française. Dimensions: 21,5 sur 14,5 centimètres. 13 lignes par page du texte turc et 13 lignes par page du texte français.

L'ouvrage est traduit par D e l a u n a y, "Jeune de langues de France"[35]. Le texte turc a été écrit, probablement, aussi par Delaunay. Le manuscrit est daté: à Constantinople, en 1737.

Le ms. T ainsi que le ms. P (la partie turque) forment évidemment deux copies exécutées d'après un manuscrit plus ancien, peut-être du XVII[e] siècle. Les variantes du texte sont relativement peu nombreuses (par exemple au lieu de ماسقو *Masqov* dans le ms. T, nous trouvons toujours l'expression جانب كفّار *ǧānib-i kuffār* dans le ms. P). La préface exceptée (voir ci-dessus), il y a quelques lacunes dans les deux manuscrits.

---

(Catalogue des Manuscrits Orientaux des collections polonaises), tome I, première partie, Warszawa 1959, pp. 309—311, n° 321: "Kajmakam Mūsā pasza do króla Władysława IV", n° 322: "Kajmakam Mūsā pasza do kanclerza w. kor. Piotra Gębickiego". Les documents sont datés: Constantinople, le 1 octobre 1638 En traduction polonaise, faite par le célèbre drogman Otwinowski, figure une note sur Musa Pasa (basza): "pod wyjście cesarza Murada na perską wojnę ten basza rządził w Konstantynopolu", cf. *op. cit.*, pp. 310—311.

[34] Cf. Z. A b r a h a m o w i c z, *op. cit.*, p. 311, n° 323 avec une note par Otwinowski: "Od sułtana Murada do Króla J.M. Władysława po wzięciu Babilonu" (! = Bagdad). Cf. C. B r o c k e l m a n n, *Geschichte der islamischen Völker und Staaten*, München — Berlin 1939, pp. 298—299.

Cf. I. M a t u z, *Eine Beschreibung des Khanats der Krim aus dem Jahre 1669*, "Acta Orientalia", XXVII, 1—2 (1964), p. 136 "*Babilon* (hiermit ist wohl *Bagdad* gemeint)".

[35] Cf. Fr. B a b i n g e r, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, p. 177: "franz. Übertragung eines Sprachknaben". À la Bibliothèque Nationale de Paris (Fonds des traductions, actuellement Mss. Turcs, se conservent encore quelques exercices de traduction du turc par Delaunay, cf. E. B l o c h e t, *Catalogue des Manuscrits Turcs*, tome II, Paris 1933, p. 75 (texte turc et traduction de l'Histoire de l'Égypte) et p. 94 (S. 911) "Le visionnaire turc", avec le texte turc.

Le nom de Pierre de Launay (Delaunay) figure dans les "Listes chronologiques sommaires des Jeunes de Langues", publiées par Gustave D u p o n t - F e r r i e r, *Les Jeunes de Langues ou "Armeniens" à Louis-le-Grand*, "Revue des Études Arméniennes", Paris 1923, tome III, p. 40: "147. Launay (Pierre de), 1729—1734". L'auteur de cette élaboration écrit: "A notre grand regret, nous avons du nous abstenir ici de toute précision bibliographique au sujet des noms qui suivent". Je remercie le prof. J. Reychman de cette indication bibliographique.

Le texte turc de l'édition critique de "La Chronique des Steppes Kiptchak" se fonde, en principe, sur le ms. T. Le seul fait que le copiste de ce manuscrit tirait lui-même son origine de la Crimée (comparer le nom du copiste avec le *nisba*: *al-Ḳirīmī*) parle en faveur du choix du ms. T.

Dans quelques cas, la version basée sur le ms. P est plus courte que celle du ms. T. Par exemple, cf. T fol. 12 verso — 13 verso (une pièce de correspondance officielle qui manque dans le ms. P, fol. 32). Un autre exemple: un passage sur les "hérétiques" musulmans (ملوث ou قزلباش *Qïzïl baš*) figure dans le ms. T, fol. 21 recto, mais manque dans le ms. P (fol. 52 recto), etc.

Tous ces morceaux sont marqués dans les notes de: "omiss." (= omissum). L'astérisque* avant le mot désigne dans notre édition le début du passage ou le commencement de l'expression changée dans le texte principal.

Quelquefois, au contraire, le ms. P contient des passages ou des sporadiques termes supplémentaires. Dans ces cas, les phrases qui apportent quelques suppléments à notre édition, figurent dans le texte principal entre crochets [ ].

Un seul passage, assez long, qui figure dans le ms. P et manque dans le ms. T, est évidemment ajouté plus tard: il se trouve à la fin du ms. P.

Il s'agit de la liste des khans de Crimée depuis Mingli Guireï jusqu'à Qaplan Guireï (1713) c'est-à-dire d'un document composé après l'époque de la parution de l'ouvrage original.

Le texte turc qui suit le ms. P est, en général, correct. Les fautes d'écriture les plus fréquentes, ce sont les *lapsus calami*, par exemple le manque de points diacritiques au-dessus d'une lettre arabe, comme ا au lieu de ز, etc. (le trait caractéristique pour l'usage européen en écriture arabe). Les différences les plus importantes sont citées dans les notes.

L'ouvrage est écrit en langue baroque, chargée d'éléments arabes et, surtout, persans[36] qui était en usage en Turquie, au XVII[e] siècle.

Dans les oeuvres d'historiographie turque, il est d'usage de se servir de la poésie. Dans notre chronique nous trouvons également beaucoup de vers (*bayt*) en persan, etc. (par exemple de Sa'dī). La prose du texte turc est aussi rimée.

---

[36] Cf. W. Barthold, *12 Vorlesungen über die Geschichte der Türken Mittelasiens*, Deutsche Bearbeitung von Theodor Menzel, Berlin 1935, p. 173: "Das arabische *mulamma'* bedeutet "buntfarbig, scheckig". So nannte man später eine Rede, in der arabische Worte mit persischen und türkischen gemischt waren, *mulamma'*".

Nous trouvons le terme (*terminus technicus*) déjà chez Ibn Baṭṭūṭa, cf. H.A. Gibb, *The Travels of Ibn Baṭṭūṭa A.D. 1325—1354*, Cambridge 1962, vol. II, p. 477: "[...] singing (first) in Arabic (this they call *qaul*) and then in Persian and Turkish (this they call *mulamma'*)". Le traducteur du texte arabe a ajouté une note suivante: "*Qaul* in Arabic means 'speech', but is glossed in Persian dictionaries as 'a kind of song'. *Mulamma'*, meaning a brindled or piebald horse, was applied to poetry composed of alternate verses or strophes in Persian and Turkish".

Les expressions arabes, les traditions *ḥadīṯ*, etc., paraissent aussi souvent dans notre chronique. Cf., par exemple, la phrase (fol. 2 verso du ms. P):

لو لاك لو لاك لما خلقات الافلاك

C'est le texte arabe de *ḥadīṯ*[37].

A côté de ce style macaronique, on peut rencontrer dans notre monument des expressions purement turques comme, par exemple (fol. 4 recto), une tournure *bal qaymaq vermek* "donner du miel et de la crème" avec le sens de "l'abondance". Cette expression est déjà attestée dans le monument du XIV$^{e}$ siècle, et notamment, dans la traduction turque du *Gulistān* provenant de la Horde d'Or[38] et est connu comme proverbe turc[39]. Barbier de Meynard, dans son *Supplément* au dictionnaire turc-français, cite l'expression: *bal ve qaymaq ile beslemek* (II 599) "nourir de miel et de crème", "élever délicatement".

Mais l'importance de "La Chronique des Steppes Kiptchak" ne consiste pas dans leur valeur littéraire. Notre monument attire notre attention avant tout comme un document historique. Parmi les sources historiques l'auteur de la chronique cite, au début de l'ouvrage, deux noms d'historiens musulmans. L'un d'eux est Ḥāfiẓ Moḥammed Ṭāškendi (natif de Tachkent), l'autre est Šayḫ Aḥmed ben ʿÖmer ben ʿArabšāh (fol. 4 verso). Il s'agit naturellement du célèbre polyglotte, polyhistorien et savant musulman Ibn ʿArabšāh (1389—1450), connu avant tout comme l'auteur de *ʿAǧā'ib al-Maḳdūr fī Nawā'ib Tīmūr*[40], son ouvrage principal, et qui a visité aussi la Crimée[41].

Le plus important renseignement sur la chronique correspond, toutefois, à l'époque contemporaine à l'auteur qui, en compagnie de son père Riẓvān Paša, séjournait

---

[37] Cf. Enzo J e m m a, Jr., *Il "Faqrnāme"* (*Libro della Povestà*) *di ʿAšiq Paša*, "Rivista degli Studi Orientali", vol. XXIX, 1954, p. 243, note 6: *"Law lāka*: inizio della frase" «se non fosse stato per non avrei creato i cieli» che secondo un noto *ḥadīṯ* Allāh avreble proferito nel mirare la luce di Maometto apprena creata".

[38] Cf. S e y f î S e r â y î, *Gülistan tercümesi* (ed. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1954, p. 153 et p. 169.

[39] Cf. A. Z a j ą c z k o w s k i, *Studia nad stylistyką i poetyką tureckiej wersji Ḫusrev u Šīrīn Ǫutba*, I, "Rocznik Orientalistyczny", Warszawa 1961, vol. XXV, partie 1, p. 38.

[40] Cf. l'article s.v. Ibn ʿArabšāh de J. P e d e r s e n dans l'*Encyclopédie de l'Islām*, vol. II, pp. 384—5. Cf. encore: H ü s n ü, *Ibni Arabṣah*, "Türkiyat Mecmuasi", Istanbul 1936, vol. III, pp. 170 sq. Cf. В. С м и р н о в, *Крымское Ханство*, Petersbourg 1887, pp. 51—52: „История мевляны Ташкенди".

[41] Fr. B a b i n g e r, *Die Geschichsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, p. 21: "Im Jahre 815/1412 kam er [Ibn ʿArabšāh] über die Krim an der Hof Sultan Mehmeds I nach Adrianopel".

La traduction anglaise de l'oeuvre d'Ibn ʿArabšāh est intitulée: A h m e d i b n A r a b s h a h, *Tamerlan or Timur the Great Amir*, translated by J. H. S a n d e r s. Cf. aussi la littérature consacrée à l'histoire de la Horde d'Or, par exemple: B. S p u l e r, *Die Goldene Horde*, Leipzig 1943; Б. А. Г р е к о в, А. Ю. Я к у б о в с к и й, *Золотая Орда и ее падение*, Moscou—Leningrad 1950. Il y a la traduction française (d'après la première édition): G r e k o v et J a k o u b o v s k y, *La Horde d'Or*, Paris 1939.

à Kaffa depuis l'année 1019 de l'hégire (= 1610). Sur cet événement l'auteur donne une information exacte (fol. 11 recto): *biŋ on ṭoquz sālinde Keffe-ye irsāl eyledügi ta'rīḫi bu beyt ile ma'lūm olur.*

Le chronogramme (*ta'rīḫ*) cité en vers par l'auteur (le texte turc n'existe pas dans le ms. P), donne, en réalité, l'année 1020 de l'hégire:

حاكم اولدي كفه يه عزّيله رضوان پاشا

Nous lisons en mètre *ramal*:

— ∪ — — | — ∪ — — | — ∪ — — | — —

*ḥākim oldî|Kef(f)e-ye$^h$ 'iz|zîle Riẓvān|Pāšā*

Le calcul du chronogramme (*ta'rīḫ*) est le suivant:

| | | |
|---|---|---|
| حاكم | = 8+1+20+40 | = 69 |
| اولدي | = 1+6+30+4+10 | = 51 |
| كفه يه | = 20+80+5+10+5 | = 120 |
| عزّيله | = 70+7+7+10+30+5 | = 129 |
| رضوان[42] | = 200+90+6+1+50 | = 347 |
| پاشا | = 2+1+300+1 | = 304 |
| | | Total 1020 |

Dans les chronogrammes turcs on recontre de petites différences de date[43] (par exemple: un an).

Notre édition se compose de parties suivantes:

1° L'édition critique du texte turc en écriture arabe (ms. T avec les variantes du ms. P).

2° La traduction française du XVIII$^e$ siècle, préparée par Delaunay, "jeune de langues de France", en 1737. On a conservé, en principe, l'orthographe de l'original. Seules ont été changées les terminaisons du pluriel — *s* (au lieu de — *z* ou de — *x*).

Les lettres tildées ~ sont entre parenthèses ( ).

3° Le fac-similé du ms. T (le texte turc), folios 1 recto — 25 recto.

4° Les pages choisies du ms. P en fac-similé du texte turc et de la traduction française (le début du ms. P et le supplément à la fin du ms.).

Un commentaire plus détaillé — je l'espère bien — sera publié prochainement.

En terminant, je tiens à exprimer ici tous mes remerciements et ma profonde considération à la Direction de la Section des Manuscrits Orientaux de la Bibliothèque Nationale de Paris et à la Direction du Musée du Palais Topkapï à Istanboul qui m'ont facilité l'accès aux microfilms des manuscrits et m'ont autorisé à les publier.

Varsovie, le 20 janvier, 1964.

---

[42] La lettre *dād* ض a ici une valeur du ص *ṣād*, sans point (= 90 = hebr. צ).

[43] Cf. A. Zajączkowski, *Materiały do epigrafiki osmańsko-tureckiej z Bułgarii — Inskrypcje nad studnią — čäšmä*, "Rocznik Orientalistyczny", 1963, vol. XXVI, partie 1, p. 37 et T. Kowalski, *Napis budowlany turecki z Zatora*, "Rocznik Orientalistyczny", Kraków 1916—18, vol. I, partie 2, p. 251.

# TEXTE

(Édition critique)

# تواریخ
# دشت قپچاق

[F° 1r] تواريخ دشْت قپچاق عن خطّةٔ قريم
دَرْ ايام سلطنت[1] سلطان مراد خان
ابن سلطان احمد خان
عليه الرّحمة و الغفران
تملّكه الحقير السيّد عثمان القريميّ
الكاتب بجامع نور عثمانى ١١٩٢ سنه

[Ṭuġra:]

سليم خان ابن مصطفى خان

[F° 1v] تواريخ تاتار خوانانْ قَديمْ وَاَحْوالِ دَشْتِ قِپچاقْ / دَرْ اَيام سلطنتِ مُرادِ خانِ بن سلطان احمدخان ايّد الله دولته /

بسْم الله الرّحمن الرّحيم /

[P 1v] حَمْد و ثنا اُول بارگاه اَعْلايه سزادركه خيام افلاكى / بى طناب و بلاَ عماد بساط زمين اوزره بُنياد ايد و ب / انسان نام صُنع عَجيبْ[2] و مهمان مُكرّم غَريبن[3] [محض
[P 2r] جود لطفندن] انواع / [نام] نِعَمْ ايله مُغْتَنم [وكمال كرمندن | ولقد كرّمنا بنى ادم ايه مكرم ايدوب صورتلرين منوّر و طينتلرين مظهر] ايلدى [و درود كثير الورود و تحيات غير محدود محبوب حضرت معبود و افضل كل موجود اولان سبب] * و هَديةٔ صَلَوات اول

[1] Ms. سطلنت. P omiss. [2] P عجبين [3] P غربين

دیباجهٔ[1] / مخلوقات و[2] شفیع عصات اُمید روز عرصات / [امام المتقین خاتم النبیّین]
سُلْطان اَلأنبیا و المرسلین جنابلرینه[3] [سعادت قرینلرینه] اُولسونکه / [لولاك لولاك
[P 2v] لما خلقات الافلاك ذات پاکلرینه شامل و] شان | عالیشانلرینه[4] جبریل امین ایله
و ما اَرْسَلْنٰاك / الاّ رَحْمَةً لِلْعَلَمِینْ آیة پرهدایتی نازل اُولمشدر / [...] و عامّه
عالم و کافّهٔ بنی آدَمْ اوزرینه[5] اَهَمّ و اَلْزم اُولان / دُعای دولت شهریاری و ثنای
رفعت جهانداری / صاحب تکین خاتم سُلَیمانی محض[6] رحمت یزدانی /

بیت

جهانداٰر[7] سُلْطان صاحب قران *
جوان بخت داٰرای کِشْوَر سِتانْ *

خلیفهٔ روی زمین [و] صاحب قران اسکندر قرین خُلاصَه / الماء و الطین ظلّ[8]
الله تعالی فی الارضین

بیت

شاهنشاه جهان[9] جم قدر* عالی تبار[10] *
پدر بر پدر خسرو تاجدار*

[F° 2r] *شَه دَهْر داٰرای عالی نشاد جهاندارا عادل وجَمْ نهاد / اَلسُّلْطان ابن السُّلْطان
السلطان مراد خان ابن السلطان / احمد خان اید اللّه دولته وأبّد سُلْطنته

بیت

شها داٰورا جَم حشم سَرْوَراَ سزاخلق دَرْسَهَ سکّا داٰد گرْ
فلکده مَلَکْلر ثنا خواه هَپْ سکّا صَنْمَه آنجق رجاده بشر[11]

---

[1] P افرینش [2] P omiss. [3] P جناب [4] P عالیشان لري حقنده [5] P اوزرلرینه
[6] Sic P; Ms. مخص [7] P جهانداري [8] P طل [9] P omiss. [10] P دارانبار [11] P
F° 3r ult. — 4r[9] differ.

بعد ذا[1] مُورِّخ خان تواريخ عالَمْ و مُذكران احوال بنى آدَمْدن / هريرى[2] پادشاهان پيشنك احواللرين تحرير [و اوان دولت] وزمان /

[P4v] حُكُومتلريندن[3] | واقع اُولان و قايعى نقير و قطمير[4] / [تسطير] ايدوب لكن فَرْمان آل عثمان كثر هُوُ الله تعالى الى[5] يوم / الحشر و الميزان[6] ايله دشت قِپْچاقه[7] خان اولنلرى / بيان

ايلمد كلرندن[8] بو فقير[9] ناتُوان المحتاج الى الله / الملك المنّان عَبْدُالله ابن رضوان اول ديارلرده / نيجه زمان كُذ ران اوزره اولمغين بِحَسب الا مِكان / *قلمه كتوُرْب[10] * بيان و ولى نعّم اُولان صاحب الكرم / دستور مكرّم مُشير مُفَخَّمْ قَهْرمان صَوْلت / حَيْدر شجاعت بَرْمكى فطنت حاتم طبيعت / وزير ذيشان قپُودان حُسَيْن پا شا يسّر الله / تعالى ما يشآء حضرتلر ينه هر دِيارك احوالنه / وُقوُف و شعُور اهمّ اُمُور اولمغين / دَرِ دَوْلت قرارلرينه على وجه الاختصار كستاخانه / بو رساله ايله عَرْض واشعار ايلديكه خير يله ياد اوله[11] /

[F°2v] بـيـت

[P7v] زهى[12] وزير كبير[13] عالِيشان *
كامِلُ الرّأى شا مِلُ الاحسان *

اوُل[14] على سيرت فَلَكْ رفعت مشترِى[15] فطنت [و] مَلك خَصْلَتْ / *بر سَخِى دركه جودى اُولسه رقم طىّ ايده تام خاتم اودم / بر شجيع و دلير دركه اكر قلسه رُسْتم شجاعتينه نظر / خوفدن زَرِدْ اُو لُوب چوپرك حزان اُوله اندامى بيدوش لر زان[16] / نظرى[17] خاكى ايلدى اكسير نُولَه اكر[18] بُولنماز ايسه [P7v] نَظير / | ذرّجه كر نظر ايدرسه بكا اَوْج[19] رفعتده [ايليم] مأ وا[20] / يا آلهى بحَقّ

---

1 P زان 2 P برى 3 P حكومتلرنده 4 P قطمر 5 P omiss. 6 P الميران
7 P الاقاپجقده 8 P ايلمدو كلري جهتدن 9 P ضعيف 10 P بو رساله ده عيان ايدوب
11 P 4v,12 — 7r,7 differ., cf. P 5r,7 قايم مقام موسى پاشا. 12 P ذى 13 P مشير
14 P دي 15 P مسيري 16 P omiss. 17 P نظرك 18 P ساكه 19 P اوچ
20 P مْاوي

رُوح رسول دائما حاجتنی اَیْلـه قَبول / یاالهی بحق نور خلیل ویرْ اکْا
*عُمْر دولت ایله[1] طویل / *یا آلهی بحق نون والقلم سر قرار ایت انی مثال علم / یا
آلهی بحق حضرت نوح بحروبرده ویر اکْا فتح فتوح[2] / یا آلهی بحقّ عَرْش و یرین دائما
نصرتکی ایله قرین / *بحر ایله برده قیل[3] آنی منصور اُولَه اعداسی دائما مقهور /
*دولت عُمْرنی قرون اَیْلَه دُشمنن دائما زبون ایله[4] / بو دُعایه شوکم[5] دیه آمین
حق بلا لردن ایده انی اَمین / پس ایمدی خفی اُولمیه که[6] دشت قپْچاق دید کاری /
قدیمدن تاتار طائفه سنه مخصُوص بر واسع / مملکتدر که* پای تختاری قِریم
و باغچه سرای / وسَرْاجق و الما سرای وغازان و ازاق / وقلعهٔ اُوْر وحاجی
[P 8v] تَرخان و اژدرهان ولایتلر یدر[7] / اوّلاً نفس قِریم بر شهر معظّم و سواد اعظم /
[F°3r] ایدیکی [sic!] طول و عرضنی برتاتار [چاپك] سوار قصد الغار[8] ایلسه / نصف نهاره
دك آنجق کشت و کذار ایدردی اُولْ / جنّت آباد حسرة الملوك اُولان بلاددن*
اُولوبْ / آب و هو اسی نظیف و ابناسی ظریف وعلماسی شریف[9] / اولمغین* مصر
قاهرده پادشاه اُولنلردن سُلْطان تبّرکاً شهر قریمده بر اثرم اُولسون دیو[10] عصرینك
[P 9r] خانینه / الحاح[11] ایلمکین بهشت | آسا [انده] برجامع لطیف بنا / ایلمشدر که فرسی[12]
سماقی مرمردن و در[13] دیواری / [مانندسیم] خامدن[14] ایدی
حالاَ جا بجا اثاری عیان اُولمغین نه مقوله / بنا ایدوکی آندن نمایاندر و بُونك
امثالی جوامع و مدارسنه[15] / * نهایت و عُلما و فضلا سنه غایت[16] اولمیوب حتی بر
عصرده / *اُوتوز دورت[17] نفر فننده فائیق فتوایه لایق کسنه جمع اولوب / [حالا]
[P 9v] سنك مزارلرنده اعلم العلماء | المتبحّرین تحریر وهم عصر / اُلدقلری تسطیر
اولنمشدر و طائفه تجّار[18] و اکابر / مُالدارلری خود[19] بر مرتبه ده ایدیکه هر بری
مانند / قارون[20] آلتون و جواهرلرین[21] خُمْ خسروانیلر ایله / یرلرده مدفون ایلمشلر ایدی

---

[1] P دولت ایله عمر [2] P omiss. [3] P رزم دوشمنده قل [4] P omiss. [5] P سوکم
[6] P omiss. [7] P قلم روی حکومتلری مانکوب و الما سراي وسراجق واواورباط و کوزلوه و بالقلا غي و اق مسجد و قره صو و کرش و تمروك و قزلطاش و ادخون وازاق [Ms. اراق] و تمان و حاجی ترحان [!] و اژدرهان و غازان و پای تخت جاي قرارلری قریم و کفه و باغجه سراي [P° 8v]
[8] P ایلفار [9] P omiss [10] P: نسل چراکسه دن بر سلطان نام درتخت مصري مقرّ [ر] ایلد و کده اول شهر معتبرده بر خوب اثر ایتمك ایچون خبر کوندروب
[11] P الحاج [12] P فرشی [13] P و درت [14] P خام ر خامدن
[15] P مدراسنه [16] P غایت [17] P اون درت [18] P تجّار
[19] P دخی [20] P قاردن [21] P جواهری

حتى [بر زمان] تجّار هندستان[1] / مالداران قريميّ امتحان قصد يله نيچه سى بر بيره[2] / جمع اُولْمغله سرمايه لرين مسك *اَذْفره ويروب[3] / بر قطار شتر *نزّه[4] ايله قريمه ارسال *وآنده واروب[5] / مزاد اولدقده[6] آنجق بر آدمه[7] بيع[8] اولنماسين
[F°3v] [P10r] مراد / ايلد يلر پس | رسول مزبور حسب[9] المأ مُور قريمه كلوب / متاعته[10] خريدار برمشترى مُالْدار طلب ايلدوكنده[11] / تجّاردن *بر اختيار[12] قريمده[13] زيبا[14] بر[15] جامع [لطيف] بنا ايدركن / [هنديلرك اسرارينه عارف و امتحانلرينه واقف اولمغين] آنى بالكلّيّه بازار[16] ايدوب[17] [و] بهاسنى زرخالص العيار / [هزاران هزار دينار] *و يردكندن صكره[18] فى الحال اول مسكى جُامعنك / كِلنه صما ن يرينه ادخال[19]
[P10v] ايلدوكى[20] [مالنك بى حساب ايدوكن | هند يلره اشعار ايلدوكى]
مشهوردر[21] / وحالا مسك جُامعى[22] ديمكله معروف و مذكوردر / الى هٰذالآن ايّام صيفده باران اولوب در عقب / كونش نمايان اولدقده رايحهٔ مِسك شم اُولنُور / امّا *غرابت بونده دركه[23] بوقدر مال *و نوالّمرى واركن[24] / آنده اولان نسوان و رجُالك درونلرى خسّت[25] و دنائتلرى[26] / مُالا مال اُولوُب يانلر نده
[P11r] صدقات وذكات[27] ويرمك / امر محال اولمغين دائما ايشلرى وبال و كمال عُجُب / وغرورلرندن اول شهرده اولان فقير الحال / زياده پامال ايدي الحاصل الّله ايشارى[28] اولميُوب / خيرات[29] نامنه اولان عما راتلرى[30] مجرّد *اشتهار / و عنوانلرندن سبب علّت[31] اولسون ديو ايلد كلرى / جهتدن غضب اللّه ايله كندولره انقراض واقع / اولوب *ملك معمورلرى خراب[32] [ومالرى زير خاكده تراب] اولمشدر /
[P11v] اول ديار جليل الاعتبار بُووجهله پايمال[33] خاكسار / اولماسى اولياى[34] | كباردن
[F°4r] *صاحب حال[35] كمال اتا[36] نام [برپير] فرّخ فالنده *شَهْرَه بر دَرْوِيْش[37] فقراسنى[38] ارسال

---

1 P هندوستان 2 P بره 3 P [!] ازفرايدوب 4 P نزايله 5 P omiss. 6 P اولندقده 7 P ادمى 8 P [!] به بيع 9 P بحسب 10 P متاعنه 11 P ايدوكده 12 P مردهشيار 13 P [!] ابْده 14 P زيبا 15 P omiss. 16 P بارار 17 P omiss. 18 P ويردوكده 19 P ادحال 20 P ايدوب 21 P مشهور 22 P جامع 23 P حكمت 24 P ومنال ايله 25 P حست 26 P وذنات 27 P وذكوت 28 P خداى متعال 29 P حيراب [sic!] 30 P عمارتلرى 31 P شهرت 32 P [!] باعث ازدياد [!] براشلرى 33 P پامال 34 P اوليدى 35 P omiss. 36 P اته 37 P omiss. 38 P فال فقراسن اول شهره

[ایدوب] *وزکات مال[1] طلب / ایلد وکده اول طائفهٔ حَائفه کمال *بخیل ا و لدقلرندن / زکوتلرینی[2] ویرمدکلرندن غیری[3] قارون[4] مثال / استهزاء [اوشیخ حقنده کلمات نا سزا] ایلدوکلرندن[5] حضرت شیخ کمال / *انفعال ایله[6] جناب ذو الجلا لدن اول *شهرك / خراب و پامال اُولمسنی[7] رجا و ابتهال ایلدی /

مکر اول شهرده *رابعهٔ عَدَوِیّه مثال صاحبهٔ / حال و خاتون[8] فرشته خصال[9] وارایدیکی *اوقاتن / عبادته صرف و زمام اختیاردن اول سمته / عطف ایدوب
[P12r] زهد و تقوایه سالکه و[10] کشف / *وکراماته مالکه اُولمغین[11] [کمال اته نك بو حالنه اقفه و اولیا سرّنه عارفه اولمغین] ایکی فرزند دلبندینك / اللّرینه برینك قیمق و برینك بال ویروب حضرت[12] / *شیخی کمال تعظیمله[13] استقبال و یدی محلّه / ضرر رجال ایرشمه سِن[14] لسان حال ایله عرض / ما فی البال[15] ایلدی پس[16]

حکمت خدای لا یزال / فی الحال اول شهره غضب ذوالجلال | ایریشوب /
[P12v] وبا استیلا ایلمکن اول سال انده قحط رجال / وبنالری *زلزله دن[17] یقلوب پامال اولدی حالا اول / یدی محله معمور *وبال قیمق ایله[18] مشهوردر /

[اکر اول یدی محلّیه بر محلّه دخی صم اولنو رسه[19] اباد اولمیوب یاخود اول مرمرلردن بر معظیم[20] بنایه صرف اولنسه اباد اولمیوب سنه سنه وارمدن اساسندن بر باد اولور] والحاصل اول قومك فرعونیّتی کمالله ایرمکین *اول / مذکور[21] کمال اتا
[F°4v] دیدکلری[22] شیخك[23] یوزندن[24] زواله / ایردکلری آفتاب عالم تاب کبی ظاهر ایدوکی |
[P13r] بی ارتیابدر /

واژدرهان و غازان ولایتاری غایت ایله آبادان / وایچی دُولی انسان لطافت آب و هوا ایله مشهور / والسنهٔ ناسده بنالری کاشیدن اولمق ایله معروف / و

---

1 P مالرینك زکوتن 2 P omiss. 3 P ماعدا 4 P قاردن [!]. 5 P ایلدیلر پس
6 P omiss. 7 P دبارك پامال اولماسن 8 P صاحبهٔ حال و رابعه مثال بر خاتون 9 P هر ولایتده صاحبهٔ ولایت و السنهٔ ناسده [P 12 r] دیمکله مشهوره جهان 10 P حضال [!]
11 P وکرامت ایله مذکوره دوران ایدی 12 P omiss. 13 P شیخ کما لی
14 P اتمه سن 15 P البال [!] 16 P omiss. 17 P omiss. 18 P و بو منوال اوزرة معروف و
19 Ms. P اولورنسه 20 Ms. P معطیم 21 P omiss. 22 P omiss. 23 P omiss.
24 P بورندن [!]

مذكوردر يدى سنه *على التوالى[1] اول ديارلر[2] / برف و باراندن خالى[3] اولمامغين
آنده اولان اهالى / جلاى وطن ايدوب مَاسْقُو ولايتنده تمكّن / [وتوطن] *ايلمشلر
ايدى[4] الّى هذا لأن *يكرمى اُوتوز[5] بيك مقدار[6] / مُسْلمان اول ديارده اسكان
[P13v] ايدوب | آنده اُولان قرال[7] / كير و[8] كفّار ايله *جنك ايلدوكنده[9] بُنار امداد
اتمكين[10] نيچه / جوامع و مساجد بنيَاد ايدوب[11] * و ساكن اُولدقلرى / يرلرى آباد
ايلمشلردر[12] وسائر ديارلرى[13] دخى تيمُور لنك / ايله توقتمش[14] خان جنك ايلمكين
[شهر كفه كفرهٔ فرنك النه كيروب و مانكوب حصارى روميلر تصرّفينه[15] دوشدى
الحاصل] نيچه زمان اول ديارلردن / امن و امان كتوريلوب[16] خَلقى *محتاج نان
[P14r] اولمغين[17] / پراكنده و پريشان اولديلر شمديكى حالده ولايتلرى / | آق مسجد
و قره صُو و[18] كوزلوه * و صاله جق[19] و باى تخت / وجاى قرارلرى باغچه[20] سراى
*و الما سراى[21] ديدكلرى / *ديارلرى قالمشدر[22]

حافظ محمّد طاشكندى يازدغى اوزره / ابتداء دَشت قپچاقه[23] خان اُولان شُبَان[24]
خان / ابن توُلى[25] خان ابن جنكيز در

*وشيخ احمد بن عُمَرْ / بن عرب شاه انصارى قَوْلى[26] اوزره *ابتداء دشته /
حكم ايليان[27] بُرُكه خان ابن توُلى [خان] ابن جنكيز در التيوز /

[F°5r] آلتمش بش[28] تاريخنده [هلاكو خان برادر زاده‌سي مذكور بركه خان ايله
[P14v] برصحراده كيدرك جنكه اهنك ايلدى | عاقبت بركه خان هلاكونى هلاكو كى [!]
وسينه‌سن خنجار[29] ابدار ايله چاك چاك ايدوب مالكنه مالك اولدى

و بش سنه سلطانتدن صكره كندوسي داخى فوت اولوبكاه اولاد اولادي
وكاه اقرباسى اوروس خانه كلنجه نيچه سال و شهور دشت قاپجقده سلطنت ايله
ايلمش ايديلر]

*بُرُكه خان فوت يرينه / منكو تمر[30] خان اُولدى بعده يداقزان بن طغان /

---

1 P [!] عالى التبو الى 2 P ولايتلر 3 P حالي 4 P ايلمشلردر 5 P نيچه
6 P omiss. 7 Ms. قوال 8 P اطرافنده كى 9 P حدال الدقده [sic!]. 10 P ايلمكين
11 P ايلمسلردر 12 P omiss. 13 P ولايتلري 14 P توختمش 15 Ms. P تضرفينه
16 P كوترلمكله 17 P omiss. 18 P omiss. 19 P واوردوباط 20 P بافچه 21 P
omiss. 22 P شهر دياردر 23 P قايچاقه 24 P شيان [!] 25 Ms توُنى 26 P امّا
27 P omiss. 28 P omiss. 29 Ms. P حنجار 30 Ms. نمز اصع روايت

بَعْده تلای خان بن منکو تمر خان بعده طغطیای / ابن منکو تمر[1] خان بَعْده
اُوزبك خان ابن / طغر لجی[2] خان بعده انسان اوغلان خانْ / بعده جانبك
خان بعده اَوْرَسْ خان پادشاه / اُولْدی[3]
بعده *تیمُور لنك[4] ظهورْ ایدوب / *بر کوز کور و بر ایاغی طوپال ایکی پادشاهم /
دَیوُ مغرور و متکبّر اولان اَوْرُوس[5] خانك[6] / ممالکنی[7] *جبرًا و قهرًا الندن[8] آلوب
[P15r] توُقتمش[9] خانه ویردی / نیجه زمان | پای تخت خانان اولان *باغچه سرایده[10] حکمی /
روان اُولْدی[11] *بعد زمان[12] [مذکور خان تیموره] عصیان ایدوب تیمُورلنك / ایله
جنکه آهنك ایلمکین *توقتمش خان[13] هلاك و یرب[14] / زیر خاك[15] اولدی *بوکرّه[16]
ممالك دشت قپچاق[17] / آمدکو خان تصرّفنه دُوشوب یکرمی *سَنَه / حکو متد نصکره[18]
*توقتمش خان[19] اولادندن / قادر ویردی خان ظهور ایدوب اُمَدْکوُ / خان ایله
[P15v] نیچه دفعه جنك و عالمی بربرلرینك / باشنه تنك | ایلدی[20]
عاقبت تیر قضا تأثیر / قادر ویردی خانك درونده جایکیر ایدوب[21] / اول
[F°5v] زخم[21a] ایله کُشْتَه و دولتی بر کشته اولدی / بعده توقتمشك[22] دیکر اُوغلی کوچك
محمّد خروج / وپد رینك[23] تختنه عرُوجْ ایدوب *نیچه زمان / قریمده خان
اُولْمشدر[25]
بعده حاجی کرای خان[26] / پادشاه اُولدی سکز یُوز سکسان تاریخنده[27] / *وفات
ایدوب[28] خانلق صدرنه لایق اُون ایکی / یرار اُوغلی و سلطنته مستحق نیچه نامدار /
اقرباسی[29] اولمغین[30] *کندوسی فوت اُولْد قدن / صکره[31] هربری *سلطنت آرزوسنه
دُوشمکله / بربرلرینه عسکر چکوُب کتدکجه غَوْغا قَبَرْدی[32] /
[P16r] | [اظهار قدرت ودعواي سلطنت ایدوب مابینلرنده کثیّت ایله عداوت ظاهر
اولدوغی جهتدن ممالك دشته نکبت اصابت ایلدي اخرکار اساکر تاتار فرقه فرقه
اولوب الا قارب کالعقارب فحواسنجه بربرلریله جنك و جدال نیجه ماه و سال

---

1 Ms. نبز 2 Ms. ابن طغرلجی 3 P omiss. 4 P تیمور 5 P omiss. 6 P خان 7 P اولمش ایکن 8 P زورایله 9 P توختمش 10 P باغچه سراینده 11 P بر فتوردن خانلغی 12 P omiss. 13 P توختمش 14 P [!] ویری 15 P حاك 16 P بعده 17 P omiss. 18 P سنه دن صکره 19 P توختمس خانك 20 P ایلد یلر 21 P اولوب 21a P زخم 22 P توختمشك 23 P وپدري 24 P ایلدي 25 P omiss. 26 P omiss. 27 P سکسن 28 P فوت اولوب 29 P اقرباي 30 P قالمغین 31 P omiss. 32 P وار سنه سنده قوّتلرین بازوی همتلرینه کتوروب

ارالرنده حرب وقتال اولمغله ديار قريمه كمال مرتبه اختلال دوشوب ملك موروثلري
[P16v] پامال و اطرافلرنده اولان كفّار ضلالت مال بي‌محابا | كندولره استيلا ايلمش
ايدي]

كوُنْ اولديكه قريمده ايكى خانك حكمى روان / اُوْلدى[1] *اول اجلدن ديار قريمه
كمال اختلال / دوشمكين اطرافلرنده اولان كفّار ضلالت مَدَار / بى مها با [!] كندولره
استيلا ايلمشلردي[2] الحاصل *حين / جنكده[3] بر برلرندن فرار ايدن خانلر امراى
كفّاره / [واروب] تحصّن ايدرلردي بُوائناده منكلى كراى خان[4] / برقچ كون[5] قريمده
خان[6] اولوب *بعد زمان[7] / قرنداشلرينك هُجُو ميله عزل[8] ومنكوب اولدقده / كفّار
[P17r] نصارا تصرّفنده اولان مانكوب *قلعه سنه[9] / تحصّن ايدوب[10] آنلرك امداد يله | [تكرار]
خان اُولمق / سوداسنه اولمش ايدى و[11] اختلالى فاتح قسطنطنيه / اولان* ابو
الفتوحات و المغازى[12] سلطان محمّد [خان] غازى / استماع همايون[13]
[F°6r] ايلدكلرنده[14] اوچيوز پاره قدرغه[15] / ايله كدك احمد [پاشا] نام وزيرنى* سردار
ايدوب قريم / جانبنه[16] ارسال ايلّدى

[وقتا كه اول سردار ظفر مقرون دنمماى همايون ايله واردقده بلارنج] *اُولْ
فرنك كفره سنك الندن[17] / گفهَ حصارين[18] و كفار نصارى تصرّفنده اُولان مانكوب
[P17v] *قلعه‌سن آلديلر[19] [انى بولاددن برحصار وكوه | قافدن نمودار كهسار اوزره[20] اوستوار
كوردي] حتّى[21] قلعهٔ مزبُوره يكپاره / بر طاغ اوزره واقع اُولوب بِرْجانبى *مُسْطَحْ
صَحْرا[22] / اُولغين آنده زراعت و ايچنده‌آب روان جَرَيانْ / ايله‌كين حفظ و
حِراست اُولنُوردى

*كوشه بَكوُشه / نَخْل دِلارا و طرف بَه طَرَفْ شجرهٔ منتهاسى
اُولُوبْ / نسيمى نسيم و هواسى عنبر شميم بر مقام دِلْكُشا / ومحلّ بهشت
آسادر[23]

---

[1] P اولوب [2] P غالب مغلونه امان ويرمزايدي cf. supra! [3] P omiss. [4] P omiss. [5] P آي [6] P خان جغتاى [7] P بعده [8] P معذول [9] P حصننه [!] [10] P متحصّن اولوب [11] P بو [12] P omiss. [13] P omiss. [14] P اتد و كده [15] P كمي [16] P omiss. [17] P omiss. [18] P add.: النذن الوب ،كفرهٔ افرنج cf. supra. [19] P قلعه سنه واردقده [20] Ms. P اوررە [21] P حدّ ذاتنه [22] P مسطّى صحر [!] [23] P omiss.

کمال ارتفاعتدن طوب حواله / اتمك[1] مُحال[2] وزیاده متانتندن طوپرق سُوروُبْ / یُورِیشْ[3] ایلمك ممتنع الاحتمال ایدی[4] [انجق محاصره حصارایلمشلر ایدی] برکون
[P18r] اوُلْ / سردار ظفر شعار | عسکر صبا رَفْتار ایله اطراف / حصاری کشت وکذار ایدرکن میر قلعه بی / صَیْد[5] نَخْجیرده[6] کورب شکار[7] اَیْلدی بو خبری *[8] کفّار / قَلعَه ایشتدکلرنده حصاردهٔ[9] قرار ایده میوب / بی | اختیارْ *بر کیجه سفینه لره بِنوب[10] فِرار ایلد یلر / لکن اوُل سردار عَدُو شکار *عاقل و نامدار / ومُدبّر روزکار وعتیق وزیرکار کذار آدم بهادری / اُولمغله[11] عَقْبلرنجه نیچه [مرد] نَامْدار عسکر[12] کوندرمکین[13] / آنده اُولان *مَفَرْ ایدنلردن باشلرندن[14] امیر و فقیرلرین[15] /
[F°6v] *جُمْلَه سِن[16] اسیر ایلدیلر[17]

اَلْقِصَّه[18] اوُل *سردار / فرخنده[19] فال *وزیر کامکار حضرتلری[20] امرای
[P18v] نصارایی[21] / آستانه یه ارسال ایلدوکده حکمت | خُدای اُسارای / نصارا ایله *ذکری سبقت ایدن[22] منکلی کرای خان[23] / بیله بولنوب پادشاه کردون و قار سُلطان محمّد / [خان دار انبار] حضریلرینه عرض اولندقده مزبوره *خان حضرتلرینه[24] / کلّی اعتبار ایدوب[25] طبل و علم ویرمکله *چراغ / اَفْروُختهٔ پادشاه اولدوغندن[26] نامدار *عظیم / انعام و[27] احسان همایون[28] ایتمکله خُطْبه[29] * و سکّه یه[30] / *نائلُ اُولمق[31] خان *کامکاره مُیَسّر اُولدی[32] *وتکرار / منکلی کرایی خان جدید و قریمده سدّ سدید / وپاشالریمز ایله خوش آینده محبّت مزید ایله خیر دعایه / خلوص قلبله عمر مدیده مداومتله تنبیه همایونله / قریمه جمیع تاتاریله کوندردکلرنده *[33] تاتارانه دخی / خانلریکزك[34] امرنه فرمان بَرْدار اُولمغله[35] *متوکّلاً / علی الله[36] قریمده قرار ایتمکله[38] نیچه *ماه و سال[39] / [بو منوال اوزره مرور و عبور و] اُغوُر همایوُنده *جنك وجدال و کفّار مَسْقوُهَ / چاپُول وحرب و قتال ایله

---

1 P ایلمك 2 P امر مجال 3 P بوریش 4 P اولمغین 5 P omiss. 6 P نخجیر کاهده 7 P صیدو شکار 8 P اخباری 9 P و کبار استد و کده انده حصارده اولان صعار 10 P omiss. 11 P omiss. 12 P omiss. 13 P کوندر مکله 14 P omiss. 15 P فقیر 16 P جمله 17 P اولوب 18 P omiss. 19 P وزیر مبارك 20 P omiss. 21 P کفاري 22 P omiss. 23 P omiss. 24 P omiss. 25 P omiss. 26 P omiss. 27 P ومال بی شمار 28 P omiss. 29 P حطبه [!] 30 P وسکه 31 P صاحبی 32 P کامکار ایلمکین 33 P omiss. 34 P جمیع تاتار 35 P اولوب 36 P omiss 37 P تجت قریمده [!] 38 P ایلی 39 P سال و شهور

ایده‌رك كفّار خاكساری رعایا مرتبه‌سنده بر جنارالی قریمده اسكانْ اُولنوب /
[P19r] آستانهٔ علیّه یه خانلرك معرفتیله كارلری بتر / ایدی[1] عاقبت[2] طقوز یوز یكرمی
[F°7r] سنه‌سنده فوت / اولوب *فرمان عالیشان ایله[3] بیوك اوغلی محمّد كرآی[4]خان /
ذی شان اُولدی[5] *نیچه زمان دشت قپچاقده[6] حكمی / *آنك النده[7]
اولدی

[بعد زان كندویه عصیان و طغیان اوزره اولان چراكسه و دادیان اوزرلرینه
عسكر بی كران ایله عطف عنان ایدوب تمان صوی نام ممری مرور ایدركن] |
[P19v] عاقبت[8] اجل عاجلدن امان و مَوْت / مستعجلدن زمان بولمیوب تسلیم جان
ایتدوكده[9] / كوجك اوغلی غازی كرای *خان حضرتلرینه خانلق احسان / اولندی[10]
لكن *طفل صغیر اولوب حكومته قادر اولمدوغی / اجلدن عزل اُولنوب[11] پادشاه
جهان سلطان سلیم خانْ / ابن بایزید علیه الرّحمة و الغفران[12] *دیكر اوغلی[13]
[P20r] سعادت / | كرای[14] خان حضرتلرینی[15] یومیّه[16] بیك اقچه وظیفه احسان[17] / ایتمكله[18] آل
جنكیزك[19] دَوْلتی طوپنی[20] آسمانه ایركوردی حتّی *[21] / خان مزبور حُسْنله مشهور
اولان صاحب كرای نام / قرنداشنی رهن طریقی ایله دَرِ دولته[22] ارسال و تحصیل /
كمال ایچون آستانهٔ سعادته[23] ایصال ایلدی خانلردن / رهنه رغبت و كندولره غلوفه
ایله رعایت و بعضی / آغالرینه وظیفه عنایت اولنمق جملةً[24] سلطان سلیم /
[P20v] جاندن | عادت قالمشدر القصّه[25] سعادت كرای خان[26] / نیچه زمان قریمده خان اُولوب
عدالت ایله حكومتده / ایكن عاقبت محمّد كرای اولادندن ظلْمْ و حماقتله[27]
مشهور / اولان اسلام كرای‌خان[28] [خروج و پایه‌اغناده] عُروجْ ایلدی عساكر قریم
[F°7v] ذو الوجهین / اولغین طرفین اولوبْ نصفی اكامتابعت *و نصف[29] آخری /

---

[1] P حضور ایلمشدی نیجه خدمتی دشت قایچقده [P 19 r] ظهور و صدا ایلمكین [2] P عقبت
[3] P خلعی بابنده فرمان قضاچریان وارد اولوب اغاجالرنی یعنی بیوك قرنداشلری بونك خان
[4] P add. حضرتلری [5] P omiss. [6] P كرائی [7] P omiss.
[8] P omiss. [9] P ایلمكین [10] P ایدوب [11] P اغا جا لرنی یعنی بیوك قرنداشلری بونك خان
[12] P add. حضرتلری | خلعی بابنده فرمان قضا چریان وارد اولوب روكردان اولغین
[13] P omiss. [14] P كرائی [15] P omiss. [16] P و بومی [17] P اخسان [!] [18] P
[19] Ms جیكیزك [20] P طوبتی [21] P omiss. [22] P دولت قراره [23] P
ایدوب [24] P جملهٔ [25] P الحاصل [26] P سلطان [27] P ایله [28] P omiss.
سعادت مداره [29] P نصف

[P21r] بوكا تبعيّت ايلمكن *مابينلرنده كُلّى[1] عداوت پيدا اولوب[2] / | ملك دشت اختلاله يوز طوتدى آخركار[3]

*طقوز / يوز يكرمى اوچ تاريخنده[4] نَهْر[5] ازاق كنارنده بربرليله[6] / جنكه آهنك ايلدكده كَفَه سنجاغنه متصرّف / اولان صاحب نام بهادر[7] وتنك[8] بالى بك[9] عسكر / چكوب سعادت كرايه مُعاونت ايچون *وارمش / ايدى[10] *عاقبت مزبور[11] جام شهادت نصيب اولمغين / اسلام كرايه نصرت و سعادت كرايه كسر و هزيمت / واقع اولدى و بالجمله نيچه ماه و سال بوُ حال / اوزره

[P21v] بربرليله جنك و جدال ايدوب[12] رعايا[13] / پايمال[14] | *اولمش ايدى[15] آخركار *سعادت كراى خان[16] كشمكش / اعدادن بى زار اولوب حضور و راحت جانبنى / اختيار ايلدى[17] يعنى[18] خانلغى براغوب در دولت قراره / [كلوب] چهره سای اولدى طرف سلطنتدن بر وجهله / تلطّف اولند يكى خانلقدن[19] كُذَران ايدن[20] عُمْرُنه / تأسّف چكدى و[21] بالجُمْله سلطان سليم خانك[22] /

ركاب همايُونندن[23] بِرْ آن مُنْعَك اُولميوب حتّى عجم / فتحنده خدمتده[24] بُولنوُب

[P22r] | كُلّى رعايت اولندى /

*عاقبت مَوْت بُوكا دخى مُهْلت ويرميُوب قَوْت / او لدقدة حضرت ايُوب انصا ريده دَفِنْ اولندى[25] /

[F8°r] و تغلّباً خان اولان اسلام كراى شهر آشوب / سلطان سليم خان غضوب خوفندن بر آن [قريمده] قرار / ايده ميُوب دشت صحراى كشت و كذار ايدردى / آخركار بيم *جان ايله بى قرار[26] حسن اختياريله / خانلقدن فارغ[27] اولدوغن دركاه معلاّ و بارگاه / اعلايه عرض [و انها] ايلد وكده سلطان سليم خان ذى شان خانلغى / رهن اولان صاحب كراى نوجوان احسان[28] همايون[29] ايلد يكى | *اول زمان[30]

---

1 P كليتى ايله ما بينلرنده 2 P add.: نيت حبشى حرب و قتاله يوز طوتدى 3 P بالاخره
4 P omiss. 5 P شهر 6 P برى ايله 7 P omiss. 8 P تنك 9 P بيك
10 P واردقده 11 P مذبوره [!] 12 P ايتمكله 13 P اهالىٔ دارودیار
14 P پاماللّ 15 P 16 P omiss. 17 P ايلين 18 P سعادت كراى صاحب راى
19 P خانلقده 20 P ايلين 21 P omiss. 22 P خان حضر تلرينك 23 P همايونلرندن
24 P خدمتده 25 P omiss. 26 P اولوب ناچار 27 P بيزار 28 P [!] اخسان
29 P omiss. 30 P ايدوب

حُسْن لطافتده افت جان / و لطف ملا حدة فتنهٔ جهان أولدی طبل و عَلَمْ / ویرمکله سَرْ فراز و نیچه انعام و احسان اتمکله / سائر خانلردن مُمْتاز / ایلدی[1]

[P22v] | و[2] قدرغه لر ایله / *ممالك دشته[3] ارسال ایدوب[4] *نیچه ماه و سال / بوحال اوزره کچمشیدی[5] عاقبت[6] عَرْبَده جُویایی / اولان اسلام کرای صُورة اطاعتده خان نوجوانه / دخی خُفْیة[7] مضرّته نیّت ایلدی

لکن خان عاقل / دَرِ دولتده نشو ونما بُولمش بر سلطان کامل[8] / اولمغین مقدّم[9] حرکت ایدوب *باقی بَكْ نام / یارغارنه[10] بر فرصت ایله اسلام کرای خانی[11] / قتل ایتدیروب *زیاده رعایت ایلدی[12] *لکن ارادهٔ / اللّهده بو مقوله پاد شاهلرك قتلنه نیّت / ایدنلرك عمری زیاده قلّت اوزره اولمغین /

[F°8v] مرقوم باقی بکدن بر ذلّت صدور ایلمکین زمان / شدتده آبله مَمْلُو بر حوضه حَبْس ایتدرب / أول دل اَفْسُرْدَه آنده مُرْدَه اولدی

الغصّه / صاحب کرای نَوْجوان نیچه زمان قریمده خان / اولوب سلطان سلیم خان علیه الرّحمة والغفران / فرمانیله دشت قپچاقده حکمی روان اولوب / کامروان اولدی[13] بعد زمان *آل عثمان خاندانداندان[14] سلطان سلیمان [خان علیه الرحمة و

[P23r] الغفران حضرتلرینك] *زمانی اولدقده[15] *وزیر اعظم / وداماد محترم[16] رُسْتم پاشا *انواع غدر صریح / ایتمکله[17] مزبُوری *عزل ایتدرب[18] خانلغی[19] دولت / کرای ابن مبارك کرآی بن منکلی کرای خانه[20] ویروب[21] اول بی کناه اصلا عناد[22] وعرض سپاه / ایتمیُوب حالنی[23] اغلا مغه عزیمت درکاه *عزّت / اتمکه نیّت ایدوب[24] تمان صُوبی نام مَعْبَره / کاوب *موافق روزکاره[25] انتظار اوزره ایکن[26] / حپسنه کرفتار اولان مبارك کرای تنها / دوشورب أولْ وجودی نابُوْد ایلدی /

[P23v] بالاخرة طقوز یُوز | سکسان بش تاریخنده / *دولتکرای فوتندن صکره[27] محمّد

---

[1] P omiss. [2] P omiss. [3] P قریمه [4] P ایلدي [5] P ایدوب [6] P سنهٔ ثانیده
[7] P omiss. [8] P add.: اولوب عاقل [9] P مقدمجه [10] P omiss. [11] P omiss.
[12] P مستقل حکومت بولدي [13] P omiss. [14] P omiss. [15] P عصرنده [16] P داماد
[17] P omiss. [18] P عذل [!] ایتدرمکه [19] P add.: محترم و وزیر اعظیم [!] اولان
[20] P سلطان [21] P ویردي [22] P omiss. [23] P اخوالنی [!] دردولتنده بولنان
[24] P ایچون [25] P ناد موافته [26] P add.: مقدما [27] P omiss.

[F°9r] کرای‌سلطان / مراد خان ابن[1] سلیم خان امریله[2] خانلق[3] / مالك [ممالك دشت] اوُلوُبْ قریمه خان اولدی

التی *سنه حکومتدن / صکره[4] بالذات کندویه راه داغستاندن[5] سفر / شروان فرمان *اُولنمش ایدی[6] کتمدوکندن / غیری ناموس[7] دین دولته خلل ویره جك / بعضی ناسزا کلماتی پادشاه دورانه عرض و انهاء / اُولندقده[8] [اوضاع ناهمواري ظهور وعصیانی صدور ایلمکین] *ازاله اولنوب اذا و[9] جزاسی

[P24r] وزیز / ثانی | اوزدمر اوغلو[10] عثمان پاشایه فرمان اولندی / *پس دونمای همایوُن ایله[11] اوُل سردار ظفر / مقرون [شیروان ودمر قپو فتحندن[12] عودت ایدوب] *کَفَه‌یه واردقده[13] اوُل سال خان مزبور[14] / ایله بر[15] جنك و جدال و طائفه تاتار[16] ایله / حرب و قتال ایلمشدر که نیچه زمَاندن بَرو[17] / *چشم روزکار کورمش دکلیدی[18]

عاقبت عثمان پاشایه [فتح و] نصرت / ودولتکرایه[19] [کسرو] هزیمت واقع

[P24v] اولمغین[20] حقّندن | کلوب / *خانلق درِ دولتده[21] اسلام کرای[22] *نام قرند اشنه[23] صدقه / [وعنایت] اولندی بوُنك دخی زمانی تمام اولوب[24] جام مماتی *طقوز / یوز طقسان التی سنه سنده[25] نوش ایتدوکده[26] سلطنت / دشت قپچاق[27] غازی کرای *نام قرنداشنه[28] جمله دن *اَوْلی‌واَخْرٰی / و[29] خان اوُلمغه لایق و سزا کوُرُلمکین *سنهٔ مزبوُره / جمادی الاوُلینك اوُن یدنجی کوُنی[30] طبل و عَلَم ویریلوب / قریمه خان و[31] طرف سلطنتدن عظیم انعام و احسان / اوُلنوب[32] اوُل

[F 9v] سال فرخنده فالده دشت قپچاقه[33] ارسال / اوُلُنْدی حدّ ذاتنده یرار | [و] کار

---

[1] P ابن ابن [!] [2] P فرمانیله [3] P omiss. [4] P سنه د نصکره [5] P طاغستان دن
[6] P اولنوب [7] P omiss. [8] P اولنوب [9] P سزاسنه‌کوره [10] P اوغلی [11] P omiss. [12] Ms. P فتحندن [!] [13] P کفه ده اولمغین اکا قریمده بوحال واقع اولمامش ایدي
[14] P پرملال [15] P add.: مرتبه [16] P جغتاي [17] P بري [18] P عسکر ایله دونمای همایون ارسال اولندي
[19] P قریمده بو حال واقع اولمامش ایدی [20] P محمّد کرایه [21] P دردولتده خانلق
[22] P کرایه [23] P omiss. [24] P add.: دنیاي فراموش و
[25] P omiss. [26] P ایلد و کده [27] P دسده [!] [28] P صاحب راي [29] P احرا واولي [!]
[30] P omiss. [31] P omiss. [32] P اولنمغله [33] P قاپیده [!]

[P25r] كذار[1] وبهادر نامدار / صواش پيشه سنك فغان ارسلانى وعشرة[2] / و معاش
شكوفه زارينك اردشير *نوش روانى[3] [!] / اولوب زمان سلطنتده[4] خاكپاينه[5] واران
غنى / وفقير اسيره سير و اوان خانلقده[6] بش / باشنه[7] كيدن[8] تاتار *غنايم
كثيره[9] ايله كاوردى / القصّه[10] طرز و طَوْرى شاهانه و رويشى / پادشاهانه ايدوب[11]
*محاسن اخلاقندن عَالَمْ / كرمديده سى ايدى[12] [و] دخى خان اولمازدن مقدّم /
[P25v] [دين و] دولت[13] *آل عثمانه[14] كلّى[15] خدمتى سبقت ايدوب شروان / لشكرينه |
معاونت ايچون واردقده اثناى[16] / جنكده *عجم شاهى[17] اولان حمزه ميرزا ابن محمّد[18] /
خدا بنده *يدينه اسير اولوب[19] بَنْدِنه كرفتار اولمش / ايدى بعده *خلاصْ اوكُوب[20]
*دردولته[21] كلدكده اسلام / كراى *فوت اولمغين[22] قريمه *خان وقانون[23] عثمانيان اوزره /
سائر بخشيشندن غيرى اون بيك فُلوُرى احسان همايون[24] / اوُلندى بعده يانق سفرنده
قلعه فتحنده[25] بوُلنوب / سنان پاشانك عرضى ايله يومى[26] بيك اقچه وظيفه سنه /
[P26r] بيك اقچه دخى | ضم اوُلندى[27] و بيك يدى سنه سنده / عسكر[28] اسلامه سردار
اولان صاترجى محمّد پاشايه / معاونت ايچون واروب [اغور همايون ده] *كلّى
[F°10r] خدمت ايلمشدر[29] [كام ناكام بونك دخى زماني تمام اولوب] عاقبت[30] / جوهر
جانى *بيك اون التى سنه سنده[31] خازن / جنانه اصْمر ليُوب[32] *رحلت ايتدوكده[33]
خانلق در دولتده / بوُ لنان سلامت كرايه صدقه[34] و عنايت اولندى اولدخى /
[P26v] سعادت كرايه[35] اولادندن اولمغله[36] اناطوليده[37] مستولى / اولان[38] | *جلالى اشقياسنك
يانلرينه وارمغله[39] / ديار كفّار كبى ممالك اسلامى نَهْب وغارات[40] ونيچه بلاد / و
قراي آتشلره *ياقوب و اورب[41] خسارت ايدن / محمد كراى وشاهين كراى *نام

---

1 P كزار 2 P عشرت 3 P نوشرّ و اني 4 P سلطنتنده 5 P ديارنه 6 P خانلغنده
7 P باشه 8 P وارن 9 P [!]عنيم كثير 10 P الحاصل 11 P ايدي
12 P omiss. 13 P دولته 14 P omiss. 15 P كليت ايله 16 P اثناء 17 P
شاه عجم 18 P omiss. 19 P omiss. 20 P حلاص اولوب [!] 21 P omiss. 22 P
خانك فوتى خبري كلمكين 23 P و خان و قوانين 24 P omiss. 25 P add.: بيله
نيچه خدمتى ظهور و سبعئ مشكور اولمشدر 29 P عساكر 28 P اولنوب 27 P [!] بومي 26 P
30 P omiss. 31 P omiss. 32 P اصمارلدقده 33 P omiss. 34 P توجيه 35 P
جلاليه ملحق 39 P ولايت اناطوليه مقادما 38 P omiss. 37 P اولوب 36 P كراي
اولمق ايله 40 P غارت 41 P وروب

ایکی سلطانلری / بنم اقرب اقربامدر دیو پادشاه کردون و قار / سلطان محمد
کامکار[1] حضرتلرندن[2] شفاعت اتمکله[3] / محمد *کرای قلغای و کوچك قرند اشی
شا هین کرای / نور الّدین ایدوب قریمه دوانه اولمشلر ایدی[4] /
بر[5] قاچ سال *بوحال اوزره کچوب[6] عاقبت[7] محمد کرای[8] / خانلق سوداسنه[9] دوشوب[10]
سلامت کرایی[11] // | *قتل وکندوسی[12] تختنه *نقل اتمه سی با بنده قرنداشی / شاهین [P27r]

کرای ایله قیل و قال ایدرکن[13] خان / مزبورك احباسندن بری[14] بو خبره واقف /
و[15] بوسرّه عارف اولوب خانی[16] اکاه ایلدی[17] /

پس[18] خان مزبور بیم جان ایله بی حضور اولمغین[19] / بونلاری ازاله ده
سعی بیقصور لیتدوکده / ایکی[20] دخی چراکسه[21] فرار و عداوتی[22] اشکار
ایدوب[23] / اِتَّق شَرَّ منْ اَحْسَنَتَ اِلَیْهِ مضمون[24] | اظهار ایتمکله[25] نیچه [بیك] [F° 10v]
چراکسه و تاتار احضار / ودشت قپچاقنی[26] زوربازو ایله تحت تصرفندن / [P27v]
آلمغه بذل اقتدار وکندولر جلوسه قرار / ویردیلر

خان مرقوم هزار غموم* و همومه دوشوب / بو اضطرابنی[27] در دولت شاهانیه[28]
عرض و انها و تظلّم / شکوا[29] ایلدی اول تاریخده وزیر اعظم و سردار / *اکرم
و سفر عجمه[30] مامور[31] اولان مراد *پاشا که[32] / *عدل و شفقت ایله معروف و مشهور
و تدبیر / و شجاعتده مسلّم جمهور اولوب رأی منیری ایاله / نیچه خراب اولمش
مالکی معمور و تیغ آتش باریله / عموما ولایت اناطولیه مستولی اولان اعدای /

---

[1] P omiss. [2] P در دولتدن [3] P ایلدوکی جهتدن [4] P کرایه قاغلغا یلق و شاهین
[5] P عقبت بر [!] [6] P omiss. [7] P کرایه نورالّدین لك عنایت اولنوب تخت دشته عزیمت ایدی ایتمش
[8] P add.: اسّان [9] P سوداسیله [10] P حکومتدن صکره نعمت اولان کندویه
[11] P marq. ولي [12] P قتله نیّت و [13] P بر فرصت الله جلوسه همّت ایلدی لکن
[14] P اولان خان بك کرای سلطان ابن مبارك کرای [15] P omiss. [16] P omiss.
[17] P ایلمکین [18] P omiss. [19] P اولوب [20] P ایکیسی [21] P دیارچراکسه یه
[22] P ایدوب [23] P مضمو نی [!] لطیفی اشعار و معنای شریفي [24] P ایتمکله و علم‌عصیا نی
[25] P شکوي [26] P قپچاقی [27] P و هموم ایله بو هوم هجومي [28] P مداره
[29] P omiss. [30] P مفخم [31] P پاشایي پاك نهاد [32]

دین و دولت جلالی اشقیا دُوزخی خَلْقی بالکُلّیّة / منهزم و مقهُورْ ایلمش بردُسْتور
صاحب مقدور / اُولمغین قریم فقراسنه مرحمت ایلمش و عنایتیله / دشت قبچاقده
اولان اهل اسلامه شفقتلرندن ناشی[1] / بواختلالك دفع ورفعی مراد ایلمکین طریق
[P28r] عِامدن / دفتردار اولان[2] * و سیّما بُو فقیره[3] والد | *ماجدمز مرحوم[4] / رضوان
پاشایی* پاك نهادی[5] مجلسنه دعوت و ایالت / کَفَه یی کندویه توجیه و[6] عنایت
ایدوب دیدیکه عین مقصود / و مقصود عَیْن که بیناری[7] صلح * و مصالحه میسّر
[F°11r] اولدقده[8] / در دولت[9] بُلند همتکه[10] فرض عَیْن[11] بیاوب بُو فتنه / و فسادی دشت
قپچاق[12] اوزرندن احسن / وجهله دفع و رفعنه[13] مجدّ و ساعی اُولوب / خان
مزبوریله سُلْطان مذکورك [ما] بینلرنده / واقع اُولان کُدُوراتی رأی منیرك حسبیله /
[P28v] | ممتنع الحُصُول ایشه[14] دخی حُصُوله موصول ایلیه سین / دیوب بیك اوُن
طقُوز سالنده کفه یه ارسال / ایلدوکی[15] * تاریخی بُو بیتْ ایاه معلوم
اُولوُر[16] /

*بیت

دفتری نامی بُو تا ریخده حَكْ اُولدیغی دَمْ /
حا کم اولدی کفه یه عِزّیله رضوان پاشا /[17]

*حقّا که[18] پاشای مزبور[19] حسب المأمورُ کفه یه داخل / ودَشت قپچاقه واصل اولدی[20]
*تدبیرده تقصیر ایتمیوب[21] / اصلاح ذات البین ایچُون طرفینه مناسب[22] مکتوبلر /
ارسال ایلدوکده تدبیری تقدیره مُوافق دوشوب[23] / *مابینلرندن قلیج آیرکن ارالرندن
صو کچمز / ایلدی[24]

---

[1] P omiss. [2] P اولوب [3] P بو عبد بی مقداره [4] P ماجد اولان [5] P omiss.
[6] P omiss. [7] P بینیٔ [8] P وصلح ما بینی [!] [9] P ذمّت [10] P مملکه [11] P add.: بلکه فرض دین
[12] Ms. supra (interlin.) add.: بمعنی قریم [13] P ورفع [!] [14] P ایسه
[15] P ایلدي [16] P omiss. [17] P omiss. [18] P omiss. [19] P add.: تاریخ مذکورده
نفاقلري و فقه و [24] P اولوب [21] P omiss. [22] P omiss. [23] P دوشمکین
افتراقلري اتفاقه مبدّل اولوب

شاهين كراى و محمّد كراى كيرو نورالّدين / و قَلْغاى[1] اولوب[2] قريمه كلمك
[P29r] صد دنده | ايكن حكمت خدا / سلامتكرايه[3] عمر وفا اتميوب مرض استسقادن / وفات[4] ايلدى
بُو خبر كه محمّد كراى وشاهين كرايه / *واصل اُولدى[5] *چراكسه‌دن نيچه بيك
[F°11v] عسكر / حاصل ايدوب تمان صُويى نام مَعْبردن عُبُور ودار المقرّ[6] /
*خانان اولان[7] باغچه سرايه[8] دُخُول وبلا اِذن سلطان / جهان تختّه[9] جُلوس ونزول ايلدى
كندوسى *محمّد كراى / خانلقده و كوچك[10] قرنداشى شاهين كراى[11] قالغاى[12] /
اُولُوب كامكار اُولديلر و بُوندن اقدم كندولر[13] چراكسه يه فرار ايلدوكده خان
[P29v] مرحوم *مُبارك / كراى اولادندن[14] اولان | جان[15] بك كراى محمّد كراى / يرينه
قاغلْغاى *و شاهين كراى يرينه دَوْلتكراى[16] / نورالدين ايلمشيدى
محمد كرايك خروُجى و تختّه[17] / عُرُوجى حالنده بُو ايكى برادر بر[18] فرصت
ايله فرار / و پاشا ى مرحومك[19] *يانه وارب[20] [كفه‌ده] قرار ايلديلر / محمّد كراى
وشاهين كراى مزبورانى قتل ايچُون تجسّس / ايدوب *كفه قلعه سنه[21] تحصّن
ايلدو كلرين استماع / ايتدو كده لشكرى پايانله[22] كَفَهَ *قلعه سى مقابله[23] سنده /
[P30r] اولان | صارى كول نام *موضعه كلوب[24] پاشاى مرحوم[25] / *مكتوب تحرير
ايدوب[26] مضمُونده ديديكه[27] سلامتكراى / خان[28] وفات ايتمكله[29] تخت دشت قبچاق[30] بكا
*ارث ايله[31] / انتقال *ايدوب حالا[32] جلوس ايلدم ايمدى *سكا استناد / ايدوب[33]
[كفمزدن فرار وشهر كفه يه واروب يانكدن قرار ايدن] جان بك كراى و دولت
كرايى دست بسته[34] / كردن شكسته كورنشيمه[35] يعنى ديوانمه ارسال ايليه سنكه /
[P30v] صحيفهٔ عالَمدن تيغ آتش تابمله وجود لرى[36] نايابا | ايليم / والاّ كفَه

---

1 P قاغلغاي 2 P اولمق 3 P سلامت كراي خانه 4 P دار بقايه رحلت و ديار عدمه
5 P وصول بولدي 6 P omiss. 7 همان 8 P سرلينه 9 P تحت دشته
10 خان اولوب قريمده قرار و 11 P omiss. 12 قاغلغاى 13 P add. ديار
14 P سالف [!] 15 P مرقوم جان 16 P يرينه 17 P ودولت كرايي شاهين كراى
18 P برر 19 P مرقومك 20 P كنف حمايسنه داخل اولوب [!] 21 P حصن كفه يه
22 P كران ايله 23 P [!] حصاري مجازي 24 P محله دخول و اول منزله نزول ايتمكله
25 P مزبوره 26 P يرليغ ايله رسول كوندروب 27 P حالا 28 P omiss. 29 P [!]
30 P omiss. 31 P omiss. 32 P ايلمكين 33 P اولوب ارتله رقيب دولتمز اولوب
34 P سنه 35 P نشته 36 وجودارين

قلعه‌سی[1] خراب وخانمانلرین یغما و یباب ایدرام /

[F°12r] دیوب[2] عتاب *ایله ارسال ایلدی[3] پاشای مرحوم[4] بو *مکتوب / یاوَه مفهومه[5] نظر ایتدوکده بو وضع ناهموارلرین / مجرّد تازه و خاملکلرینه حمل ایلمکین بی‌غرَضانه / کندولره نصیحت نامه یازوب جواب ایلدیکه[6] قریمده / اولان ساطانلرك جُمْله سندن مسُنّ[7] و اکبر اولان / خان اولق بیکزده معیّن[8] اولمغین اوُل جهتله سزلر / جُمْله‌دن مهتر سز لکن بو آنه‌دك

[P31r] مُلك[9] | *دشت قبچاغه[10] / دست‌رَسْ اوُلان[11] ابا و اجدادیکز طرف سلطنتدن / برات شاهی‌ایله مُمْتاز و تخت قریمه جلوس ایدن / اغا چه[12] لریکز طبل و عَلَمْ وطوغ شهنشاهی ایله اعتبار[13] / بولوب سزافراز اُولمشلردر سزلر دخی قاعده‌یی / سلفکزی[14] تَلَفْ ایتمامکله آنلره خیرخَلَفْ اوُلوُبْ / سلاَطین ماضیه‌نك اثرینه[15] سالك و اولی[16] الامر / اطاعتله دشت قبچاقه مالك اوله سز شویله که / خلاٰفنه[17] سُاوُك ایده سز[18]

[P31v] مقَرّردرکه مُلوکدن اولمیه‌سز / ثانیاً | طلب ایلدوکلکز سُلْطانلر *حالیا قلعهٔ / پادشاهیه[19] کلوب تحصّن ایله‌شلردر حالیاً[20] / سزلره ویریلورایسه دَر دَوْلتدن بزلره[21] / عقاب وسزلره عتاب اولنماسی محقّقدر / طلبکز آستانهٔ سعادته عرض اولنوب فرمان / شهر یاری نه منوال اوزره جاری اوُلوُرسه اکا / کوره عمل اوُلنه[22] دیوُب[23] ارسال ایلدی وقتا که[24] /

[F°12v] اوُل مست غروُر دولتك مجلسنه *بو ورقه واصل[25] / *مَنْ غرّ دَلّ حدیث شریفندن غافل و قوّت آل عثمان / وشوکت سلطنت دیو انی فراموُش ایلمش برلاً یعقل / اولمغین والحَقّ مُرٌّ فحواسنجه بو نصیحتلر / نفس امّاره سنه آجی کلمکین[26] آتش[27] غضبی اشتعال / بولوب *اول ورقه یی سینهٔ عُشّاق کبی / چاك چاك ورسُول پُرْ اُصُولی بند و زَنْجیرْ / چکوُب بی پاك هلاٰك ایلدی[28]

---

1 شهرین 2 P دیو 3 P ایلش 4 P مرقوم 5 P ورقه‌یه 6 P add. عادتا
7 P آمَنّ 8 P معتبر 9 ممالك 10 P دشته مالك اولوب 11 P بولان
12 P اغاجا 13 P امتیاز 14 P قاعدهٔ سلفی 15 P اثرلرینه 16 P اولو
17 P [!] حلافنه 18 P ایلیه‌سز 19 P حصن حصین شهریاریه
20 P حالا 21 P بزه 22 P اولنور 23 P دیو
24 P add.: بو نا مهٔ پر اصول 25 P وصول بولدي 26 P omiss. الحال
27 P اتش 28 P عرض سلطنته حلل ویره جك

[P32r] *و تکرار [1]جواب / | عتاب آمین[2] ایله یَرْلیغ فتنه انکیز تحریر ایدوب / *دیدیکه اوّلا قریم خانلغی ایچوُن آستانه یه / مراجعت اَیْله دیمش سین ممالك دَشْت / قِبچاقده آل عثمانك نه علاقه سی وار درکه / مُلازمت اَیْلَیَمْ

ثانیًا بنم تاجم اوُسْتنه تلج مِی / واردرکه بَنَا ارتله انتقال ایلین سلطنته جلوس / ایچوُن آل عثماندن اعانت طلب ایلهیم دیوُبْ / برتاتار بدکردارك یَد مُرْدار نه ویروب[3] ارسال[4] ایلدی اول / رسول فضول ایله مکتوب[5] بی اصول پاشای *مرحوم حضر نلرینه[6] / وُصُول بُولدقده[7] دماغلرنده اوُلاَن فساددن تمام[8] وهَمْ و احواللری / بلنمیوُب خانلق ویریلورسه دولت علیّه یه *بِرَرْ رخنه لری / مقرّر اوُلَه جغین[9] یَرْلیغلری مفهُومندن فَهْم ایلدی[10] وکندی[11] / یانده اوُلاَن سُلْطا نلره[12] اِمْعان نظر ایتدوکده جان بك / کرای جانك کوچك قرنداشی دولتکرای خیلی عاقل و رشید /

[F°13r] بُولوب اُغُور همایُونده بُونده چوق خدمت / مِعیار فراسته اکْلدی حتّی نه اولیدی بویوك / قرنداشی بُو اُولوب خان بُو اولیدی یاخود کوچك / قرنداشی دخی خان اولق قانون اُولیدی دیو / تاسُّف چکدی

الحاصل سلطان دِلفریب / اولحینده اُون سکز یاشنه قریب اُولوب / دیده سی چشم کبی نرکس کبی پر خواب طُرّه سی جعد / سنبل کبی پُرْتاب بر سلطان کامل و کامیاب ایدیکه / رُشْد و سداد ایله مَعْرُوف و مَشْهُوْر و فَهْم زکاده / مُسَلَّم جُمْهُورُ اولوب معرفت و دانش ایله آراسته / و شجاعت

وجرآئت ایله پیراسته

بیت

پیشه زار عدالتك شیری * مجرعدلك نهنك اَوْرنکی /
بُوْستان سخا و تك بیری * کوه ودشتك پلنك فرهنکی /

---

[1] P omiss. [2] P امیر [!] [3] P omiss. [4] P تکرار ارسال [5] یرلیع [!] [6] P مزبوره که [7] P بولدي [8] P omiss. [9] P عدم اطا عتلرین [10] P ایلمکین [11] P omiss. [12] P جان بك کرای سلطانه

خصوصا فارسی تکلمنه مآئل عُلَما وصلحا نصایحنه قائل / برمرد دانادل
و سُلطان کامل اُولمغین پاشای / مرحوم سلطان مرقومه[1] خطاب ایدوب دیدیکه
[P32v] حالا بنم مقصودم اولدرکه سزی دردولت مداره عرض / و انها ایدوب | بُو
دَشْتك خان مکاری ایدم / *زمره نُغای بادپای و[2] طائفهٔ تاتار صبا رفتار / امریکزه
[F°13v] فرمان بَرْدار اولوب مالك[3] شهر و دیار اوله سز / لکن سزکله بر قچ *قول
وشرطم[4] واردر قبل حُلول / المرام سزه انها واعلام ایدهیم شرط اوّل / اُولدرکه
جادّهٔ شرع[5] عدلدن عدول و *قانون / قدیمدن[6] نکول ایلمیه سز زیرا *شرع
شریف[7] / حَبْل[8] متین لطیف[9] سزه دائما حصن حصین اولوب / هر راهْده هادی
واعدای دین دولتکز اوزرینه[10] / منصور و مظفّر اُولکزه باعث و بادی اولور[11] /
[P33r] شرط ثانی اُلدر که ارباب حسد و کین / واصحاب حقدشرّتْ آیینی[12] یانکزه
کتورمیوب / آنلرك کلام نفاق انجامنی[13] استماعدن احتراز / و امتناع اوزره اولهسز
زیرا[14] مادامکه آغالریکزه / ومقرّب اُولان مصاحبلریکز ظالم[15] اُولوبْ / صفت امانت
ایله متصّف اولمیهلر رعایا و برایانك / احوال پر ملالدّری شَرّ اشرّ آدن مَصُون
اولمیوب[16] / دخی عدالت و نصفت ایله معروف[17] اولمیهسز /
[P33v] شرط ثالث | اُولدرکه *فصل سیاست و هنکام / حکومتده عَجَله و شتابدن
اجتناب ایدوب / واُول بابده جانب تأمُّل وتحرّیه مَیْل اوزره اولوب / هر
حالده عنان تدبیری اَلْدن قویمیهسز زیرا / تعجیلك ضررنه نهایت یُوق و صبر
[F°14r] تأمّلك فائدهسی / غایت چوقدر[18]
*شرط رابع اولدرکه[19] دَرِ دَوْ لتمدار آل عثمان / کثّر هم الله تعالی الی یوم
الحشر *و القرار[20] والمیزان درکاهنه / کمال صداقت و استقامت ایله بندهٔ خلقه[21]
بَکوُش اولوُب / اوامرلرینه امتثال و نواهیلرندن اجتناب اوزره اولهسز /
زیرا اولی[22] الامر[23] اطاعت باعث[24] دولت سعادت و انحراف دخی / موجب نکبت
وخسارتدر[25] شُوْیله که بو نصیحتلریمی کوش / هُوشکز[26] منکوش ایلیهسز

---

[1] P omiss. [2] P omiss. [3] P شهریار و [4] P شرط و قولم [5] P omiss.
[6] P شرع مطهردن [!] [7] P omiss. [8] P جبل [!] [9] P شرع مبین [10] P اوزره
[11] P در [12] P این اولنلری [13] P انحامینی [!] [14] P omiss. [15] P طالم
[16] P add.: سزلر [17] P add.: و موصوف [18] P omiss. [19] P omiss. [20] P omiss.
[21] Sic Ms. P! Pro حَلْقه [22] P اولو [23] P الامره [24] P add.: ازدیاد [25] P
حسارتدر [26] P هوشکزه

[P34r] اکتساب صلاح حال / و تحصیل حُسْن مَال ایامش اُولوُرسز | جناب خالقدن[1] /
امید واثق و رجاء صادق اُولدرکه شرع شریفه / انقیادیکز حسبیله دولت
داوینَه[2] نائل وعداوته[3] / مَیْلکز[4] سببیله مقدّر اولان مراداتکز خیر ایله حاصل /
ورعایا و برایایه رعایت و حمایتکز ایله زمرهٔ تاتار سزلره / مائل و آل
عثمان درکاهنه صداقت و استقامتکز جهتیله / تخت *دشت قبچاقه[5] واصل اولهسز
بوُ خصُوصده بَنْ / دخی دامن [همّتی] در میان ایدم[6] و مقضّی المرام
[P34v] اوُلماکز / با بنده تکفّل نام و[7] اهتمام مالا کلام ایدم امید[8] درکه / بعنایة اللّه
الملك الاقدر مقدّر اولان امر سُهوُلتله / میسّر اوله دیوب کلاُمنه ختم و ختام
اورْدی سلطان / مقبول[9] بو کلام معقولی[10] استماع ایتدوکده تلقیٔ بالقبول /
ایدوب دیدیکه جزاك[11] اللّه تعالی خیرًا ذمّت[12] همّتکزه لایق / اولان مرتبهٔیی دریغ
[F°14v] بیورمدیکز[13] هروجهله بیوریلان / کلاُم صحیفهٔ خا طرمزده[14] مکتوب و مرسوم
[P35r] و[15] نصح پندکز / تمام معلوم اولدی کلامکز محلّ[16] صدق و خلوص | مرحمتدن[17] /
ناشی و نصایحکز کمال تعلّق محبّتدن متمشي در / فی الحقیقه آباءو اجدادمز آل
عثمانك نعمتیله حاصل /وهر بریسی[18] باب سعادتلرنده دولت و سعادته واصل /اولمشلر در
اَلْحُبُّ یُتَوَارَثُ وَ الْبُغْضُ یُتَوَارَثُ فحواسنجه / اوُل آستانه یه کچ[19] باقنلرك
کوزلرین چقاروب / و اعداي اولاُن سرکشلرك / باشلرین کسُوب اغُوُر همایوُن
[P35v] |شهریاریده جان / *و باش ویرمك[20] بزم عادت[21] کمْ پیشه[22] | مزدر لکن /
فکر یکز[23] بر امر عظیم[24] وشئ جسیمدر که[25] بزدن / قوّی و لایق اولنلر دخی
بُو اَمرْ خطیره تقصیر اوزره در /
فکیف که *بز غریب[26] شهرودیار و مُفلس درهم / ودینار اولمه یوز خان اولمق قانده
و بز قاندن[27] / همان سندن رجاز اولدرکه بزی شاهین نیچه سندن / خلاصه[28]
بِرْ چاره و قوشجه جانمزی[29] جناح[30] نجاح / اولوب دَرْدَوْ لت آستانهٔ اشیانه

---

[1] P خلقدن [2] P دارینه [3] P عدالته [4] P میلك [5] P دشته [6] P omiss.
[7] P add.: خان اولماکز حصوصنده [8] P امید [9] P معقول [10] P مقبولي [11] P
خیراك [12] P add. باند [13] P ایلمد یکز [14] P [!] حاطرده [15] P omiss. [16] P
omiss. [17] P مر حمتندن [18] P بري [19] P حقارت ایله [20] P ویروب باش الملق
[21] P omiss. [22] P پشیه [!]. [23] P فکر بکر یکز [!] [24] P اعظیم [25] P
omiss. [26] P بر عریب [!]. [27] P قانده [28] P omiss. [29] P حلاصه [30] P add.: و

ارسال / وروانه ایلمکه بر بهانه ایلیه سزکه دانه چین سُفرهٔ / آل عثمان اولوب الی
[P36r] یوم القیام عمردولتلری / | ادعیهٔ سنه دوام اوزره *اولهلم[1] دیو ابرام / ایلدیلر[2]
[F°15r] و[3] پاشای مرحوم سلطان مرقومك / طرف سلطنته اولان انقیادنی و آستانهٔ / سعادته[4] کمال استنادنی مشاهده ایتدوکده[5] / بونلره کلّی اعتماد وهربار سفر فرمان اولندقده / اغور همایُونده غزا وجهاد ایده جکلرینه زیاده / اعتقاد[6] حاصل ایلدی[7]

*پس بُو اجلدن اَلمَرءُ یَطیُر بهمّتِه / کما یَطیر الطَّیرَ بجنا حَیهِ مصد اقنجه همّت و اهتمام / لازم اولدرکه ایلیم اقدام خیر ایشه حاصل ایده ربّ انام / فحواسنجه اقدام تام ایدوب[8] آنلرك و بُونلرك افعال / و اقوالّلرین دَرِ دَوْلته عرض و اعلام[9]
[P36v] ایدوب دیدیکه / حالا قریم خانی اولان | سلامتکرای خان[10] وفات[11] ایدوب[12] / تغلّباً[13] محمد کرای تخت قریمه[14] جُلوس ایلمشدر اکر خانلق / مزبوره اولنورسه[15] جنك وجدال[16] اولمز لکن امرلرینه[17] / امتثال ایتمیُوب باغی* و نهیلرندن[18] اجتناب ایلمیوب باغی / اولملری *یرلغلرندن عیان و دماغلرنده اولان فساد[19] / مکتوبلری مفهُومندن نمایان اولمشدر امّا کفه[20] / حصارنه[21] متحصّن اولان *جان بك[22] *کرای سُلطانه[23] / خانلق[24] و کوچك[25] قرنداشی دولت کرایه[26] قاغلغلق[27] /
[P37r] عنایت[28] اولنُورسه | بر وضع ناهمواراری صدور / ایتمیوب اغُور همایُونده نیچه خدمتلری ظهوُر ایدر /

امّا محمّد کرای ایله جنکه لشکر وجان بك کرای[29] جلوس / ایتدورمك ایچُون بر سرعسکر لازمدر دیوب /

[F°15v] مذکور[30] دولت کرای ایله آستانهٔ سعادت / مداره ارسال ایلدی حکمت خُدای اول عَرْضیله / دَوْلتکرای کلمزدن مقدّم خانلق دَر دولتده / محمّد کرایه و یرلمکله قدرغه لر تعیین اُولنوب / جبّار محمّد اغاسنه برات وطبل [و] عَلَمْ و یرلمش بولندی /

---

[1] P اولام [2] P ایلدی [3] P omiss. [4] P سعاته [!]. [5] P ایدوب [6] P [!] عتقاد
[7] P ایتمکله [8] P omiss. [9] P انها [10] P omiss. [11] P فوت [12] P اولوب
[13] P omiss. [14] P دشته [15] P ویریلوراسه [16] P [!]. حدال [17] P اوامرکرینه
[18] P یرلیغلرندن عیان و نوا هیلرندن اولملري [19] P omiss. [20] P حصن کفه یه [21] P omiss. [22] P جانبك [23] P کرایه [24] P غایت (?) [25] P omiss. [26] P کراي
[27] P قاغلغل یلق ایله [28] P رعایت [29] P کرایي [30] P مزبور

[P37v] | لكن رُوزكارلرى نامساعد اولوب بختى بَرْ كَشْتَه / وكوكبى نحوُسَتْده أولمغين مَوْج بحر سيٰاه[1] جنك / چُوبِرْ بُلوُك سپٰاه أولوب وَ[2] باد شديد يُوللرين / سَدّ سديد ايلدى

*قدرغه لره يَلْكن آچمق امر محال / وفورسه لره كُورَكْ چكمكه مجال مُمْتنع الأحتمال / اولدى[3]

و دولتكرايك طالعى قوّتده وستاره سى / سعادتده أولمغين روزكار موافق سفينه سنه / مطابق دُوشوب در دولتمداره رويمال وبازكاه / كردون اقتداره كلوب عرضحال ايلدى

[P38r] اول تاريخده[4] / صدارت عُظما قائم مقامى | اولان خادم كورجى / محمّد پاشا أمُور ديده وكار آزمُوده نظام / الملك مثابه سنده* دين دولتى قايرر و دوستى / دُشمندن فرق ايدر بر صلاح ديانت ايله مشهور / جهان جُمْهُرْ زمان روز وشب ايديشه سى / دولت عليّهٔ صيٰانت وپيشه سى رعايا و برايايى / حمايت[5] أولمغين[6] بو معنای اذعان وعرض مكتوبلره /

[F°16r] اِمْعٰان نظر ايدوب[7] *أولْ آن[8] پادشاه جهٰان[9] / سلطان احمد خان عليه الرّحمته و الغفران[10] حضرتلرينك / ركاب همايُونلرينه تلخيص[11] ايلدُوكده *جٰان بك كرايه[12] / *خانلغى و دو لتكرايه قاغلغاى لغى و رضوان پاشايه / سر عسكرلكى يردم واروب

[P38v] جلوس ايتدوره سز[13] ديو / *خطّ همايُون سعادت مقرُون[14] | وارد أولمغين اول وزير / كاردان[15] *فرمٰان عٰاليشان أوزره[16] هر برلرينه مقتضالر نجه / *برٰاتلر تحرير ايتديرب و قانوُن عثمانى[17] أوزره عَلَم شاهى / وطبل و طُوغ شهنشاهى تعيين ايدوب[18] بيك اون طقوز /سالنده[19] اون پاره قدرغه‌لر[20] ايله *چاشنكير باشى اولان / دلاور اغايى[21] كفه يه ارسال [وجانب قريمه ابصال] ايلدى بو طرفده [طايفهٔ جغتاي ايله] محمد كراى[22] *كَفَه / شهرين محاصره ايدوب[23] أول ايكى *سلطانلرى جبرًا وقهرًا[24] /

---

[1] P add. كوبيا [2] P omiss. [3] P omiss. [4] P زمان [5] P omiss. [6] P add.: [!] اول وزير كار ران [7] P ايديجك [8] P اولان [9] P add.: اولان [10] P الرصوان [11] P عرض [12] P جانبك كراى [13] P سلطان قريمه خان [!] و كفه‌ده اولان [14] P مرميران اولا رصوان [!] سر عسكر اولسون [15] P ذى شان [16] P omiss. [17] P برأت عا ليشان و قاوانين عثما نيان [18] P ايتدر مكله استانه‌ده چاشنكير [19] P سال فرّخ فالنده [20] P قدرغه [21] P omiss. [22] P باشى بولنان دلاور اغا ئي [23] P add.: الله [!] [24] P برادرلري حصاردن

آلوب *قتل ایده‌رز آنلری ویر بز چراکسه قریه لرنده بَسْنی نام / قریه ده یولوب
[P 39r] بی نام و نشان ایکن قریمه کتورب سلطان ایلدم / عاقبت بکا اِسآءت و سلاَمتکرای
ایله اُلْفت ایدوب / مابین أولمامزه سبب وعلّت أولمشلردر دیوب جنکه / آغاز
ایلمکده[1] *وجْان بك کرای[2] *بر تمجید وقتی پاشای مرحومك / یاننده أوتورب
ایا احوالم ینه منجر اولور بُونده بکا یُوقدر / همان بِرْ طرفه روان أولوُب جْان
قورتارم دیوب[3] فراره قرار / ویرمکده[4] *پاشای مرحوم ایسه غَمْ یَمَه مانع و مطیع
خُدادر / من بعد غیرك تصرُّفی یُوقدر[5]

بیت

کیمه کم لطفی اوله مولانك /
دَوْلت ایاغنه گلوُر[6] آنك[7] /
[F°16v] *همان قلبکی ربّ العزّت درْکاهنه محکم رَبْط ایله[8]

بیت

*دورانکه حادثان ایله[9] [کیجه] یوکلو[10] در
کون طوغمادن نلر[11] طوغه[12] کم [بیله] ناکهان /
*امید درکه ربّ الاقدر خیر لر میسر ایلیه دیوب نصیحت / ایلمکده[13] ایکن[14]
حکمت یزدانی[15] اول کون[16] کون طوغمه دن *اول / اوُن پْاره غدرغه [!] ایله[17]
*دولت کرای سلطان[18] و[19] مرقوم دلاور اغا / کلوب *جان‌بك کرایه خانلق براتی[20]
[P39v] و *پاشای مرحومه[21] *سر عسکرلك / امرنی کتوردی بُو خبر که[22] محمّد کرای
و شاهین کرایه[23] *واصل اولدی /

---

1 P بردار ایدرم دیو بر کیجه [39 r.] شهره یوریوب بذل اقتدار ایلد وکده
2 P جانبك
3 P omiss. کرایك جان باشنه صجرایوب ناچار لحری[!]
4 P ویردی لکن
5 P omiss.
6 P وارر
7 P add. فخواسنجه
8 P omiss.
9 P و دورانکه حاد ثانله
10 P یوکلی
11 Sic P, Ms. انلر
12 P طوعه [!]
13 P omiss.
14 P مقتضاسنجه
15 P یزدان
16 P کچه
17 P omiss.
18 P مرحوم دولت کرای ایله
19 P omiss.
20 P معتبر [P 39 v] سلطان نام‌ور قریمه خان
21 P مرحوم پدر
22 P سرعسکر
23 P کراي اولد و غن خبر ویرمکین

فی الحال طاری کولدن نقل ایدوب [1] *تخت کاه خانان [2] اوُلان / باغچه سرایینه *عسکر جمعنه متوجّه [3] روانه اولدی [4]

بُو طرفده [5] / پاشای مرحوم [6] دخی دورت [7] بیك [8] توفنك انداز و بش [9] بیك / *سواری شاه باز [10] جمع [11] ایدوب *کندی یانندہ اون بش بیك / آلتون خرج ایتمکله جان بك کرای خانك خانلغی مهمّاتنی / ترتیبْ ایلدیکه اولزمانه دك خان مزبور کیه جك بر چَپَکَنْ / و بنه جك بر بارکیردن غیری برشیئه مالك دکلیدی وایکیوز / دَوَه عرابه سی تدارك ایدوب پیاده لری عرابه لرك ایچنه وضع / وعربالری آتلونك اطر افنه حصار ایلدی [12] و *قرق پاره [13] زنجیرلر ایله / دولمش طوپلری [14] *بر کیجه عرابه لرك ایچنه قُیوب نهان و اوزرلرینه / بُوش فوُچیلَرْ قپایُوبْ پنهان ایلدیکه دشمن [P40r] خبر داراولوب / آنلر دخی طوُپْ تدارکی کورمه سندن [15] | احتراز [16] ایلدی

و بو اسلوب / اوُزره بر یوم سعید و صباح جدیده [17] کفه قلعه سندن / چیقوب [18] پاشا دپه سی نام منزله فزول ایلدی [19] *و بو [20] عسکر *ایچنده / [F°17r] تاتار طآئفه سندن طقسان یدی نفر آدم وار ایدی آنلر دخی / خدمتکار [21] ایدی باقی قریم عسکری و شیرین بکلری / وتاتار مرزالری [22] و چراکسه نك [23] بهادرلری [P40v] و نُوای کزیده [24] لری / وچغتای ارلری [جملةً] | محمد کرای *و شاهین کرایك [5] یانندہ [26] جمع اولمشلر / *عَوَه نَه لرتدن [27] ایدی

*خصوصا شاهین کرای قوّت و شوکتده / جُمْلَه قریم سلطانلرینه غالب اوُلغین فلکه کلك سیُمْر [!] عنقآ / سنك [28] دیمیوب [29] نیچه بیك آهن [30] پُوشْ تیرانداز تاتار شکار / باز ایله *چرخه جی اولمش [31] ایدی

---

1 P کفه مقابله سندن قالقوب تاتار بیشمار احضار و میران شیران اولان نامداراني کندویه قفادار ایلمك 2 P جای فرارلري 3 P omiss. 4 P اولدیلر 5 P جانبده 6 P مزبور 7 P التی 8 P add.: مکمّل 9 P التی 10 P مسلح سوارسرافراز عسکردن 11 P افزار 12 P omiss. 13 P بر مقدار 14 P طوبلر احضار و انلري عسکر 15 P omiss. 16 P حصار 17 P جدیده 18 P قلقوب 19 P ایدوب 20 P انده اولان 21 P [!] شعار حساب و شمار اولندقده خان یانندہ طایفهٔ تاتاردن بش یوز مقداري خدمتکار ار بولندي طفر 22 P میرزالري 23 P omiss. 24 P [!] کرنده 25 P omiss. لکن انلر دخی بي عنبار 26 P یاننه 27 P omiss. 28 P omiss. 29 P بولاردن ماعدا 30 P اهن اهن 31 P شاهین کراي کردن فراز مقدم جیش اولمق اوزره علم عصیانی ابراز ایلمش

القصّه[1] پاشای مرحوم [خان مرقوم ایله] اوُل / منزلدن[2] دخی[3] قالقوب[4]
*دُرْت کوندنصکره بر پنچشنبه کون[5] / ایندال نام صحرایه علی السّحر واصل
اولدی

*بیت /

همین اول سبزه زار اوستنده چالاك /
قورلدی خیمه‌لر مانند افلاك /
بیوردی قوندیلر برخوش مکانه /
که زیبا لقده بکزردی جنانه /
طُتُوْب عسکر تمامت طاغ و راغی /
قوُرلدی آنده پاشانك اوُطاغی[6] /
*ایرتسیکه جمعه کُونْ ایدی قوشلق زمانی[7] آنی کورد یلرکه / | جوانب اربعه
لرین سحاب آسا یوز بیکدن متجاوز / تاتار جرّار احاطه ایلدی
*شوحَدّه طُولمشیدی کوه و صحرا /
که قالمامشدی مارومورہ ماوا /
اُوکیجه قالدیلر هَمْ انده آرام /
اولنجه سَرْنکون نار آیت شام /
اید یجك شاه خاوَرْ عرض رُخْسار /
مُهَیّا ایتدیلر آلات پَیْکار /
سُوار اولوب دُوجانبدن دِلیران / [F°17v]
ایدرلر جان و دلدن عزم مَیْدان /
عَلَمْلر قالدرُوباً یَرْیَرینْ باش /
قضا اسرارنی قلماغیچون فاش /
خَدَنْك و تیرلر ایتدکچه پَرْوَاز /

---

[1] P پس [2] P قوناقدن [3] P omiss. [4] P add.: قوناق کیدرك الحاصل [5] P عساکر اروام طفر [!] انجام اول شب انده ارام ایدوب ، omiss. [6] P omiss. [7] P فوتره، نباشیر صبح ظاهر اولدقده

كلوردى سينه‌لردن دُوْرلو آوٰاز /
سپر كوكسك كَرَرْ هردَمْ سمايه /
رضا ويردم ديو يعنى قضايه /
شو حَدَّه زنده‌لر اولمشدى بى‌جٰان /
يدى دَرْيانى رنكين ايلدى قانْ[1] /

*الحاصل صلا زمٰانى جنكه مُبٰاشرت اُولندى / ايكندى وقتنه دك بر مَرْتبه جنك و جدال / وحرب قِتال اُولمشدر كه نيچه زمٰاندن برى / چشم روزكار كورمش دكليدى[2]

[P41v] نيچه لرك شمشير آبدار ايله / مرغ رُوحى قَفَسْ خاكيدن پرواز ايدوب و نيچه لرك / تير و سنانله صندوقهٔ صدرى مُشبَّك قفسه دونمشيدى /

*عاقبت محمّد كراى وشاهين كراى طو پلردن غافل بُولنوب / جوانب اربعه دن[3]

[P 42r] هجُوم *ايله عرابه لره[4] قريب اولدقده / طوپلر[5] بر اوغوردن | آتشلر ويرديلر اللّه اكبر اول زنجيرلر / اژدر مانند *تاتار لشكرينه[6] صارلدى

هر برى *پچه جبل[7] كبى / تارمار اولوب طاغلدى[8] اول حين‌ده *زيللردن اواز هَىْ هَىْ / وسورنالر بوزلدى صد اسين پَىْ دَرْپَىْ ويرد يلر[9]

بَيْراقلردن / نصْرٌ مِنَ اللّٰهِ *وفتحٌ قَريب[10] آيتى باهر[11] وسنجاقلرك التون تاجلرى /

[F°18r] ظاهر اُولدى طوغلر طاشلرين قالدورب[12] / و[13] نقّاره‌لر كوزلرين آچديلر طبّللر سينه‌لرين / دُوكوب و[14] سپرلر كوكس[15] كردىلر

نيزه‌لر خون / اعدايه ديش بيليوب / تير لر جبه خلقه لرين كوزتد يلر[16] /

[P42v] نفيرلردن جنك حَرْبى صداسى | نمايان اوليجق / تيغلر عُرْيان اُولُوب هر مَرْد دِلير

---

[1] P omiss. [2] P اول ايلي بحر امواج بر برلرينه التفات و امتزاج اتميوب كيدرك فتنه و اشوب حدن اشوب سيل خون ايله اوه و يازى طولدي هر كشى باشى يازوسى اول يازيده كوردي بو ايكى لشكر ميانندهاولان جنك شيرانه و نزددلر انه بوانه كلنجه واقع اولميوب غرّه سحر نصرت اثردن هنكام شامه دكين ايكى طرفك عسكر [P 41 v] رزم اراسى اتش ضربت و قتالدن اشتعا لده حال بو منوال [3] P و اول كچه‌تاصبح اولنجه بربرلر ينك تسخيرى تدبرنده كمال اشتغا لده ايديلر [4] P اوررە [!] ايكن طايفهٔ تاتار عموم اوزره هزار شتور ايدرك عسكر روم اوزرينه هوم ايدوب [5] P omiss. [6] P لشكر تاتاره طوپاره [7] P بنات النعش [8] Sic P, Ms طاغلر [9] P omiss. [10] P omiss. [11] P بايرر [12] P طاغدوب [13] P omiss. [14] P omiss. [15] P كوكسلرين [16] P كوزتلر

غرّنده بر شير / و هر بر ضعيف لنك[1] دَرّنده بِرْ پلنك اولوب / بُو أُسْلوب اوزره جنكه اهنك وبر اوغردن / طُوپْ و تُوفنك آتوب مانند نهنك يُورِ يشْ / ايتدكده[2]

*كُرْبهَ شيرست دَرْ كرفتن مُوش
ليك موشست در مصاف پلنك

مفهومى اوزره عساكر ظفر شعارك جنكنه طاقت كتورەمديلر[3] [رعد و برق مثال طوب و توفنك صا داسي و غزات شير عزمك اللّه اللّه نداسي صحرايه و لوله و زمينه زلزله صالوب پاشاى صدافنكار او سلطان تاتارك باشنه دنيايي دار ايدوب قوشلرين | [P43r] يعنى تابورلرين تارمار لري ايلدي[4]]

و بها دران *زور اتك / نيچه سنه[5] قوّة كتوره ميوب عاقبت[6] فراره[7] *عزيمت / و كندولره هزيمت واقع اولمغله[8] *بعون خُدا / عسكرلرندن جُدا اولوب شاهين كراى / ديار عجمه وارُبْ انده قرار ومحمد كراى / ماسقو قرالنه فرار ايلدى

پس لشكر تاتار / دولتكرايك امرينه فرمان بردار وجان بك / كراى خاندن بيعته قرار ويرديلر[9]

مرحوم پدر / منصور و مظفّر اولوب[10] عسكر ظفر رهبر ايله / دار المقرلرى اولان باغچه سراى‌نه واروب / قُلْ اللّٰهُمّ مٰالك الملك[11] منَ نشاء و تنزع الملك / [F°18v] [P43v] مَن[12] تشاء آية[13] پر هدايتنى قرائت[14] ايده‌رك | خلوص له[15] / تختە[16] جلوس ايتدردى

[و بوكلر زارده تارمار اولان چراكسه و تاتاردن تكرار اون بيك مقدار يرار و نامدار چايك سوار شاهين كراي و محمّد كراي يانه جمع اولوب بويله حياتدن بزم ممات اولى روي زمينده كزمكدن تحت ارضده اولمق اجرادر ايمدي بوانه دك بزه غالب اولان عساكر ال عثمان ايدي انلر ايسه مانند سيل غرّان شمدى يه دك [P44r] جانب كفه يه روان دوران اولمشلردر همان جانبك كراي خاني شبيخون ايدوب |

---

[1] P ولنك [2] P ايدوب [3] P omiss. [4] P add.: عاقبت عساكر اسلامك تبع خون پلنك كوه و غانك ضربت جنك بي در نكنه [5] P اشامله جنكنه طاقت [6] P omiss. [7] P تاتاره [8] P هزيمت واقع اولمغله كندولر فراره عزيمت ايلديلر [9] P omiss [10] P و [11] P add.: تو نى الملك [12] P ممنّ [!] [13] P ايتنه [14] P قرات [15] P ايله [16] P تحت دشته [!].

امان ويرميه لم ديو هر بري عهد ميثاق وجهله سي بو خصوصده اتفاق ايتمكله
اهن پوش و هر بري بادهٔ غرور ايله سرخوش اولمشلر ايدى

بر كيجه ايلغار ايدوب باغچه سراينى محاصره وخاني شبيخون ايدوب مخاربيه
باشلاديلر لكن پاشاي مزبور اون كون عسكر حضور ايلسون ديو باغچه سرايندن مرور
و جانب كفه يه عبور ايلمش ايدي اون برنجى كون كتمكه نيت و صراف كفيه
[P44v] عزيمت ايدوب لكن ايام | صيف اولمغين نصف ليلده بار بنكاه و خيمه و خركاهلرى
كيدوب اون بيكدن زياده آتلو پياده صبحه ناظر و كوج نفرينه حاضر اولمشلر ايدي

اذا اراد الله شباهيهٔ اسبابه فحواسنجه حق سبحانه و تعالي نك تقدير ازلي
وارادن لم يزليسى بر طايفه نك زوال دولتنه تعلق ايلسه هر تدبري اصابت پذير
اولمايوب بصر بصير تلري اعما و سعى كوشتشلري دأيما هبا اولور بو اجلدن انلرك
[P45r] شبيخوني[1] اول ساعته مصارف | اولمغين ايكى جانبك يرار و بهادرلري يوزلرينه
سپرلرين چكوب ال قلجه ويرديلر اول ليله مظلمه قلج يلماتندن كوبيا كوندره
دونوب آتلر صحيلنى ودلاورلر نعره سنى كوش ايدنلر رعد و تيغلر شعشعه سنى
كورنلر برق و صانورلردي عاقبت تيغ و تير جنكدن فراغت ايدوب يقه يقيه
اولمغله حنجر منبره ال اورد يلر نيجه اول كيجه تاصبح اولنجه بر مرتبه جنك
[P45v] و جدال و بر و جهله خرب و قتال اولمشدر كه چشم روزكار نيجه زماندن |
بري بويله برحال دشوار كورممش ايدي

وقتا كه سلطان خاور كندويي اظهار و علم زرينتى بام فلكه دكوب اشكار
قلدي اول حين‌ده‌ضربت طوب خورشيد لشكر زنكبار شب باري تارمار نابديد ايلدي
عسكر روم اول طايفه اوزرلرينه هوم هجوم[2] ايدوب چراكسهٔ ناكسه ايله تارمار
ستيزه كار كوردبلر كه فراره مجال محال و عسكر ميمنت فال ايله قتال ممتنع
[P46r] الاحتمالدر هربري افتان و خيزان برطرفه روان بر جانبه دوان | اولديلر محمّد
كراي و شاهين كراي تحت دشتده[3] جلوسدن مابوس اولوب شاهين كراي شاه
عجمه واروب انده قرار و محمّد كراي كفّاره فرار ايلدى

تكرار طايفهٔ تاتار خان كامكاردن بيعت ايدوب امرينه فرمان بردار اولديلر]

---

[1] Ms. P شجوني [2] Ms. P هجوم [3] Ms. P دشده

القصّه[1] پاشای مرحوم / *اغای مرقومی فتوحات خبرین اخبار ایچون عرضلر / بالقلاغی نام لیمُوندن[2] در دولت *قراره ارسال[3] / ایلدکده[4] مزبوره حمایت اولنمغله[5] *قبریس اَیالتی / صدقه[6] اُولنوب و *پا شای مرحومه[7] مقرّر | نامه / و [P46v] شمشیر و خلعت[8] و *بو فقیره یومی[9] آلتمش اقچه / ایله درکاه عالی[10] متفرّقه لغی صدقه[11] و عنایت / اولندی

*الحاصل خان مُشَارٌ بالَبنانکه مَقرّ / سلطنتدن مقرر اولدی[12] اول تاریخده[13] سالف / الذّکر[14] اولان مرحوم[15] مراد پاشا[16] *وزیر اعظم / وسَردار عجَم[17] اُولمغین *خان مزبُوره[18] دَمورٌ / قپُو یُولندن[19] سفر شروان[20] فرمان النُوب[21] و طائفهٔ / [P47r] یکیچر یاندن ایکی بیك مقداری[22] دلاوران / تعیین[23] ایله | سر عسکر لکی ینه رضوان[24] پاشا[25] مرحومه[26] / امر اولندی لکن طائفهٔ[27] تاتاره اول راهدن / کذار زیاده صعب [و] دُشوار اُولمغین کتمه ده / هزار کونه اعتذار ایلدیلر

امّا پاشای مزبور / اقدامده قصُورْ ایلمیوب یوز بیك مقدار تاتار / عدو شکار ایله خان کامکاری[28] سفره احضار / ایلدی[29]

[بریوم سبت راه شروانه قریمدن نیّت و دیار عجمه ممالك دشتدن عزیمت ایدوب اوننجی منزلده انجکه صویی نام محله بزول[30] اولندي لکن الثریّا یولی اولي [P47v] دکزي کناری اولمغین | مانند کربالا ماء جاریدن اسرمّا بولنمایوب انجاق هر اوتاقده قویولر قزیلوب اجی صولر ایجلوردی]

الحاصل قطع منازل وطی مراحل ایده رك / دمور[31] قپو[32] قریب اولدوقده[33] *حَدّ ذاتنده اول / حصار کوه قافدن نمودار کهسار اوزره / استوار اولوب

---

[1] P omiss. [2] P بو خبر مسرّت اثري مرقوم دلاور اغا يله [3] P عرض و انها [4] P add.: اغاي بوخدمت مقا بله سنده [5] P او لنمغين [6] P ايالت قبرس [!] ايله رعايت [7] P مرحوم پدره [8] P حلعت [!]. [9] P بونده بي منته [10] P علی [11] P omiss. [12] P omiss. [13] P سال فرخنده فالده [14] P add.: اعظم سردار عجم [15] P omiss. [16] P پاشاي كاردان فتح ايران و توران ايچون فرمان شاه جهانبان ايله پويان و چوبان واره [17] P روانه روان و دوان اوزره [18] P omiss. [19] P add.: خان ذی شانه دخی [20] P شروان [21] P omiss. [22] P omiss. [23] P [!] اتش فشان تعينبنی [24] P omiss. [25] Ms. پا [!] P omiss. [26] P مرحوم پدره [27] P زمره [28] P نامداري [29] P ايتدو كده [30] Sic Ms. P → نزول ? [31] P ذمير [!] [32] P قپويه [33] P وارلدقده

بر جانبی بحر قلزم متصل / وبر قوُق و اچق باش و شمحال ولایتلرینه / واصل برسدّ سدید و بنای شدید اولوب اندن[1] /

[F°19r] بر وجهله[2] کذرانه مجال اُولمغین اوُل زمان شمخال[3] / طاغستان اُولاُن سُلطان محمُود[4] شافعی / مذهب[5] اهل السّنة *والجماعةدن[6] اُولدُغی جهتدن / پاشای مرحوم سُلطان مرقومه مکتوب کوندروب / *عساکر اسلامه[7] شاه کمراه اوستنه[8]

[P48r] راه | طلب / ایلدی

[9] سُلطان معقول [استماع ایتدوکده] تلقّی بالقبُول ایدوب کندی / ولاُ یتدن[10] عُبُور[11] ایچوُن و عدو زخیره لرین بی قصُور[12] / کورمك بابنده عهد اتمکله عسکر ظفر[13] رهبره بالذّات[14] / پیرو[15] وسُرخ *سرلر جنکه[16] کندوسی دخی عظیم[17] عسکر[18] / آماده ایلمش ایدی

حکمت خُدا مُراد پاشایه عُمُر / وفا *ایلمه مکین[19] اُول غز امیسّر اولمیوب

[P48v] بالضروری[20] / عودت اولندی الی هٰذا الان طائفهٔ طاغستان / | اهل السُّنّة[21] و زمره سُرخ سَرَان *طبعی عَتَ[22] اُولمغین / مابینلرینده[23] عداوت مقرّر در *حالاُ ینه اُول جانبه / تاتار صبا رفتار ایله عسکر عَدُو شکار ارسال / اُولنوب سفر شروان فرمان اُولنسه راه طاغستان / زیاده آسان ایدوکنه کُمان یوقدر[24]

القصّه[25] اول / *تاریخده که[26] محمّد کرای *پاشای مرحومدن فرار و ماسقو / قرالنه واروب آنده قرار ایلمش ایدی لکن دیار کفّارده / دُوْرمه دن عار ایدوب[27] آخرکار شهر یار کامکار / *و پادشاه کردون وقار[28] سلطان احمد خان اعتبار[29] / حضرتلری *وزیر اعظمی اولاُن نصُوح پاشای /

[F°19v] نامدار ایله بیك یکرمی ایکی تاریخنده[30] دیار ادرنیه[31] / واروب[32] بر قاچ کون

---

[1] P omiss. [2] add.: اندن [3] P سمخال [4] P add.: پاك مشرّب [5] P add.: اولوب [6] P والجمعتدن [7] P omiss. [8] P عساکر نصرت پناه ایچون [9] add.: او [10] P دیارندن [11] P add.: ومرور ایتدرمك [12] P add.: ولا کسور [13] Ms. طفر [14] P بالزّات [!] [15] P بي رو [16] P سران جنکنه [17] P اعظیم [18] P لشکر [19] P ایلمکین [20] P ضرورت ایله [21] P سنّت [22] P شعبي طبیعت [23] P add.: کلیت ایله [24] P omiss. [25] P و [26] P زمانکه [27] P سلطان جنك جانبك کراي خاندن روکردان و جانب کفّاره عطف عنان ایدوب انده مکان طو تمش ایدي [28] P omiss. [29] Ms. عاتبار [!] P دار انبار [30] P omiss. [31] P ادرنه ده [32] P omiss.

[P 49r] آنده[1] قرار بيوردقلرنده سلطان مزبور / عفو قصور رجاسياه[2] | نصوح پاشا[3] مرحومك[4] حضور / موفور الحُبُورلرينه كلوب[5] التجا ايلدكده[6] اول وزير / كريم[7] الخصال[8] ركاب همايون *شهريارى مثالدن[9] / شفاعت ايلمكين كناهلرينه[10] قلم عفو چكيلوب / *مذكوره مستقل سرايلر دُوشندى[11] و[12] طرف / سلطنتدن بر وجهله التفات[13] أُولنديكه *قريم / خانلرى و[14] دشت قپچاق[15] سُلطَانلرى[16] حسد يتمكه / باشلدى عاقبت بو

[P 49v] دولتى دخى نعمت باميوب تكرار خيانت[17] / سمتنى[18] اختيار ايلمكين | دار السّلطنته العليه محميّة القسطنطنية ده / يدى قلّه[19] يه قنُولدى انده دخى نعم فراوان ايلـه مغتنم / ايكن ينه[20] سُوَيْداى[21] دلنه فضولى خالق سَوْداسى / دُوشمكين بر طريق ايله يدى *قلّه دن[22] فرار ايلدى / آخركار چنكه بالقانى نام طاغ[23] قربنده بر كول[24] كنارنده / كرفتار أُولُوبْ [قيد بند ايله در دولتمداره كلدوكده كندويه قفادار

[P 50r] وحين فراره هوادار اولنلردن بر قاچ نامدار تاتارك بيونلرى | واريلوب] *آق دكز جزيره لرينده[25] بيُوك رُدُوس نام / *قلعه سنده[26] حَبْس[27] اولندى *وآنده دخى جميع مالزمه سى / كو ريلوب وظيفه لر تعيين اولندى[28] *بعده بيك اوتوز / ايكى سالنده كه سلطان مصطفى خان عصرى اولوب[29] / مَرَّه حسين پاشا و زير اعظم[30] اولدى[31]

*ديوانه نقش / بر آدم أُولمغين مزبورى[32] رُدُسْدن كتورب[33] قريمه خان / [F°20r] وطرف سلطنتدن عظيم* انعام و[34] احسان ايتدوردى[35] /

*شعرادن كسبى افندى تاريخين بُو بيت ايله بلدرر /

---

1 P omiss. 2 P add.: وزير اعظيم [!] اولان 3 P پاشانك 4 P omiss
5 P واروب 6 P ايلدي 7 P ملك 8 P [!] حصلت 9 P شهريارىدن 10 P شناعتى ايچون عفو بت اولنموب عنايت و ايلدوكى اسانلرينه
11 P omiss. 12 P حمايت و 13 P رعايت 14 P omiss. 15 P omiss. 16 P add.: بلكه قريم خاني 17 Ms. خيانت, P [!] 18 P سمتن 19 P قوّله 20 P add.: كفران النعم اولوب 21 P سويدي 22 P قوّله دن دخى 23 P كهسار 24 P كو [!]. 25 P فى الحال كندوسي دخى 26 P جزء يه [!]. 27 P ارسال 28 P omiss. 29 P برقاچ سال دشهور بو منوال اوزره 30 P اعظيم 31 P اولدقده 32 P خان مزبوره بي حضور اولمغين محمّد كرايي 33 P كتوردوب 34 P omiss. 35 P ايتدرمكله كامران ايلدي

بیت

کسبی بُو تاریخده جان بك چقوب /
خان بنام اولدی محمّد کرای[1] /
وکوچکدن بری آل عثمانك نعمتیله[2] پرورش بولمش / و نیچه انعام و احسانله[3]
مظهر اولمشدر [P 50v]
محمّد کرای[4] / عصیان ایدرسه بو *منع و دفع ایدر بو[5] دَرِ دولتده[6] / نشو
و نما بُولان چوبان کرای قاغلغای نصب ایلدیکه[7] /
*مزبورك آدی دولتکرای در غازی کرای خان / مرحومك قرنداشی اولان فتح
کرایك اوغلی در سلطان / مزبورك اغاچاسنك الندن خانلغی زور ایله آلمشدر /
حضور ویرمیوب خیانتی ظهور ایلمکین خان پُرفتور / مزبوری قتلده قصور ایلمیوب
برین کور ایلمشیدی اول / تاریخده چوبان کرای بش یاشنده بولنوب

بیت /

عاقبت کورك زاده کورك شود /
کرچه با آدمی بزرك مفرّد

مفهومی اوزره عمل ایدوب بُونی دخی قتل اتمك / مراد ایلدکده بعضی توابعی مزبوری
قاچروب بسلمك / ایچون بر چوبانه ویرمشلر ایدی اول اجلدن بوکا / چوبان
کرای لقب قونمشدر اون یاشنه قریب / چوبان بسلیوب آخرکار قریمده اولدوغین /
خان کامکار خبردار اولمغین اندن فرار ایتدیرب /
آستانهٔ سعادت مَداره کتورمشلر ایدی دردولتده / نعم فراوانه غرق و [F°20v]
اُوتوز قرق یاشنه دکین آل عثمانك الطافنه / مستغرق اُولمغین خیرخواه دین و
دولتدر / دیو محمّد کرایك یانه قوشوب[8] قدرغه لرایله / ممالك دَشْته[9] ارسال
اولندی[10]

---

[1] P omiss. [2] P add.: حاصل اولوب دیوانده [3] P add.: واصل اولوب الطافته
[4] P add.: خان [!]. [5] P حق نان کوزلیوب انکله هم عنان اولمایجق طغیا فی جندان ظاهر و نمایان
اولمغه امکان اولماز دیو [6] P دولته [7] P اولنوب [8] P omiss. [9] P دشده [!].
[10] P ایلدی

بوخبر كه[1] جانبك / *خان دردودولت كراى سلطانه واصل اولدى[2] / *من
[P51r] بعد عناد ايتميوب[3] آستانه يه كلديلر[4] و[5] سرايلر *تعيين اولنوب[6] | رعايتلر اولندى[7]
محمّد كراى / تخت[8] دشته *واصل اولوب[9] *مرادين حاصل ايلدى /

بو اثناده شاهين كراى شاه عجم ايله هم مشرب / واول طائفه كبى بى مذهب
اولوب آنلر ايله / كمال مرتبه الفت ايلمشيكن قرنداشنك خان / اولدوغن
استماع ايتدكده[10] شاه عبّاسدن / اجازت[11] برنيچه[12] قزلباش[13] ايله قريمه كلوب
قاغلغاى / اولدى

و چوبان كراى تنزّل[14] ايدوب نورالدّين / اولديلر[15] دشت قبچاقده *قاغلغايلق
اول منصبدركه / خانلر فوت اولدقده قاغلغاى اولان سلطان يرينه / خان
اولور[16] قاغلغايلق[17] خانلره[18] ولى عهد[19] در / *و نور الدّين لك اول منصبدركه
قاغلغاى وفات / ايلسه قاغلغاى نورالدين اولور[20] دخى[21] قاغلغايلره / ولى عهد
[F°21r] [P51v] شكلنده[22] در بو ايكسى دخى جنكزك[23] نسلندن / | اولوب خانلغه مستعدلردر وهر
برينك ديار قريمده / حكومتى[24] جارى وساريدر بونلردن ماعدا[25] قريمده[26] / آل
جنكيزدن سلطانلر واردر لكن *حكومتده آنلرك[27] / علاقه‌سى يوقدر بو قدر
واردركه نور الدّين قوت / اولدقده[28] بو سلطانلردن قنغسى بيوك ايسه / نور
الدّين اولور

بو جمله‌نك مطمح[29] نظرلرى خانلغه در و خانلرك / [و] قاغلغايدر[30] دخى
اغالرى واردر كه *وزرات مسندنده[31] / قائم اولمشلردر بونلردن ماعدا شيرين بكلرى
[P52r] و قريم / ميزالرى[32] | واردركه هر بريسنك[33] تحت حكومتده نيچه بيك / تاتار
*خدمتكذارلرى واردر[34] تورەلرى يعنى عادتلرى و قانونلريدر[35] /

---

1 P موحش كه كوش هوش 2 P كراى خانه دكدى 3 P مد هوش اولوب بى حبوش
4 P كلدكده 5 P omiss. 6 P دوشنوب 7 P add.: الحاصل
8 P تحت 9 P نايل اولدوغى 10 P خبر دار عجمده شاهين كرايه واصل اولدقده
11 P add.: الوب 12 P add.: بى‌مذهب و بى مكتب 13 P add.: صاحب بداعت
14 P تنز [!]. 15 P اولمشلر 16 P omiss. 17 P قاغلغا يلر
18 P انلره 19 P add.: اولدى 20 P omiss.
21 P دخى 22 P اولمشلر 23 P جنكز 24 P حكومتلرى
25 P معد 26 P omiss. 27 P انلرك حكومتده 28 P اولسه
29 P مطح 30 P [!] در حد متكزار 31 P مسندوزار تده
32 P ميرزالرى 33 P برينك 34 P قاغلغايلرك
35 P omiss.

والحاصل[1] بو وجهله[2] جمله‌سی خان اولنلره فرمان بردار در /
*ابتداء دشت قپچاغه حکم ایدن آل جنکیز بوقاعدهٔ قانون / وضع ایلمشلردر
القصّه قریمده اولان اهل اسلام شاه / عبّاس ایله شاهین کرایی تمام محبّتده و سُرْخ
سران ایله / مالا کلام اُلفتده کوُرب ما بینلرنده واقع اولان معاملاتی / و بربرینه
ارسال اُولنان مراسلاتی مشاهده ایتدکده / بُونلار آخرکار دیار قریمی قزلباش بد
کردارایله مُرْدار / ایتمه لرین و اول کروه مکروه ایله ممالك دشتی مُلَوّث / ایده
جکلرینه مقرّر بلمکین کَفَده اولان والیه و قریمده / اولان اهالیه و بالجمله
علماسنك رأیلریله بو احوالی / دردولته عَرْض و انها و تظلّم و شکوا ایلد یلر[3]
[F°21v] *امّا / بو اثناده[4] شاهین کرای *تَك دورمیُوب *بوندن اقدم[5] قریم / میزالرندن[6]
ایکن[7] *اُغوُر همایوُنده خدمتی سبق ایتمکله / اَیالت و حکومته[8] واصل[9] اولان قُانْتَمُور[10]
پاشایه / اظهار عداوت ایدوب[11] آنکله جنك اتمك[12] بهانه‌سیله / ممالك محروسهٔ
غارت سوداسنده اُولمغین نیچه بیك / تاتار باغی ایله اول باغیلر[13] طُونه یالیسی
[P52v] سَمْتنده اولان / | باباطاغی نام شهر[14] قربنده پاشای مرقومه[15] مُقابل / اُولوُب جنك
ایلدکده آنده دخی منهزم اولدغی مقرّر اولدی / اخرکار فرار *ایدوب کیدرکن[16]
*یانده اولان عسکرك / نامدارلری[17] طعمهٔ شمشیر آبداره[18] *باقیلرندن بعضیسی /
دشت صحرای[19] مرور ایدرکن آتش جاردن[20] حَرْق *نیچه‌لری[21] / نهر طونه‌یه[22] غرق
اولدیلر

[بیت]

عسکر[23] نهر طُونیه باتدی /
کندی تنها قریمه جان اتدی /
بعده مزبُور[24] قَانْتمُور[25] کفه‌یه واردقده *تکرار شاهین کرای[26] / *کندویه

---

[1] P امّا [2] P omiss. [3] P omiss. [4] P الحاصل [5] P سابقده [6] P خان تیمور [7] P اولوب بعده [8] P omiss. [9] P میر میران [10] P میرزالرندن [!] [11] P و [12] P omiss. [13] P باغی [14] P قصبه [15] P مربوره [!] [16] P ایدرکن [17] P اکثر نامداران تاتار [18] P ابدار اولوب [19] P و نمچه چغتای دشتی تشنه صحرایی [20] P حردن [!] [21] P و باقیلری دخی [22] P طونه‌یی عبور ایدرکن [23] P عسکری [24] P سلطان مزبور تکرار [25] P خان تیمور [26] P مذکور

[P53r] هوادار[1] | نیچه[2] بیك[3] تاتار احضار ایدوب کفه / شهرین حصار و اطرافنی[4] احراق باتار[5] ایلدی[6]

*الحاصل کرارًا / ومرارًا خیانتلری ظاهر و هر وجهله عذل ایجاب ایده‌جك / حالّلری باهر اولمغین[7] طرف سلطنتدن عزّلری فرمان / اُولنوب[8] کیرو جان بك کرای[9] خانه[10] خانلق صدقه[11] اولندی[12] / اول تاریخده[13] قپودان *اولان رجب[14] پاشا ایله ارسال / اولندقده[15] *محمّد کرای و شاهین کرای شمد نصکره / عسکر تاتار زیاده وفادار وحین جنکده قفادار / اولمزلر دیو جوارلرنده اولان کفاردن استمداد /

[F°22r] ایلدکده نیچه بیك اُوزی قزاغنی قریمه کتورب تاتارك / قیوُنلرین وصغرلرینی بُونلره زخیره ایچُون احضار / ایتمکین دِیبَلِكْ تاتار بُونلاردن بی‌زار اولُوبْ و قزاق / عاق تکالیفیندن طاقتلری طاق اولُدی اول وقتکی پاشای / مرحوم خان مرقوم ایله قریمه داخل اولدی بُونلار / طائفه کفّار ایله عساکر اسلامه مقابل اولدی[16] /

[P53v] ابتدا جنکه مُباشرت ایْلین[17] نعمت آل عثمان ایله پَرْورش / اولان[18] چُوبان | کرای خان[19] ایدی حکمت یزدان اول[20] نادُنْ / برلنك *پاچیه جنك[21] النّدن جان ویردی القصّه پاشا / مزبور رأینده[22] قصُورْ ایلمکین[23] اول سَنَه[24] جلوسی میسّر[25] / اولمیوب [ضرورت ایله عودت اولندی] سنهٔ ثانیه‌ده[26] دستور مکرّم داماد محترم / قپودان[27] حسن پاشا ایله[28] ارسال اولنمشیدی[29] *اُول تاریخده / ترسانهٔ عامره امینی اولان مخدوم تبار دفتردار / زاده ابراهیم افندی عاقل ورأی و تدبیرنده کامل بر مرد / دانادل اُولمغین مزبُورك رائی دائما کندی رأینه / ضم ایلمشیدی

بناءً علی هٰذا جُمْله مهمّاتنی مهیّا ایدوب بی مهاباواردقده[30] محمّد کرای و شاهین

---

[1] P omiss. [2] P برقج [3] P add. مقدار [4] P اطرافی [5] P بالتار [6] P کفهده اولان والی و دشت قپجاقده [!] ساکن اولان اهالی بو احوالی در دولته ارض و ایلمکین [7] P [8] P و انها و علی التوالی تظلّم و شکوا ایلد وکلري جحتدن [9] P کرایه [10] P omiss. [11] P احسان [12] P اولنوب. [13] P زمانده [14] P omiss.* [15] cf. P 53 v.[12] — 54 v.[2]. [16] P omiss. [17] P ایلکین? ایلمکین? [18] P بولان [19] P سلطان [20] P او سلطان [21] P پاچه جی نك [!] [22] P اقدامده [23] P ایلممکین [24] P مصافده [25] P جلوس صدور ایدن جنکلر بیك یلدن بری قریمده ظهور ایلممش ایدي عاقبت جان پر فتوره [26] P add.: قپودان اولان [27] P omiss. [28] P add.: تکرار [29] P اولندقده Cf. supra (P 53 v.[12] — 54 v.[2]) [30] P omiss.

[P54v] کرای[1] *تکرار / کفّار خاکسار ایله عساکر نصرت شعاره[2] مقابل اولدی / *آخرکار جنکه اقتدارلری اولمیوب فرار ایتدکده طائفهٔ / تاتار[3] کفّار دوزخ قرار اوستنه یورییوب نیچه لرین / اسیر[4] *وبند زنجیر[5] و نیچه لرین[6] طعمهٔ شمشیر آبدار / ایتمکله مقدّما ضررلری اولان غنملرین[7] *وسائر اشیالری[8] /

[F°22v] غنایم بسیار وکار[9] بهالریچون اُساری بیشمار / شکار ایدوب[10] فرمان شهریار[11] اوزره جان بك / کرایدن[12] بیعت[13] ایتمکله[14] *دار القرارلرینه اجلاس / ایتدیروب خان کامکار ایلد یلر[15]

وبو جنکلر ایچنده / محمد کرای *کفه ایالتنی و نواحیسنده اولان طات / ایلی طاغلرندن بر طاغده[16] مقتول بولنوب قاتلی / معلوم اولمدی و شاهین کرای *بقیّة السّیّوف / اولان کفّار ایله معًا فرار و اوزی صوبی اوزره / استوار اولان حصارلرینه واردقده آنده اولان / کفّار بوقدر نامدارلریمز قریمه کتورب پامال و خاکسار / و نیچه لری اسیر بند کرفتار ایتدرمکه باعث مدار / اولدك دیو شاهین کرایی قتل ایتمکه قرار و یردیلر / لکن حطمنلری اولان بدکردار آنی بر طریق ایله فرار / ایتدردی *القصّه اول[18] سال چرا کسه و شمخال[19] / ولایتلرینه[20] واروب[21]

*بر نیچه زمان آنده امن و امان / بولمغین مکان طوتمشیدی آخرکار یاننده اولان / تاتار جوع الکلبلرندن بی راز اولوب هر بری نفقه / آرزوسیله اطراف و اکنافه تارمار و کندوده / دخی کچنمکه بر وجهله اقتدار قالمامغین ناچار / ملوکدن برینه قفادار اولمغی اختیار ایلدی

اول / جینده عقلی کندویه یار اولمغین آل عثمانك در دولت /

[F°23r] مدارنه بندهٔ بیمقدار و بند زنجیرینه کرفتار اولمغی / ملوك سائره دن برینه و فادار اولمقدن ترجیح / ایدوب *بو سمتی اختیار ایلمکین[23] بیك قرق اوچ

---

[1] P کرایه [2] P omiss. [3] P اکثر نامداران تاتار عسکر اسلامه کلوب قفادار اولمغله [4] P omiss. [5] P بنده کرفتار [6] P add. دخی [7] P غنملری انچوب [8] P omiss. [9] P کاو [!]. [10] P و [11] P add.: دار انبار [12] P کراي خاندن [13] P بیعتی [14] P بي نام و [P 55 r] تجسّس اولندقده میان مغولده تکرار ایلد یلر [15] P omiss. [16] P نشان اولوب [17] P omiss. [18] P [!] پراحتلال بر قج [19] P شمحال [20] P ولایتلرنده [21] P کجنوب [22] P omiss. [23] P عاقبت بي محال اولمغین

سالندن[1] / درکاه مُعَلّا[2] و بارکاه اعلایه کلوب پادشاه انجُمْ / سپاه و شهنشاه فلکْ
بارکاه آفتاب[3] جهانکیر / جمشید نظیر تاجدار اردشیر شمشیر /

[بیت

شه دهر دارایی عالی نژاد
جهاندار عادل دل و جم نهاد]

*سریر آرای دولت سرمد السُّلْطان ابن السُّلْطان[4] / السّلطان[5] مراد *خان ابن السُّلطان
[P55v] اَحْمَدْ خان[6] / ایّد الله دولته *و ابّد سلطنته[7] حضرتلرینك رکاب / همایُونلرینه
یوز سُورُوب *جُرْم سابقی اعتذارنه / کُورَه[8] دفتر[9] اعمال سیّئه سنه کوره[10] خامهٔ[11]
الطاف / ایله رادّهٔ عفو چکیلوب نیچه انعام و احسانه / مظهر دُوشوب[12] *مسرور
ایلدیلر[13]

لکن مزبوره اولان / الطاف شاهی دیار قریمه منتشر اُولمغین خانلق دخی /
صدقه[14] اُولنور[15] دیو کنت کویه باعث و بادی[16] اُولوب / بوخبر خَلق قریمیّ اضلال
و جان بك کرای‌خانك / حکومتنه اختلال ویرمکین استانبولده او تورمه‌سی /
معقول[17] کُورُلمیوب روز مرّه مصارفی ویومیّه علوفه‌سی / تعیین[18] ایله بیوك |
[P56r] رُدوُس نام شهرده سرایلر تعیین / اولنوب قدرغه‌لر ایله ارسال اولندی
محمد کرای و شاهین / کرای قریم خانلغنه جمله دن[19] احق و الیق و کرمه[20] و سخاده /
[F°23v] معمُور و شجاعت و جرآئت ایله مشهور سلطانلر[21] / ایکن[22] و[23] سرتاپا عسکر[24]
قریمه[25] و میرزایان[26] شیرنه[27] و کزیده‌کان / چراکسه و[28] نامداران تاتاره[29] و بهادران
چغتایه[30] / *و میرزایان نُوایه[31] بُونلرك اُغوُرلرینه جان و باش / ویروب و شاه
عجم و سلاطین قریم و شمخال / طاغستان و قرال لَهْ و چَهْ[32] و کفّار[33] قزاق[34]

---

1 P تاریخنده 2 P معلایه 3 P omiss. 4 P omiss. 5 P حضرت سلطان
6 P omiss. 7 P الی انفراق الدوران 8 P جرایمنه اعتذار ایلمکین
9 P دفاتر 10 P omiss. 11 P حامه [!]. 12 P اولمغین 13 P کامکار اولدی
14 P omiss. 15 P ویریلور 16 P بادي 17 P مناسب 18 P تعینی
19 P جمله سلطانلردن 20 P کرم 21 P omiss. 22 P اولوب
23 P omiss. 24 P عساکر 25 P قریم 26 P میران
27 P شرین 28 P omiss. 29 P تاتار میرزایان نواي
30 P چغتاي 31 P omiss. 32 P omiss. 33 P omiss.
34 P add.: عاق

دخی / بونلره امداد[1] *و اعانت[2] | ایتمکله[3] خان اُولملری بابنده / *بوقدر سعی
[P56v] و دقت[4] ایلمشلر ایکن *ینه خانلق میسّر / اولمیوب[5] فرمانلرینه[6] سبب و علّت
ابتدآءِ اناطولیده / *جلالی اوُلوُبْ[7] مسلمانلرك مُالّلرین[8] غارت[9] وارزاقلرین[10] /
خسارت ایدوب[11] *خانه لرین[12] یغما و خانه لرینه آتشلر / ویرمکله[13] دُودُ مُانلرندن
دُود آهی فلکه پیوسته / و[14] فقرای شکسته و بسته ایلملریله و[15] اول دل‌خسته
لر[16] / انکسار[17] کسیده[18] لرندن جَرَیُان ایلین آب سیلاب[19] اولوب / آخر[20] کندی
[P57r] خانمانلرین دخی خراب وخانه‌لرین پُرْ آب / ایلدی سلطنت دشت | قپچُاق[21] ایله
کا میُاب اولمدقلری / *وتخت قریمدن بهره یاب اولوب قرار قلمدقلری / ومُلك
دَوْلتلری غرقاب اولوب اویله بر دشت قپچاق / بی پُایُانده بر اوتوره‌جك خانه
دخی بولمدقلری[22] *خانه / خراب ایدنلرك
کندی خانه‌لری اولماز دیدکلری ضرب مثلدر[23] / و دُولّاب آسیاب آسا کردابه[24]
و[25] انقلاُ بدن *برّان[26] خالی /
[F° 24r] اُولمیوب ساحل نجاته آیق بصمدقلری بوُ جهتدن / اُولدغی *عند اولو[27] الالباب
آفتاب عُالمتاب کبی ظاهر / ایدوکی بی ارتیابدر

*فارسی

حذرکن زدود درونهای ریش /
که ریش دَورن عاقبت سَرکند /
بَهَمْ بَرْ مَکُنْ ناتوُانی دلی /
کناهی جهانی بهم بر کند[28] /

---

[1] P omiss. [2] P بمعاونت [3] P ایچون عهد میثاق ایدوب [4] P اتفاق [5] P omiss. [6] P حرمانلرینه [!] [7] P جلا لیلر ایله الفت و [8] P اموالن [9] P عارت [!]. [10] P ارزاقن [11] P ایتمکله [12] P خانمانلرین [13] P صالمغله [14] P add.: اول [15] P omiss. [16] P لرك [17] P omiss. [18] P دیده [19] P اخر سلاب [20] P omiss. [21] P omiss. [22] P textus inversus اوتوره‌جك pro = P اوتوراجق, و ملك ..... و تخت pro خانه = P بر [23] P omiss. [24] P کرداب [25] P omiss. [26] P omiss. [27] P عنده اولي [28] P omiss.

*ترکی بیت /

صنمه جهان کوی خرابا تدر /
های صاقن دَیْر مکا فاتدر /
درد ایله بر آه اَیْلسه بر دردمند /
سلسلهٔ کوَنْ اُوزیلور بَنْدبند[1] /

ثانیًا ال عثمانك نیچه الطافنه واصل و احسانلریله / حاصل نعمتلریله[2] مغتنم[3]
ایکن[4] کفران النّعم اُولوب / تکراربه تکرار[5] عصیان [وزور بازو ایله خان اولمق [P57v]
سودا سیله عاملرینه قلج چکوب طغیان] ایلدکلری *اجلدن بی سر و سامان[6] /
اُولدقلری ظاهر و نمایاندر

*هرکه کردن بدعوی افرازد /
خیشتن رُا بکردن اندازد[7] /

[سعدی

خلاف رأي سلطان رأی جستن
بخون خوش باید دست شستن]

ثالثًا سلامتکرای خان[8] طرف سلطنتدن *ولی نعمت اولمشیکن[9] کناهلرین[10] / شناعت[11]
*و حاللرینه مرحمت ایتمکله[12] صدور ایدن / خیانتلرندن ظهور بُولمشدر

*بیت

مکُنْ بدکه هرکس که اُوبَدْ کُنَدْ[13] /
جهانش مکافات یك صد کند /
نیکوی بهَرْ حال نیکُو بُوَدْ /
اَکر نیك و بَدْ هردُو باخود کند /

---

[1] P omiss. [2] P نعمتلری [3] P منعّم [4] P add.: ینه [5] Sic P, Ms. بکرار
[6] P جهتدن سر و سان [7] P omiss. [8] P add.: اولدقده بونلره مرحمت ایدوب [9] Ms. margin., P supra, post ممالك دشته [10] P کناهلرینه [11] P شفقت ایتمکله
[12] P واردقده ظهور ایدن اسات و [13] Ms. کُنْ

رابعًا کمال جهالت عزورندن بلا اذن شاهی / کندی راه کمراهی ایله تخت دشت قپچاغه آیق / بصوب و تیر مرادم هدف مقصودیمه ایردی / شمدنصکره آل عثمانه نیچون مراجعتم واردر دیو / یاین بصوب عرض سلطنة خللی ویره جك جواب / [F°24v] ناصوابلری یازوب رضوان پاشایه ارسال ایلدکاری / مکتوب بی اسلوبلرندن نادر اولدوغی قتی ظاهردر /

بیت

خلاف رأی سلطان رأی جستن
بخون خیش باید دست شستن /

خامسًا طائفهٔ دشت قپچاق باك مشرب خلفی دخی / مذهب اولوب اهل السّنه والجماعتدن اولمغین / ایچلرنده علما و صلحایه نهایت یوغیکن شاهین / کرای تغیر طبیعت ایتمکله عجماته حکومت ایله / آنلره مسلّط اولوب معابر شرع شریف ظاهر / و ظاهر اولان غلط حرکتندن باهر اولمشدر

بیت

ای زیر دست زیر دست آزار /
کرم تاکی بماند این بازار /
پچه کار آیدت جهانداری /
مردنت به که مردم ازاری[1] /

[P58r] وچوبان کرای ال جنکیز دن | برسلطان و زور بازوده / رستم نریمان[2] و بین القران سام و قهرمان / کچنورکن کمتر غلامان آل عثمان اولان طائفهٔ جبه جیاندن / برضعیف [و] ناتوان و نحیف لنك پانك[3] الندن جان / ویروب بو وجهله بی نام و نشان اولمسنه سبب / * و علّت[4] حق نان ال عثمانه * فراموش ایدوب[5] خان /

---

[1] P omiss. [2] P ونرنمان [!]. [3] P پایك [4] P omiss. [5] P نکران ایتمیوب

خانیدن بیعت ایله جوری ایشه[1] و انلره تبعیّت / ایله *قتل نفسی[2] اندیشه ایدینوب[3] عَلَم رسول اللّهه / *قلیج چکمك ایله ظلّ اللّهه[4] عصیان ایلدوکندن / عیان اولد غی قتی[5] | نمایاندر

بیت[6] /

نکند[7] جور[8] پیشه سلطانی /
که نباید[9] ز کرك چوبانی /

[F° 25r] *امّا تماشا بونده درکه مزبور محمّد کرایك احمد کرای / نام اُوغلنه و مذکور چوبان کرایك فتح کرای / وسعادت کرای نام اُوغللرینه ینه در دولتده / عُلوفه لر و تیمارلر صدقه و احسان همایون اولنمشدر /

جمیع زمانده مُلوك ماضیه نك احوالّلری / دوستلرینه انعام و دشمنلرینه انتقام آلمق / ایکن آل عثمان کثّرهم الله تعالی الی یوم القیام حضراتنك / قانُونلری نعمت بی پایانلرین دوست دشمننه میزول / نزول واحسان فراوانلرینی جمیع عامّه حقنّده میزول / ایلمکدر حق سبحانه و تعالی حضرتلری قیامته دك / زوال ویرمیوب رُوزْ بَه رُوز دَوْلتلرین افزون و اعدالرین / دائما مقهور و منهزم و محزُون ایلیه بمنه و کرمه تعالی /[10]

وجان بك کرای خان ایسه *سنّ و[11] سالده بونلردن[12] / اصغر اولوب خان اُولمق خاطرهسی بر وجهله خاطره[13] / خطوُر ایلمز ایکن یکرمی سنه‌دن متجاوز دشت / قپچاقده سلطنت و حکومتله کامران و مستغرق / نعمت بی پایان[14] اولوب تخت قریمده[15] خان اولمسنه / باعث و بُادی مجرّد آل عثمانه انقیادی *وشرع شریفه / اطاعتی و موجّه حقیقی اللّه عظیم الشاندر دیو ایمان / ایلمسیدر[16] *هرنه وقتکی[17] سفره فرمان[18] ایدرسه[19] امتثالی / *ومطاوتیدر[20]

---

[1] P پیشیه [2] P دایما فتنه و فسادي [3] P ایدیبوب [!] [4] P omiss. [5] P زیاده
[6] P سعدي [7] P نه‌کند [8] P چور [9] P نه باید [10] P omiss. [11] P سرّه [!].
[12] P نونلر [!]. [13] P خاطرینه [14] P پایان [!] [15] P دشتده [16] P omiss.
[17] P و قتنی [18] P فرمانلریني [19] P اولورسه [20] P ایدي

[P59r] [لكن كيدرك خان كامكار دخى | اضرار تاتارده اصْراره باشلمغين جميعا ميران شيران كندوسندن رو كردان اولمش ايدي بو اجلدن عزلي فرمان اولنوب باي نعيم لايكدره الدهر مضمونى ظهر و مفهومي باهر اولدي بو دخى جزيره رودوسه ارسال اولنوب ايكى سنه انده محبوس قالوب خانلقدن مأيوس اولمش ايكن *خواه وناخواه[1] فلك كينسه خواه[2] بونك دخى حالن تباه ايدوب اشين بتردى

بيت

دكشدي تختهٔ تابوته تختي
قويوب بولر برنده رحمت[3] و بختى

[P59v] | وخان مرحومك يرينه سنهٔ مرقومه‌ده غازي كراي اوغلى عنايت كرايه خانلق عنايت اولنوب و كچوك قرنداشى حسام كرايه قاغلغايلق احسان[4] اولندي

لكن جبلتلرنده خباثت مركوز اولمغين بو نعمت مقابله سنده اسات وطرف سلطنته خيانته جزات جسارت ايلدوكلرى جهتدن عدللرى ايچون فرمان قضا جريان وارد اولوب در دولته كلدوكده ديوان عدالت عنوانده قتل اولنوب خانلق بيك قرق يدي سنه سنده بهادر كراي

[P60r] | ابن سلامت كراي خانه توجيه و عنايت اولندي]

*بويله اولديغى[5] تقديرجه* | ال عثمان امريله[6] / *دشت قپچاقده[7] جلوس ايدن خانلر[8] جَعْمًا اون ايكى[9] / خاندركه مُدّت سلطنتلرى *يوز الى سنه‌دن[10] متجا وزدر[11] /

*قَلَمْ آنجا رسيد سَرْ بشكست /
حرّره الفقير السّيّد عثمان القريمى /
الكاتب بجامع نور عثمانى حاليًا /
دلخسته يد و قلم شكسته /
اينست خط شكسته و بسته /

١١٩٢
[12] سنه

---

[1] P حواه و ناحواه [2] P حواه [3] Ms. زحمت ? زحمت ? [4] P اجسان [!] [5] P تخت دشته [6] P فرمان ال عثمان كثر هم الله تعالى اليوم الحشر و الميزان ايله بو [7] P دورت [8] P خانان [9] P ايكيوز سنيه قريب [10] P اولمشدر [11] P cmiss. [12]

[وحاجى كراي خان نسلنك قريمده انقراصينه باعث[1] كمال صختنده اولادلرندن برين ولي عهد ايتميوب كندي فوت اولدقده بربرينه قلج چكدوكلرندن بي نام
[P60v] و نشان اولدقلري ظاهر و نمايانذر و منكلى كراى | خان اولادنك بوانه‌دك دولت و شوكتنه سبب و علّت سلاطين[2] ال عثمانه عرض عبوديت ودر دولتلرينه بندهٔ بي منّت اولوب دائما استانهٔ سعادتلرينه ارقه ويردوكلرى جهتدن اولمشدر وذكر اولان خانلرك اسامیلري دخى بونلر دركه تكرار على الترتيب

تحرير اولندى

| | |
|---|---|
| منكلى كراي خان | محمّد كراي خان |
| غازى كراي خان | سعادت كراي خان |
| صاحب كراي خان | دولت كراى خان |
| محمّد كراي خان | اسلام كراى خان |
| غازى كراى خان | سلامت كراى خان |
| جانبك كراى خان | محمّد كراى خان |
| عنايت كراى خان | بهادر كراى خان |

[P61r]

[P61v]

ترتيب خانان قريم

(1) جلوس منكلى كراى خان

فى سنه ٨٨٣

مدت سلطنت

سنه ٣٨

(2) جلوس محمد كراى خان

فى سنه ٩٢١

مدت سلطنت

سنه ٨

[1] Ms P باعت [2] Ms. P سلطين

(3) جلوس سعادت کرای خان

فی سنه ۹۲۹

مدت سلطنت

سنه ۱۲

(4) جلوس صاحب کرای خان

فی سنه ۹٤۱

مدت سلطنت

سنه ۱۷

(5) جلوس دولت کرای خان

فی سنه ۹۵۸

مدت سلطنت

سنه ۲٦

(6) جلوس محمد کرای خان

فی سنه ۹۸۵

مدت سلطنت

سنه ٦

(7) جلوس اسلام کرای خان

فی سنه ۹۹۲

مدت سلطنت

سنه ٤

(8) جلوس غازی کرای خان

فی سنه ۹۹٦

مدت سلطنت

سنه ۲۱

(9) جلوس سلامت کرای خان

فی سنه ۱۰۱۷

مدت سلطنت

سنه ٢

(10) جلوس جانبك كراى خان

فى سنه ١٠١٩

مدت سلطنت

سنه ١٣

(11) جلوس محمد كراى خان

فى سنه ١٠٣٣

مدت سلطنت

سنه ٤

(12) جلوس جانبك كراى خان

فى الدفعه الثانيه

فى سنه ١٠٣٧

مدت سلطنت

سنه ٦ [P62r]

(13) جلوس عنايت كراى خان

فى سنه ١٠٤٣

مدت سلطنت

سنه ٣

(14) جلوس بهادر كراى خان

فى سنه ١٠٤٦

مدت سلطنت

سنه ٤

(15) جلوس محمّد كراى خان

فى سنه ١٠٥١

مدت سلطنت

سنه ۳

(16) جلوس اسلام کرای خان

فی سنه ۱۰۵٤

مدت سلطنت

سنه ۱۱

(17) دفعه جلوس محمد کرای خان

فی سنه ۱۰٦۵

مدت سلطنت

سنه ۱۲

(18) جلوس عادل کرای خان

فی سنه ۱۰۷۷

مدت سلطنت

سنه ۵

(19) جلوس سلیم کرای خان

فی سنه ۱۰۸۲

مدت سلطنت

سنه ۷

(20) جلوس مراد کرای خان

فی سنه ۱۰۸۹

مدت سلطنت

سنه ۵

(21) جلوس حاجی کرای خان

فی سنه ۱۰۹٤

مدت سلطنت

ماه ۸

(22) دفعه جلوس سلیم کرای خان

فی سنه ۱۰۹۵

مدت سلطنت

سنه ۷

(23) جلوس سعادت کرای خان

فی سنه ۱۱۰۲

مدت سلطنت

ماه ۸

(24) جلوس صفا کرای خان

فی سنه ۱۱۰۳

سلطنت

ماه ۸

(25) جلوس سلیم کرای خان

فی الدفعه الثالثه

فی سنه ۱۱۰٤

سلطنت

سنه ٦

(26) جلوس دولت کرای خان

فی سنه ۱۱۱۰

مدت سلطنت

سنه ٤ [P62v]

(27) رابعهٔ سلیم خان [!]

فی سنه ۱۱۱٤

سلطنت

سنه ۲

(28) جلوس غازی کرای خان

فی سنه ۱۱۱۶

سلطنت

سنه ۲

(29) جلوس قبلان کرای [!]

فی سنه ۱۱۱۸

مدت سلطنت

سنه ۲

(30) ثانیه دولت کرای خان

فی سنه ۱۱۲۰

(31) جلوس قبلان کرای خان

فی الدفعه الثانیه

فی سنه ۱۱۲۵]

# TRADUCTION

Abrégé de l'histoire des quatorze premiers Khans
par le S. De Launay

[2 r]

Abregé
de l'histoire des
quatorze premiers
Khans
depuis qu'ils
dependent du Grand
Seigneur
Traduit
Par le S. De Launay
jeune de Langues
de France
a Constantinople
1737

[3 r]

**Préface**

Quelles Louanges et quelles prierres ne sont point dues a cet etre imcomprehensible qui a construit La tente du monde sans baton ny corde pour la soutenir ou L'attacher; a ce merveilleux ouvrier qui apres avoir formé
[3 v] humains,
Salut aussi et a Ses amis et a Ses parens, ces conduits de La religion par qui le throne de la grandeur a eté embelli, et dont les travaux ont emaillé La plaine de La justice, puis qu'ils ont êté les compagnons de L'architecte qui a elevé L'Edifice de La vraye foy, et qu'ils
[4 r] sont Les etoiles du firmament de la verité.

Formons a present des voeux pour La prosperité de cet Empereur si necessaire á tous les habitans du Globe terrestre a qui a êté donnée La prierre de La bague de Salomon de ce jeune heros maitre du monde comme Darius de ce nouvel alexandre
[4 v] astres. Dieu nous conserve jusqu'au dernier jour des mortels ce soutien inebranlable de La religion, qu'il vive avec une gloire immortelle et qu'il Soit toujours monté sur le cheval de Ses désirs

Grand Prince l'hon(n)eur de la religion et Le
[5 r] bonheur du monde sous votre empire. Le Lion oublie sa ferocité le loup susse Le sang du mouton et Le mouton celuy du loup, et lie par la une amitie inviolable Le vautour ne fait plus sentir a la foible grue la cruauté de Ses serres.
Grand Empereur Les
[5 v] quatre Elements quelques contraires qu'il Soient pourroient ils ne pas S'accorder soùs votre Regne. Les roys Se prosterne devant vous, toute La terre courbe La tete Sous votre Sabre Le juste fleau de Dieu; votre tem[p]s est celuy des benedictions.
De tous les historiens qui
[6 r] ont ecrits l'histoire des differents empires celle des Rois et des grands hommes con(n)us par leurs belles actions je n'ensache aucun qui ait entrepris de faire celle des Khans de tartarie depuis que ces Princes out eté soumis a nos empereurs c'est ce qui ma determiné moy abdoullah fils de
[6 v] Rizvan Pacha, apres avoir parcouru toute la tartarie d'en faire un abregé que j'ose presenter a votre Excellence aussi certain que je suis que mon ouvrage quel que petit qu'il soit sera toujours assés considerable des qu'il parroitra sous les auspices du Vezir du plus puissant de tous les empires. Votre esprit
[7 r] Monseigneur plus vaste que les mers, vôtre equité plus brillante que l'étoile de Jupiter, L'un et l'autre connu dans la place que vous occupéz Si dignement soit en rendant la justice soit dans le conseil dont vous etez le principal pilier sont des motifs qui m'ont porté a vous le presenter acceptes
[7 v] le donc Mousa Pacha caïmacam, car quelque indigne qu'il soit de vous, mon zele qui vous l'offre m'a persuadé que vous me permetteries de graver en gros caractere votre nom respectable a la tête de cet ouvrage afin que ceux qui le liront prient pour vous



Benissons dieu de ce
[8 r] que notre Empereur Sultan Murad a don(n)é un chef d'oeuvre de droite pensée en invitant Le Pacha notre protecteur a recevoir La dignité de caïmacam. Cette nouvelle a êté un grand banquet pour tout le peuple. Mousa Pacha L'eau du visage des Vezirs; ce naturel heureux, ce model de
[8 v] justice, ce Second asaf qui s'etoit acquis un honneur infini a Boudin ou il etoit. Le protecteur de La religion; helas cette place en le perdant est devenue un corps sans ame et un coeur inanimé. Depuis qu'il donne Les ordres de l'empire Le Siege des Vezirs a êté embelly, Sa hautesse a êté
[9 r] charmée de Sa justice; ne pouroit-il pas devenir celuy dont il est le lieu tenant puisque des a present les loix sont La regle de Ses actions. Ce grand genie ce beau naturel plein de bontés et de bienveillance qui met son plaisir a rependre Ses faveurs, ce vezir incomparable est com(m)e un soleil brillant qui

[9 v] fait paroitre Les attouces infinies de Ses graces et dont Ses plus petits Serviteurs Se ressentent que L'Eternel prolonge Ses jours a mesure qu'il en verra de nouveaux que Sa puissance soit toujours comme une nouvelle Lune qui ne cesse de grandire. Il est digne cet autre Daver que le tailleur des siecles
[10 r] coupe a la taille de Sa justice un habit d'hon(n)eur, que Dieu jette des regards toujours favorables sur ce Pacha maitre de nos coeurs, qu'il le conserve et le preserve de L'oeuil mechant afin qu'il preside toujours dans Le conseil. Puisse le grand Dieu exaucer ma priere depuis longtems je la luy fait dés Le
[10v] matin et je La continurai toujours ainsi tant qu'il conservera Les jours d'un Vezir d'une prudence consommée et d'une bonté connue de tout le monde. Illustre Pacha du caractere d'Ali; L'honneur du Siecle, ange du Ciel etranger Sur La terre dont Le regard heureux rend pretieuse La terre La plus ville; je crois
[11 r] ne point exceder en disant qu'il est incomparable en tout, ah S'il daignoit me favoriser du moindre de Ses regards je serois transporte au sommet de la montagne d'honneur. Grand Dieu au nom du Prophete votre esprit accordés luy tout ce qu'il desirera. Grand Dieu au nom de votre ami
[11 v] Abraham accordez Luy une vie Longue et heureuse, Grand Dieu au nom de de votre thrône sublime guides Ses pas et Secourés les rendés le Le vainqueur de ses adversaires et que ses ennemis soient toujours ecrasés. Dieu preserve tout malheur qui conquedira ainsi soit il a ma prierre.

[12 r] **abregé de**

L'histoire des quatorze premiers Khans depuis qu'ils sont soumis au grand Seigneur.

La tartarie a toujours appartenu aux tartares elle comprend dans son etendue Les villes de Mankioub, Elma Seraï, Seradjik, Ordoubat,
[12 v] Gheuzlevé, Balikloghi, Akmesdjid, Kara Sou, Gherch, Tumruk, Kiziltach, arkhoun, azoffe, Taman, adji tarhan, Ejderhan, Ghazan, Crim, Kaffa, et baktché Seraï, ces trois dernieres etoient ordinairement le Siege des Khans. Crim etoit une Ville magnifique et Si grande qu'un tartar
[13 r] bien monté n'en pouvoit pas faire le tour dans une demie journée quelque diligence qu'il put faire. Un Roy d'Egypte qui tiroit son origine des circassiens voulant immortaliser son nom dans cette g(ran)de ville envoya demander au Khan qui regnoit pour lors La permission d'y faire batir un
[13 v] edifice et l'ayant obtenu il fit construire une mosquée magnifique. Le platfond etoit de porfire. Les murailles et Les portes d'un marbre blanc et aussi brillant que L'argent; Les restes de cette ville ruinée font juger de son ancien(n)e magnificence outre une quantité de beaux edifices qu'on y
[14 r] admiroit, on y voyoit aussi de grands colleges dans les quels on y cultivoit toutes Les Sciences et d'ou sont sortis quatorze docteurs Si fameux qu'ils auroient put pretendre a La dignité de Mufti ou a decouvert L'endroit ou ils ont été inhumés et Leurs Epitafes nous aprennent ce qu'ils ont

[14 v] été chaque Seigneur et chaque marchand possedoit de Si grandes richesses que le nom de Cresus convenoit a chacun d'eux. Ils enfermoient Leur or dans de grandes urnes qu'ils cachoient en terre. Ce fut dans le tem[p]s de L'opulence de cette ville que Les

[15 r] marchands des Judes qui etoient pour Lors tres riches voulant Savoir Si ceux de Crim possedoient d'aussi grandes richesses qu'eux, Leur envoyerent a cet effet Sous un autre pretexte cepandant Six chameaux chargés de musc pour voir Si quelque marchand pourroit Seul l'acheter tout. Les chameaux parurent et

[15 v] toute La marchandise fut achetée et payée des deniers d'un Seul marchand qui pour lors faisoit batir a ses depens une belle mosquée et qui Se Servit de ce musc comme de mortier pour Lier Les pierres de cet edifice, Ce marchand n'ignoroit pas a quel dessein cette marchandise avoit été envoyée c'est

[16 r] aussi ce qui le determina a L'achepter pour faire voir parla, que Les marchands de Crim n'etoient point inferieurs en richesses a ceux des Judes. On donna des ce tem[p]s la a cette mosquée Le nom de musquée, et on dit que Lors qu'il pluvoit en eté dessus et que Le Soleil y Luissoit en suite ce pretieux mortier ex-

[16 v] haloit un odeur de musc qui embaumoit tout Le monde; Les habitans de Crim en general etoient d'une avarice extraordinaire ils Secouroient Si peu les pauvres qu'ils ignoroient Le nom d'aumône, aussi Les pauvres y etoient ils plus pauvres que par tout ailleurs, Il est vray qu'ils faisoient batir de Superbes

[17 r] Mosquées et d'autres beaux edifices mais c'etoit moins pour laisser des monuments de leur pieté que pour immortaliser Leur orgueil et leur opulence, Il ne faut point s'etonner Si par un effet terrible de La vengeance divine ils ont été depuis ensevelis dans L'abime qu'ils S'étoient creusés eux mêmes et voicy

[17 v] comment on rapporte La destruction de cette superbe ville.

Un venerable cheih ou abbé nommé Kemal ata respectable par mille endroits ayant envoyé quelqu'uns de Ses *dervichs* (Religieux) dans La ville pour y faire La queste. Ce peuple eut La dureté de ne Leur rien donner

[18 r] dans la crainte de tomber eux mêmes dans La necessité Semblable a cela a Cresus, aussi ils furent congediés non seulement Sans avoir rien reçu mais encore chargés d'injures pour eux et pour celuy qui les avoit envoyé. Dès que L'abbé eut apris Le mauvais traitement qu'on avoit fait a Ses

[18 v] Religieux il S'adressa a Dieu et luy demanda La destruction de cette ville, Il y avoit po(ur) Lors dans cette miserable ville une S.$^{te}$ femme connue par tout Le monde par Sa Sainteté a qui La prierre de L'abbe fut revelée, elle donna aussitost a deux fils qu'elle avoit du miel et du *Caïmak* ou

[19 r] Crème et Les Luy envoya afin qu'il put Se relacher en faveur de Sept cartiers de La Ville pour Les quelles elle demandoit graces elle obtint en effet ce qu'elle desiroit car La peste qui vint desoler et ruiner cette ville opulente epargna Les Sept cartiers Seuls qui resterent Seuls Sain et Sauf tandis que Le

[19 v] reste fut tellement ruiné que des debris des Edifices renversés on ne put jamais S'en servir pour en construire d'autres, Le Sort funeste de ce peuple est bien

comparable a celuy de Pharaon celuycy ayant été puni a La prierre de Moïse et L'autre a celle de Kemal ata.

[20 r] Ejderhan et Ghazan etoient deux villes bien baties et fort peuplées accause de L'aire qu'on y respiroit, Elles etoient ornées de tres beaux edifices incrustés de faillance; elles furent ruinées par La pluie et La neige qui tomberent pendant Sept ans consecutifs Et Les habitans passerent en moscovie

[20 v] ou ils ont resté jusque a present Soumis aux czars, mais conservant toujours Leur religion pour L'exercice de La quelle ils ont permission d'elever et de batir des Mosquées. Sous le regne de Tokhtamich Khan Les Tartares perdirent Kaffa et Mankioub parce qu'ils etoient alors aux prises avec

[21 r] Tamerlan c'est ce qui fit que Les habitans de ces Villes Se disperserent et chercherent un azile partout ou ils purent Le trouver. A present il n'y a guerre d'autres places dans La tartarie que Akmesdjed, Kara Sou, Coslovv, Ordoubat, Et baktché Seraï qui est Le Siege des Khans. Muhammed natif de

[21 v] Tachenki [!] tres habile ecrivain dit que chian Khan ibn touli Khan ibn tchenghiz a êté Le premier Khan de Tartarie, Mais il est plus certain que ce fut berké Khan ibn Touli Khan ibn djenghiz.

Ce fut L'an 660 que Berké monta Sur Le thrône apres S'etre defait de Son neveu

[22 r] qui a la tête d'une armée vouloit luy disputer l'Empire, il regna ensuite paisiblement jusqu'a Sa mort, Ses descendans luy ont succedés et ont possedé Le thrône avec Le même bonheur et la même tranquilité jusqu'a Urouss Khan qui fut oblige d'abandonner Son Empire a Tamer Lan n'ayant put Luy resister

[22 v] Tamer Lan le donna ensuite a tohtamich qui demeura aussi com(me) Ses predecesseurs a Baktché Seraï; Son regne fut fort court car S'etant revolté contre Son bienfaiteur, celuycy vint l'en punir l'armée de tohtamich fut defaite et luy meme perit dans Le Combat Le vainqueur Luy donna pour successeur

[23 r] Amedghie qui regna paisiblement pendant vingt ans, tem[p]s auquel un des parens de tohtamich Se revolta. Cette rebellion occasionna plusieurs combats qui firent perir beaucoup de monde de part et d'autre, enfin le Rebelle fut tué d'un coup de fleche qui Luy perca Le Coeur il perdit par La toutes Ses flateuses

[23 v] Esperances, dans La Suite il y encore un certain muhammed descendant du même Tohtamich qui se revolta et qui fut plus heureux que L'autre car s'étant rendie maitre de toute La tartarie il la posseda jusqu'a Sa mort. Son Successeur fut hadji Ghiraï qui mourut L'an huit cent

[24 r] quatre vingt apres Luy douze de ses enfant Et plusieurs autres parent Se presenterent pour luy Succeder Et comme personne ne voulut ceder Le peuple Se partagea et chaque chef eut Son party ce qui fit que La Guerre civil desola longtem[p]s le païs; Les infidels qui confinoient pour Lors avec Les Tartares profiterent de tous ces

[24 v] troubles ils y firent de frequentes inversions et etendirent même leurs frontiers aux depens des Tartares. Les partis aussi qui avoient due dessous appellerent

Les infidels pour Leur donner du secours et ceux qui etoient Les plus forts n'epargnoient point les autres, Krim Surtout entre Les autres villes
[25 r] Souffrit beaucoup, parce qu'elle etoit partagée entre deux factions.

Menghili ghiraï avoit eu Le Bonheur de monter Sur le thrône mais Ses freres ne L'y Laisserent que quelques mois il ceda a Sa force et Se retira a Mankioub qui apartenoit alors aux infidels pour tacher de tirer d'eux un Secours
[25 v] capable de le faire remonter Sur Le thrône.

Le Grand Seigneur Ghazi Sultan muham(m)ed Khan ayant ap[p]ris tous ces troubles envoya Son grand Vezir ahmet Pacha avec une flote de 300 batimens qui fit voile pour Kaffa cette ville avoit été prise Sur Les Tartares par Les Infidels dans des troubles
[26 r] a peu près semblables. le Grand vezir l'assiegent et la prit, tous les habitans Se refugierent a mankioub qui etoit Si forte qu'on la nommoit d'acier, elle etoit batie sur une coline dont la hauteur la rendoit comparable a la fameuse montagne de Kaff. le Grand vezir ne pourant battre la ville avec Le canon resolut de la bloquer
[26 v] pour la prendre par La famine. le blocuz avoit deja duré quelques jours lorsque le gouverneur de la ville est sortit pour prendre le plaisir de la chasse, mais ayant été aperçus par les assiegeans ils coursent apres luy et le prirent. les assiégés qui aprirent cette nouvelle adandonnerent la place et S'enfuirent Sans qui l'on
[27 r] restat un Seul. le Grand Vezir envoya aussitôt une partie de son armée commandée par de braves generaux a la suite des fuiards, presque tous furent atteints arretés et conduits au Vezir, tous les principaux prison(n)iers furent envoyés a Cons(tantino)ple Munghili ghiraï qui en etoit du nombre fut reçu par le Grand Seigneur
[27 v] avec tant de distinction que non content de Luy donner beaucoup de presents il fit battre monoye a Son coin, le nomma Khan des tartares et le renvoya dans son pays; munghili ghiraï eut la consolation, d'y rentrer aux acclamations et avec l'aplaudissement de tout le peuple qui crut devoir cela a La
[28 r] protection du Sultan Muhammed Khan. Munghili ghiraï alla s'etablir a Krim ou il S'appliqua a retablir tout ce que les troubles domestiques avoient detruits ou derangés il regna ensuite heureusement jusqu'a la fin de ses jours conservant precieusement tout ce qu'il devoit a ce luy qui luy avoit procuré La
[28 v] couronne Sa mort est marquée a L'an 920.

Muhammed ghiraï Son fils ainé luy succeda il fut mis aussi sur le thrône par le grand Seigneur il regna quelque tem[p]s tranquillement ensuite ayant été forcé d'aller faire la guerre aux circassiens et aux dadians il mourut en arrivant avec
[29 r] nombreuse armee sur les bords du fleuve Don le plus petit de ses enfans qui se nommoit ghazi ghiraï et qui se trouvoit pour lors aupres de luy prit sa place mais dés que ses freres l'eurent apris ils se revolterent. Le Grand Seigneur Sultan Selim attentif a ce qui se passoit dans La tartarie nomma pour Khan

[29 v] Seadet gheraï un des fils de Muhammed a qui il fit une pension de mille aspres par jour Seadet gherai envoya au Gd. Seigneur en otage son frere qui etoit un fort beau Prince, Selim le recut agreablement et luy assigna une pension aussi bien qu'aux principaux Seigneurs qui etoient a La suite du jeune Prince.

[30 r] Cette coutume Subsiste encore et on la doit au Sultan Selim Seadet Kerai regna en paix quelque tem[p]s et avec plaisir, mais ensuite Islam Keraï un de ses parens Souleva le peuple et Se revolta, on assembla de chaque côté des troupes et les deux armées furent à peu près d'egales

[30 v] forces, la haine animoit tellement les deux partis, que, les esprits furent moins unis apres le combat qu'ils ne l'avoient êté avant, En effet Les deux Princes s'étant rencontré sous Azof les deux armées envinrent aux mains Le Gouverneur de Caffa qui avoit aménè du Secours

[31 r] a Seadet Keraï perit dans la 1ere action, les autres furent aussi et terribles et Sanglantes Sans qu'elles decidassent pour aucun parti, enfin l'ambition de deux Princes fit masacrer La plus grande partie des habitans et Le reste chercha Son Salut dans La fuite. Seadet Kerai degouté d'une

[31 v] couronne que tant de malheurs rendoient insuportable, abandon(n)a toutes ses pretentions a Son concurrant et vint a La porte ou il tacha par Ses bonnes manieres de faire connoitre au gd. Seigneur qu'il etoit faché d'avoir disputé Si longtems La Couronne au prix du Sang de ses compatriotes

[32 r] c'etoit pour luy effectivement Le Sujet d'une vraie consolation, lors qu'il comparoit Les inquiétudes et les chagrins qu'il avoit essuié Sur le thrône aves les douceurs de La vie privée ces reflexions l'attacherent Si fort au Sultan Selim qu'il se devoua entierem(en)t a son Service Soit dans La guerre contre Les

[32 v] Perses ou il servit en grand Capitaine Soit a La cour ou il etoit le plus soumic de tous les sujets.

Cependant Islam Keraï S'etoit rendu le maitre de la tartarie apres la retraite de Seadet, mais craignant que le Gd. Sgr. n'eut point aprouvé Son procédé et qu'il n'en fut bientot punit il erra pendant

[33 r] quelque tem[p]s tantost en crimée, tantôt en Tartarie jusqu'a ce que enfin ne pouvant plus vaincre ni Surmonter Ses frayeurs, il ecrivit a Selim pour luy demander pardon de tout le mal qu'il avoit fait et po(ur) luy donner avis qu'il abandonnoit La couron(n)e Le Sultan luy donna pour Successeur Sahib

[33 v] ghiraï qui etoit pour lors en otage a la cour c'etoit un jeune prince d'une beauté parfaite Et d'un grand Esprit Selim le fit passer en Crimée sur ses Galeres le commencement de son regne fut heureux. Et paisible, mais Islam ghiraï a qui il avoit succedé vint troubler sa tranquilité il s'etoit

[34 r] soumis, mais Sahib qui avoit l'esprit penetrant ayant reconnu que la soumission aparente d'Islam ne couvoit que de pernicieux desseins il resolu de Se de faire de luy, lors qu'il en trouveroit l'occasion favorable, elle ne tarda pas et il le fit tuer, il retrouva par la Sa 1ere tranqui —

[34 v] lité qui ne fut pas encore longue, car peu de tem[p]s apres Rustem pacha Vezir Et Gendre de Sultan Selim sur qui Soit la benediction et La misericorde

de Dieu, le fit deposer quoy qu'il ne dut pas etre censé coupable de la justice qu'il s'etoit faite fut donné a

[35 r] Devlet ghiraï ibn mubarek ghirai ibn munghili ghirai qui s'etoit retiré aupres du Grand Seigneur. Sahib ghiraï qui vu bien d'ou le Coup avoit parti Se determina a passer a la porte po(ur) S'y justifier, mais a peine etoit il arrivé sur les bords du fleuve Don d'ou il croioit s'embarquer

[35 v] que Devlet ghiraï qui l'avoit suivit de près vint l'assasiner L'an neuf cent quatre vingt cinq muhammed ghirai fut fait Khan de Tartarie par ordre de Sultan murad Khan ibn Selim Khan. Six ans apres le sultan luy ayant ordonné de passer a chirvan nommée ancien[n]ement

[36 r] vielle medie il ne voulut pas obeir et de plus il rejetta cette ordre avec des paroles Si peu mesurées quelles contraignirent Le sultan a envoyer contre luy Osman Pacha fils de ouz demir son second Vezir celuy cy suivant les ordres qu'il en avoit recu passa a Chirvan qu'il subjuga de la il vint faire La

[36 v] conqueste de Demir capou et ensuite il alla camper aux Environs de Kaffa pour y attendre le secours que le sultan luy envoya peu de tem[p]s apres sur une flotte considerable; avec ce Secours il assiega La Ville et contraignit Muhammed ghiraï

[37 r] qui S'etoit enfermé d'en sortir, on attaquat et on resista depart et d'autre avec opiniatreté la victoire balança meme assés longtem[p]s mais enfin elle Se declara entierrement pour le Pacha dés que le Prince de Tartares fut tué la fin du combat ne fut plus qu'un masacre Si

[37 v] considerable qu'on ne se souvenoit pas d'en avoir vu un semblable le Pacha victorieux mit a La place place [!] de Muhammed ghiraï, Islam ghiraï qui regna en paix et mourut de même apres luy ghazi ghiraï monta sur le thrône c'etoit Le Prince Le plus accompli que Les Tartares eustent eû

[38 r] le Grand Seigneur qui luy avoit donné cette principauté l'estimoit et le consideroit beaucoup, et pour luy en donner un temoignage autentique il luy fit present de plusieurs etendarts et d'un corps de musique veritablem(en)t c'etoit un Prince plus digne de regner que tous ceux qui l'avoient precedé

[38 v] Son courage etoit tel que lorsqu'il etoit aux prises avec l'ennemi il ressembloit a un Lion dont les rugissements font retentir Les forets et fremir les desertes. Il etoit aussi comparable a Erdechir et a nouchirrivan ces deux Rois de Perse si vantés et Si dignes de l'etre; Il joignoit a toutes ces rares

[39 r] qualités une affabilité et une generosité qui luy gagnoient tous les coeurs. tous eux qui venoient a La Cour riches ou pauvres S'enretournoient comblés d'honneurs et de presents et on disoit communement pour donner une juste idée de sa liberalité que Si un enfant de cinq ans eut pu Le Suivre

[39 v] a la guerre il en Seroit revenu aussi riche que Cresus, Enfin il avoit tout ce qui fait un grand Prince. Avant qu'il eut êté fait Khan Sa principale occupation etoit de S'instruire de la Religion et de La deffendre par paroles et par actions, ce fut a cette occasion qu'ayant êté faire La guerre aux

[40 r] habitans de Khirvan il y fut fait prisonnier par hamzé mirza ibn Khoudabende Roy de perse Lorsqu'il combatoit combattoit [!] avec beaucoup de chaleur.

ayant ensuite recouvré Sa liberté il arriva a La porte dans Le tem[p]s qu'Islam ghiraï son predecesseur mourut Le Sultan en Le nomant Khan Luy donna dix
[40 v] Sequins de plus que Les Canons de l'empire ne l'ordonnent, outre une infinité d'autres presens a son arrivée en Tartarie il aprit que Sinan Pacha faisoit le siege d'une fortresse nommée *ïanik* en Romelie il alla luy donner du secours et il y rendit des services Si considerables que Le Pacha Les ayant fait
[41 r] Scavoir a la porte on luy doubla qu'on Scait être de mille aspres. L'an mille sept il donna encore du secours a l'armée musulmanne qui etoit commandée par Satirdji muham(m)ed Pacha qui ne fit pas un moindre eloge de son grand courage. mais comme les Grandes hommes ne sont point
[41 v] exempls du tribut qu'ils doivent a la mort, il consignat Son ame plus belle qu'un diamant au thresorier du Ciel.

Selamet ghiraï qui Se trouvoit pour lors à la Porte fut nommé Khan en Sa place mais avant de partir comme il Scavoit qu'il s'etoit formé un parti de rebels a La tete des
[42 r] quels etoient muhammed ghiraï et chahin ghiraï descendans de Seadet Ghiraï qui avoient passés dans L'anatolie ou ils avoient pillés et brulés quelques villes et plusieurs villages, il s'eforca de les ramener pour cela, il demanda leur Grace au Grand Seigneur et l'ayant obtenu il partit pour la tartarie et eut Le
[42 v] bonheur de faire rentrer tous Les rebels dans Le devoir. Il fit meme Muhammed ghirai Kagligaï (c'est celuy qui doit succeder au Khan regnant) et Chahin ghiraï, Noureddin, c'est le successeur du Kagligaï Selamet ghiraï regna quelques années en paix mais son regne fut bien-tôt troublé par ce
[43 r] muhammed ghiraï a qui l'ambition de regner luy fit faire une conspiration contre son bienfaiteur qui fut hereusem(en)t decouverte par djan beï ghiraï ibn Sultan mubarek ghiraï gd. et intime ami du Khan cette decouverte deconcerta les conjurés, ils S'evaderent et Se retirerent dans La Circassie ou ils assemblerent
[43 v] quelques mille tartares et circassiens avec Les quels ils revinrent en tartarie dans La resolution d'en chasser Le Khan, tant il est vray dit l'autheur, citant un passage de l'alcoran qu'il faut toujours se mefier de ceux a qui on a fait graie, Le Khan se voyant pressé deprés eut recours
[44 r] a La porte, Murad Pacha qui etoit pour lors Vezir voulant mettre fin a tous ces desordres appella mon Pere Risvan homme d'un grand esprit cultivé par son application a l'etude des sciences et le fit Pacha de Kafa à condition qu'il trouvera le moyen d'apaiser la sedition de telle sorte cependant que sans
[44 v] repandre du sang il retabliroit la bonne correspondance et l'amitié entre le Khan et Muhammed, mon Pere accepta l'honneur qu'on luy fit et promit d'executer tout ce qu'on luy demandoit aussi l'an mille dix neuf il partit de Constantinople pour aller a Kaffa d'ou il ecrivit a L'un et a
[45 r] L'autre pour Les engager à abandon(n)er tout ressentiment en oubliant le passe pour faire la paix de bonne foy, il marquoit de plus a Muhammed et

a son compagnon que S'ils Se soumettoient au Khan ils seroient retablis dans Les charges qu'ils avoient eut. les lettres de mon Pere eurent tout
[45 v] l'effet qu'il pouvoit en attendre, car les rebeles ne cherchoient que le moyen de rentrer dans le devoir, et il n'y a point de doute qu'ils n'eussent vecus l'un et l'autre en paix Si Selamet giraï ne fut mort d'hidropisie avant que Muhammed et Son compagnon l'eussent pu voir ils arriverent cependant
[46 r] assés a temps a baktché Seraï. muhammed po(ur) s'emparer du thrône et chahin pour etre Kaghilgaï, ainsi ils eurent l'un et L'autre ce qu'ils desiroient depuis Si longtem[p]s et rien n'auroit mieux été executé Si muhammed fut monté sur le thrône avec Le consentement du Grand
[46 v] Seigneur.

Apres La fuite de Muhammed et de chahin le Khan avoit mis a leur place Djanbek ghiraï et Devlet ghiraï le premier Kagligaï et le second noureddin, ces deux princes voïant le changement des affaires et aprehendant Le ressentiment de ceux a qui ils avoient succedés
[47 r] ils profiterent d'une occasion qui Se presenta et Se retirent a Kaffa aupres de mon pere. muhammed qui aprit leur fuite les fit chercher de tous cotés dans la resolution de ne les point epargner Si on les eu trouvé, mais comme il Sait qu'ils etoient a Kaffa il y alla a la tête d'une
[47 v] nombreuse armée il prit en arrivant un fort nommé Sari gheul situé proche Kaffa d'ou il ecrivit a mon pere en ces termes; Sachés que je me suis fait Khan et que j'ay le pouvoir en main c'est pourquoy je vous ordonne de me rendre pieds et mains lieés djambek ghiraï et
[48 r] devlet ghiraï qui Se sont refugiés chés vo(us). afin que je les mette en pieces avec mon Sabre a qui rien ne resiste n'on plus que au feu: Si vous contrevenés a mes ordres je viendrai fondre sur votre ville je La detruirai et La reduirai en cendre. Le Pacha ayant recu et Lû cet ordre
[48 v] il dit c'est un jeune homme et il luy repondit en ces termes. Tous les Khans de Tartarie Si puissants qu'ils aient été ont toujours suivi une ancienne coutume que vous paroisses mepriser, il est vray que Le thrône vous apartient mais vos illustres predecesseurs a qui il appartenoit aussi n'y
[49 r] ont jamais monté sans le consentement du Grand Seigneur qui leur faisoit toujours l'honneur de leur don(n)er une musique complette des etandards et des jeux. je vous conseille donc de les imiter en cela et de ne pas abolir une coutume qui ne peut vous etre que tres honorable Si au contraire
[49 v] vous ne le faites pas on ne vous obeira point et je vous assure que vous ne serés — jamais reconnu Khan. Vous me demandés ceux qui Se sont refugiés aupres de moy je suis faché de vous dire que je ne puis vous les livrer sans m'exposer a encourir La disgrace
[50 r] du Grand Seigneur a qui apartient cette ville et sous La protection de qui ils sont a present. cette lettre aussi polie qu'il pouvoit la souhaiter luy aians été rendue; cet orgueilleux ne l'ait pas plustôt lu que la colere luy fit perdre tête et dans cette phrinesie il y repondit en termes
[50 v] si mal digerés que mon pere resolut demander a la porte ce qui se passoit

en tartarie de crainte que Le Gd. Seigneur aprenant la mort du Khan et ne sachant point le caractere d'esprit et la conduite de muham(m)ed il ne le nomma successeur de Selamet. Il dit a Djanbek un

[51 r] des deux qui s'etoient retirés a Kaffa, je veux vous mettre sur le thrône du consentem(en)t de la porte parceque je donneray avis au Grand Seigneur de tout ce qui se passe icy mais avant que je travaille pour vous je veux que vous me promettiés de regner aux conditions que

[51 v] je vai vous proposer d'abord La justice et l'equité doivent etre le principe fondamentale de toutes vos actions, un Roi ne doit agir que par les Loix de La religion et de L'etat, c'est avec ces deux guides que vous ne vous ecarterés jamais de ce que vous devés a vos sujets et lorsque vous seres tel

[52 r] soyés assuré que vo(us) obtiendrés de Dieu non seulement la force po(ur) resister a vos ennemis mais encore celle de Leur etre Superieur Si vous me demandés comment vous parviendrés a vous conserver toujours juste et equitable je vai vo(us) en fournir Les moyens les plus surs, eloignés de vous les plus grands

[52 v] ennemis qu'un Roy puisse avoir, je veux dire ces flateurs qui ont jurés la corruption et la perte de tous Les Princes, que ceux qui gouverne sous votre authorité soient irreprochables, de crainte que leur injustices ne retombent sur vous. La Soumission que vous devés a notre Empereur

[53 r] Dont Dieu veuille conserver La race jusqu'a la fin du monde est telle que vous ne pourés regner heureusement Si vous n'etes disposé en tout tem[p]s a faire ou a ne pas faire tout ce qu'il Luy plaira vous commander pour le peu que vos interets ne vous soient point indifferens, faites bien attention

[53 v] a ce que je vous ai dit faites y de serieuses reflexions, gravés dans votre esprit ces importentes maximes a fin quelles soient La regle de votre conduite fasse Le ciel que vous ne vous en ecartiés jamais puis que votre contentement sur La terre et votre felicité eternelle dependent de

[54 r] l'exactitude avec laquelle vous La metterés en pratique, quelle consolation ne sera ce pas pour vous demonter sur le trône par l'affection de vos sujets et d y restee par le liens d'une amitié reciproque. C'est a moy a present a vous aider a y monter, tranquilités vous je me charge de traitter cette negociation et j'espere avec Le Secours

[54 v] de Dieu quelle vous sera heureuse Djambek remercia mon Pere des bontés qu'il avoit pour luy et luy promit de conserver eternellement gravées dans son Esprit Les importentes maximes qu'il Luy avoit donné, c'est a ce La Seul ajoutat-il que je connois que vous m'aimes, puis que vous ne voules me placer sur Le

[55 r] thrône que pour my faire trouver ma felicité et celle de mes compatriotes mais permettés nous dirent Djambek et son compagnon de vous representer que Si tous vos bons avis se reduisoient a etre soumis au grand Seigneur aucun ne nous paroiteroit difficile puis que nous trouvons La regle de notre conduite dans celle de nos

[55 v] ancetres qui se sont toujours fait un devoir d'obeir a votre Prince dans Les occasions mêmes ou il etoit necessaire qu'ils employassent leurs forces pour

detruire Les ennemis du Gd. Seigneur nous pouvons aussi ajouter que tout ce qu'ils ont fait, leur aparu Si peu de choses qu'ils ont toujours cru que leur reconnoissance

[56 r] devoit faire d'avantage quoi qu'ils ayent êté constament amis de vos amis et ennemis de vos ennemis, mais quand aux autres maximes que vous nous avés donné nous avouons ingenument quelles nous paroissent difficiles pour ne pas dire impossible puis qu'aucun de nos ancetres n'est parvenu a ce degré de perfection

[56 v] que vous nous demandés au reste La proposition que vous nous faites de nous mettre sur Le thrône nous paroist un peu trop outrée, quelle apparence y a-t-il que des fugitifs plus pauvres que malheureux deviennent ce que votre bonté nous promes nous connoissons notre etat et nous Savons ce qu'il faut pour etre Khan,

[57 r] Seulement nous vous conjurons puis que vous estes Si sensible a nos maux de nous fournir au plutôt les moyens de nous faire passer a la porte, nous eviterons parla La fureur de Muhammed ghiraï et nous aurons tout ce que nous souhaittons, mon Pere charmé de trouver dans ces deux Princes tout

[57 v] ce qu'il vouloit y trouver ecrivit a la porte tous ce qui s'etoit passé en tartarie depuis la mort de Selamet ghiraï Khan l'usurpation de muhammed Son mepris pour le Gd. Seigneur malgre tout ce qu'il luy en avoit ecrit pour l'engager a se soumettre et a attendre des faveurs de La porte ce qu'il persuadoit obtenir par

[58 r] Son ambition que Si le Gd. Seigneur ne vouloit point exiger de soumission que tout seroit bien-tôt tranquile en tartarie mais qu'il etoit persuadé qu'il ne L'a donneroit jamais, au lieu que Djambek et devlet ghirais qui s'etoient refugié a Kaffa pour eviter La fureur de muhammed etoient des Princes recom-

[58 v] mandables par toutes sortes d'endroits par les services qu'ils avoient deja rendus, mais surtout par La disposition ou ils sont d'etre toujours devoués et soumis a tout ce que La Porte exigeroit d'eux qu'a La verité il prevoioit que dans Les circonstances presentes on ne pouvoit pas mettre djanbek sur Le thrône

[59 r] Sans envoyer en tartarie un general a la tête d'une armée, il finissoit en suppliant le Divan de choisir le parti le plus convenable a la gloire ottomanne. Devlet gherai fut chargé de porter cette lettre a Constantinople mais avant qu'il arrivat La porte avoit deja nommé Khan, muhammed Elle en avoit même expedié

[59 v] les provisions et Si muhammed agha qui etoit chargé de Les porter avec Les presents accoutumés n'eut êté retenu par Les vents contraires qui S'embloient empecher expres La galere d'avancer, il est certain que Djanbek n'eut pas ete Khan, Devlet ghirai favorisé par Les vents arriva heureusement et

[60 r] promptement à Cons(tantino)ple il alla Le plustôt rendre les Lettres dont il etoit charghe a Khadoum Gurdji Muhammed Pacha grand Vezir c'etoit un ministre dont La Grande capacité Le rendoit digne de L'etre il lut a tête

reposée La lettre de mon pere et ensuitte il en fit son raport au Gd. Seigneur c'etoit pour lors ahmet Khan

[60 v] Sur qui soit la misericorde de Dieu, Djambek fut aussitôt nommé Khan et le Gd. Vezir en fit expedier Les provisions qu'il remit au Gd. Ecuyer avec ordre de Les porter au nouvel elu avec Les presents accoutumés mon Pere fut aussi nommé general de l'armée qu'on fit passer en tartarie sur huit galeres outre celle qui

[61 r] portoit le Gd. Ecuyer, cecy arriva L'an 1019. pendant tout le tem[p]s de cette negociation muhammed ghiraï continuoit Le blocuz de Kaffa et ajoutant aux attaques reiterées les insultes et Les menaces il promettoit de faire pendre les deux refugiés S'il prenoit La ville enfin La nuit qui preceda l'arivée du Gd. Ecuyer Les attaques

[61 v] furent poussés si vivement que Djanbek qui se croioit perdu avoit pris La resolution de S'evacuer mais quand Dieu protege quelqu'un il faut que tout cede a Sa volonté cette nuit La même etoit enceinte de tout le bien que Dieu vouloit faire a Djanbek et elle l'enfanta avec Le jour car a peine Le Soleil commencoit a

[62 r] disiper les tenebres de la nuit qu'on vit aborder Les Galeres qui portoient le Grand Ecuyer et Devlet Djanbek fut alors recon(n)u Khan et mon Pere Gen(er)al ces heureuses nouvelles firent lever Le Siege de Kaffa muhammed et chahin ghiraï se retirerent avec leur armée a baktché Seraï d'ou ils ecrivirent aux beïs de Chirin pour

[62 v] Les engager a Les venir joindre avec Leurs troupes

Le nouveau general mon pere qui etoit parfaitement instruit de tout ce que faisoit muhammed resolut de mettre en Campagne avec douze mille hommes de troupes choisies six mille d'infanterie et six autres de Cavallerie precedés de quelque pieces

[63 r] de Canon charges a mitrailles pour luy servir comme de rempart ce fut dans cet equipage qu'il sortit de Kaffa pour aller camper a Pacha depé ou il fit La revue de ses troupes pour en scavoir au juste Le nombre outre Les deux mille hommes Djambek avoit encore environ cinq cent hommes a sa suitte mais qui n'etoient

[63 v] point agueris. muham(m)ed avoit reçu de Chirin et de Circassie Les Secours qu'il avoit demandé, on luy avoit envoyé Les troupes les plus agueris qu'il y eut alors dans ces provinces; Chahin ghiraï fut mis a La tête de cette nombreuse armée qui etoit encore soutenue par un corps de cuirassiers Les deux armées apres

[64 r] avoir campé en plusieurs endroits Se joignirent enfin a Sahra ou elles passerent La nuit assés tranquillement, mais dès que Le jour eut paru l'armée que commandoit mon Pere Sevit entouré d'une infinité de tartares qui Se contenterent de harceler l'armée ottomane entirant quelques fleches mais comme L'inimitié

[64 v] animoit Les deux partis on envint bientôt aux mains de part et d'autre, pour Lors Le champ de bataille devint une mer de Sang, Les Combattants ne Se rencontroient que pour Se tuer, enfin Le Combat devint Si terrible qu'on

croioit rien avoir jamais vû un semblable puisque plus on Combatoit plus on etoit acharné a

[65 r] combattre depuis Le matin jusqu'au Soir, ce ne fut qu'une pluye ou une grelle continuelle de fleches qui cribloit Les coffres de L'ame et qui Luy ouvroit un passage pour S'evader. muham(m)ed qui avoit un corps de reserve Se voyant pressé de près Le fit avancer, ce fut alors que Le Pacha fit jouer son Canon qui

[65 v] fit un ravage Si terrible que rien ne put resister a Sa fureur, Les hommes tomboient Les uns sur Les autres Les choses Les plus incensibles cesserent de l'etre on entendoit Le bruit des boucliers qui se choquoient, Les fleches eguisoient Leurs pointes et alloient chercher Le defaut de La Cuirasse pour percer L'ennemi Les

[66 r] instruments faisoient retentir L'air par Leur Son belliqueux et sembloient reprocher aux ennemis Leur Lacheté, Le Soleil qui dardoit Ses rayons sur Les Sabres nus Le produisoit en autant d'especes qu'il y avoit de Sabres. Les queux qu'on portoit devant Le pacha etoient herissées et Les poiles paroissoient autant d'yeux ouverts

[66 v] qui exitoient au combat tous les combattans etoient Semblables a des Lions en furie, Les blessés ressembloient a des tigres acharnes ou ne connoissoit plus de crainte, tous etoient temeraires Le feut et le bruit de L'artillerie semblables aux eclaires et au tonnaire entretenirent ce courage ou plustôt cette audace guerriere toute

[67 r] la terre en fremissoit Muhammed Se voyant pressé de tout coté et Son armée ne pouvant plus tenir devant un ennemi Si courageux alla chercher Son Salut dans La fuite emmenenant avec Luy Les debris de Sa puissante armée. Le Pacha vainqueur profita de Sa victoire pour pousser ses conquestes jusqu'a baktché Seraï ou

[67 v] etant entré il mit sur le trône djanbek ghirai en Luy rappellant ce passage de l'alcoran قل اللّهم مالك الملك تؤتى الملك من تشا وُ تنزاع الملك منّ تشاء Koullillahummé mali-Kel mulki tut-il-mulké mentecha-u- ve tenzi-ul mulké muntecha-u. Dieu est le maitre absolu de tous Les Royaumes il est dispose comme il Luy

[68 r] plait soit qu'il Les donne soit qu'il Les otte. Muhammed et chahin ayant ramassés dix mille hommes du debris de Leur armée ils Leur dirent quel est Le parti Le plus avantageux que nous ayons apresent aprendre n'est ce pas plustôt celuy deperir que devivre vaincus ne Seroit ce pas pour nous une honte de parcourir.

[68 v] ainsi le monde et de faire connoitre a tous l'univers que nous avons fuits devant nos ennemis, allons a baktché Seraï, nous ny trouverons plus l'armée ottomane elle sera retournée a Kaffa nos seuls compatriotes seront a present nos Seuls ennemis et a La faveur de La nuit allons faire savoir que notre defaite

[69 r] n'a ete que l'ouvrage des ottomans, ils dirent, et aussitôt toute L'armée Se mit en marche a la faveur de la nuit et quoy que presque tous Les Soldats fussent yvres ils arriverent cependant encore avant Le jour devant La ville

ils ny purent entrer et dès que Le jour parut ils presenterent La bataille ils avoient cru faussement que mon pere fut partit

[69 v] il etoit resté dans La ville pour y laisser reposer les soldats et il n'en devoit partir que dix jour de sejour, il est vrai que parce qu'on etoit pour Lors en été et qu'il vouloit rendre Sa marche plus Leste il avoit deja fait partir tout Le bagage, mais il avoit retenu avec luy plus de dix mille hommes en cavallerie et en infanterie

[70 r] qui ne devoient partir qu'avec luy.

L'homme ne peut rien contre la volonté de Dieu, il travaille en vain et il ne reussira jamais dans ce qu'il entreprend Si Dieu ne luy fournit les moyens, tous les efforts de L'hommes sont donc inutiles puis qu'il ne peut parvenir au but qu'il Se propose Si Dieu ne L'a

[70 v] pas predestiné.

La demarche de muhammed ghiraï prouve ce principe Il etoit venu pour surprendre La ville, mais inutilement on etoit deja disposé a le recevoir lorsqu'il en approchat Les Soldats couverts de Leur boucliers le Sabre en main ecartent Les ennemis L'agitation des Sabres produisoit une Lumiere au milieu de La

[71 r] nuit, on entendoit des cris de tous cotés qui avec Le hanissement des chevaux formoient un tonnere perpetuelle dans le fort de cette action on abandonne Le Sabre on se Saisit du poignard, on ne frape plus en vain, le combat n'est plus qu'un masacre Si terrible qu'on n'est avoit jamais vu un Semblable. le Soleil qui

[71 v] anime toute La nature en dissipant les epaisses tenebres de La nuit inspira a son lever tant de courage et L'armée ottomane que Les rebelles furent obligés de chercher Leur Salut dans une fuite precipitée. Muhammed ghiraï et chahin ghiraï abandonnerent pour lors leurs desseins Le 1$^{er}$ en se retirant en moscovie

[72 r] Et Le Second en perse ceux qui avoient soutenus Leur parti Se voyant La victime de La revolte rentrerent dans Le devoir Et Se soumirent a djanbek Mon Pere Le Pacha depecha aussitôt L'agha qui Luy avoit aporté Les ordres du Gd. Seigneur pour l'election de djanbek il portoit La relation de tout ce qui s'etoit passe en

[72 v] Tartarie, a Son arrivée a La porte il fut fait gouverneur de chypre et Le Pacha mon Pere fut confirmé dans son gouvernement j'eu aussi Le bon heur de recevoir de La porte une pension de 60 aspres par jour en consideration des services de mon pere comme La fortune favorisoit cette année La les armes ottomanes

[73 r] Le Gd. Seigneur donna ordre a Murad pacha Son gd. Vezir deporter la guerre en perse et d'y faire Le plus de conquestes qu'il seroit possible le même ordre fut envoye au nouveau Khan de Tartarie et celuy de passer par demir capou pour se rendre en perse a La tête de son armée jointe a deux mille

[73 v] janissaires des plus courageux envoyés par La porte, mon pere a qui ces ordres etoient aussi envoyés regarda dabord cette expedition comme impossible il

avoit même dessein de ny pas aller mais apres y avoir bien reflechi il se mit en chemin a La tête de 100 000 Tartares il traversa d'abord toute La crimeé

[74 r] et arriva Le IIme jour a indjiké Souï situé aux environs de La mer morte depuis cet endroit jusqu'a demir capou Le païs etoit Si Sec qu'on fut obligé a chaque journée de chemin de creuser un puit pour fournir de L'eau a L'armée, cette eau etoit fort amere mais on s'en servit comme si elle etoit tres douce

[74 v] parceque celle de La mer morte n'etoit point potable un Si penible voyage fut cependant heureusem(en)t achevé et en peu de tem[p]s l'armée se trouva proche demir capou ou elle campa Luy etant impossible de passer outre. Le Royaume de Daghistan est fort proche de La mon pere prit La resolution décrire au Roy nommé mahmoud

[75 r] c'etoit un Prince d'une grande Sagesse et d'une douceur charmante car il etoit bon musulman. La Lettre de mon Pere etoit pour Luy donnee avis qu'il alloit porter La guerre contre Les persans mais qu'arrivé a demir Kapou il avoit trouvé Les passages occupés par Les ennemis, qu'il ne Luy restoit point d'autres ressources

[75 v] que depasser par son païs, qu'il Le suplioit tres instament de Le Luy permettre La reponse du Roy fut-t-elle que mon pere pouvoit La desirer car outre que Le passage Luy fut accordé Le Roy donna ordre de fournir a L'armée tous Les vivres qui Luy seroient necessaires, il Leva aussi une nombreuse armée

[76 r] pour accompagner celle de mon pere, mais comme Les decrets de Dieu sont impenetrables, La mort du Gd. Vezir murad Pacha arrivée precisement quelques jours apres Le depart des deux armées Les contraignit a revenir bientôt sur leurs pas; mais nous esperons que Le Roy de Daghistan tiendra toujours en bride Les persans nos ennemis

[76 v] puisque Le Roy et tous Ses sujets etant tous bons musulmans, il est a presumer que La difference de religion empechera qu'ils S'unissent ensemble contre nous.

Cependant Muhammed ghiraï qui S'etoit refugie en Moscovie apres La deroute de son armée n'y resta pas longtemps il alla a Andrinople ou

[77 r] etoit pour lors Le Gd. Seig(neu)r Sultan ahmed il s'adressa au Gd. Vezir nommé Nusouh Pacha et Le suplia de luy faire obtenir Sa grace qu'il etoit tres coupable, mais qu'il esperoit que sa hautesse luy accorderoit Son pardon Le Gd. Vezir Le Servit aussi bien qu'il pouvoit Le Souhaitter Sa grace Luy fut donné et Le Gd. Seig(neu)r

[77 v] y ajoutat tant de marques d'honneur et de bienveillance que Le Khan regnant et tous Les Princes Tartares descendans des Khans qui Le Surent en concurent de La jalousie, mais cet esprit inquiet et remuant ne resta pas longtemps tranquile et Le Gd. Seigneur fut obligé de Le faire reserer aux sept tours ou cependant

[78 r] il fut traitté en prince pour qui on avoit encore beaucoup d'Egards cette Prison ne le rendit pas plus sage. Ses differens malheurs ne luy avoient jamais fait

perdre l'envi de regnes; il chercha les moyens de s'evader et il y reussit mais ayant été pour suivi il fut pris sur les bords d'un lac au piêd d'une

[78 v] montagne nommée tcheghi balkan il y fut garotté et emmené a La Porte, ceux qui S'etoient enfuit avec luy eurent la tête tranché et Luy fut exilé a Rhodes ou il y resta quelques années. Mais Le Vezir Nusouh ayant êté deposé, huseïn Pacha qui le remplaçat rappellat muhammed

[79 r] ghiraï et le nomma Khan cependant comme il craignoit que lors que muhammed ghiraï Se trouveroit maitre il ne Se revolta contre La porte pour Le tenir en respect il Luy donna pour Kagligaï un jeune homme nommé tchoban ghiraï qui avoit êté elevé a La Porte et sur La Sagesse du quel il

[79 v] croioit pouvoir compter quelques jours apres Le Vezir fit partir L'un et L'autre sur Les Galeres du Gd. Seigneur.

Djanbek Le Khan regnant aprit bientôt cette triste nouvelle il crut ne devoir pas attendre l'arrivée de muhammed il partit sans suitte et se rendit a La Porte ou il fut recu fort honorablem(en)t

[80 r] Et logé dans Les Palais qu'on luy avoit preparé. Dès que Muhammed ghiraï fut arrivé en tartarie chahin ghiraï son compagnon refugie en Perse qui se sent prit congé de chah abbass roi de Perse et vint trouver son ami emmenant avec Luy une bande de Persans gens sans foy et religion en arrivant

[80 v] muhammed Luy donna La charge de Kagligaï, et tchoban ghiraï l'hom(m)e du Vezir eut celle de noureddin, comme chahin ghiraï et tchoban ghiraï sont descendant de La famille de Djenghiz ils peuvent devenir Khan. nous avons deja dit que le Kagligaï est Le Sucesseur immediat du Khan regnant et Le noureddin celuy du

[81 r] Kagligaï ceux qui remplissait cet deux charges gerent toutes les affaires de L'etat, il y a encore en tartarie plusieurs autres descendans de Djenghiz qui n'ont aucun pouvoir mais Si celuy qui est Noureddin vient a mourir Le plus vieux d'entréux est choisi pour luy succeder, c'est ce qui fait qu'ils ont interest

[81 v] a Souhaitter La morte de ce Luy qui est en place Le Khan et Le Kagligaï eut au pres d'eux des aghas qui Leur servent comme de Vezir.

La Province de chirine est gouverné par plusieurs petits Princes, Beis, et autres grands qui commandent separement a plusieurs milliers de Vasseaux, tous cependant relevent et tien(n)ent

[82 r] leur authorité du Khan muhammed et chahin gouvernerent pendant quelque tem[p]s assés paisiblement La tartarie, mais Timor Khan ennemi juré de muhammed ayant été fait Pacha et envoyé sur Les frontieres de Tartarie ou etoit Son gouvernement muham(m)ed qui L'aprit crut avoir trouvé une occasion favorable

[82 v] de se ranger de son ennemi, il rassembla aussitôt une bande de Vagabonds a la tête des quels il alla le trouver, apres avoir cotoyé Le Danube il arriva a baba dagh dans Le gouvernement de ce Pacha celuycy L'attendoit de pié ferme, Les deux armées envinrent aux mains muhammed fut

[83 r] vaincu et contraint de S'enfuir, tandis que les vainqueurs firent main basse

sur les debris de Son armée, cuex qui purent echaper au fer de L'ennemi allerent errer ça et La Et y perirent de Soif, d'autres aussi Se noyerent en voulant traverser le Danube.

**Vers**

Son armée submergée

[83 v] dans le Danube et luy le Seul qui ait put echaper a La fureur du Pacha et des Eaux Souhaitte avec empressement Son retour dans La crimée.

Apres cette victoire Timor vint a Kaffa muhammed ghiraï qui en eut nouvelle ramassa au plustost quelques troupes et alla L'y investir, il fit Le degat dans tous les

[84 r] environs mettant Le feu par tout, c'est ce qui engager les habitans de Kaffa et les tartares mêmes a envoyer a La porte couriers sur couriers pour suplier le Gd. Seigneur de remedier aux meaux que causoient muhammed ghiraï Le Gd. Seigneur eut Egard a Leurs representations muhammed fut deposé Et remis en sa place.celuycy

[85 v] partit bientôt pour La tartarie avec La flotte ottomanne commandée par Redjeb Pacha grand amiral, Des que cette flotte fut arrivée on Se battit de part et d'autre avec beaucoup de courage dans La premier action tchoban ghiraï fut tué par un cuirassier boiteux Le Combat dura Longtem[p]s et fut un des plus

[85 r] Sanglant qu'il y eut eu dans La crimée depuis plus de 1000 ans, Les troupes ottomans, eurent aparemment du dessous puisque La flotte fut obligé de remmener avec elle Djanbek qui resta encore deux ans a la porte sans pouvoir mettre Le pié en tartarie. Ce tem[p]s La expiré Djanbek partit avec La même flotte commandeé

[85 v] par un autre grand Amiral nomme hasan Pacha, muhammed Et chahin qui en eurent vent n'osant point se fier sur les Tartares dont La fidelité leur paroissoit suspect eurent recours aux cosaks et en obtinrent un Secours asses considerable mais comme ces soldats mercenaires d'etre et bien payé et bien nourir

[86 r] Muhammed taxa chaque tartare a luy payer un certain impôt et Leur enleva outre ce La tous leurs bestiaux. les tartares peu contents de cette tirannie Loin de luy vouloir donner du Secour attendoient avec impatience celuy que devoit Leur aporter Djanbek qui arriva bientot avec toute La flotte muhammed avec son armée

[86 v] vint pour Les recevoir mais il fut bien battu quantité de tartares de consideration ayant passé du coté de Djanbek. cette journée compensa les tartares de tout ce qu'ils avoient soufferts des cozaks, ils furent faits esclaver et Leur Servirent dans La suitte a La place des bestiaux qui Leur avoient êté enlevés. Le combat

[87 r] finit Djanbek fut reconnu Khan pour La Seconde fois. parmi les cadavres de ceux qui avoient peri dans cette bataille, on trouva celuy de muhammed ghiraï mais on ne put decouvrir celuy qui L'avoit tué, pour chahin il se retira chez Les circassiens, chés qui il demeura quelqu'années mais L'an 1043 il vint a

[87 v] La porte Le Sultan murad dont les armées sont aussi nombreuses que les etoiles du firmament, magnifiques dans Ses palais conquerant de L'univers digne d'être couronné a jamais etoit monté Sur Le thrône des illustres ottomans.

**Vers**

Grand Empereur de l'univers digne rejettoit de son illustre famille fameux
[88 r] conquerant votre Equité votre justice surpassent tout ce qu' on en peut dire Et penser.

Chahin arrive a la cour demanda Son pardon a ce puissant empereur dont Dieu conserve et protege eternellement L'empire qui Le Luy accorda et oublia tout Le passé d'une manierre Si noble et Si genereuse
[88 v] qu'il courut un bruit parmi La populace que Djanbek avoit encore été deposé et chahin mis en Sa place, Djanbek n'eut pas de peine a ajouter foy au faux bruit et on ne put L'en dissuader qu'en envoyant chahin a Rhodés comme dans une espece d'exile ou on Luy fournit abondament tout ce qu'il pouvoit desirer
[89 r] palais, meubles, argent rien en un mot ne luy manquat On peut dire a La Louange de muhammed ghiraï et de chahin ghiraï qu'il n'y a eu personne en tartarie plus digne de regner qu'eux ils etoient genereux Et braves; Les Tartares de Circassie de Nougaï de tchiftaï Luy etoient entierrement devoués. Le Roy de Perse, Les
[89 v] premiers de Tartarie, Le Roy de Daghistan, Le Roy de Pologne Les Kozaks auroient souhaitté qu'ils eussent regne plus longtem[p]s, mais cela etoit impossible, car premierement ils avoient commis des desordres dans L'anatolie sur Les musulmans qui ne pouvoient pas Leur etre pardonnés, ces pauvres gens ayant perdus Leurs
[90 r] biens qui Leur avoient êté en Levé et Leur maisons que Le feu avoit reduit en cendre, ils avoient imploré Le Secours avec des larmes Si abondantes quelles avoient formé comme un torrent qui detruisit tous Les projets de ces ambitieux et qui parut Les pour suivre partout ou ils se refugioient jusqu'a ce qu'enfin ils eurent
[90 v] avec toutes leurs familles, 2.$^{ment}$ leur ingratitude crioit vengeance contre eux, La porte avoit ajouté au pardon qu'elle leur avoit fait toutes sortesde bienfaits et des plus honorables ils furent assés ingrats ou pour les oublier, ou po(ur) ne S'enservir que contre leurs bienfaiteurs.

[91 r] **Vers**

Qui conque prend Les armes contre Son Prince trempe Ses mains dans Son propre Sang.

3.$^{ment}$ Selamet ghiraï apres etre monté Sur Le thrône par compassion pour eux avoit Sollicité Leur grace et L'avoit obtenu, mais revenus en tartarie ils Se revolterent encore une fois

[91 v] contre Leur bienfaiteur. Tel fort et tel puissant qu'on puisse etre on perit toujours malheureusement Lors qu'on est rebel a son Prince comme on Le voit par cet exemple.

Tchoban ghiraï descendant de La famille de Djenghiz dont Le bras etoit aussi fort que celuy de Rustem et comparable en force a ce vaillant
[92 r] heros Sam Neriman (surnom qui signifie Le preux) a êté tué par un miserable djibedji boiteux par un juste jugement de Dieu et en punition de son ingratitude, La porte L'avoit envoyé po(ur) empecher que muham(m)ed ghiraï ne se revolta loin de L'empecher il se joignit a Luy et osa porter Les armes contre
[92 v] L'etendart de Mahomet.

**Vers**

Si un Roy doit gouverner selon Les Loix, jamais un Loup ne poura faire Le berger.*

Djambek ghiraï qui etoit Le plus jeune de ceux qui avoient droit a La Couronne monta Sur Le thrône sans L'avoir desiré et y resta plus de vingt ans aussi etoit il tres
[93 r] Soumis au Gd. Seigneur car quand il Luy venoit un ordre de La porte po(ur) aller porter La guerre en quelque'endroit quelle fut il obeissoit sur Le champ heureux S'il eut pu perseverer aussi jusqu'a la fin. mais il changea de conduite, tous Les gds. l'abandonnerent, et ce passage de L'alcoran, qu'il n'est personne qui
[93 v] puisse regner sans molester a la fin le peuple, se verifie bien icy, on porta des plaintes a La fin contre Luy il fut deposé et envoyé en exile a Rhodes ou il mourut sans avoir pu remonter sur son thrône.

**Vers**

il Laisse sur La terre toutes Ses richesses et Le cercueil est Le Seul thrône qu'il Luy reste.
[94 r] Inaiet ghiraï fils de Ghazi ghiraï Luy succeda il avoit un frerre plus jeune que Luy La dignité de Kaghilgaï luy fut donné. ces deux Princes conservoient depuis longtem[p]s dans Leurs coeurs une certaine mutinerie qu'il firent eclater dès qu'ils furent en place, Le Gd. Seigneur Le sut il Les deposa et Les fit venir à
[94 v] constantinople ou il Les fit mourir. behadir ghiraï fils de Selamet ghiraï fut fait Khan apres La mort d'Inaïet L'an 1047.

Les 14 hans dont nous avons rapporté L'histoire en peu de mots ont tous monté. Sur le thrône du consentem(en)t ou par ordre exprès de La porte, Le Regne de ces 14 hans a duré 200 ans behadir ghiraï a été Le

---

* [Note marginale] aparemment que l'autheur fait icy allusion au nom de tchoban qui signifie, berger.

[95 r] dernier de cette race ou de La famille de hadji ghiraï car apres La mort de ce Prince La guerre civile a fait perir tous Ses descendans et La Couronne a passé dans La famille de munghili ghiraï et ce fut une recompense due a Son Sincere attachément aux interets de La porte.

[95 v] **Succession des Khans de Tartarie**

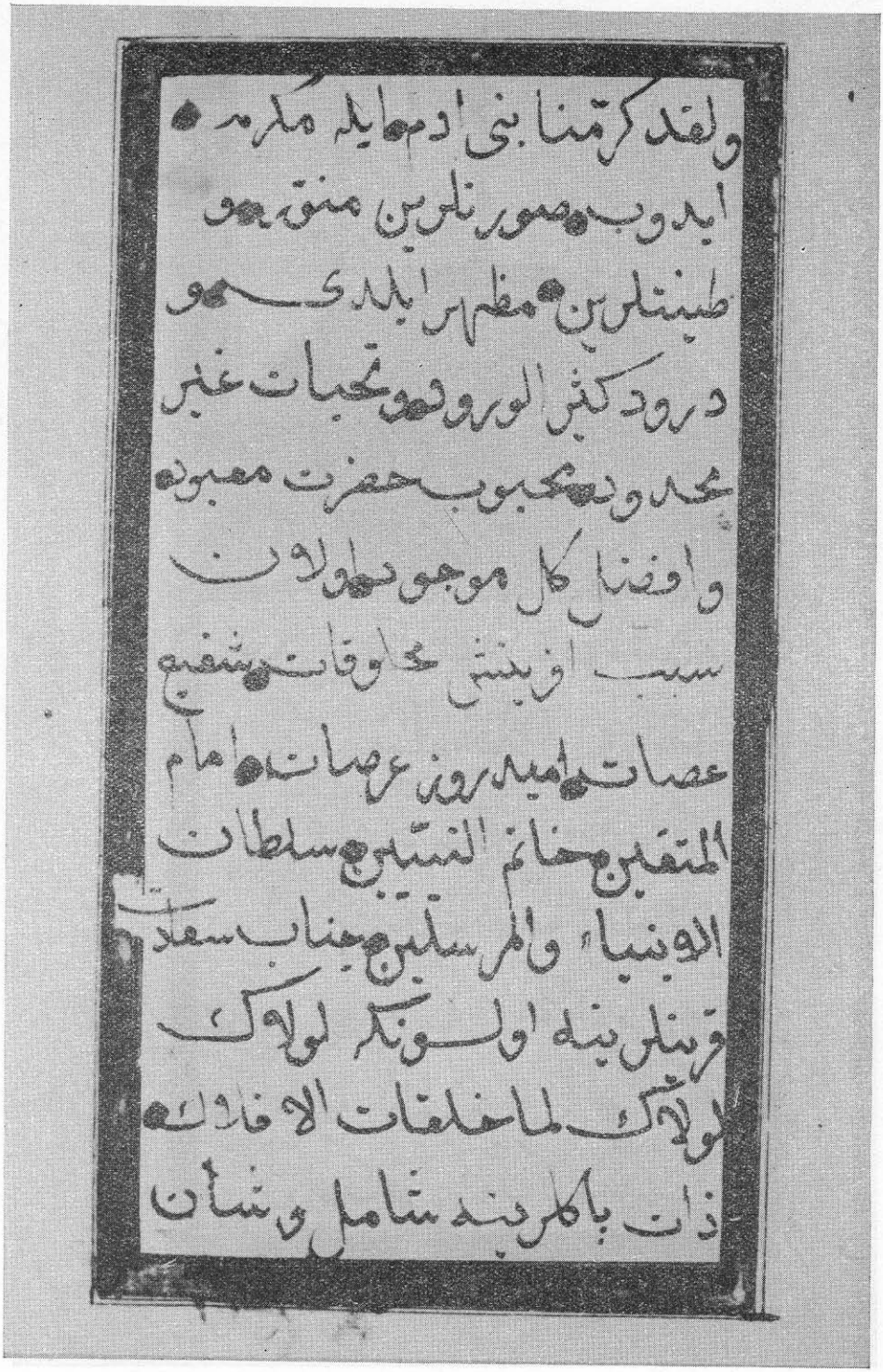
Depuis qu'ils dependent du Grand Seigneur.
Menghili gheraï a commence a regner L'an 883 jusqu'en 921.
Muhammed gherai Khan depuis 921 jusqu'en 929.
Seadet gherai depuis
[96 r] 929 jusqu'en 941.
Sahib gherai depuis 941 jusqu'en 958.
Devlet gherai depuis 958 jusqu'en 985.
Muhammed gherai depuis 985 jusqu'en 992.
Islam gherai depuis 992 jusqu'en 996.
Ghazi gherai depuis 996 jusqu'en 1017.
[96 v] Selamet gherai depuis 1017 jusqu'en 1019.
Djanbek gherai depuis 1019 jusqu'en 1033
Muhammed gherai depuis 1033 jusqu'en 1037.
Djanbek gheraï monta derechef sur Le thrône L'an 1037 et regna jusqu'en 1043.
Inaiet gheraï depuis 1043 jusqu'en 1046.
[97 r] Behadir gherai depuis 1046 jusqu'en 1051.
Muhammed gherai depuis 1051 jusqu'en 1054.
Islam gherai depuis 1054 jusqu'en 1065.
Muhammed gherai derechef en 1065 jusqu'en 1077.
Adil gheraï depuis 1077 jusqu'en 1082.
Selim gheraï depuis 1082 jusqu'en 1089.
[97 v] Murad gherai depuis 1089 jusqu'en 1094.
Hadji gherai a monté sur Le thrône en 1094 et n'a regné que 8 mois.
Selim remonte derechef sur Le thrône en 1095 et regne jusqu'en 1102.
Seadet gherai depuis 1102 jusqu'en 1103.
[98 r] Sapha gherai depuis 1103 jusqu'en 1104.
Selim remonte pour La 3$^{me}$ fois Sur Le thrône en 1104 jusqu'en 1110.
Devlet gheraï depuis 1110 jusqu'en 1114.
Selim Khan pour La 4$^{me}$ fois en 1114 jusqu'en 1116.
Ghazi gherai depuis 1116 jusqu'en 1118.
Kaplan gherai depuis
[98 v] 1118 jusqu'en 1120.
Devlet gherai derechef depuis 1120 jusqu'en 1125.
Kaplan gheraï aussi pour La seconde fois Luy succede et monte sur Le thrône en 1125.
Les autres sont inconnus a L'autheur.

# FAC-SIMILÉ

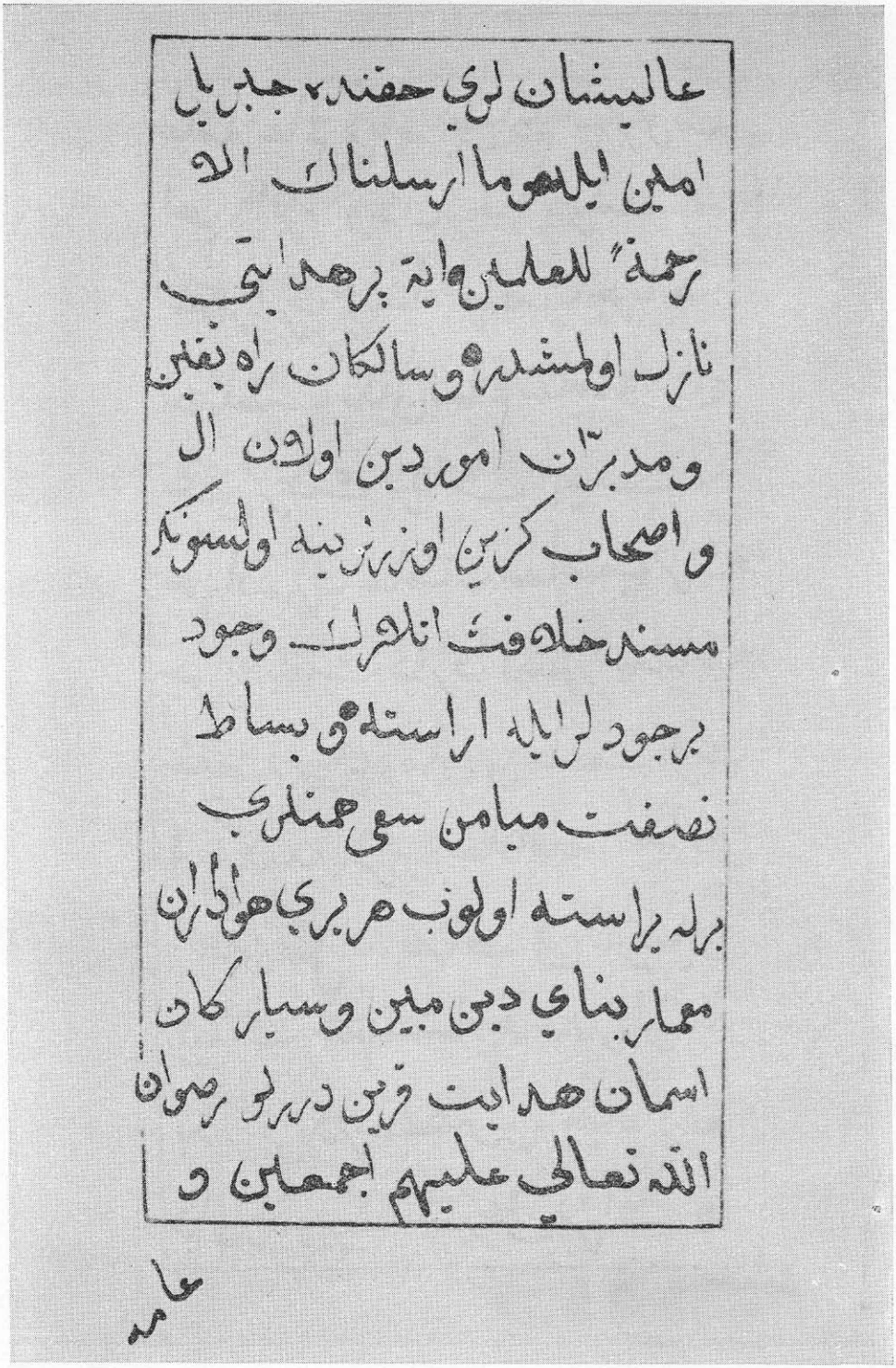
(Planches)



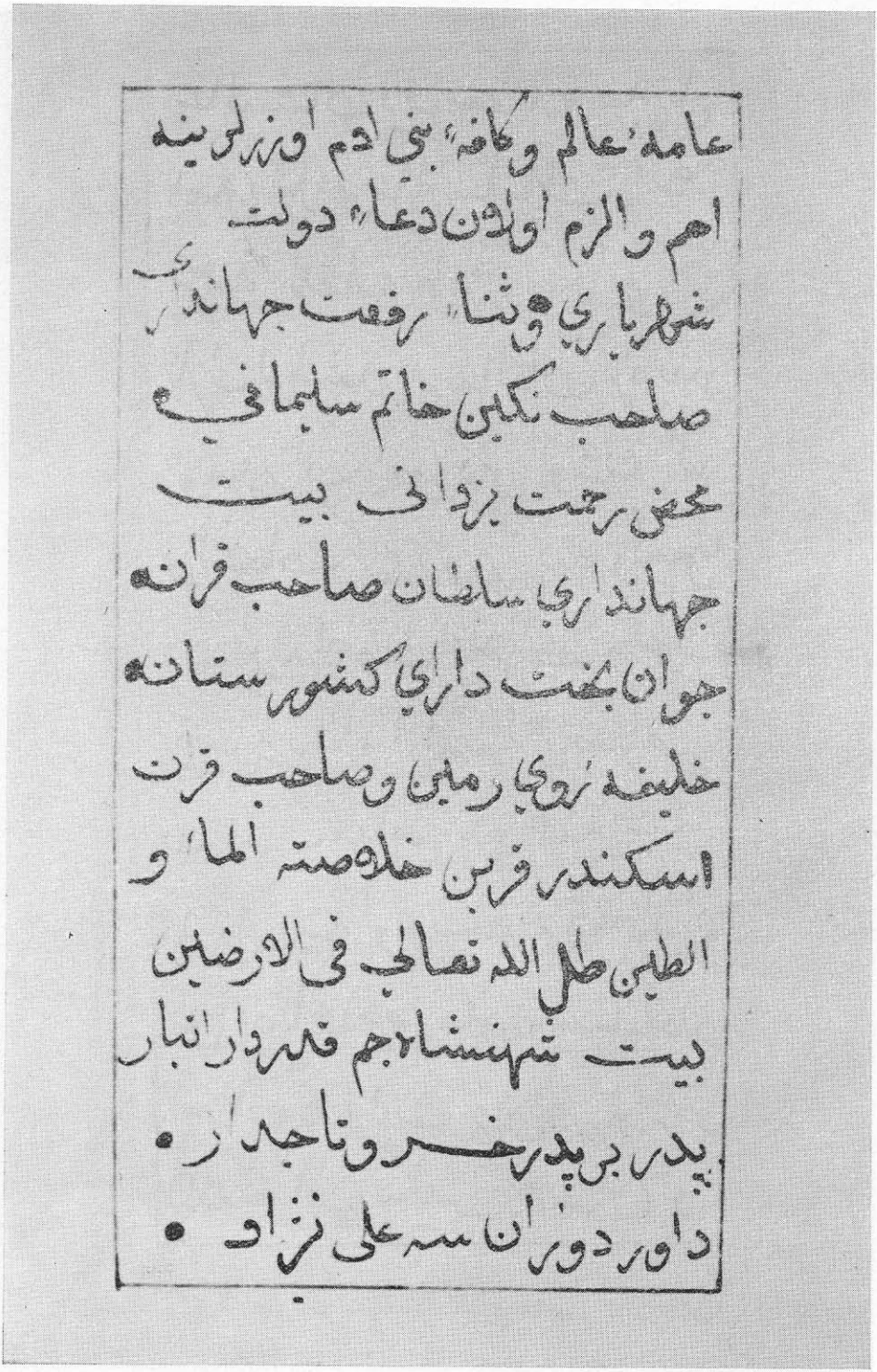
Ms. P, f° 1 verso



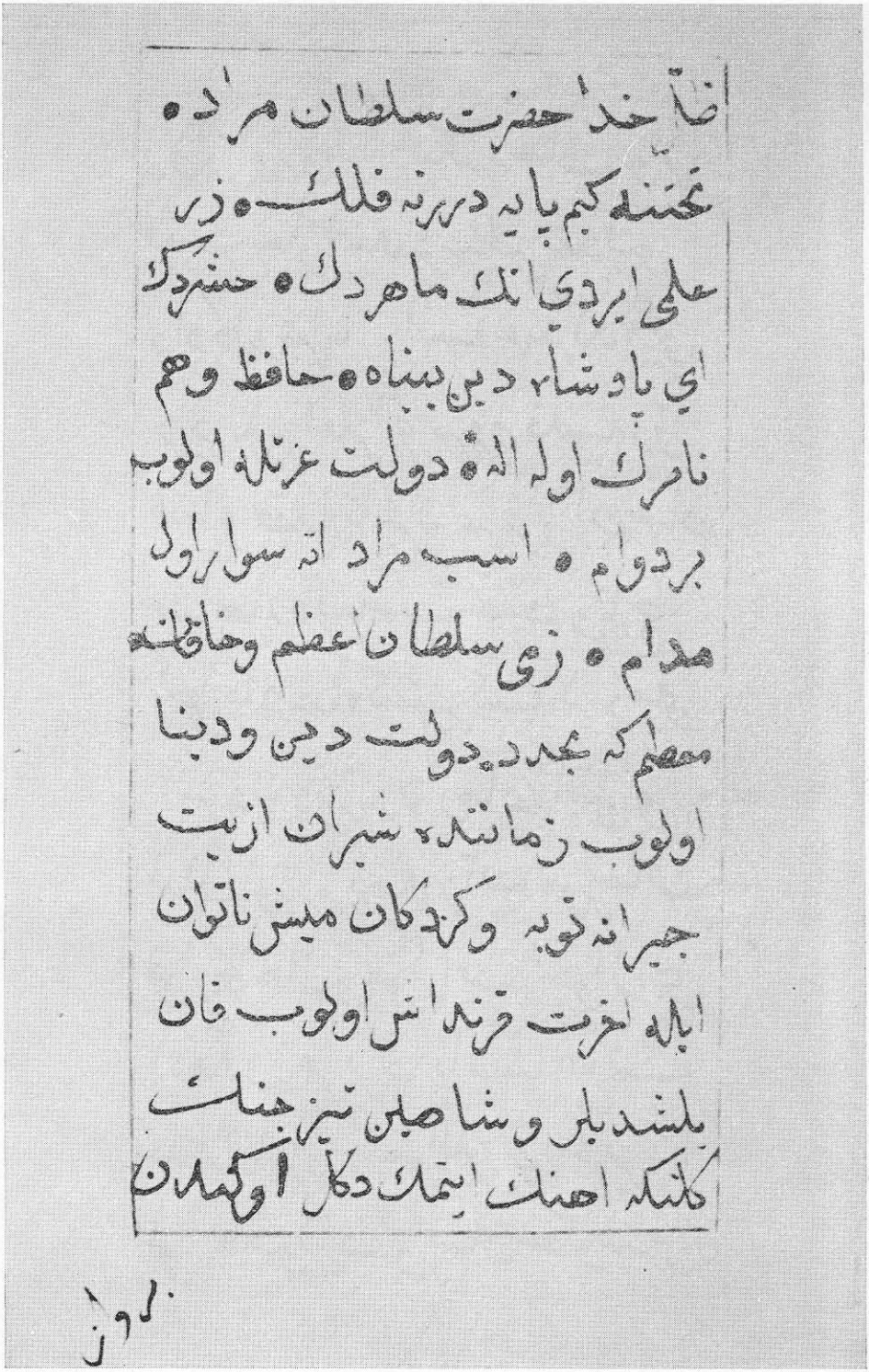
Ms. P, f° 2 recto



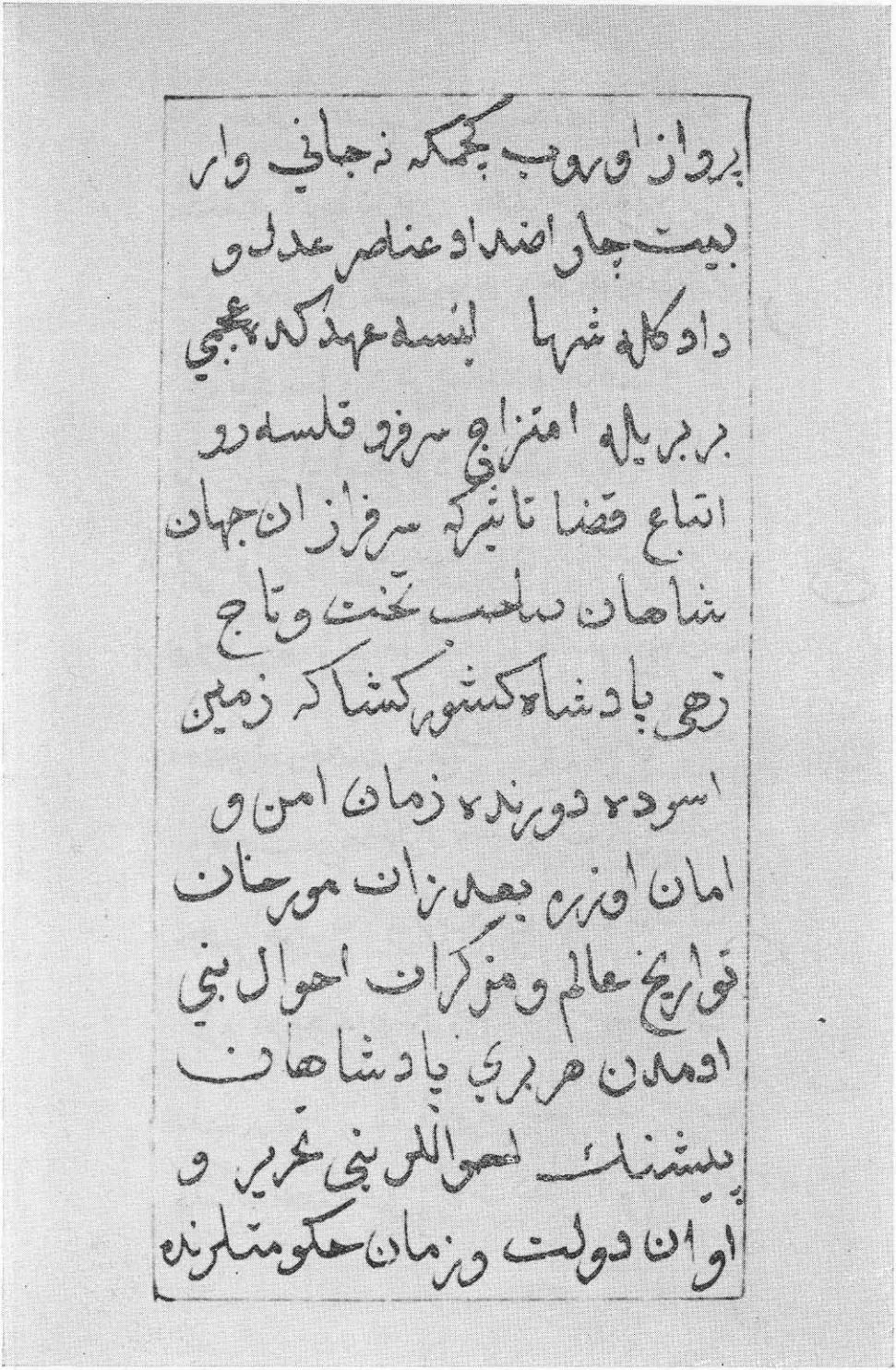
Ms. P, f° 2 verso


عامه عالم وکافه بنی ادم اورا لی ینه
اهم والزم اولادن دعاء دولت
شهریاری وثنا رفت جهاندار
صاحب نکین خاتم سلیمانی
محض رحمت یزدانی بیت
جهانداری سلطان صاحب قرانه
جوان بخت داراي کشور ستانه
خلیفه روی زمین وصاحب قرن
اسکندر قرین خلاصة الماء و
الطین ظل الله تعالی فی الارضین
بیت شهنشاه جم فر دارا نبار
پدر بن پدر خسرو تاجدار
داور دوران سه علی نژاد

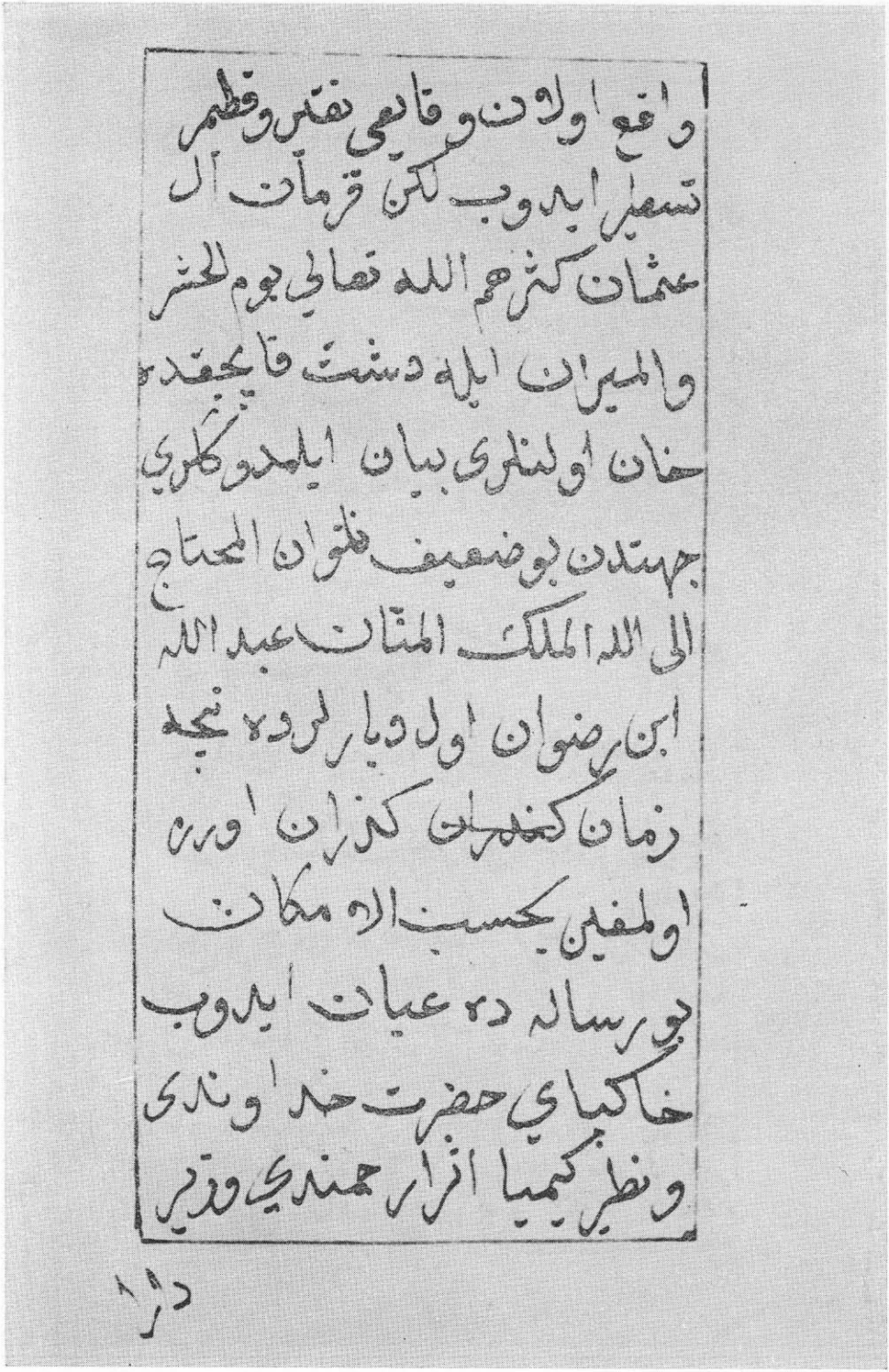
Ms. P, f° 3 recto



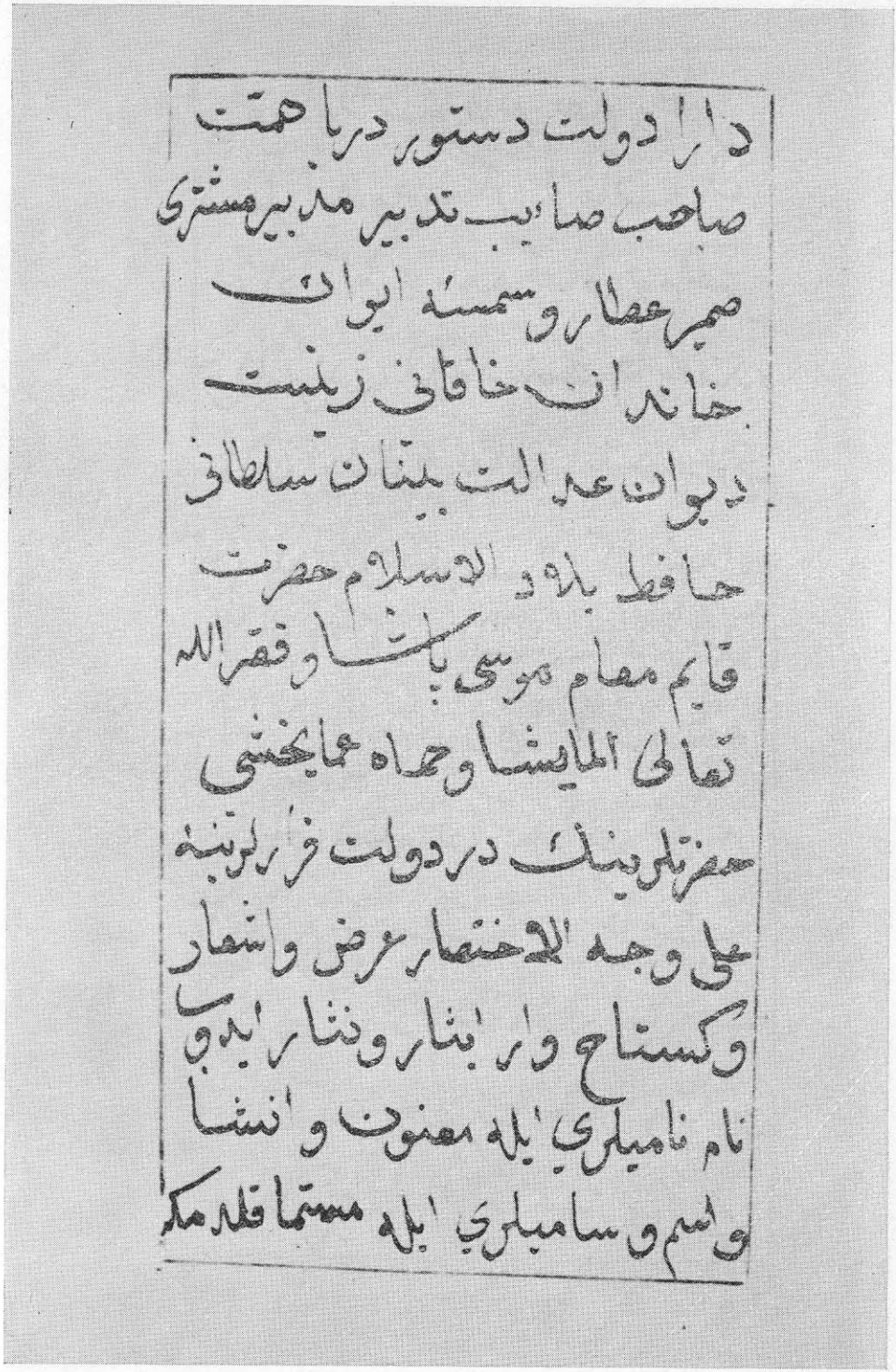
Ms. P, f° 3 verso



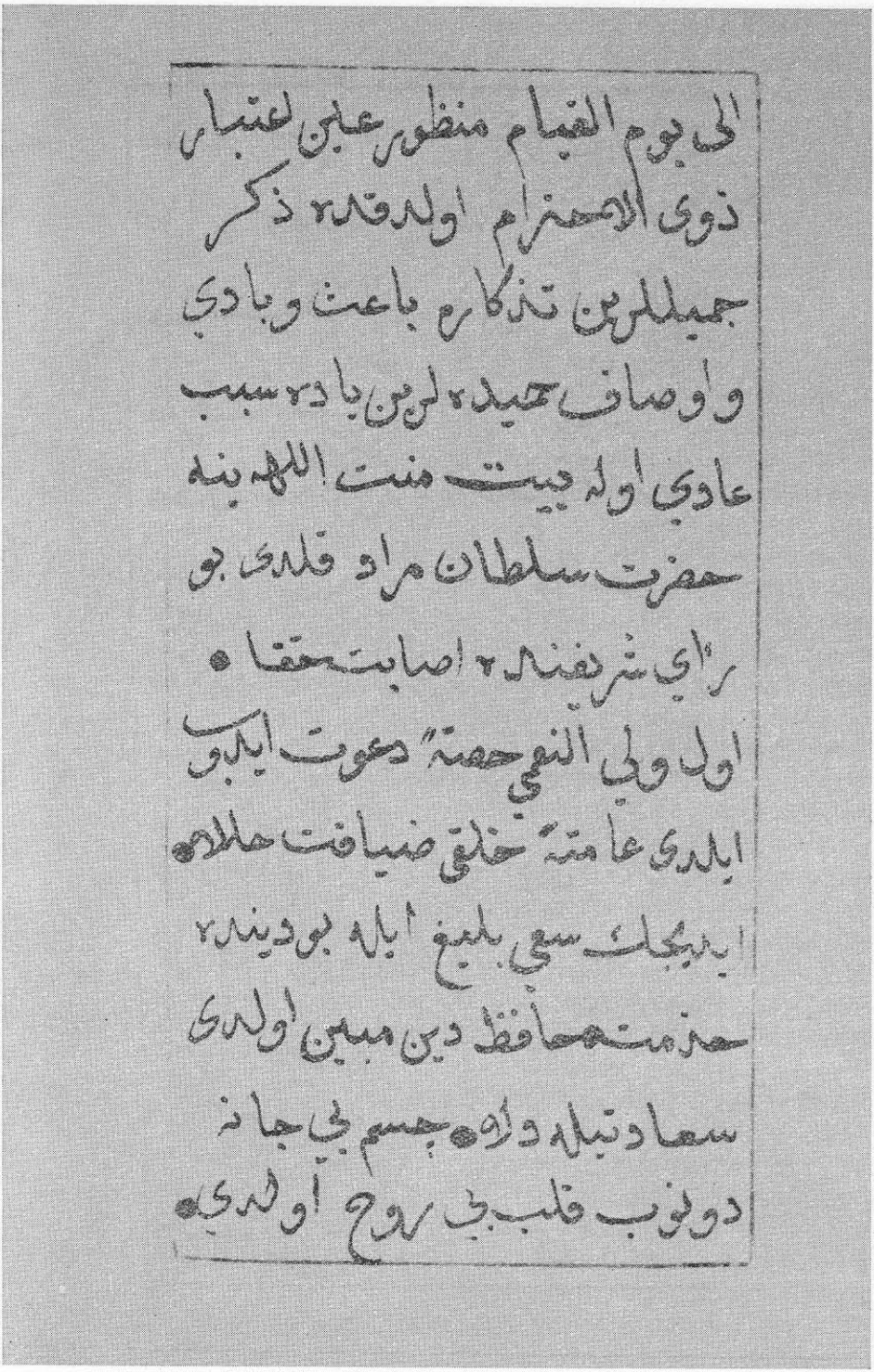
Ms. P, f° 4 recto



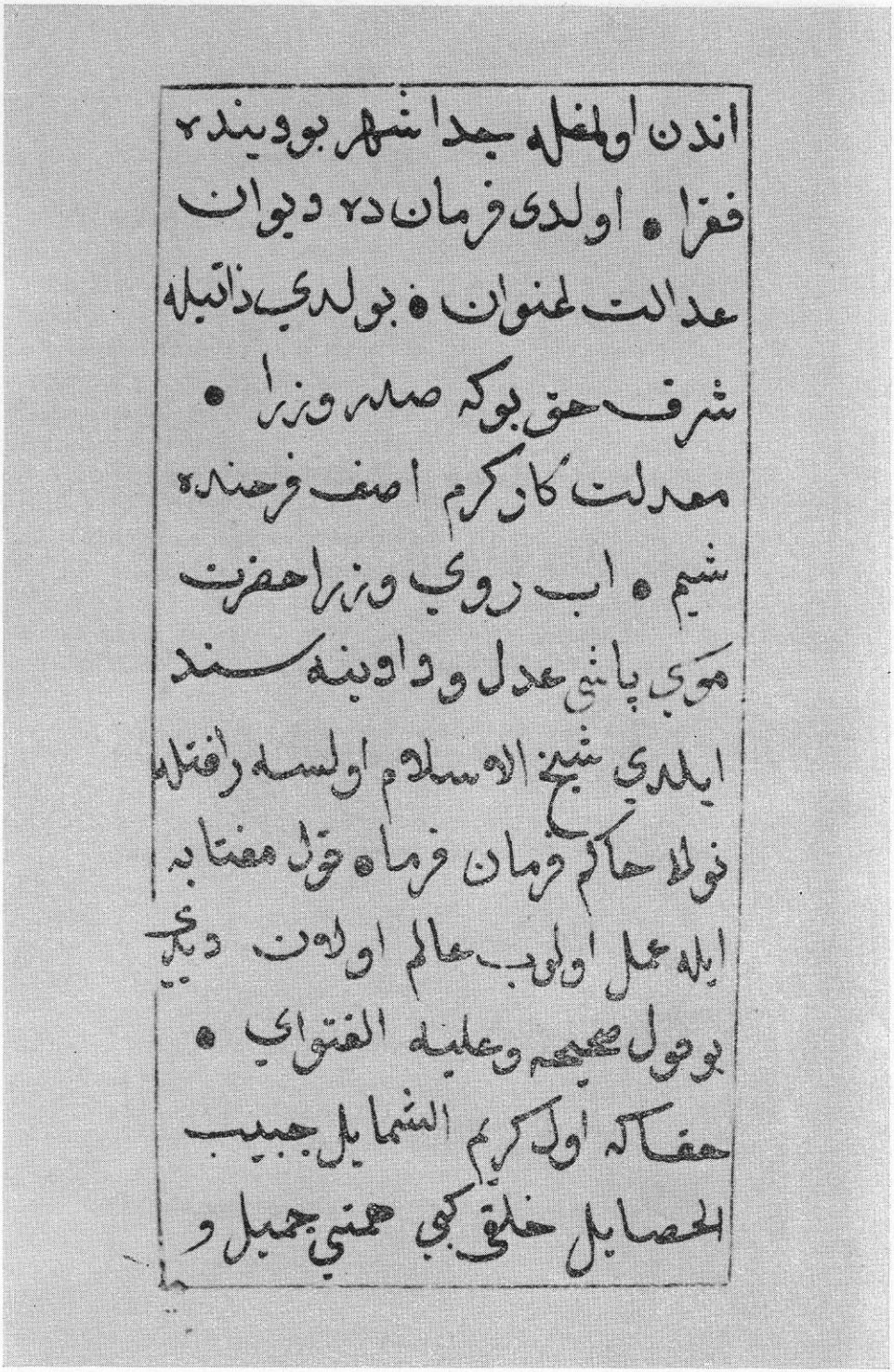
Ms. P, f° 4 verso



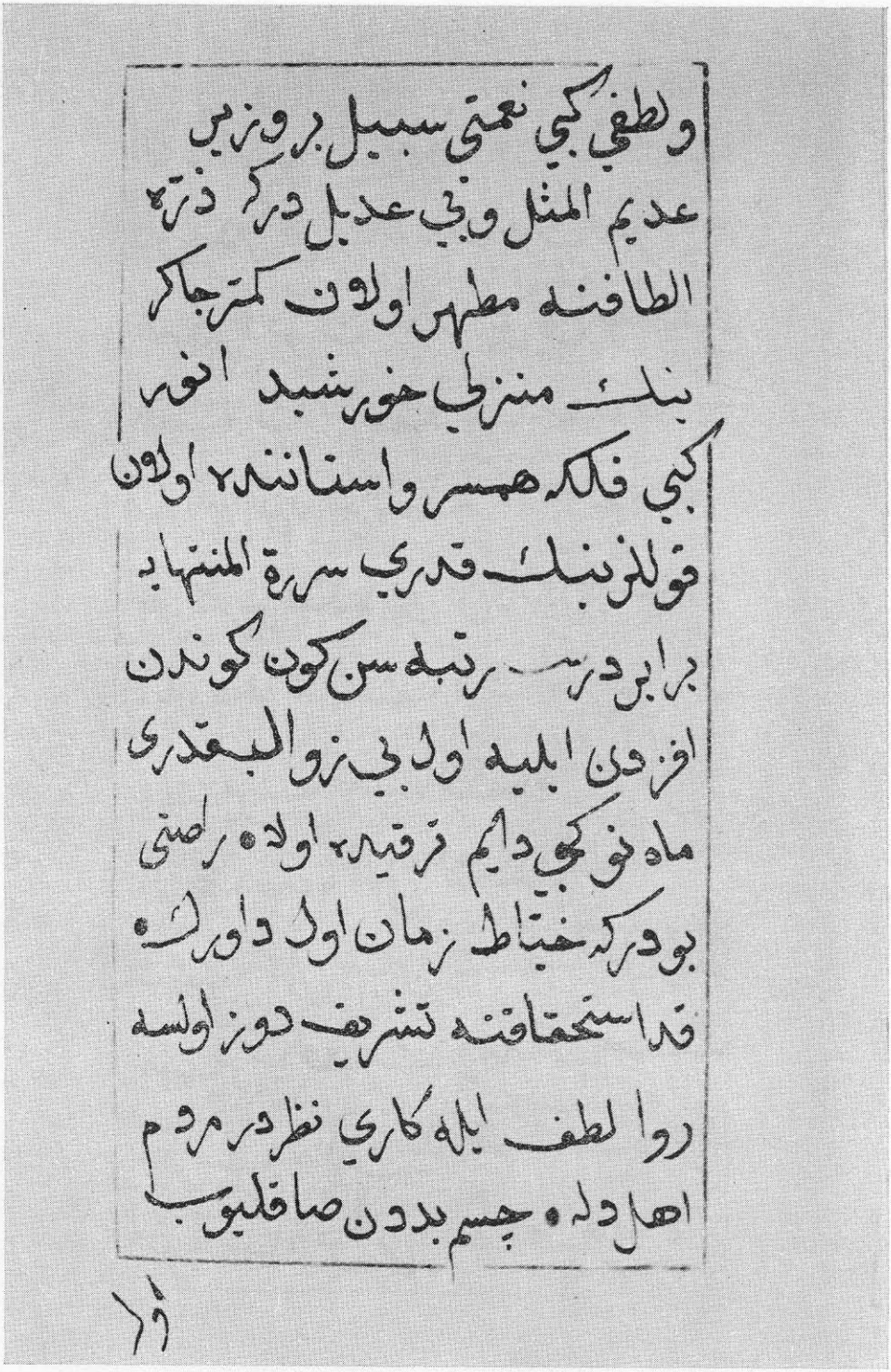
Ms. P, f° 5 recto



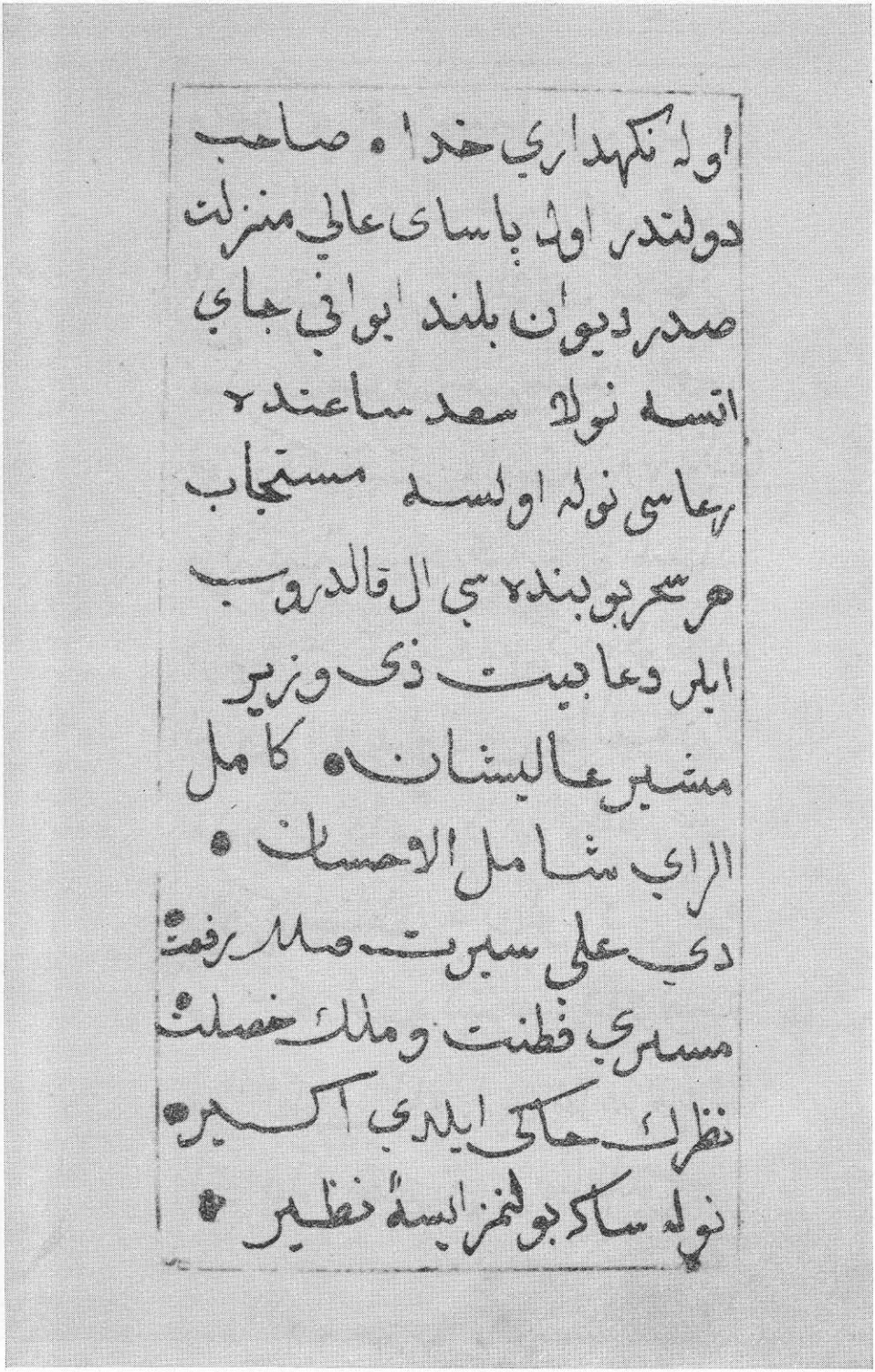
Ms. P, f° 5 verso



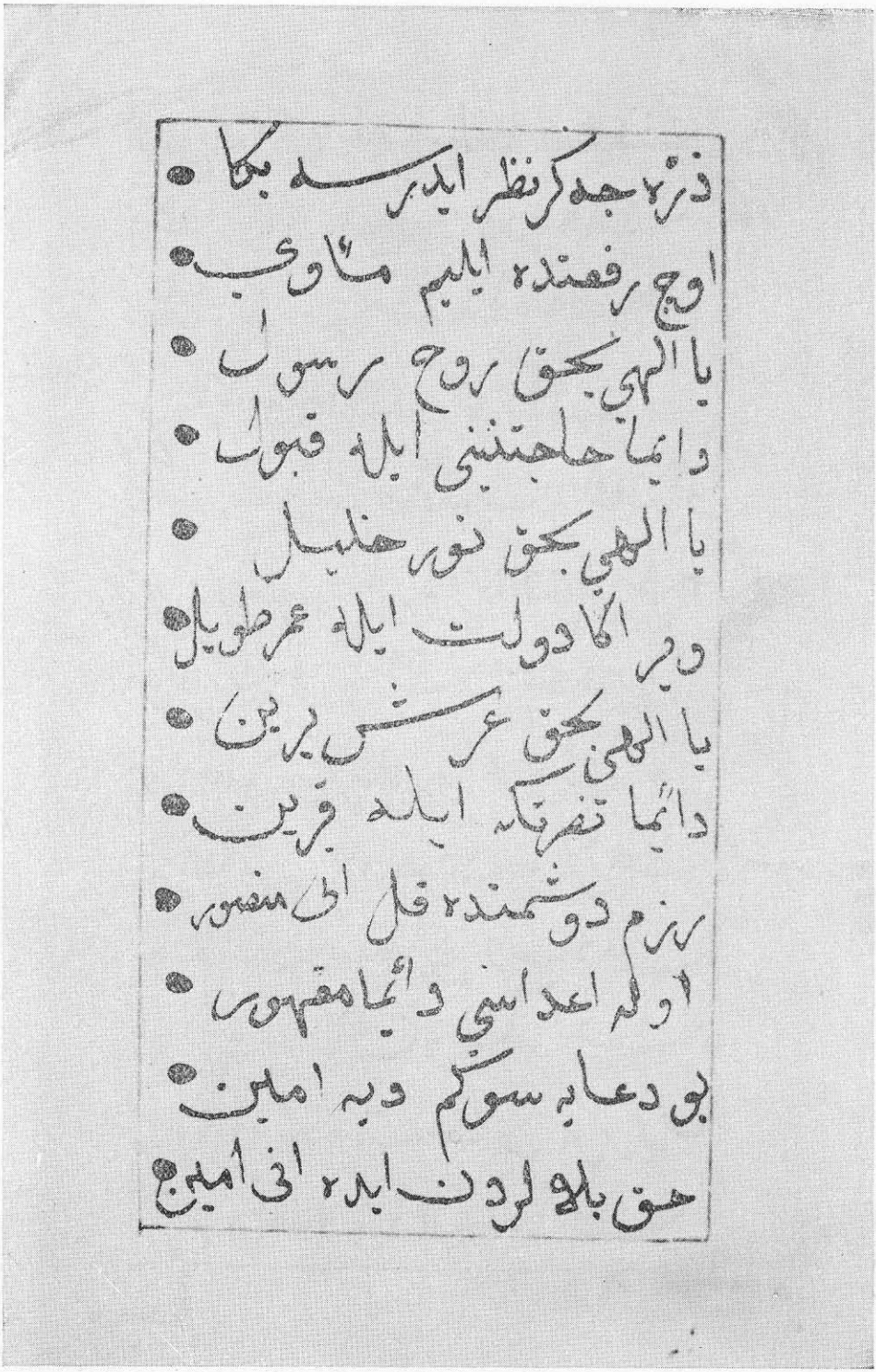
Ms. P, f° 6 recto



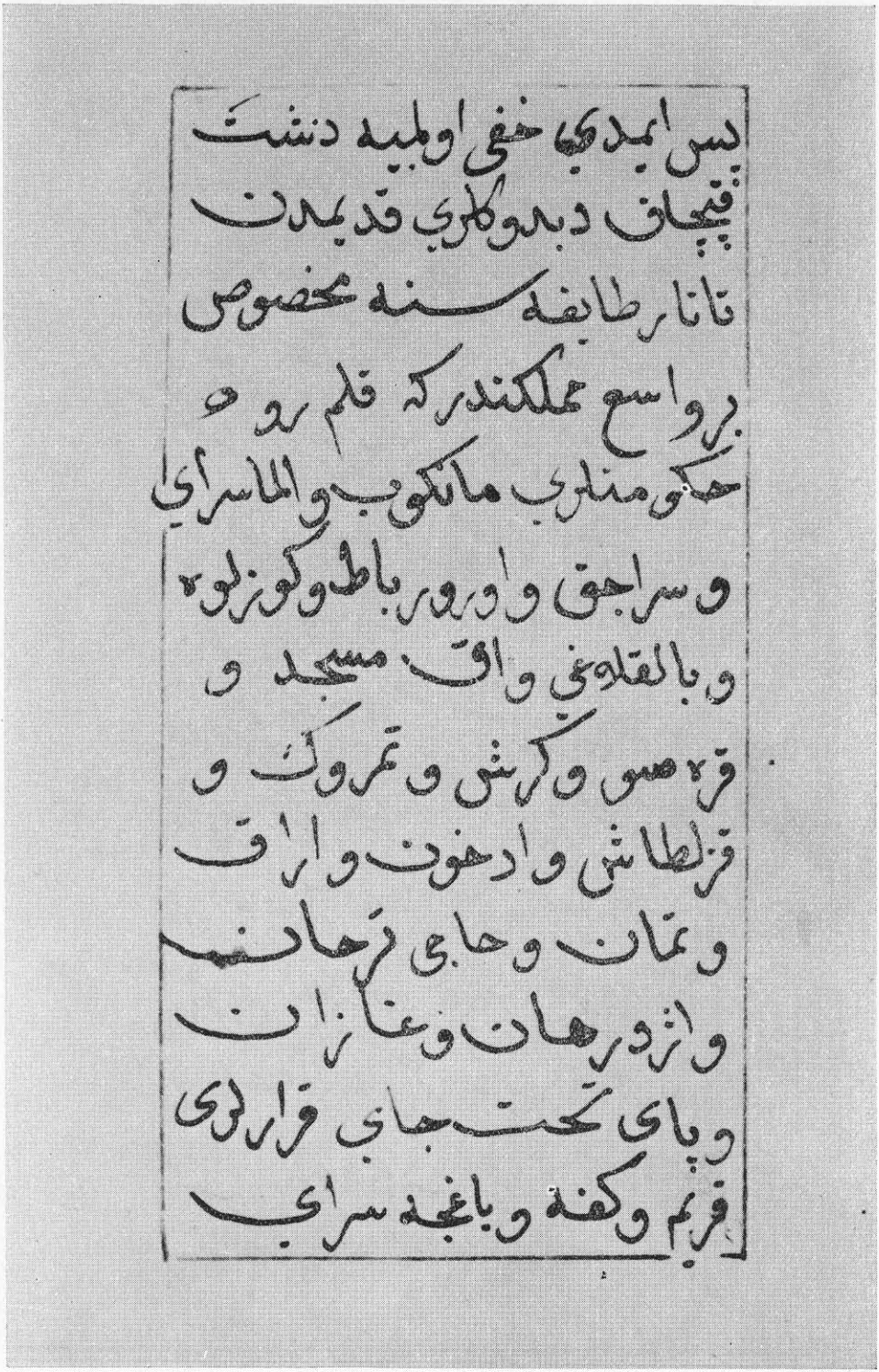
Ms. P, f° 6 verso



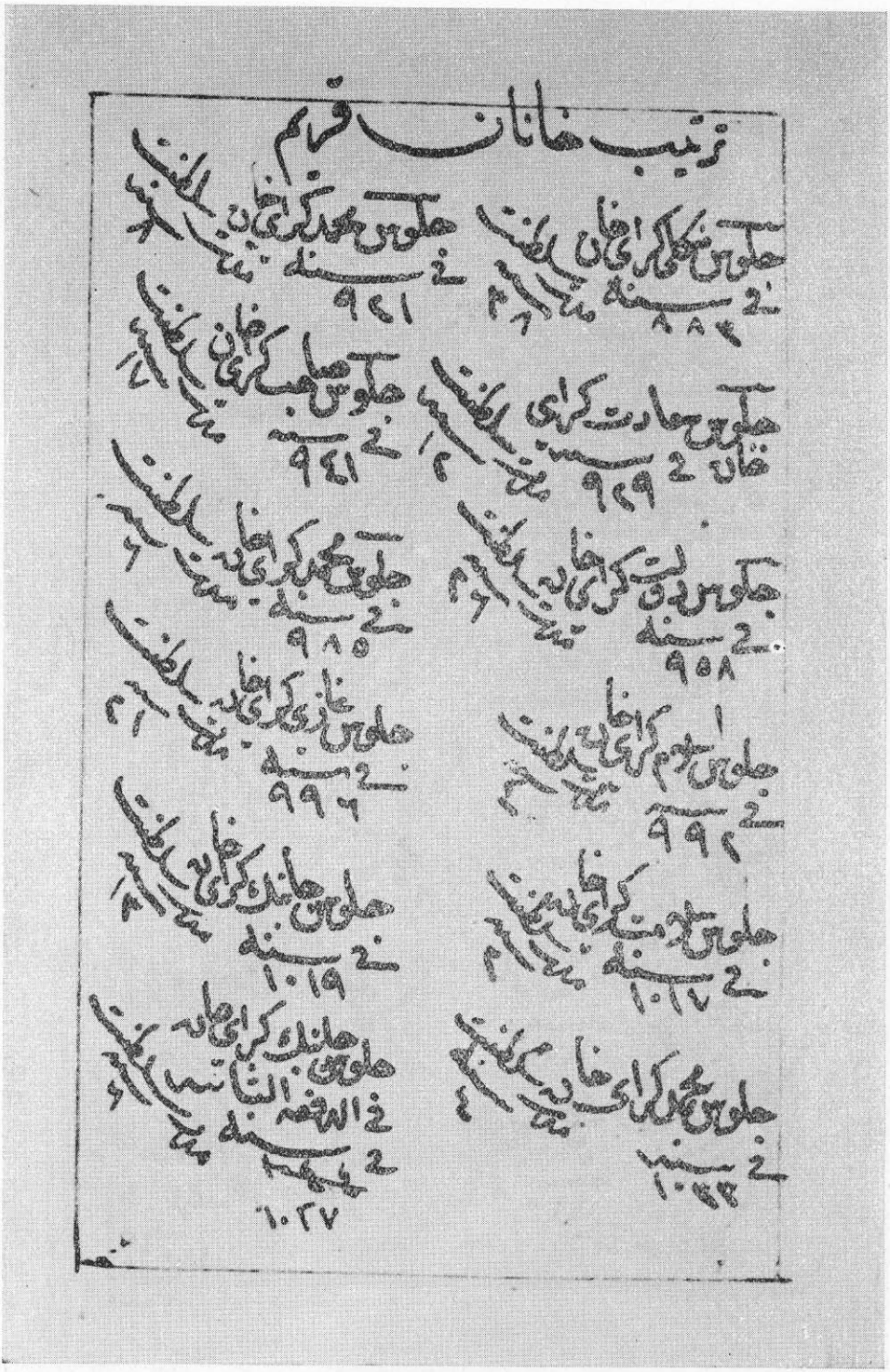
Ms. P, f° 7 recto



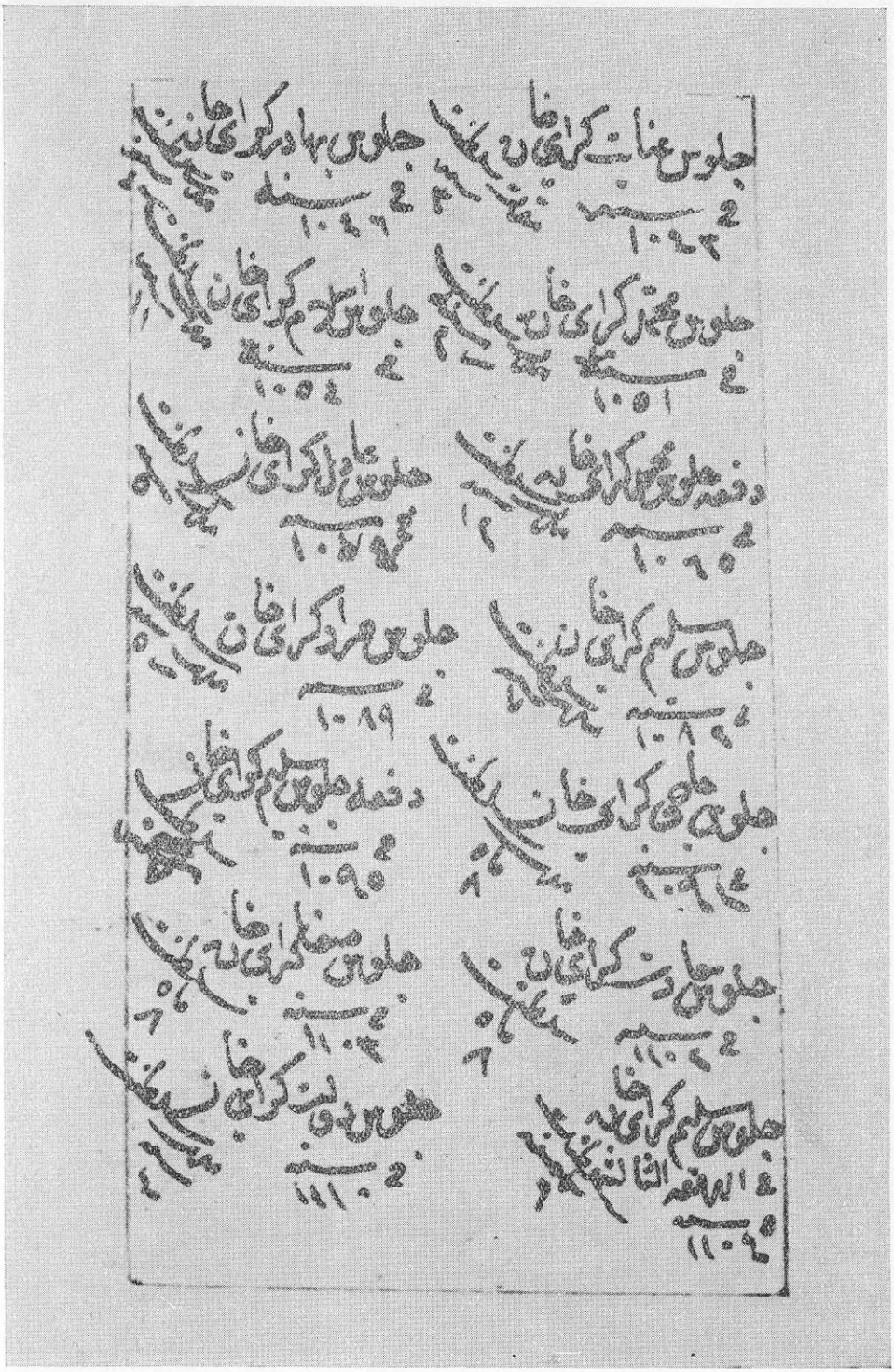
Ms. P, f° 7 verso.



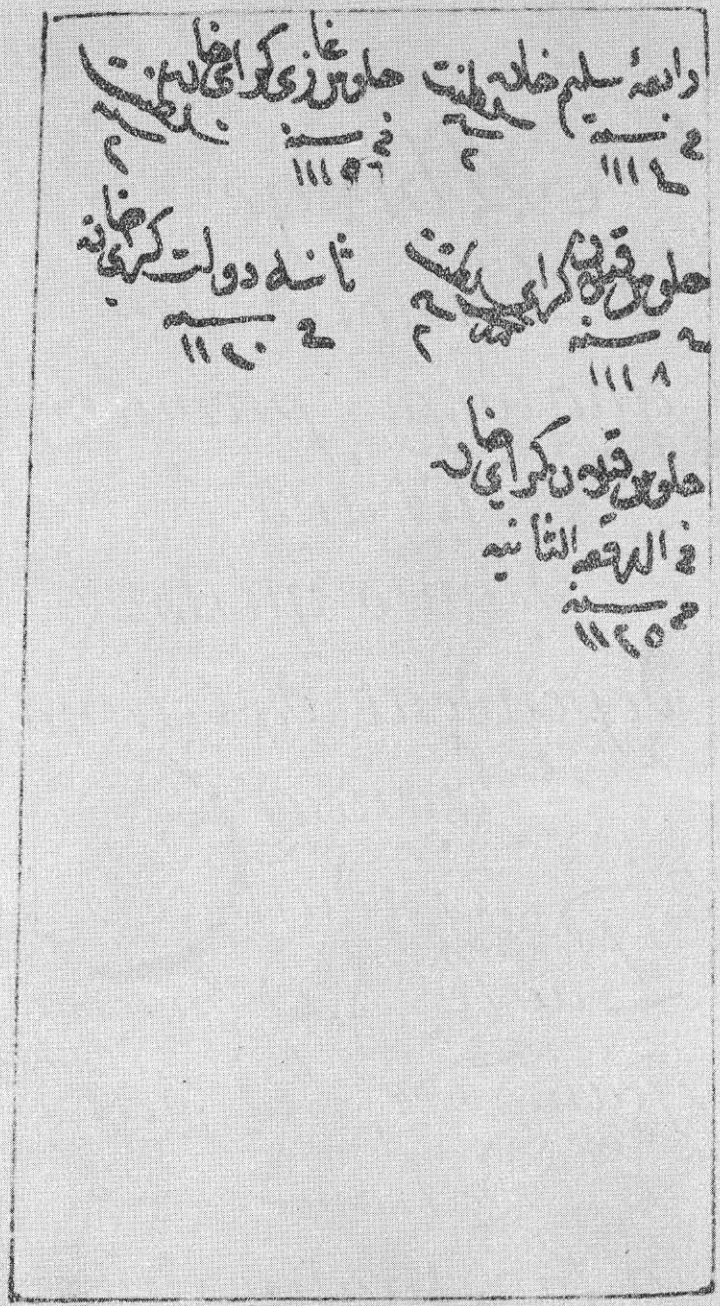
Ms. P, f° 8 recto



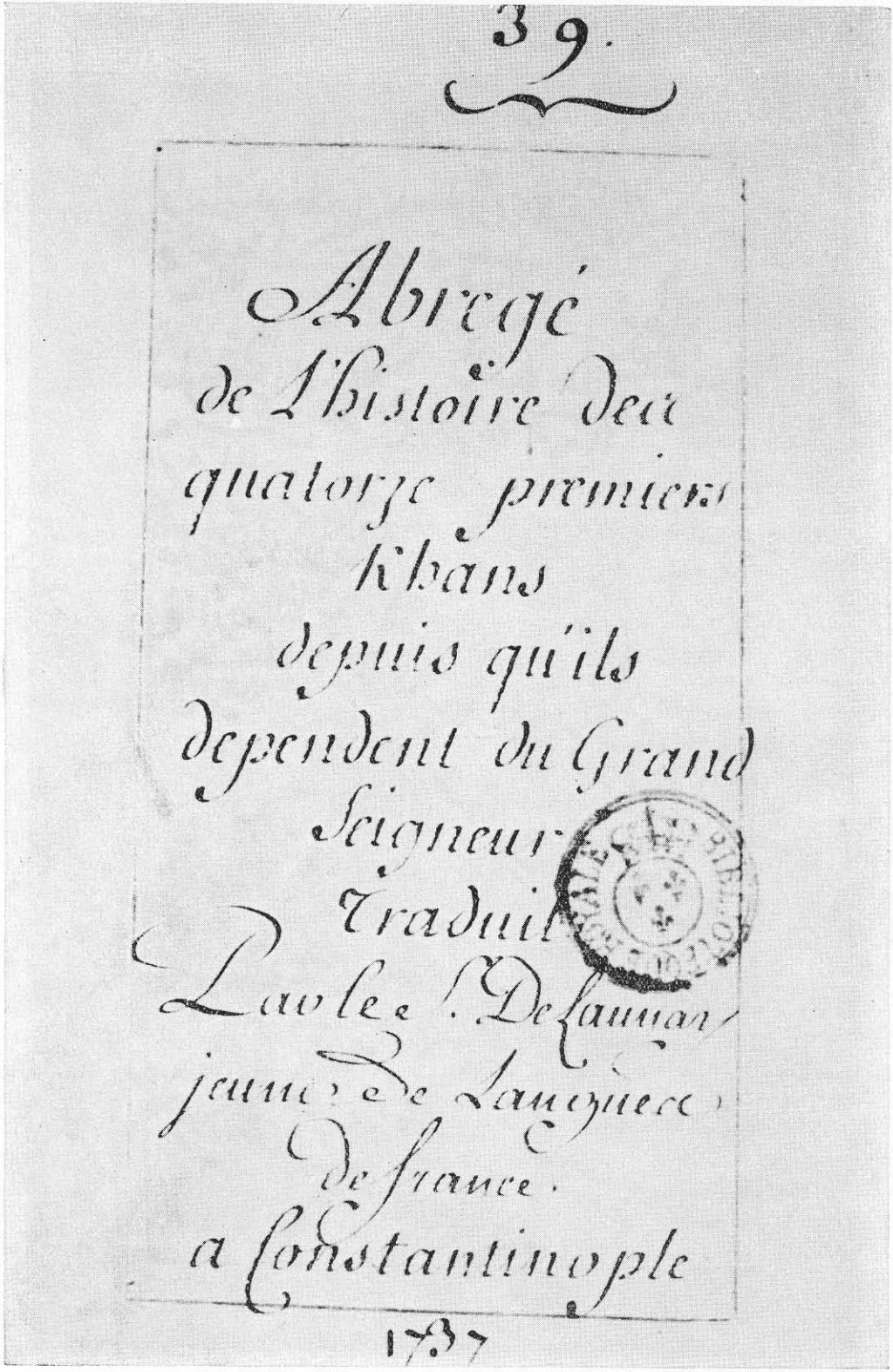
Ms. P, f° 61 verso



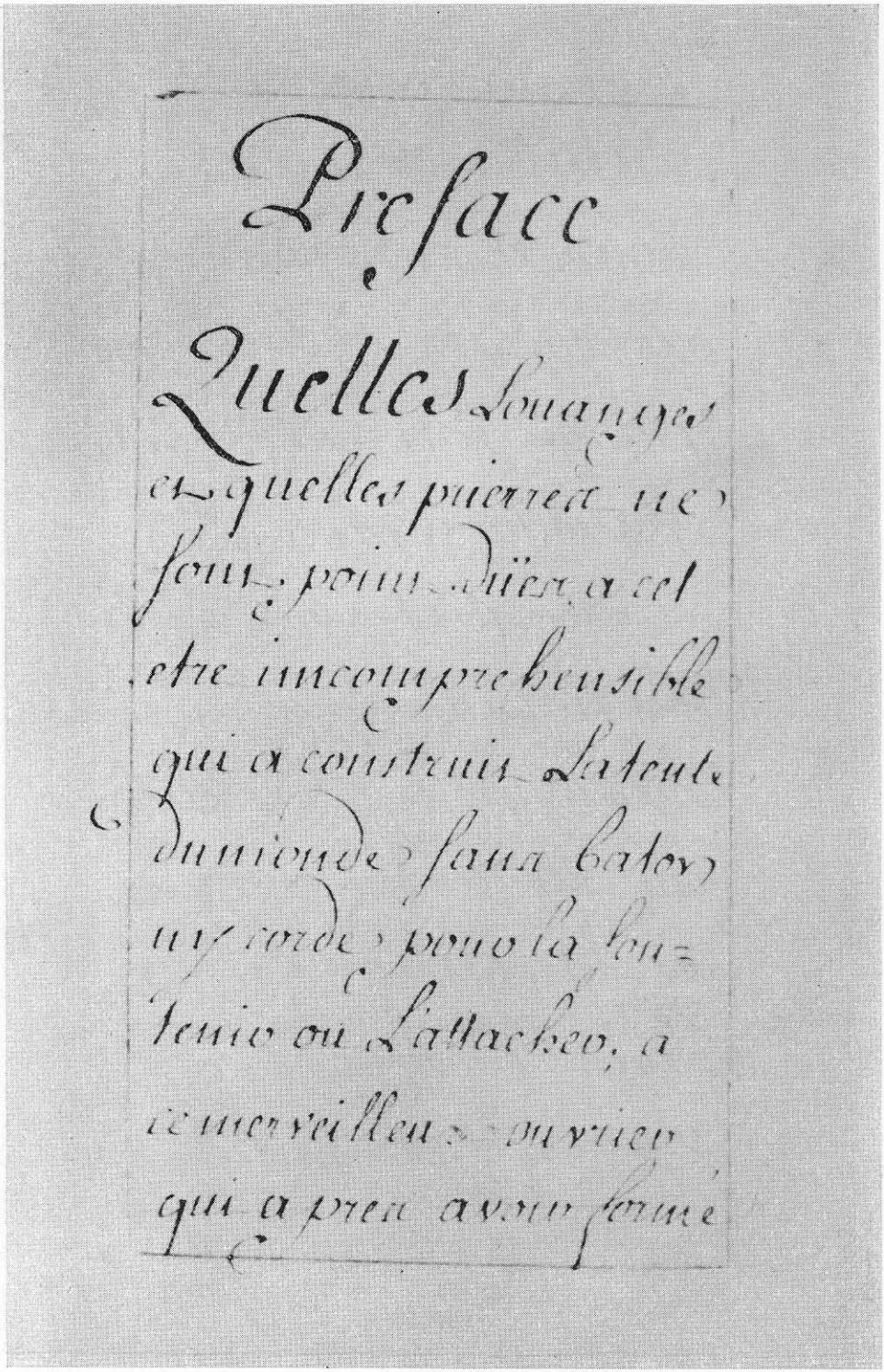
Ms. P, f° 62 recto



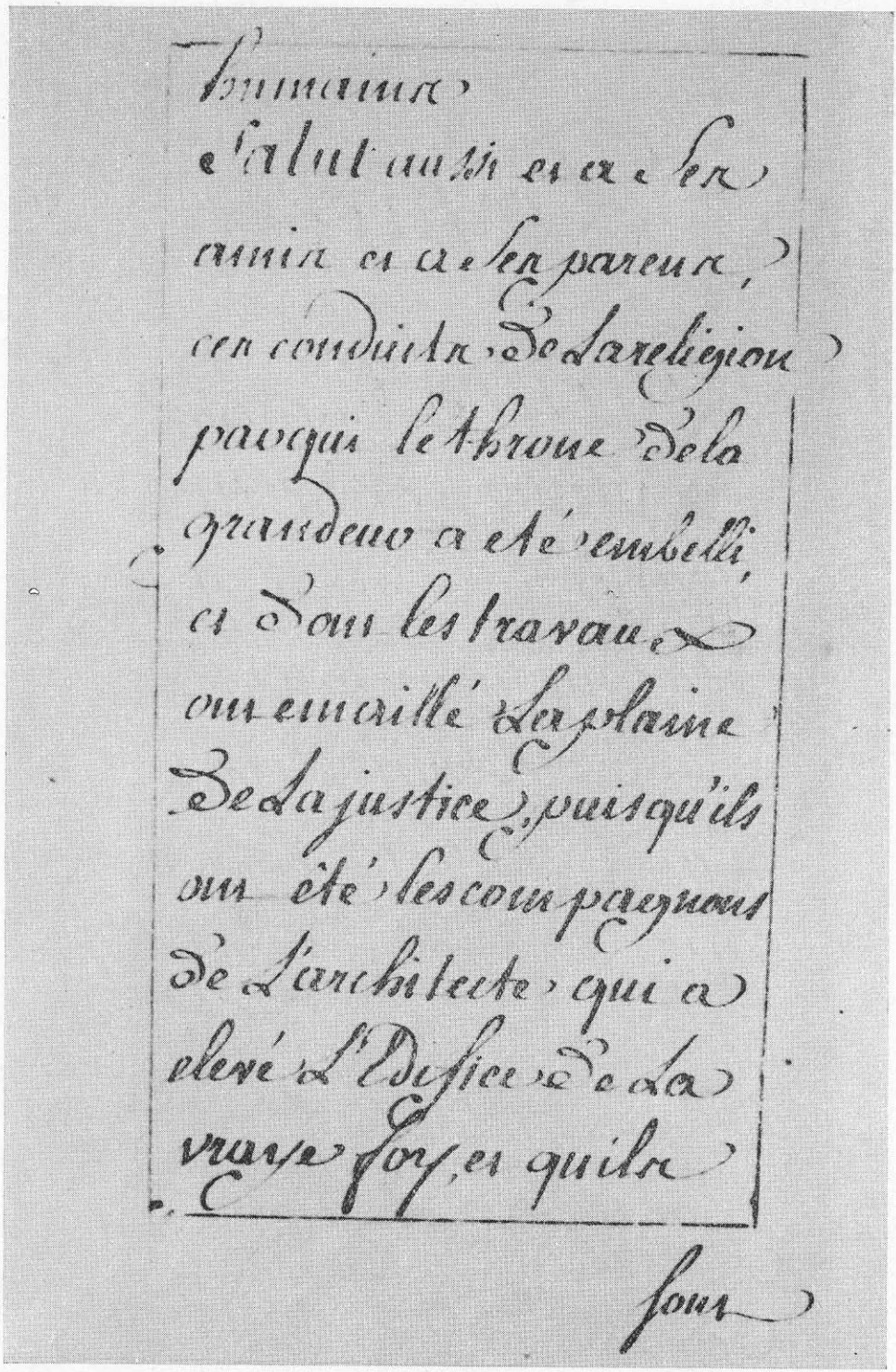
Ms. P, f° 62 verso



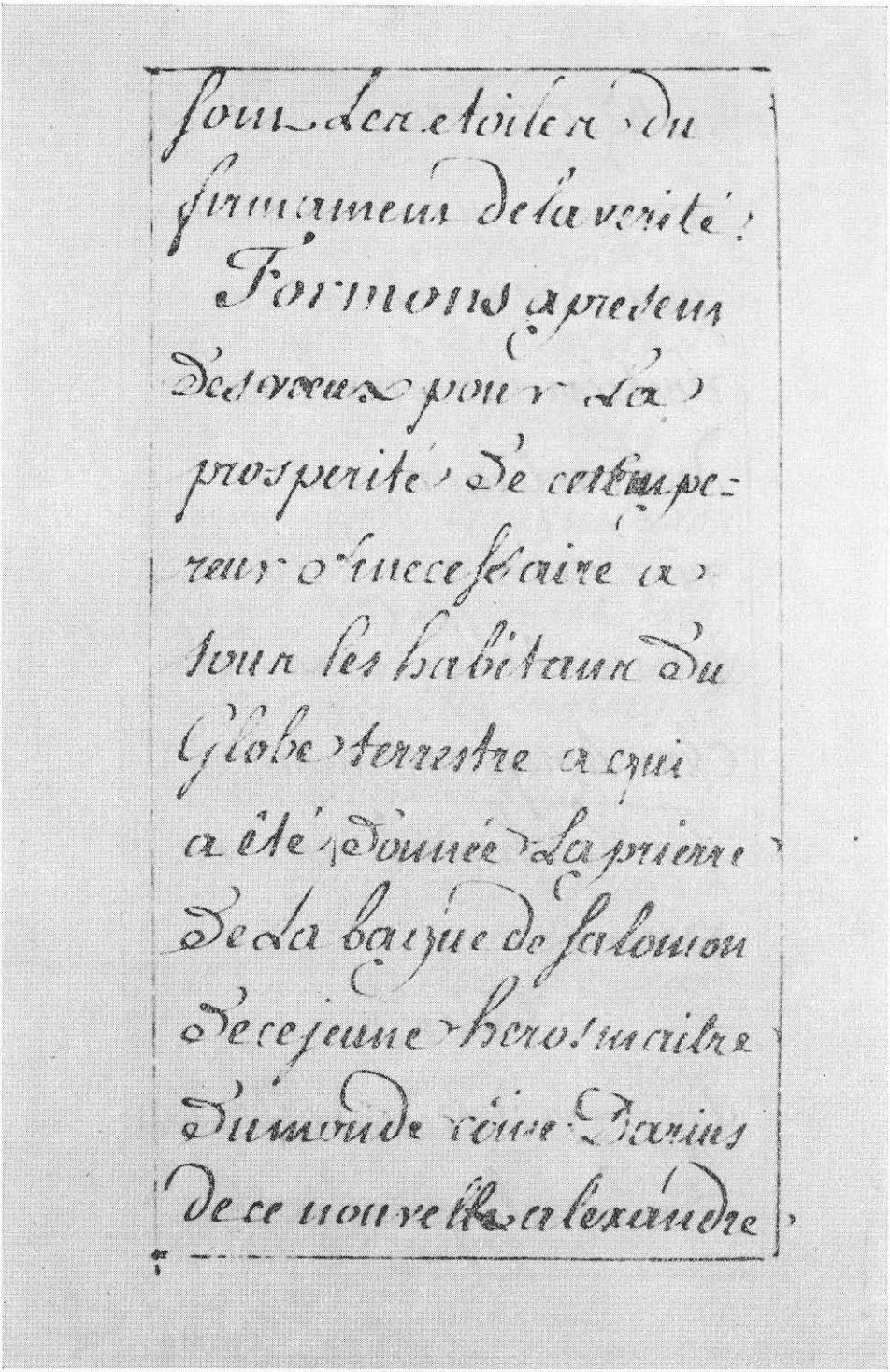

Ms. P (trad. fr.) f° 2 recto



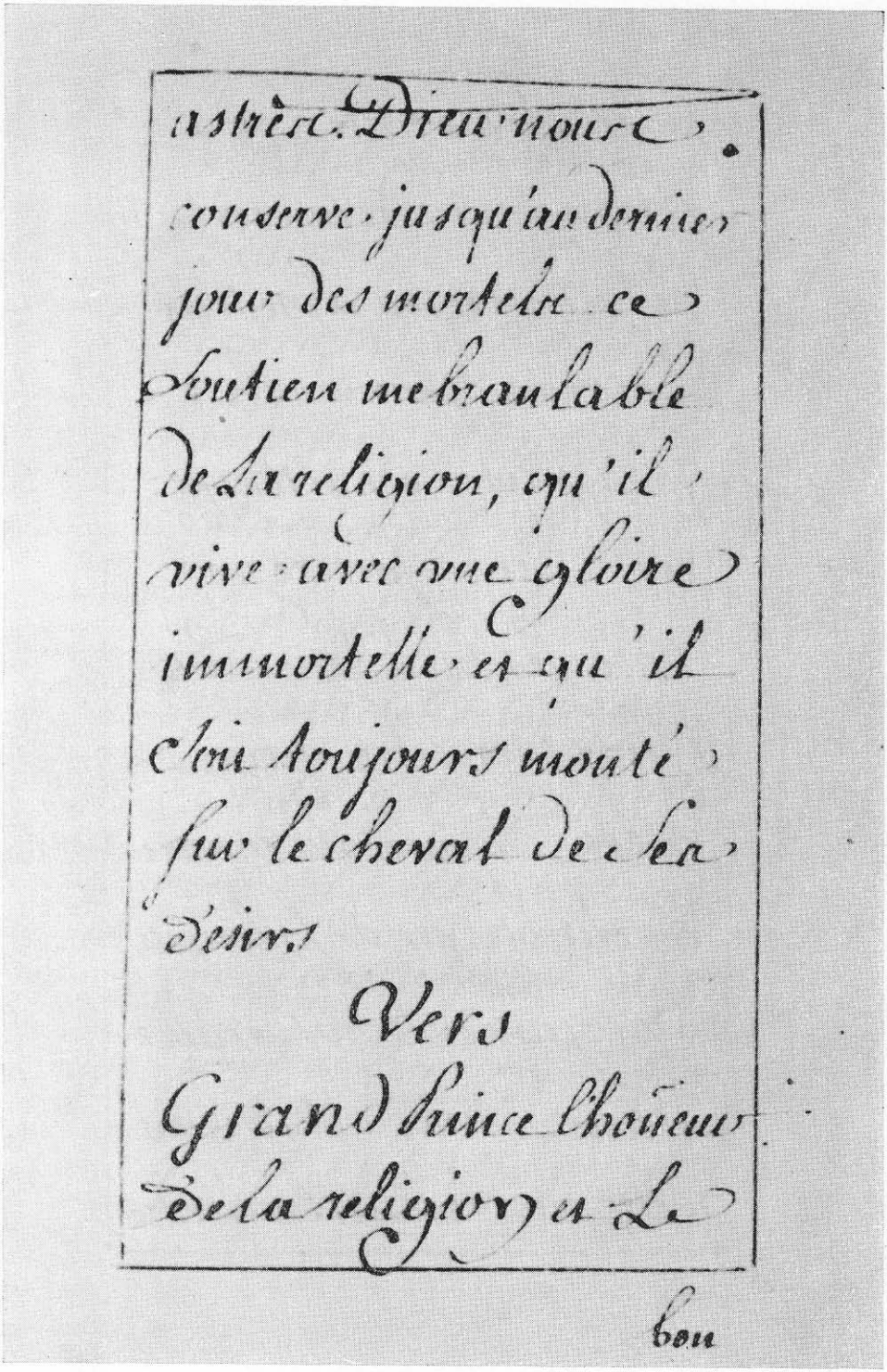
Ms. P (trad fr.) f° 3 recto



Ms. P (trad. fr.) f° 3 verso



Ms. P (trad. fr.) f° 4 recto

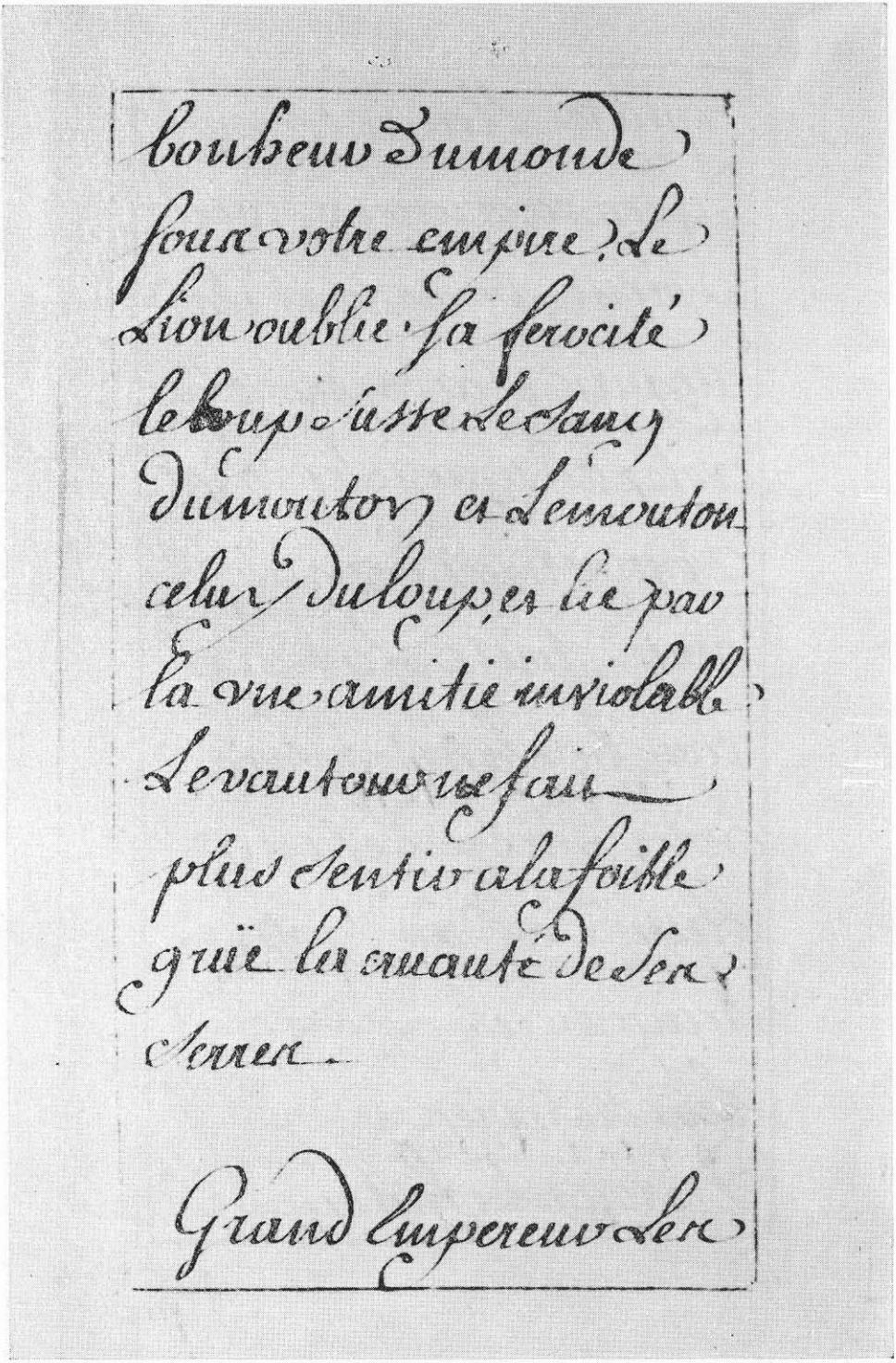

astres. Dieu nous
conserve jusqu'au dernier
jour des mortels ce
soutien inebranlable
de la religion, qu'il
vive avec une gloire
immortelle et qu'il
soit toujours monté
sur le cheval de ses
desirs

Vers

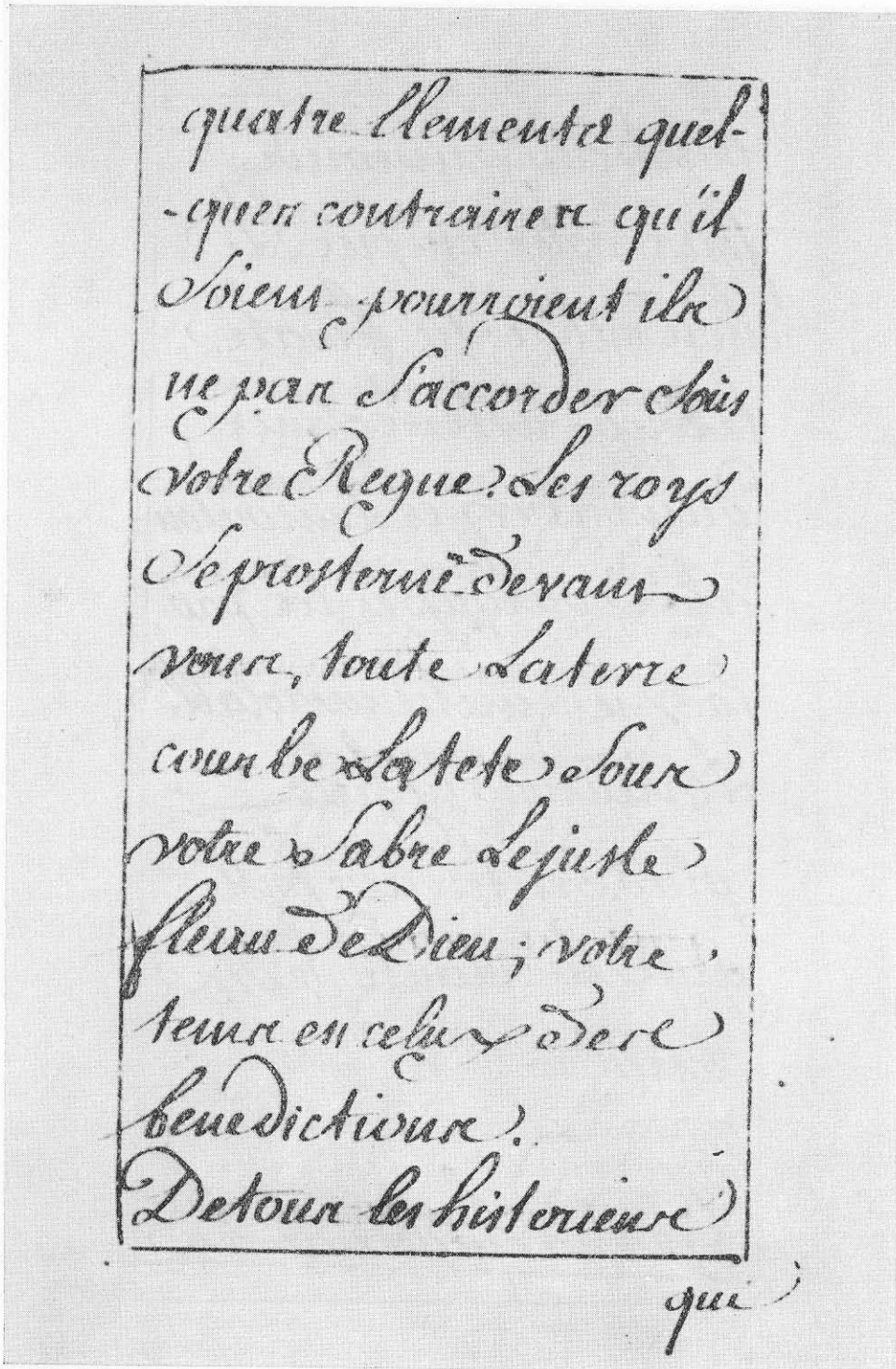
Grand Prince chevalier
de la religion et le

bon

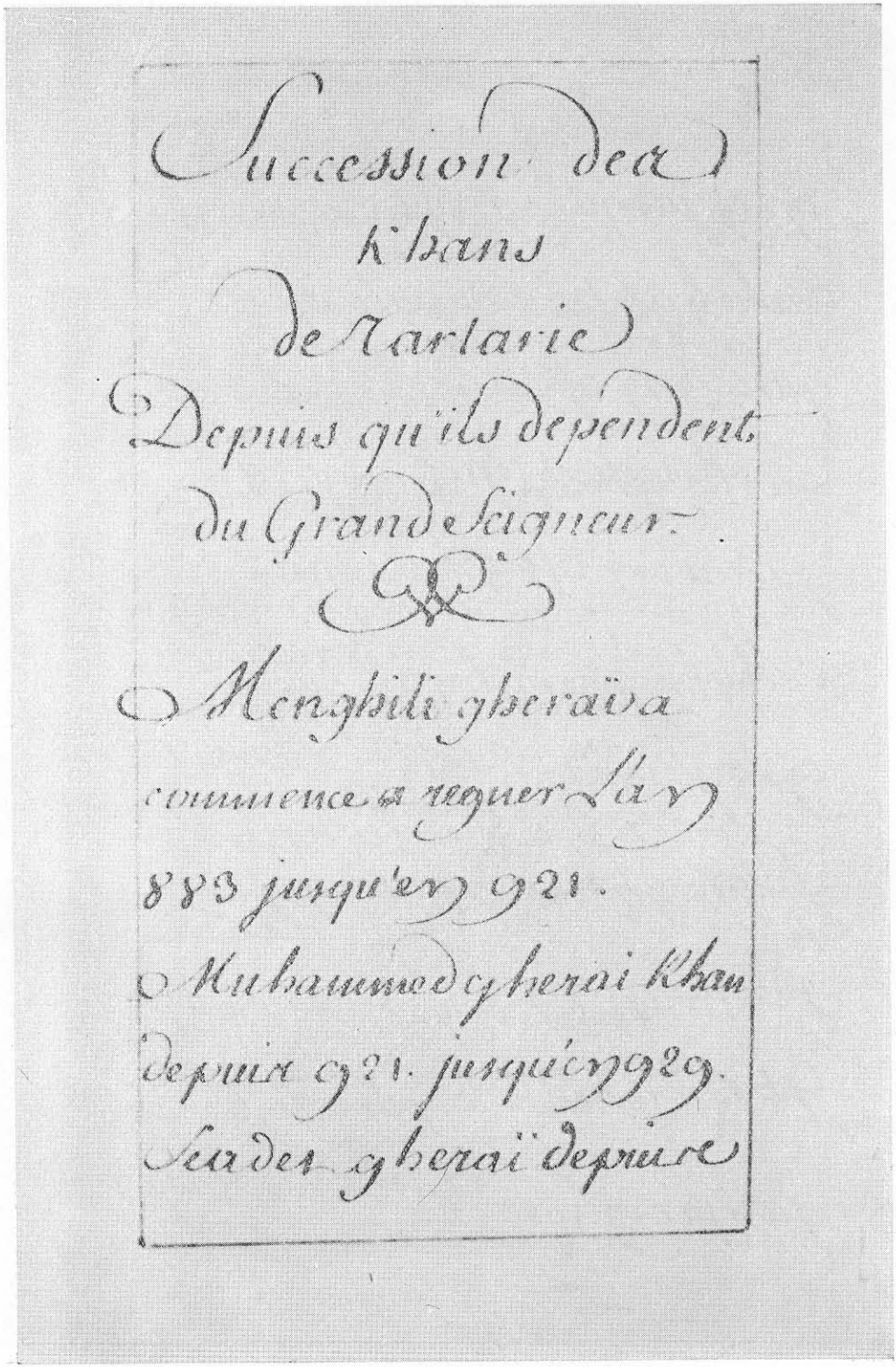
Ms. P (trad. fr.) f° 4 verso



Ms. P (trad. fr.) f° 5 recto



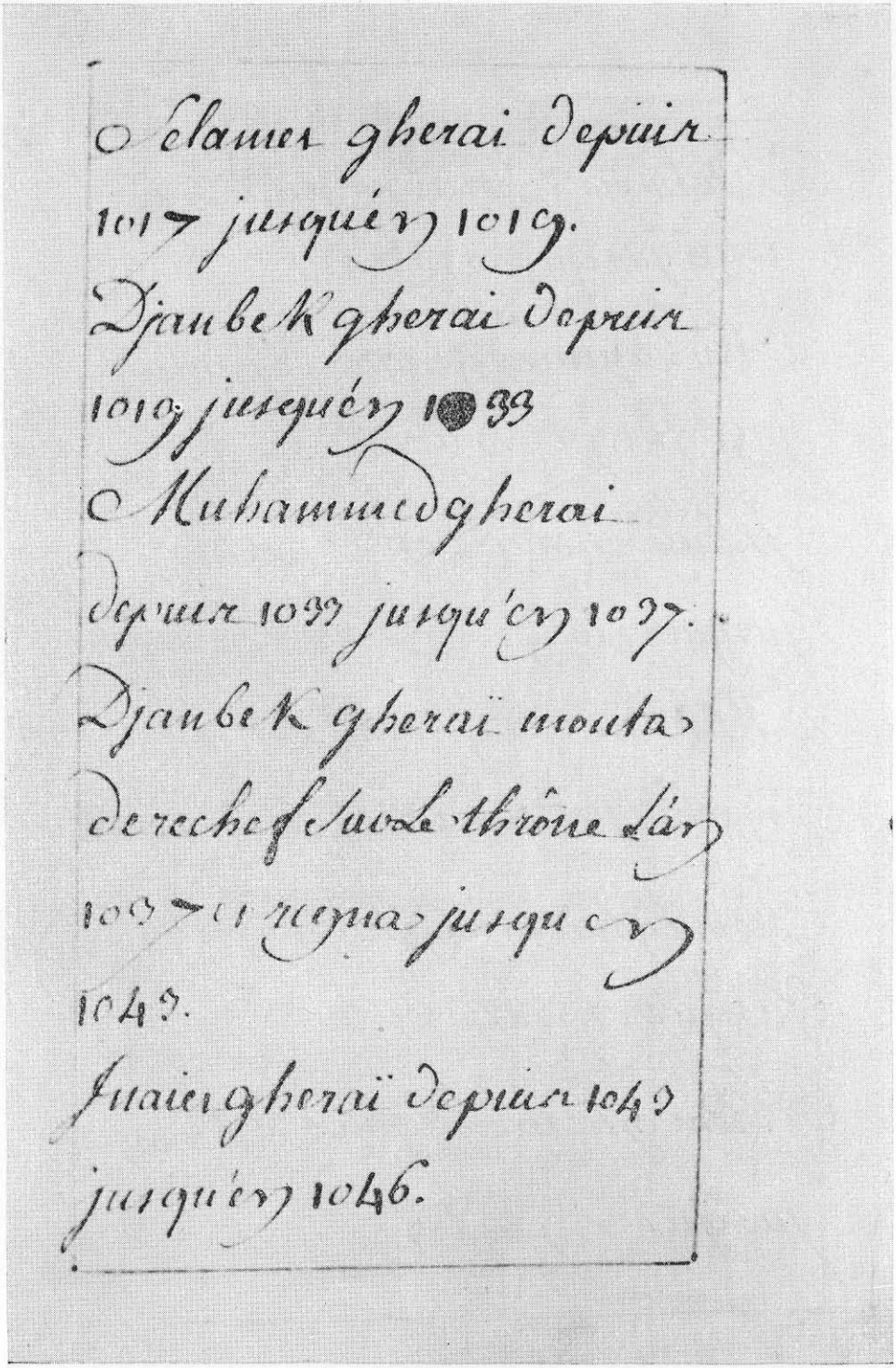
Ms. P (trad. fr.) f° 5 verso

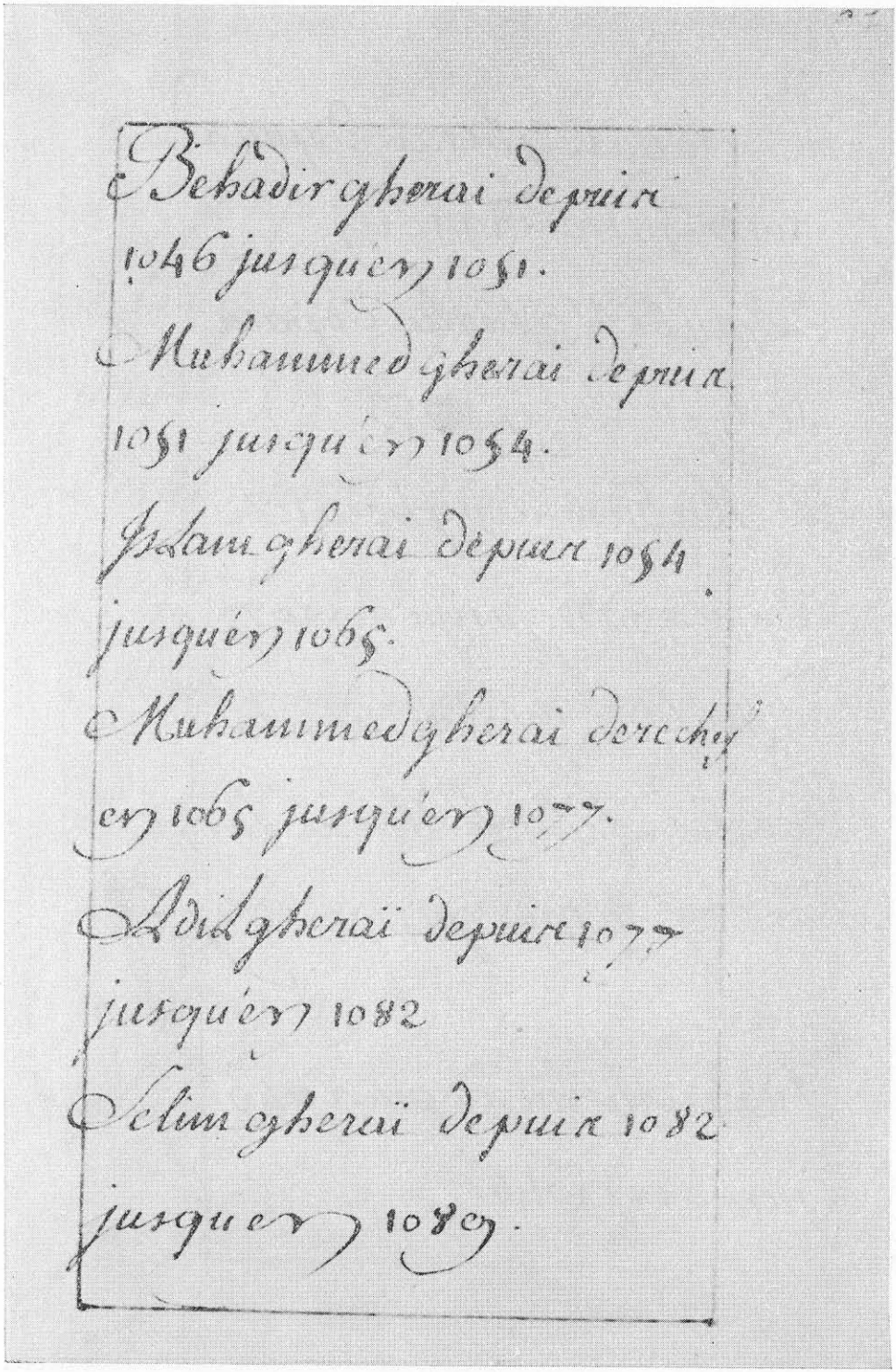

Succession des
Khans
de Tartarie
Depuis qu'ils dependent
du Grand Seigneur.
Menghili gheraïa
commence a regner l'an
883 jusqu'en 921.
Mubammed gherai Khan
depuis 921. jusqu'en 929.
Seuder gherai depuis

Ms. P (trad. fr.) f° 95 verso

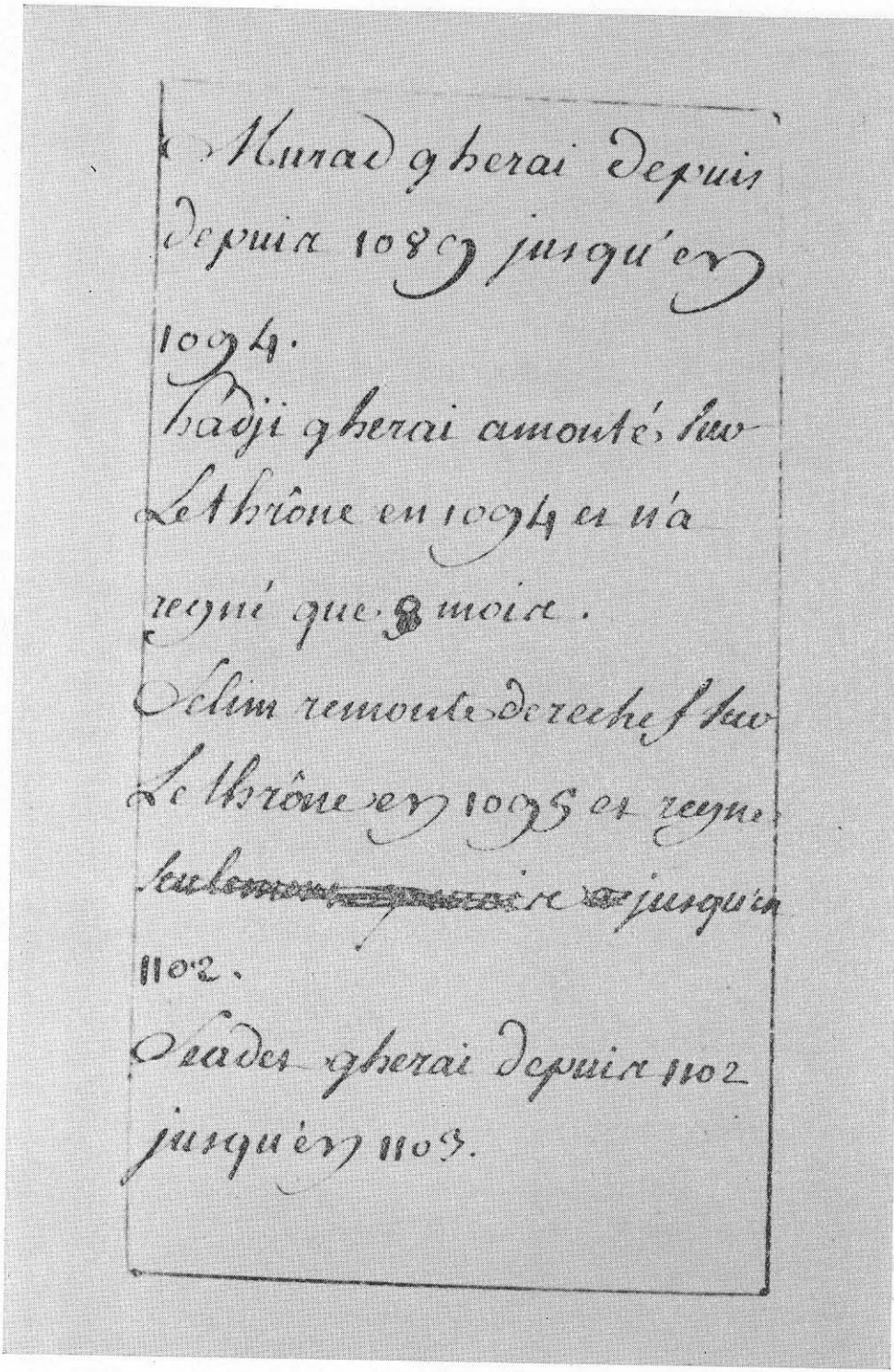
929 jusqu'en 941.
Sahib gherai depuis 941
jusqu'en 958.
Devlet ghazi depuis 958
jusqu'en 985
Muhammed gherai depuis
985 jusqu'en 992
Islam gherai depuis 992
jusques 996
Ghazi gherai depuis 996
jusques 1017.

Ms. P (trad. fr.) f° 96 recto


Ms. P (trad. fr.) f° 96 verso


Bebadir gherai depuis
1046 jusques 1051.
Mubammed gherai depuis
1051 jusques 1054.
Islam gherai depuis 1054
jusques 1065.
Mubammed gherai derechef
es 1065 jusques 1077.
Adil gherai depuis 1077
jusques 1082
Selim gherai depuis 1082
jusques 1089.

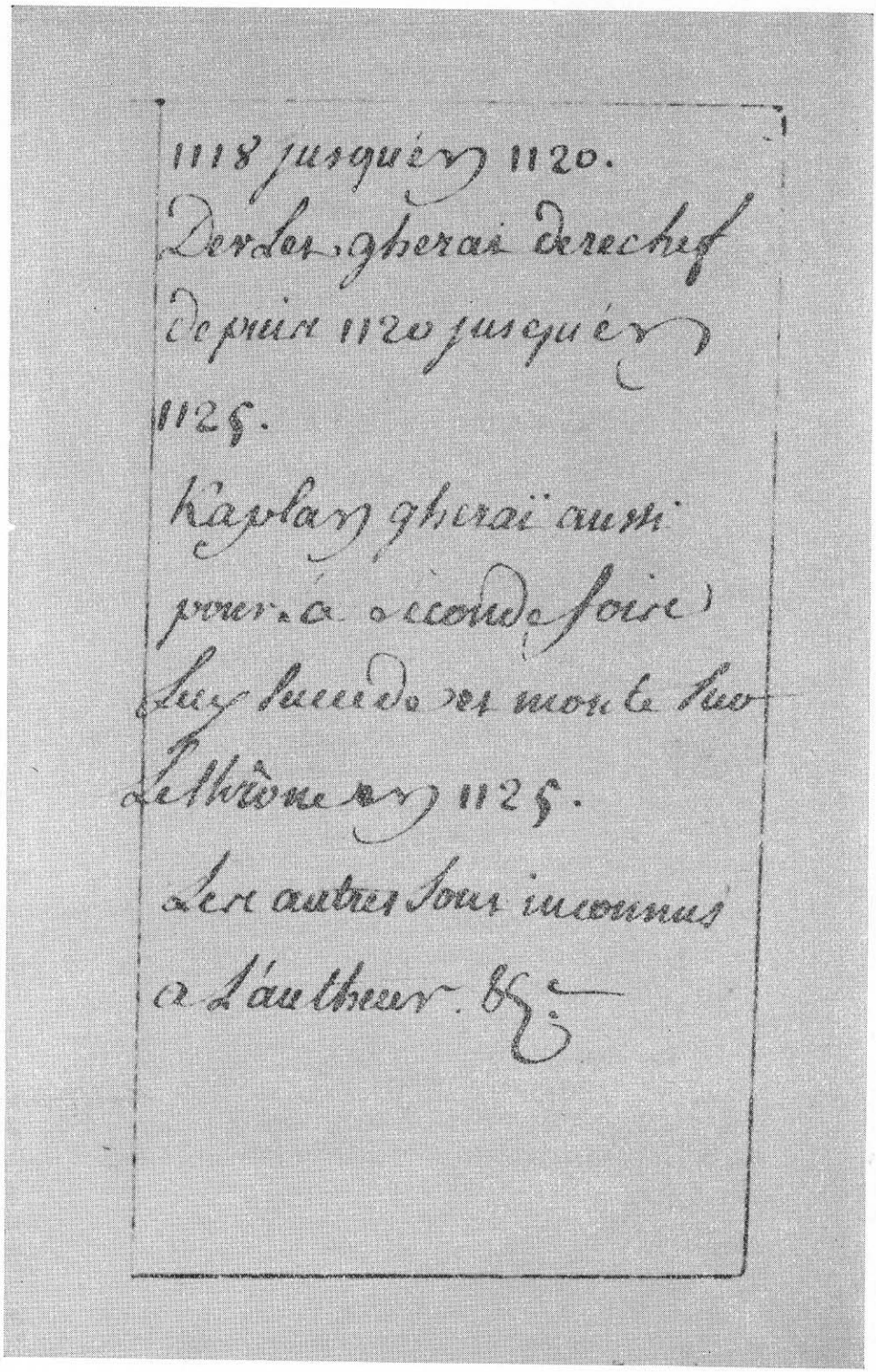
Ms. P (trad. fr.) f° 97 recto



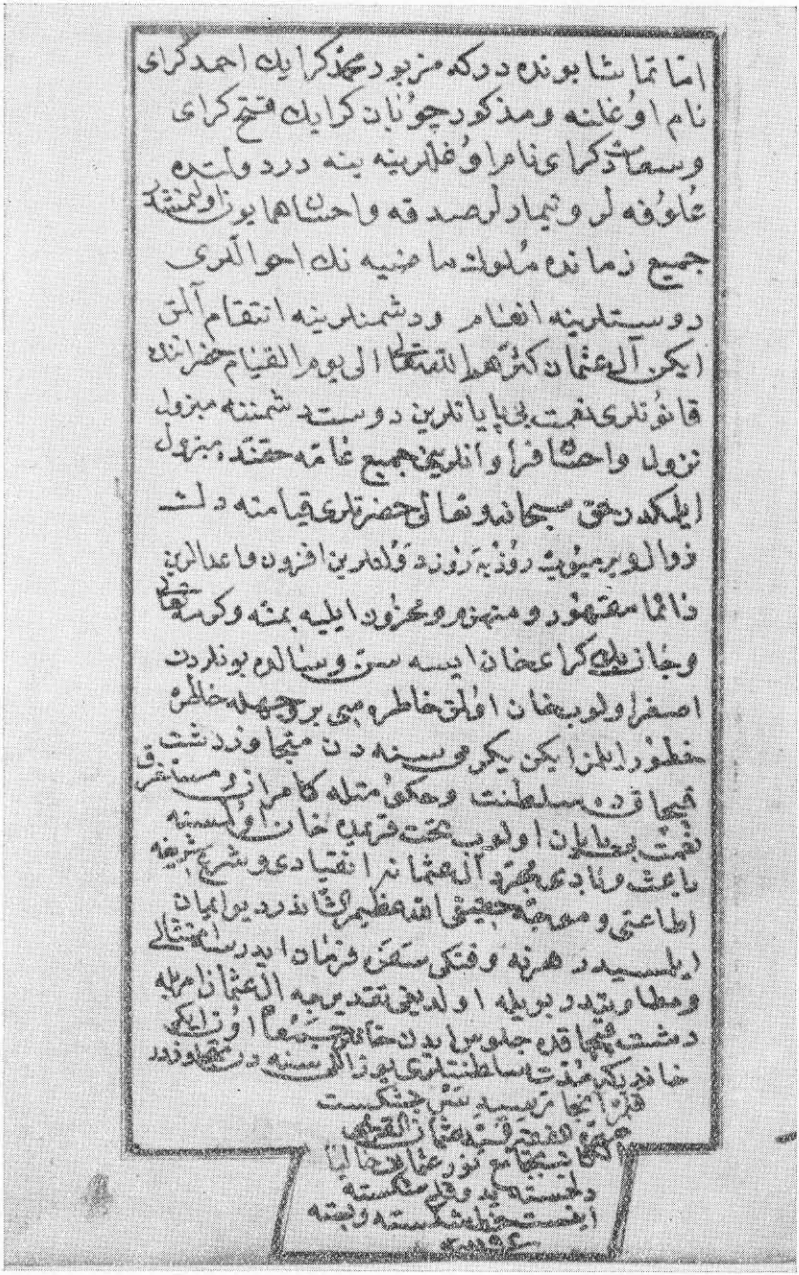
Ms. P (trad. fr.) f° 97 verso

Sapha gherai depuis 1103
jusquèn 1104.
Selim remonte pour la 3.me
fois sur le thrône en 1104
jusquèn 1110.
Derlet gherai depuis 1110
jusquèn 1114.
Selim K'han pour la 4.me fois
en 1114 jusquèn 1116
Ghazi gherai depuis 1116
jusquen 1118.
Kaplan gherai depuis

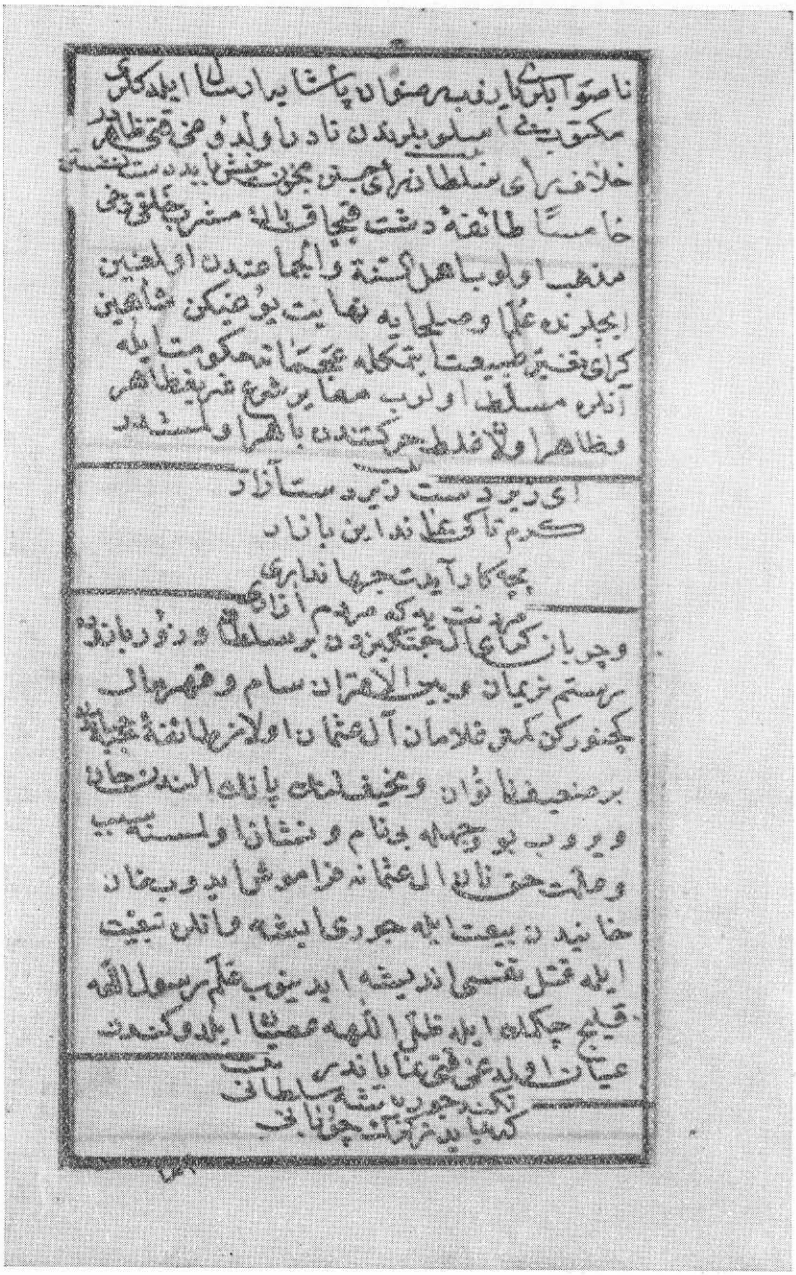
Ms. P (trad. fr.) f° 98 recto.



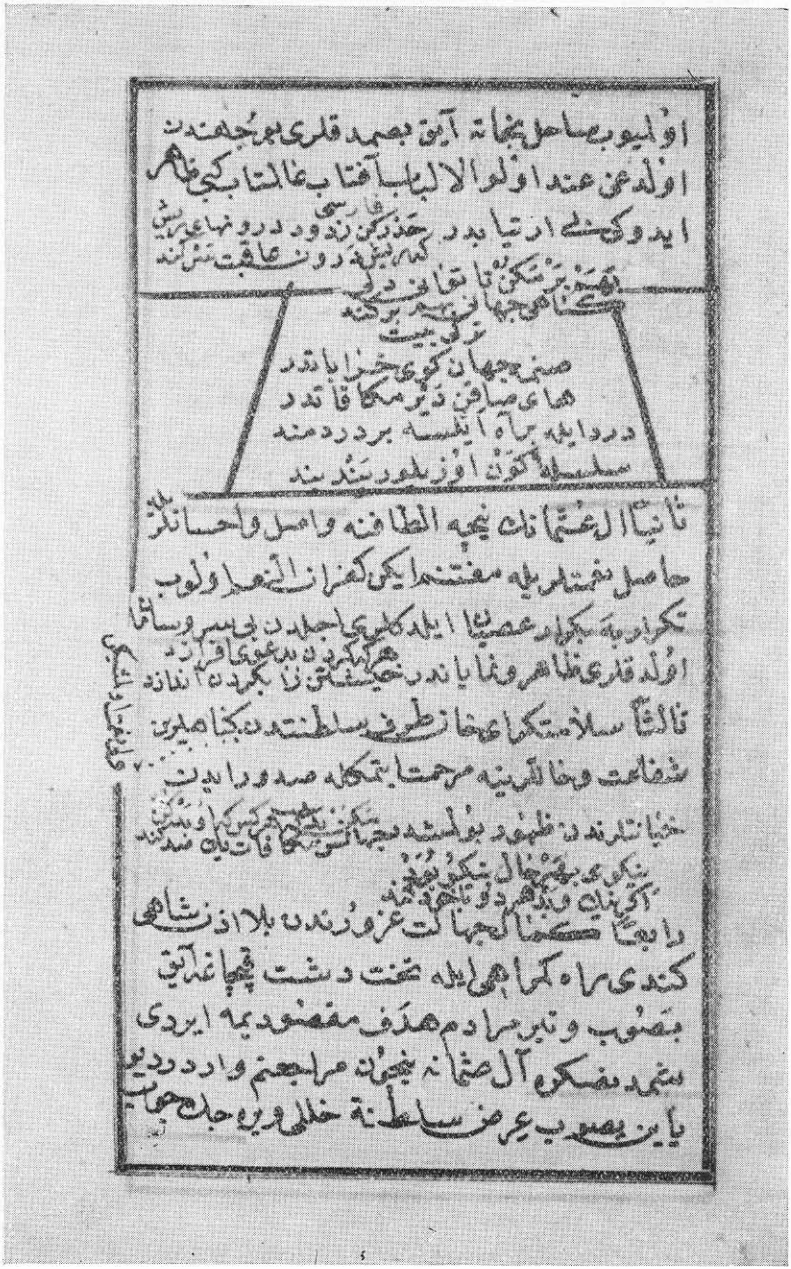

Ms. P (trad. fr.) f° 98 verso



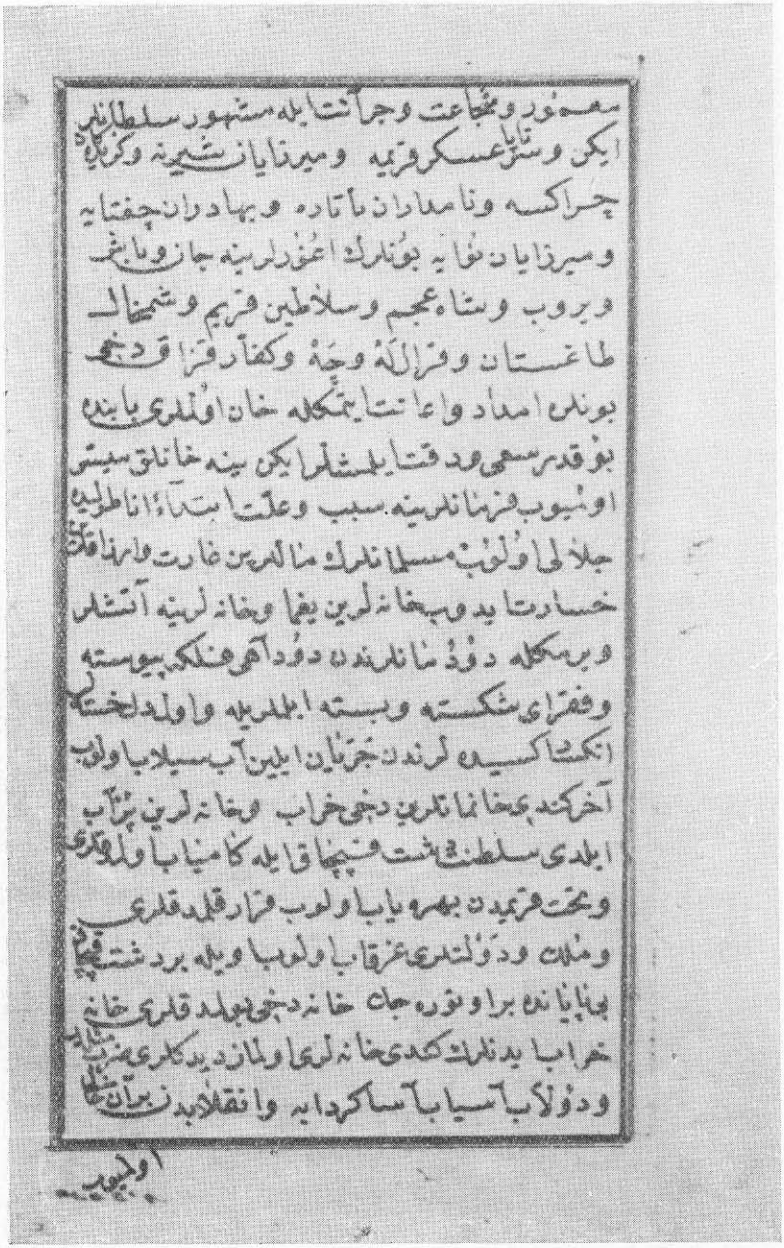
F° 25 recto



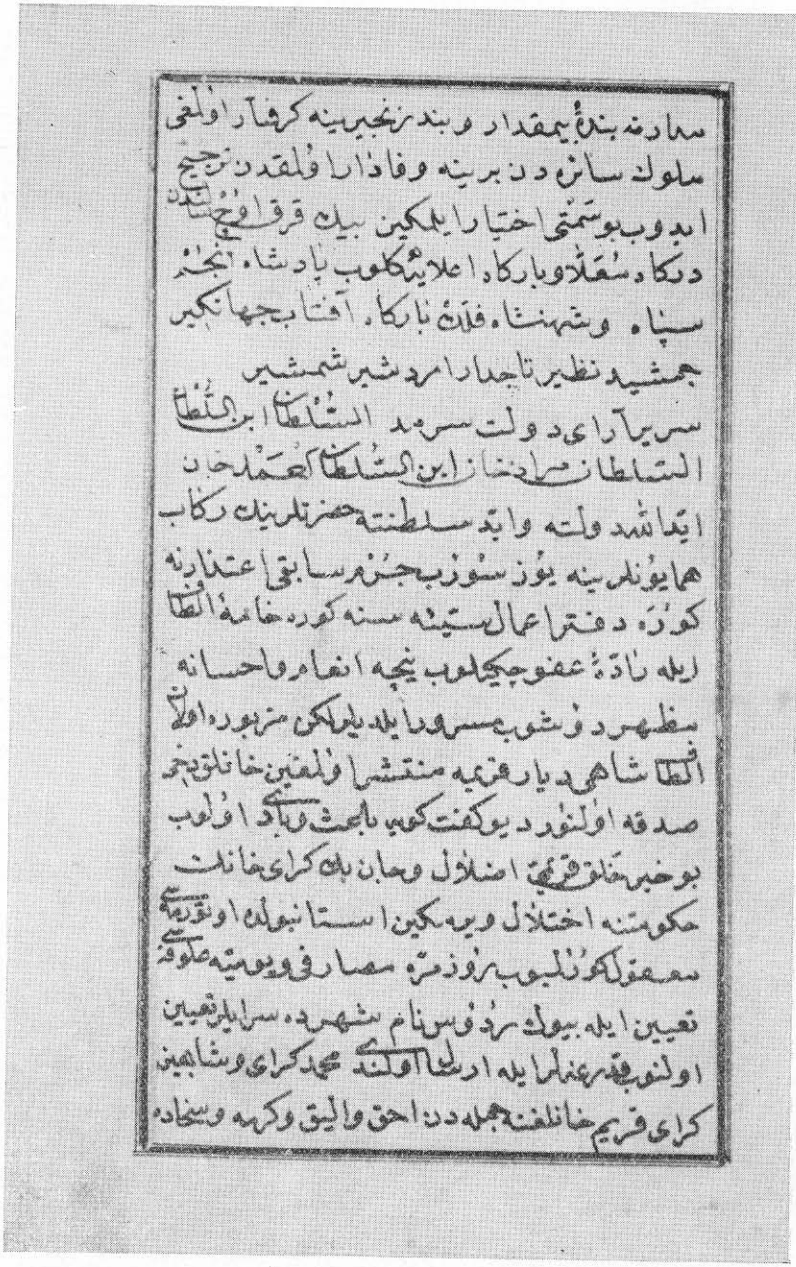
F° 24 verso



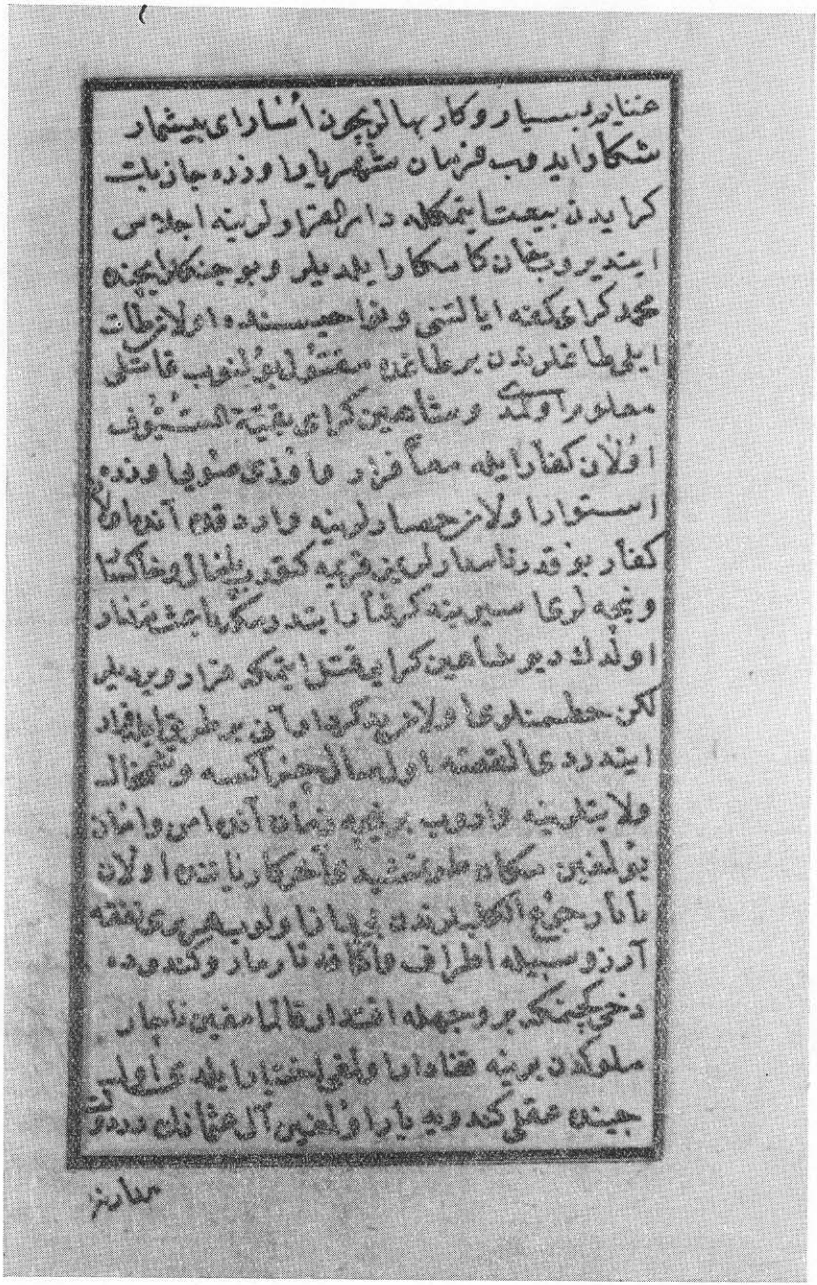
F° 24 recto



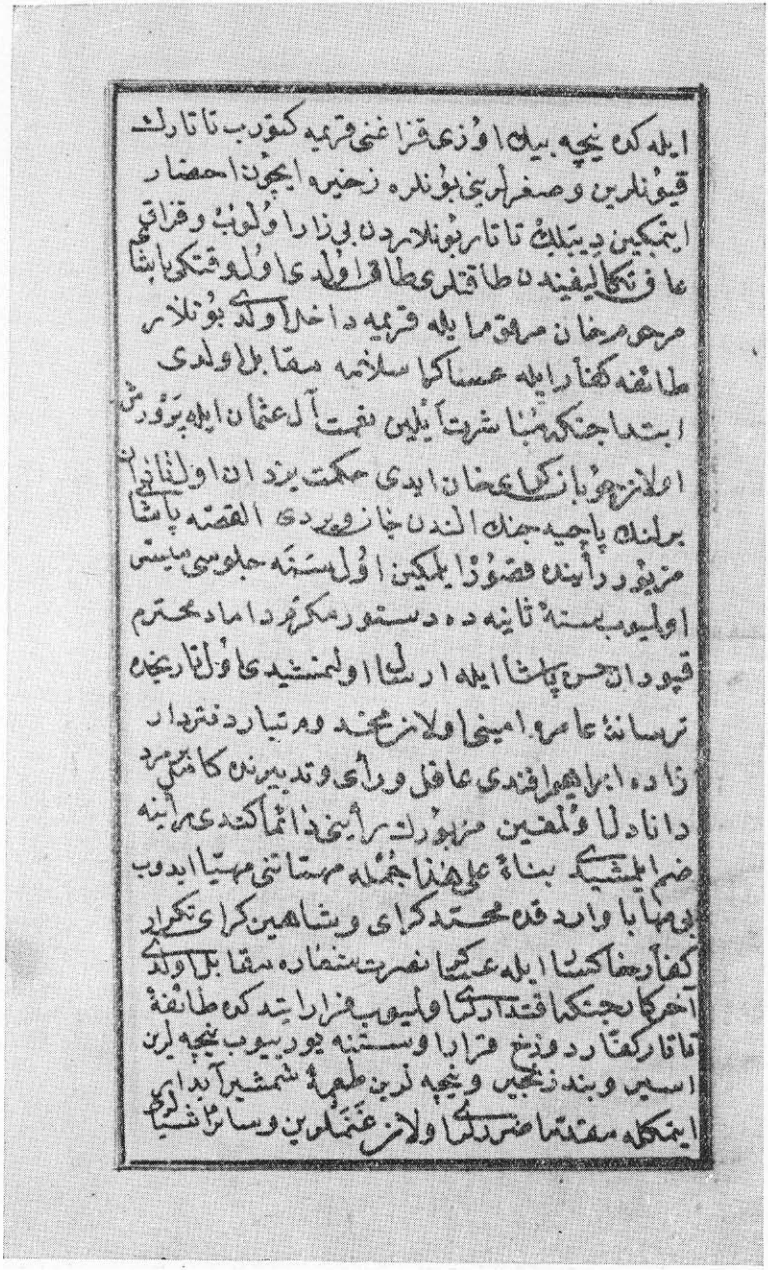
F° 23 verso



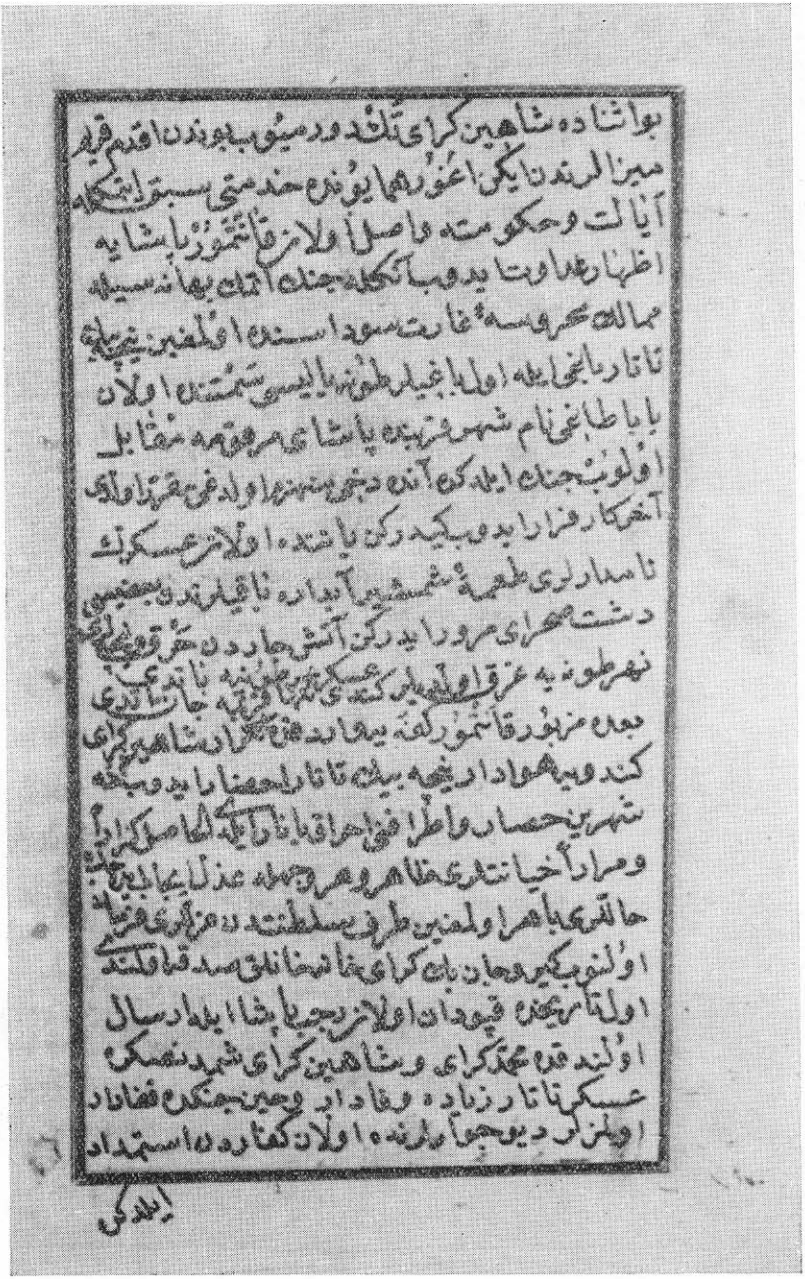
F° 23 recto



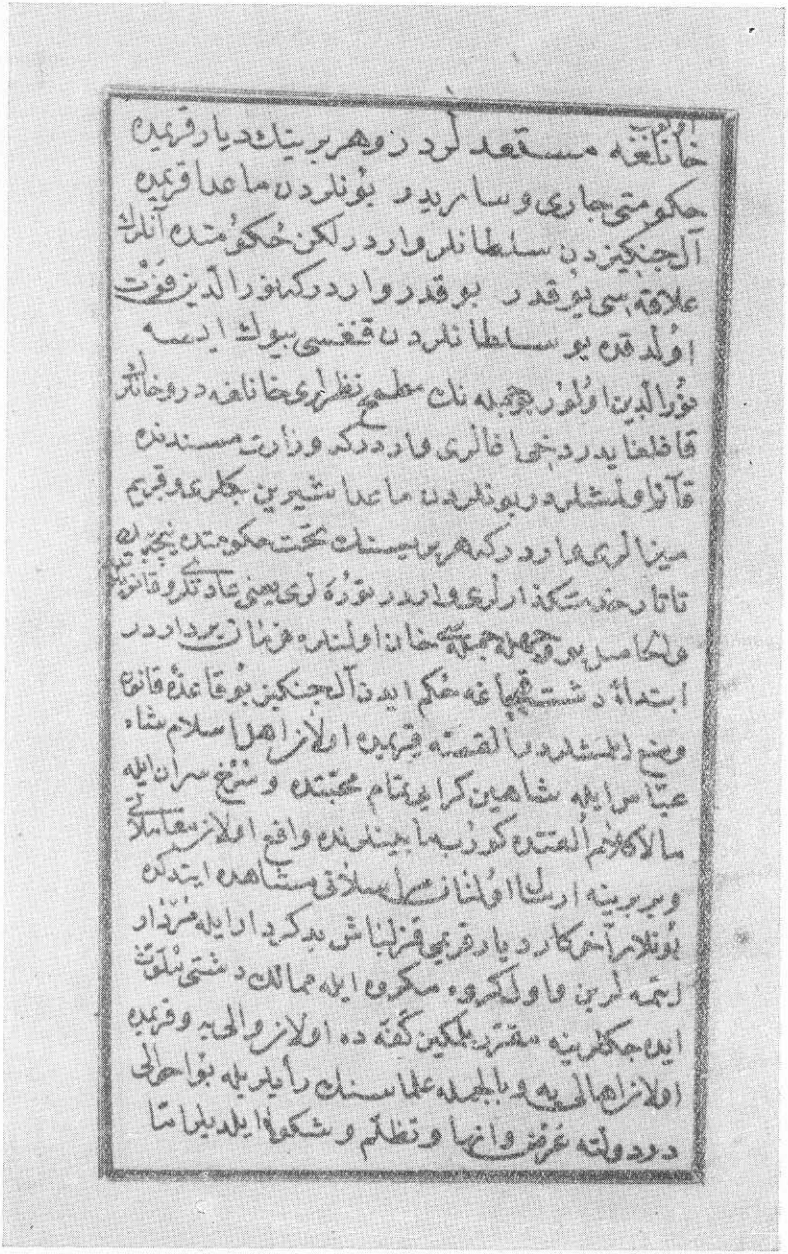
F° 22 verso



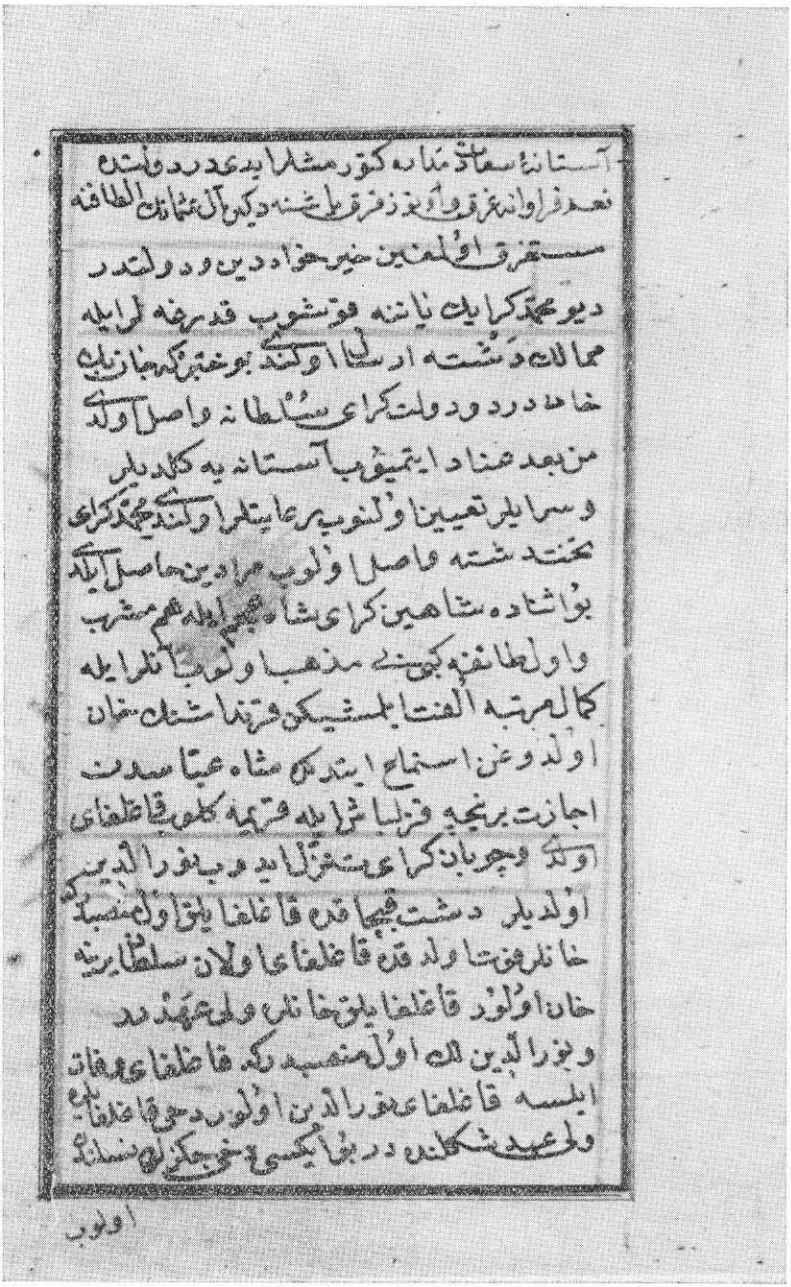
F° 22 recto



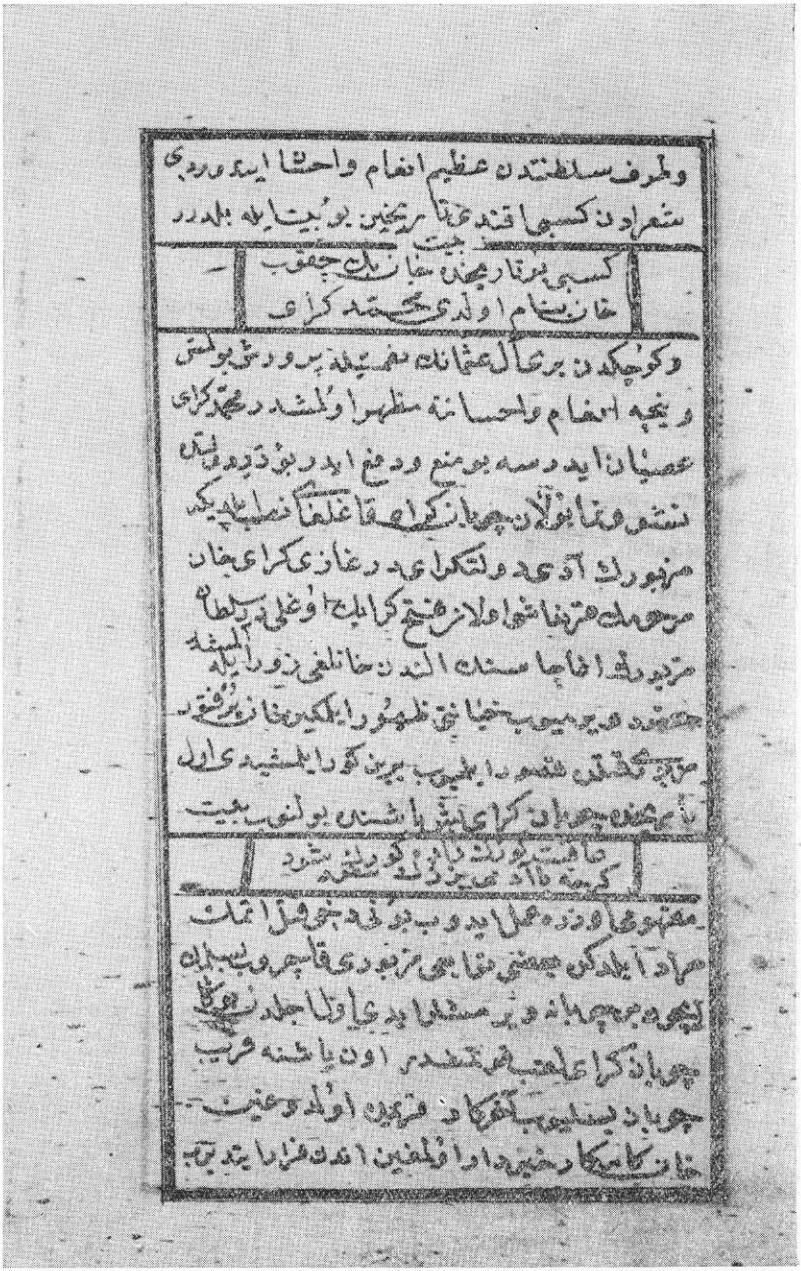
F° 21 verso



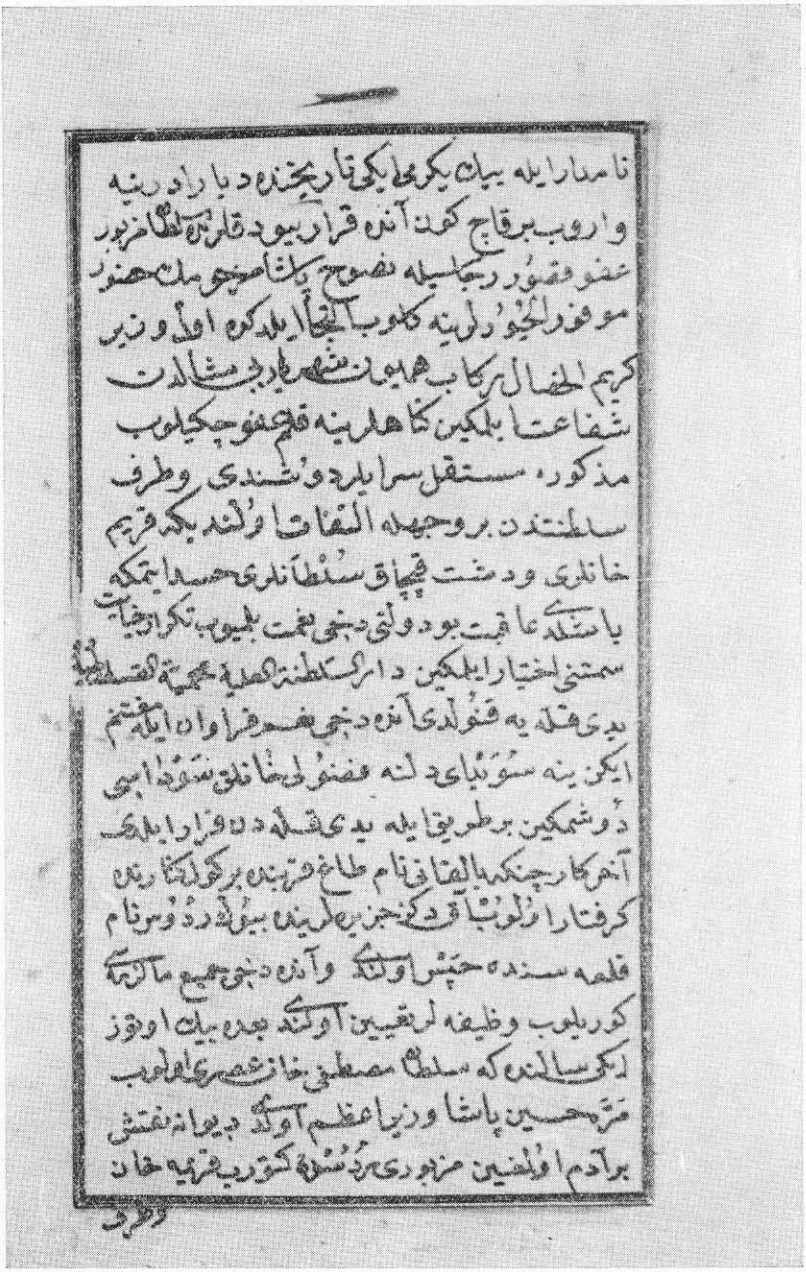
F° 21 recto



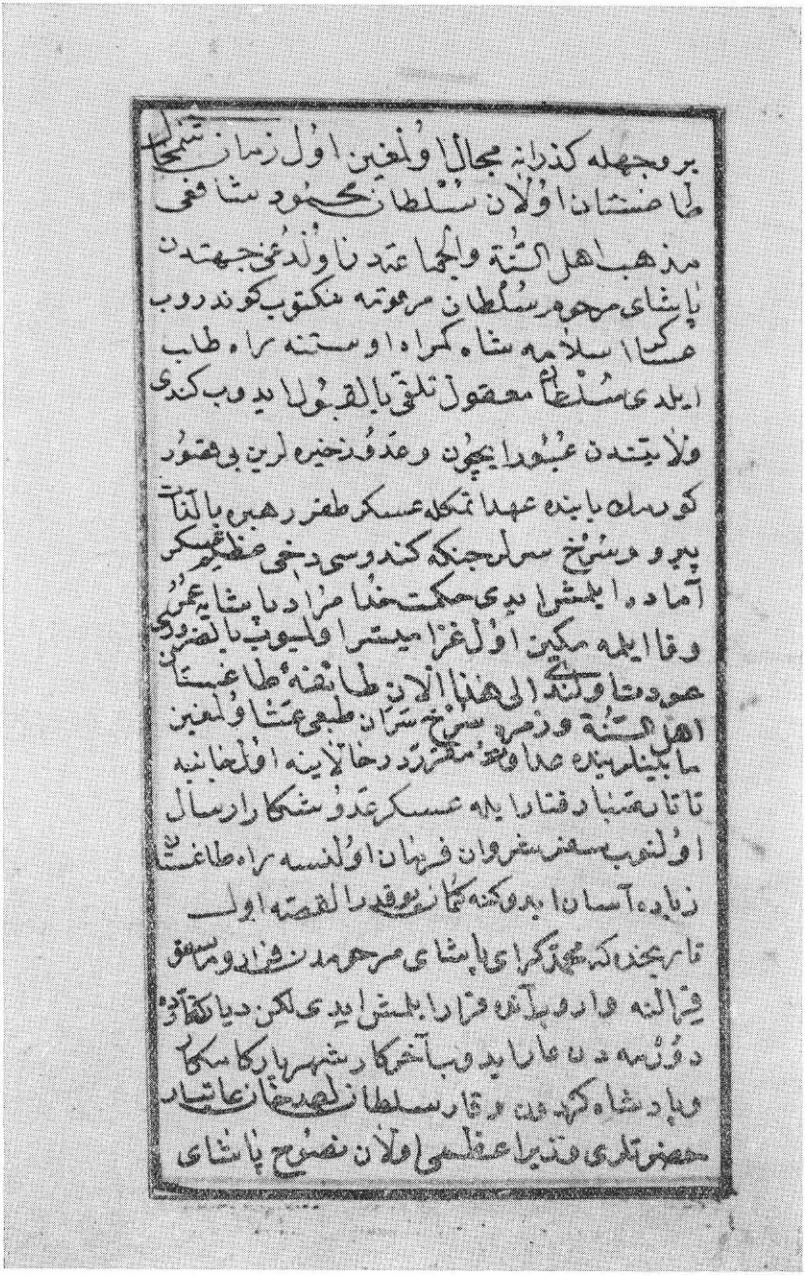
F° 20 verso



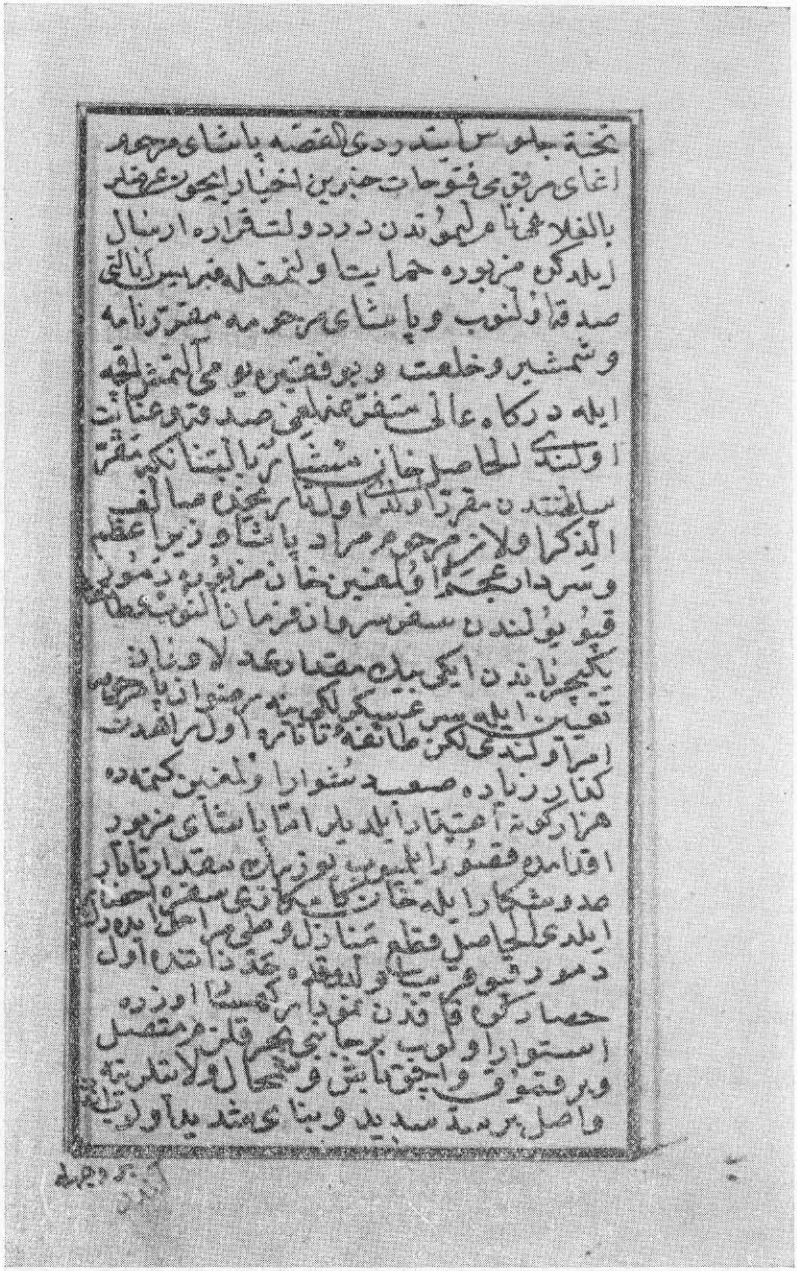
F° 20 recto



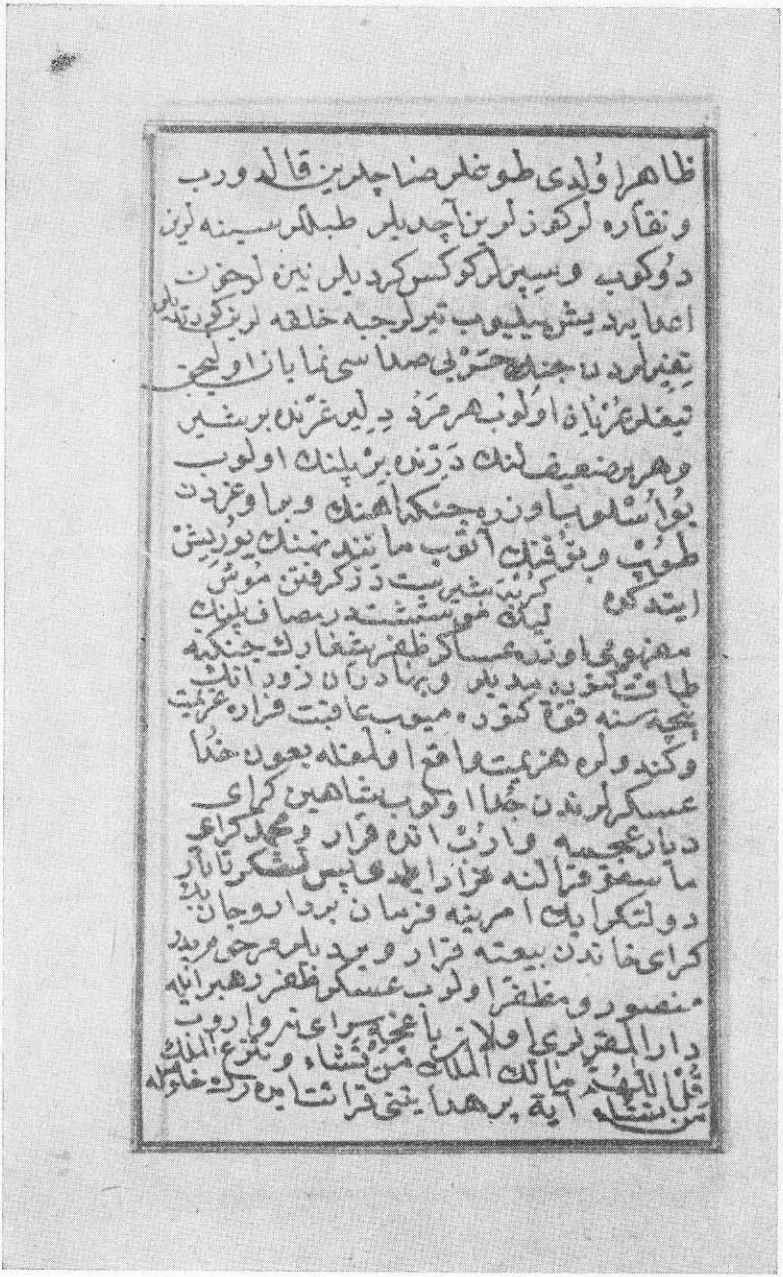
F° 19 verso



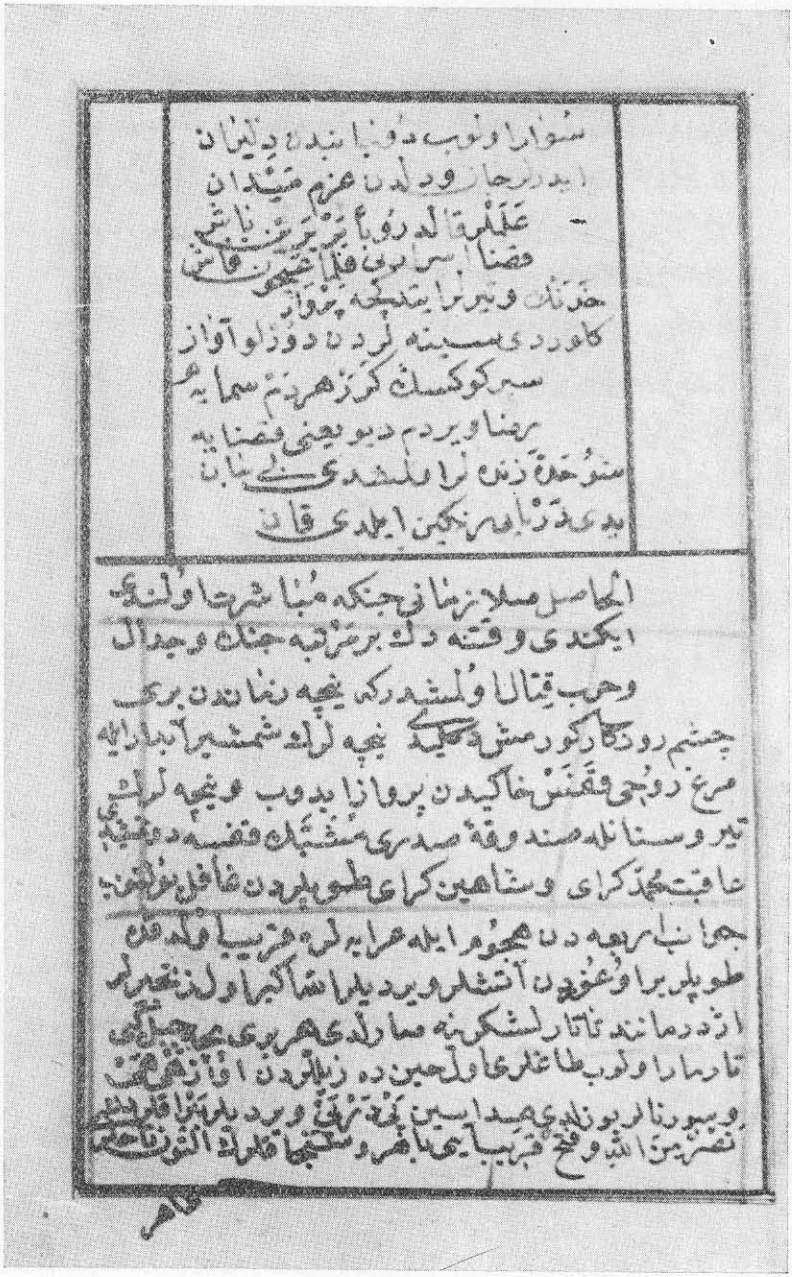
F° 19 recto



F° 18 verso



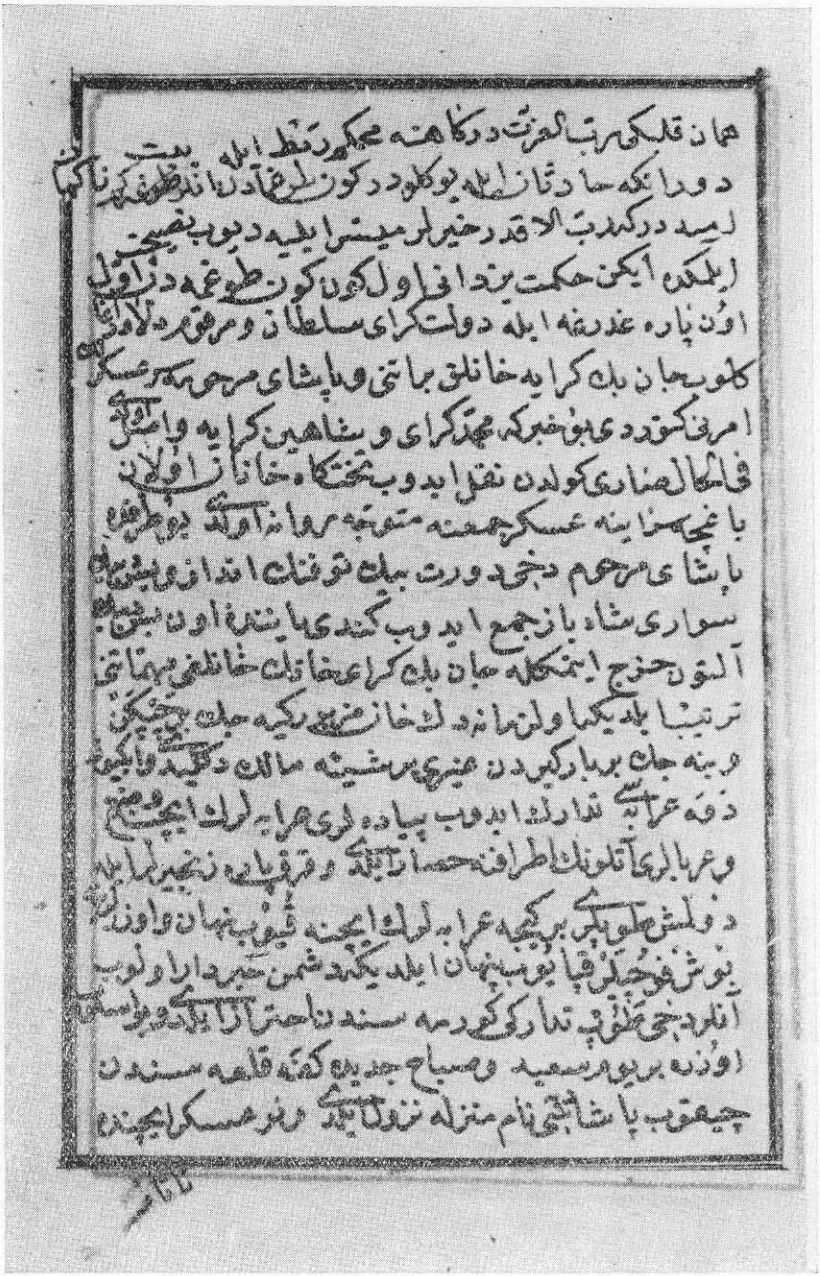
F° 18 recto



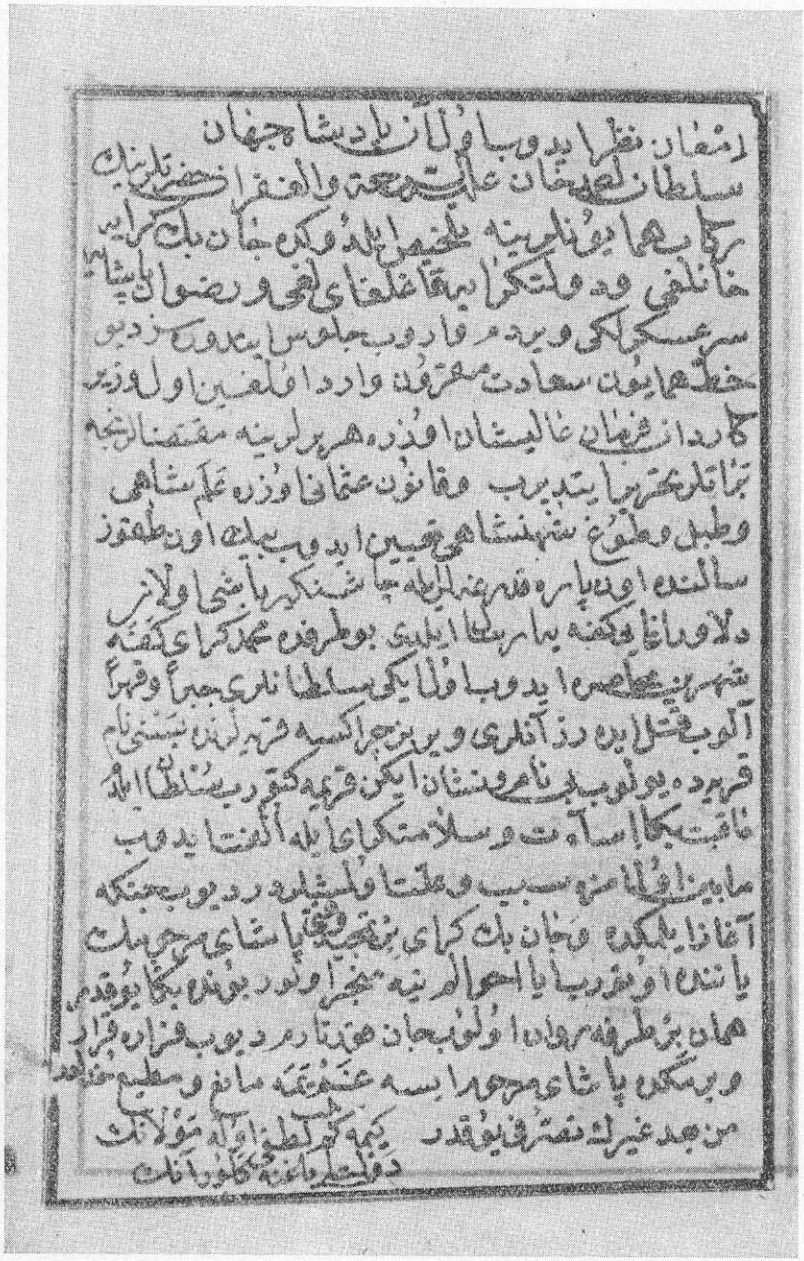
F° 17 verso



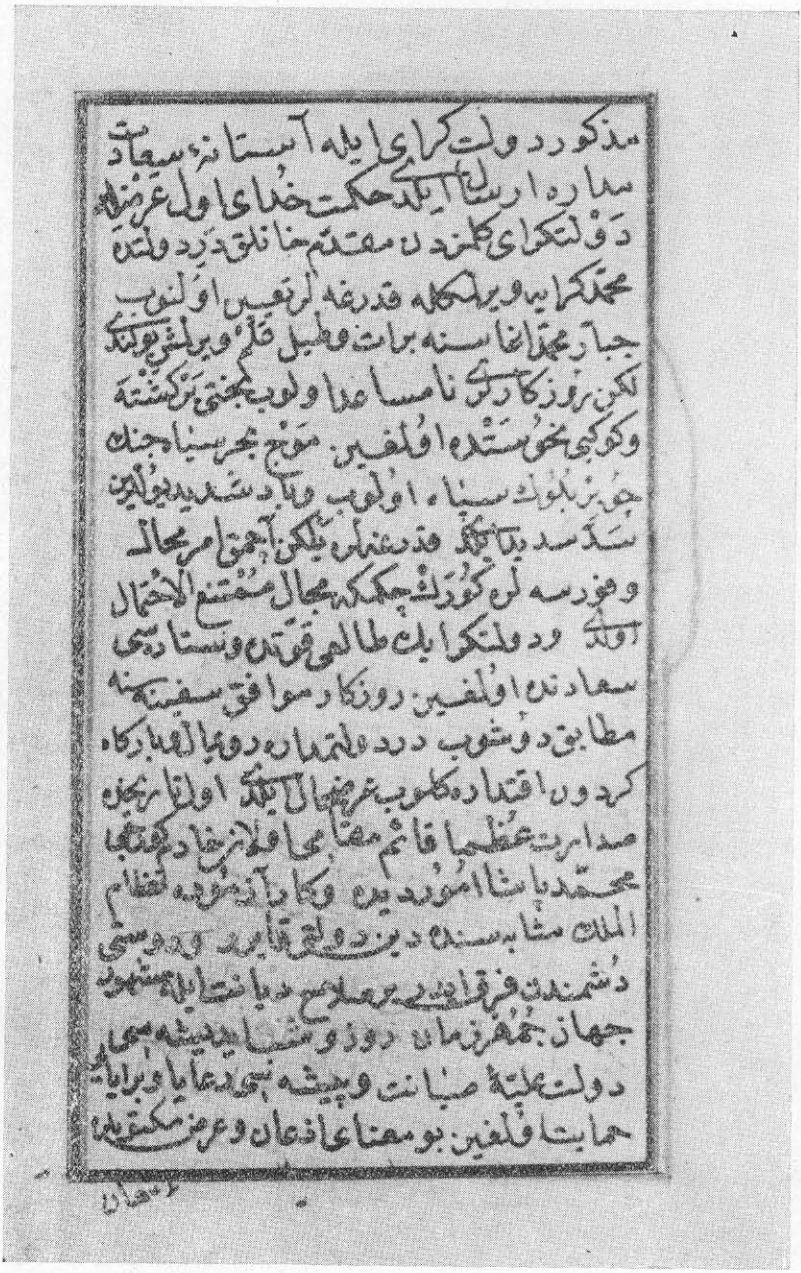
F° 17 recto



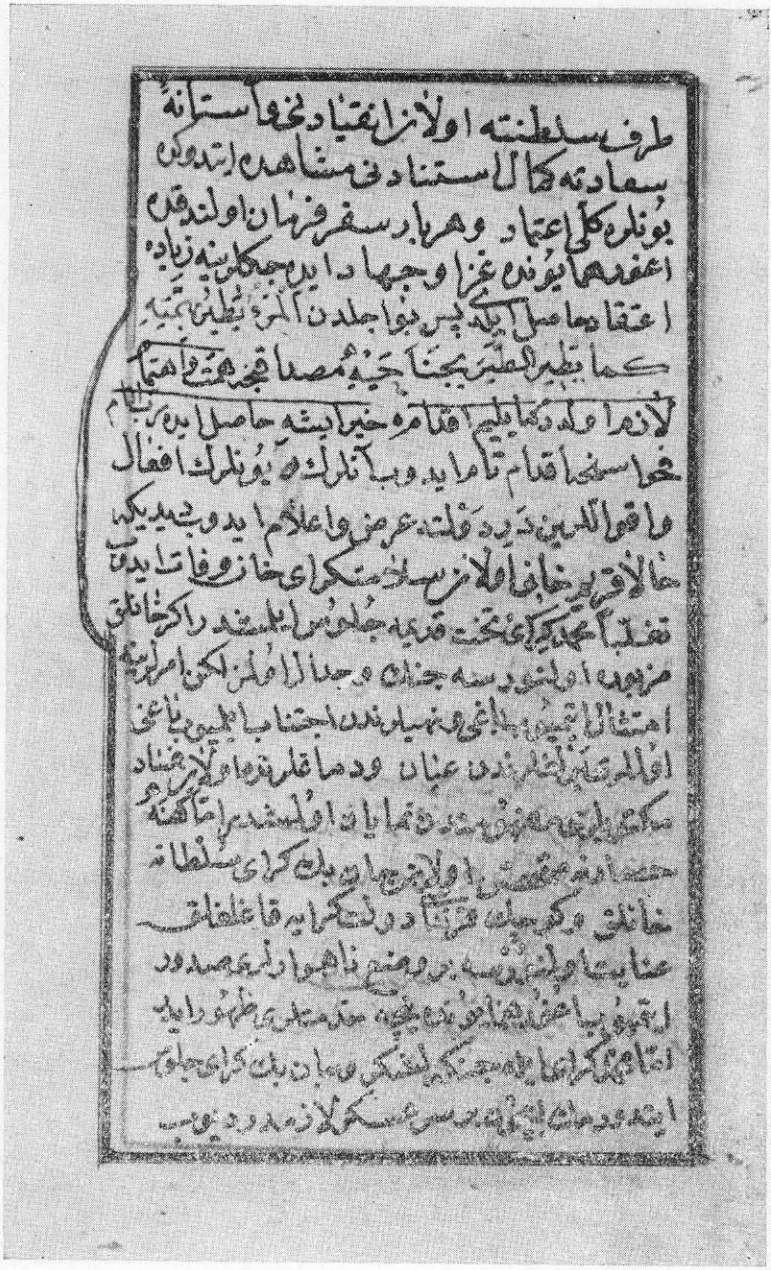
F° 16 verso



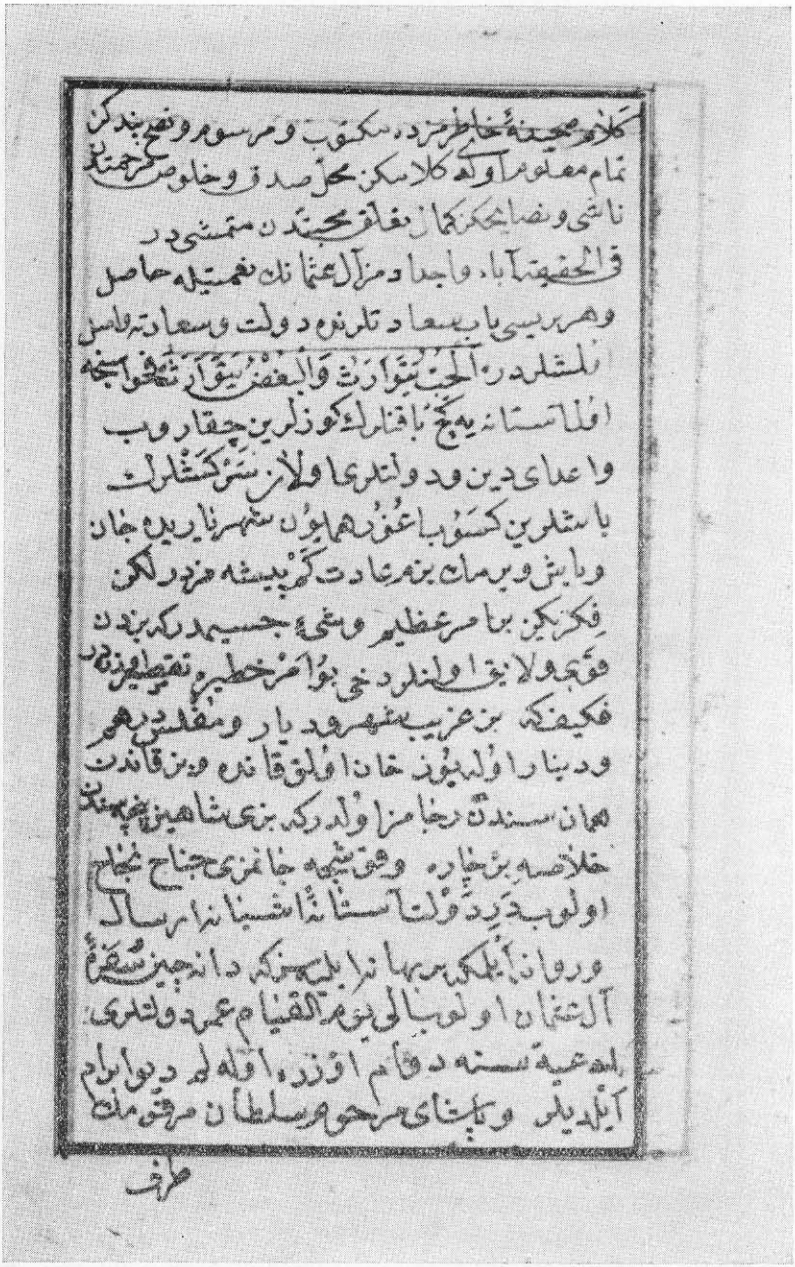
F° 16 recto



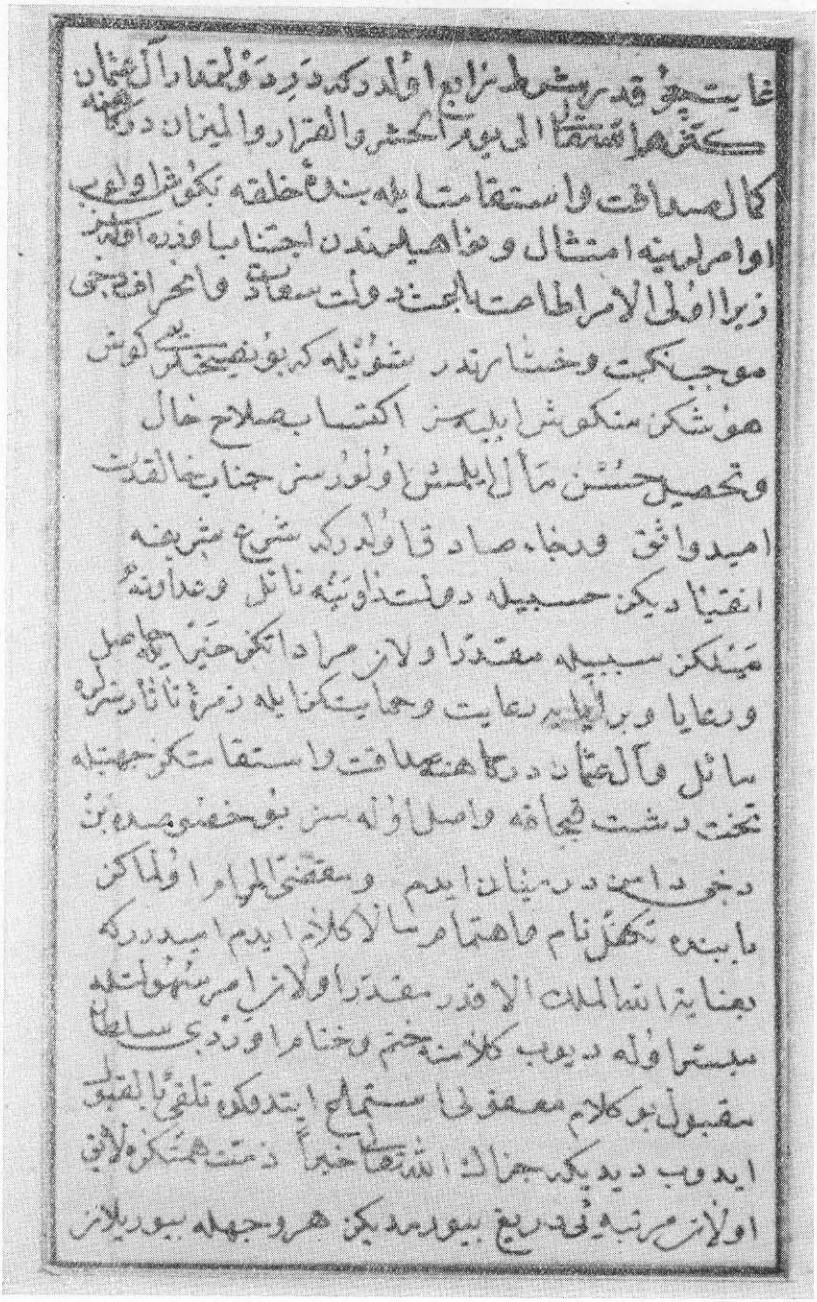
F° 15 verso



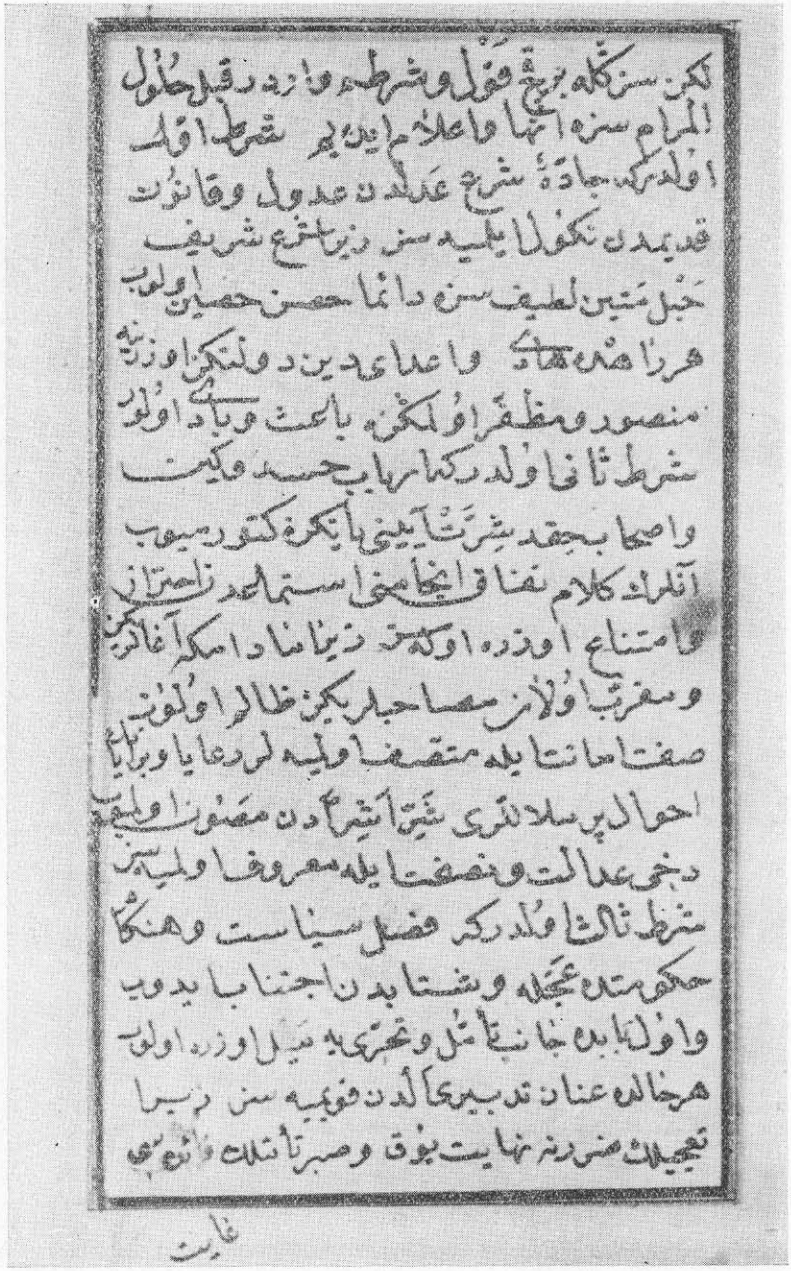
F° 15 recto



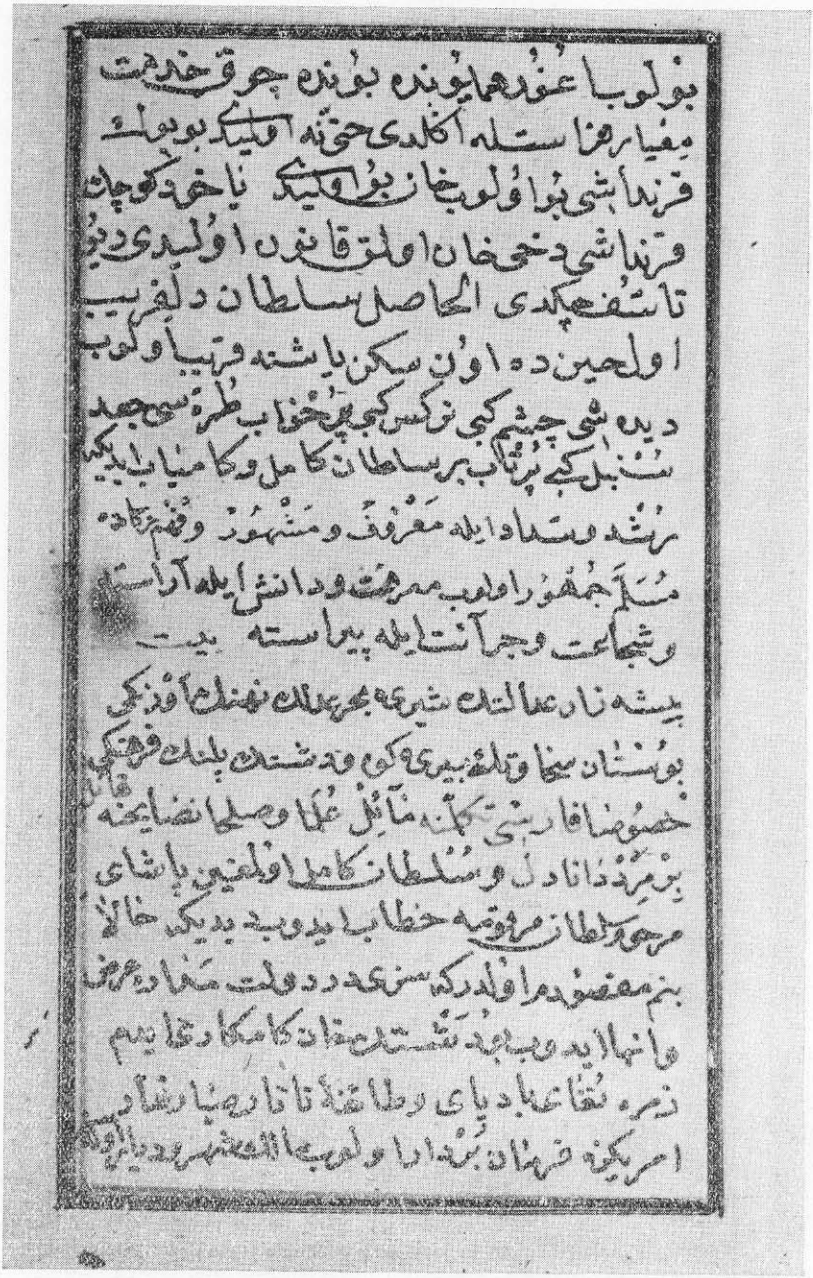
F° 14 verso



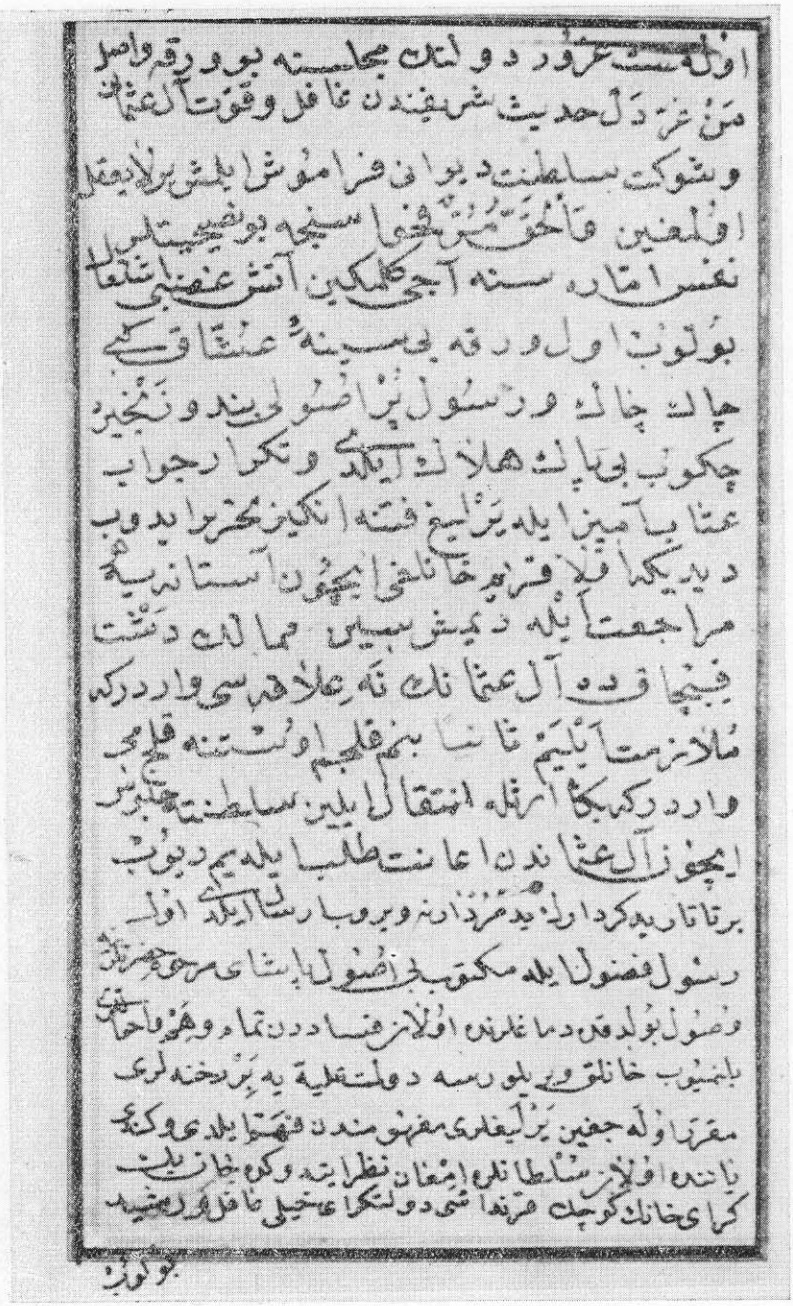
F° 14 recto



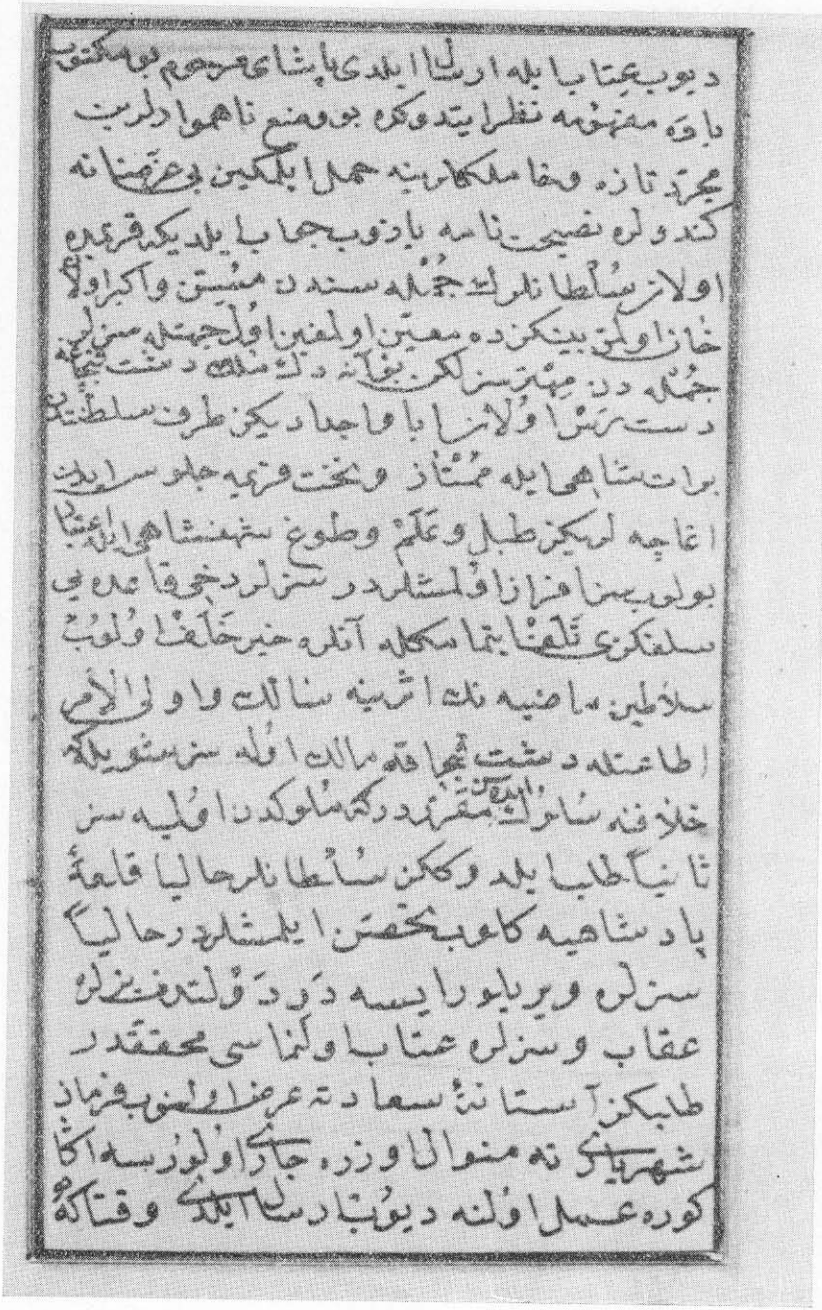
F° 13 verso



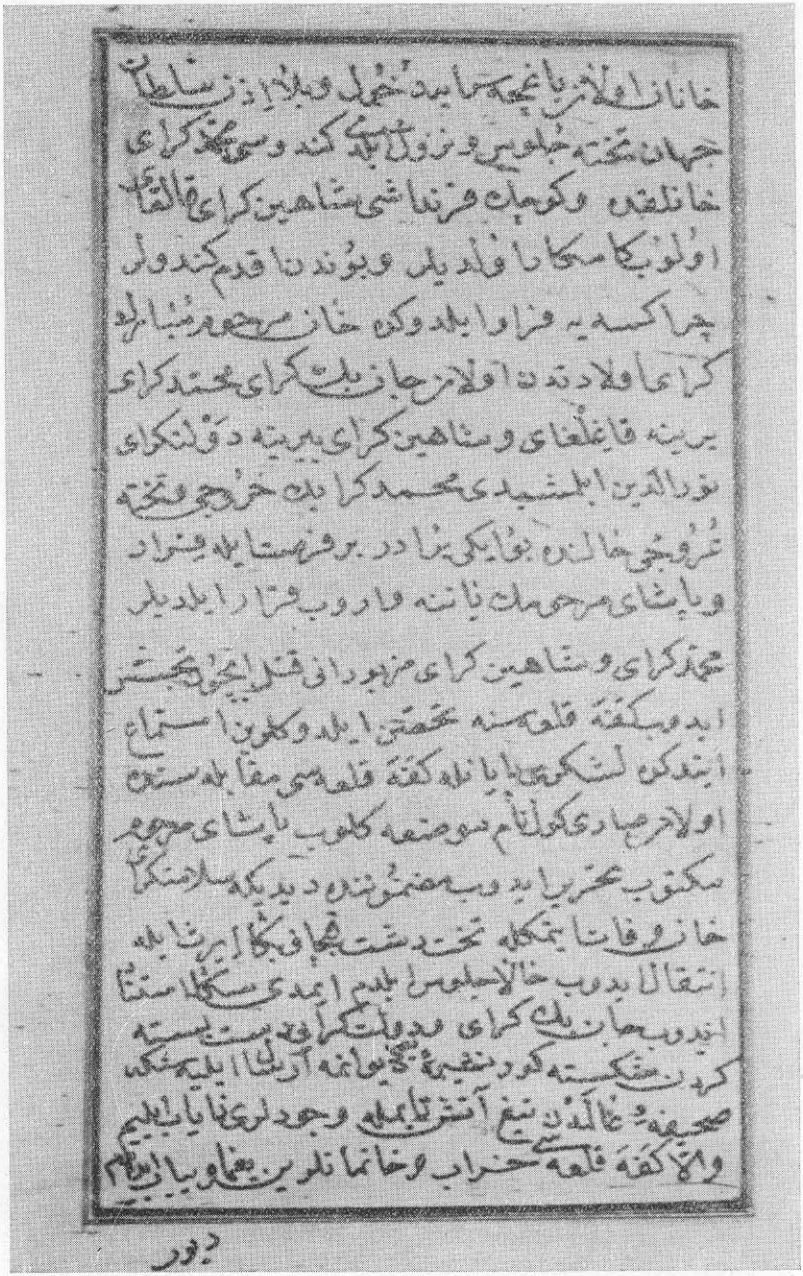
F° 13 recto



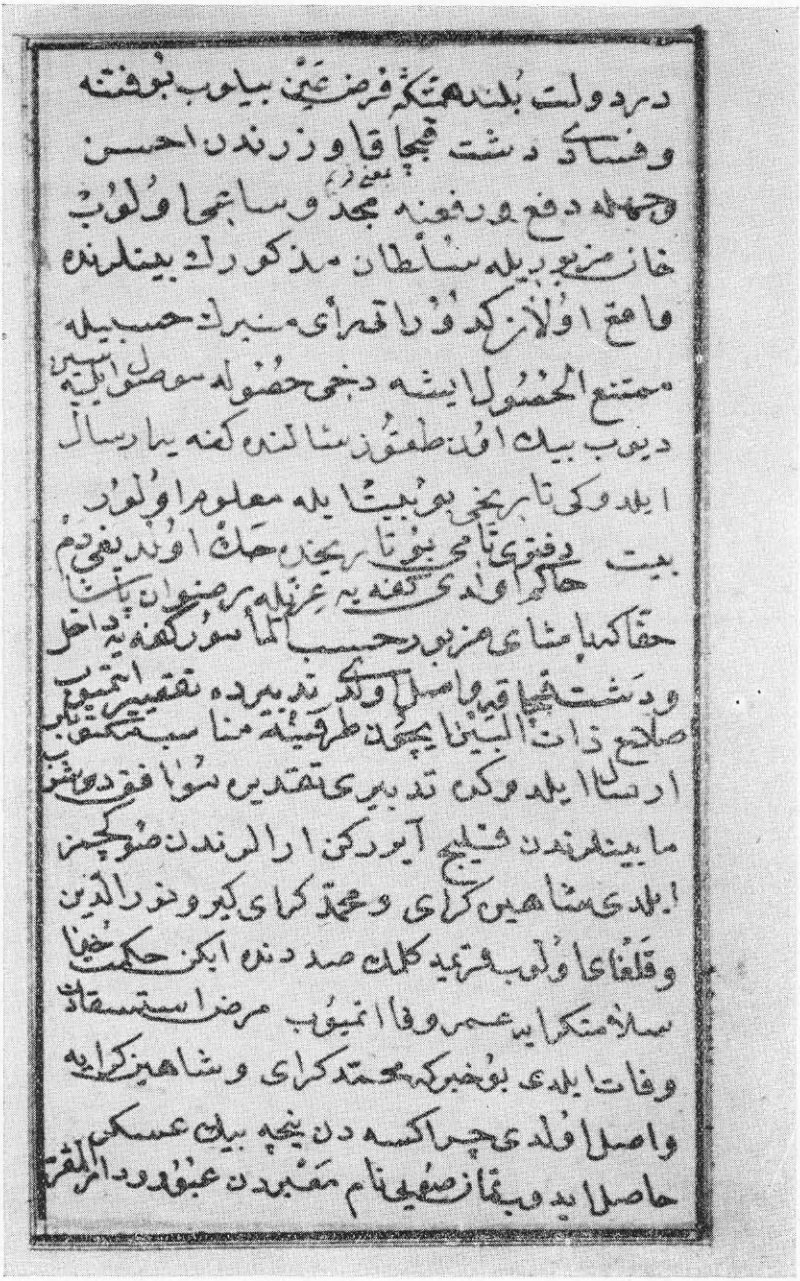
F° 12 verso



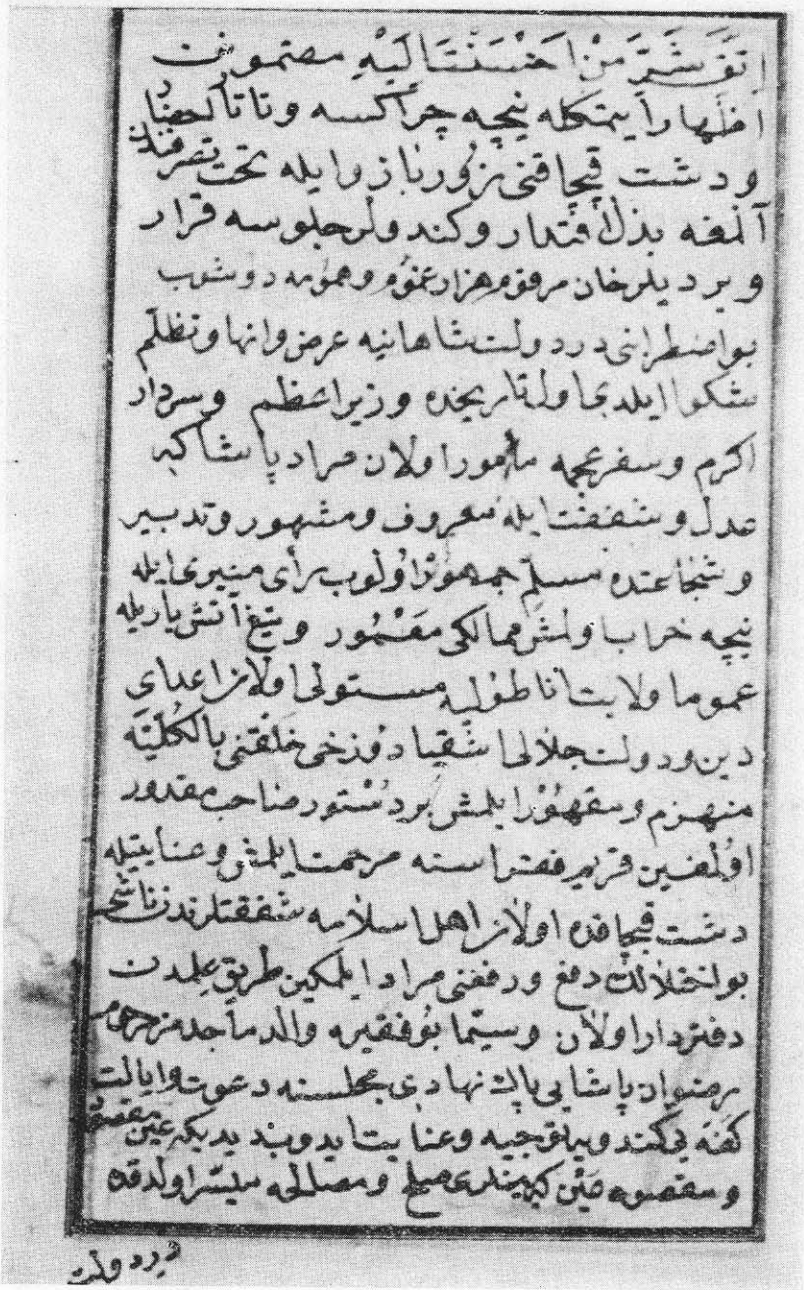
F° 12 recto



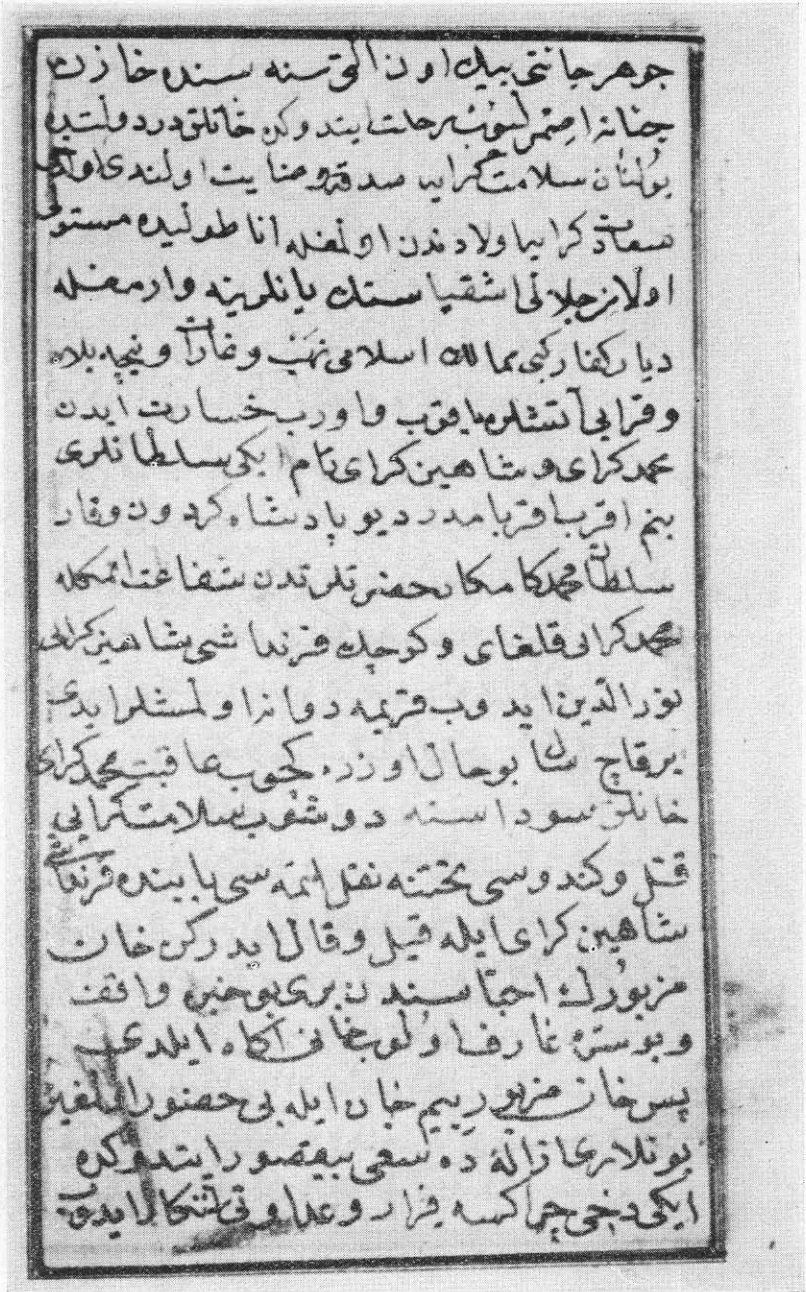
F° 11 verso



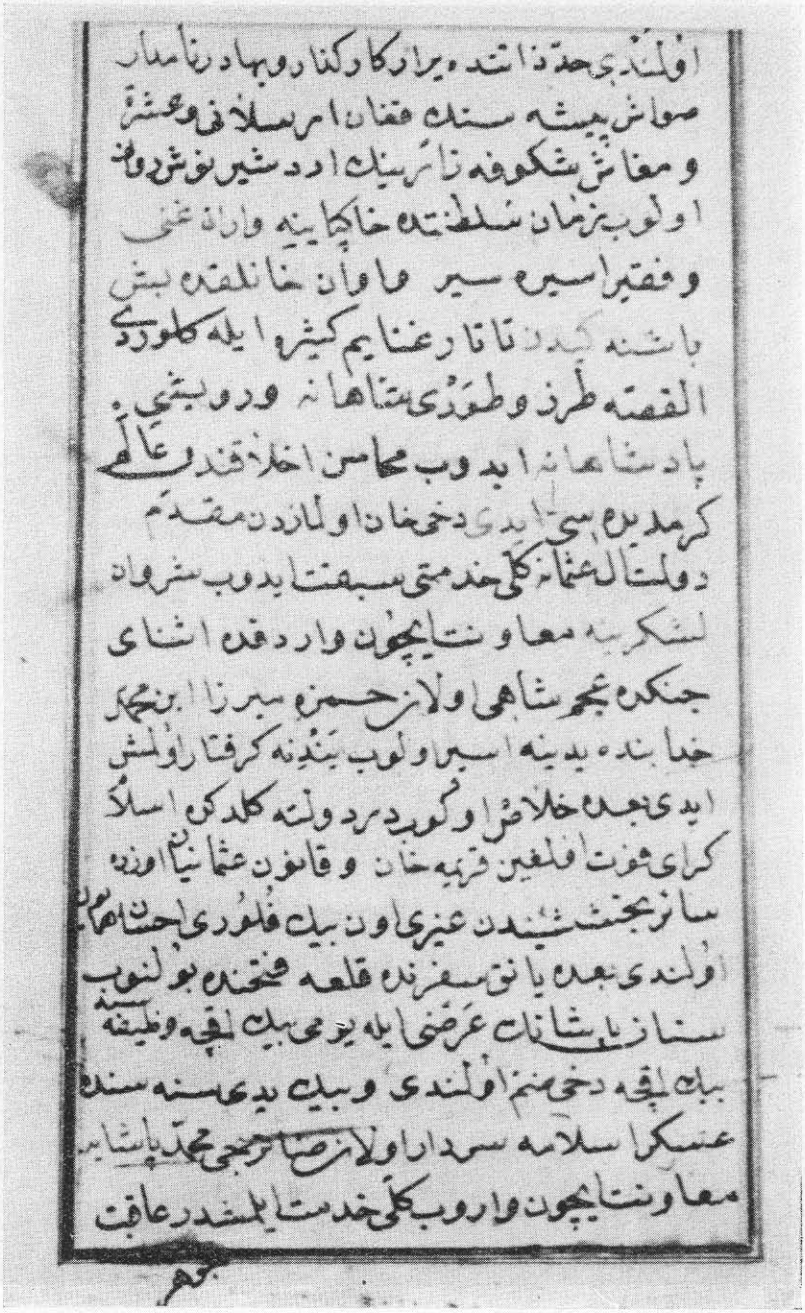
F° 11 recto



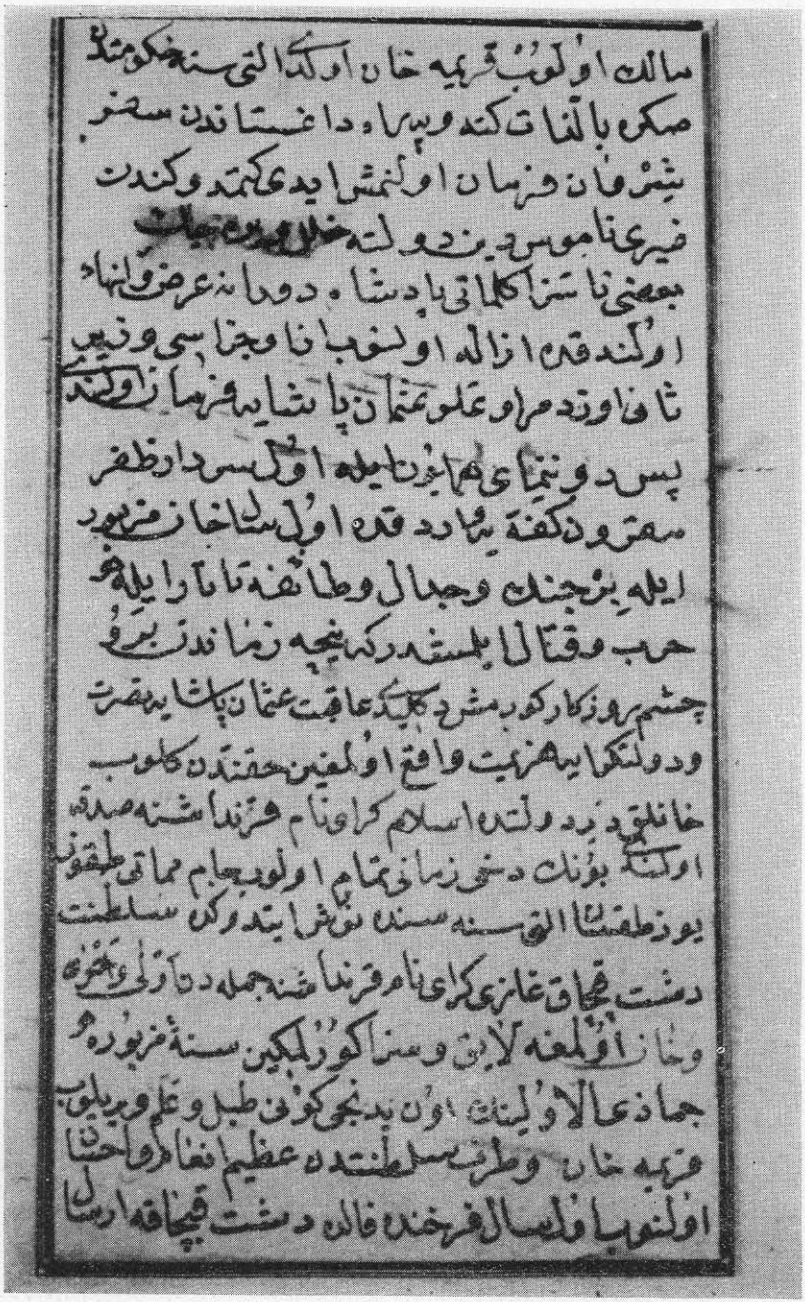
F° 10 verso



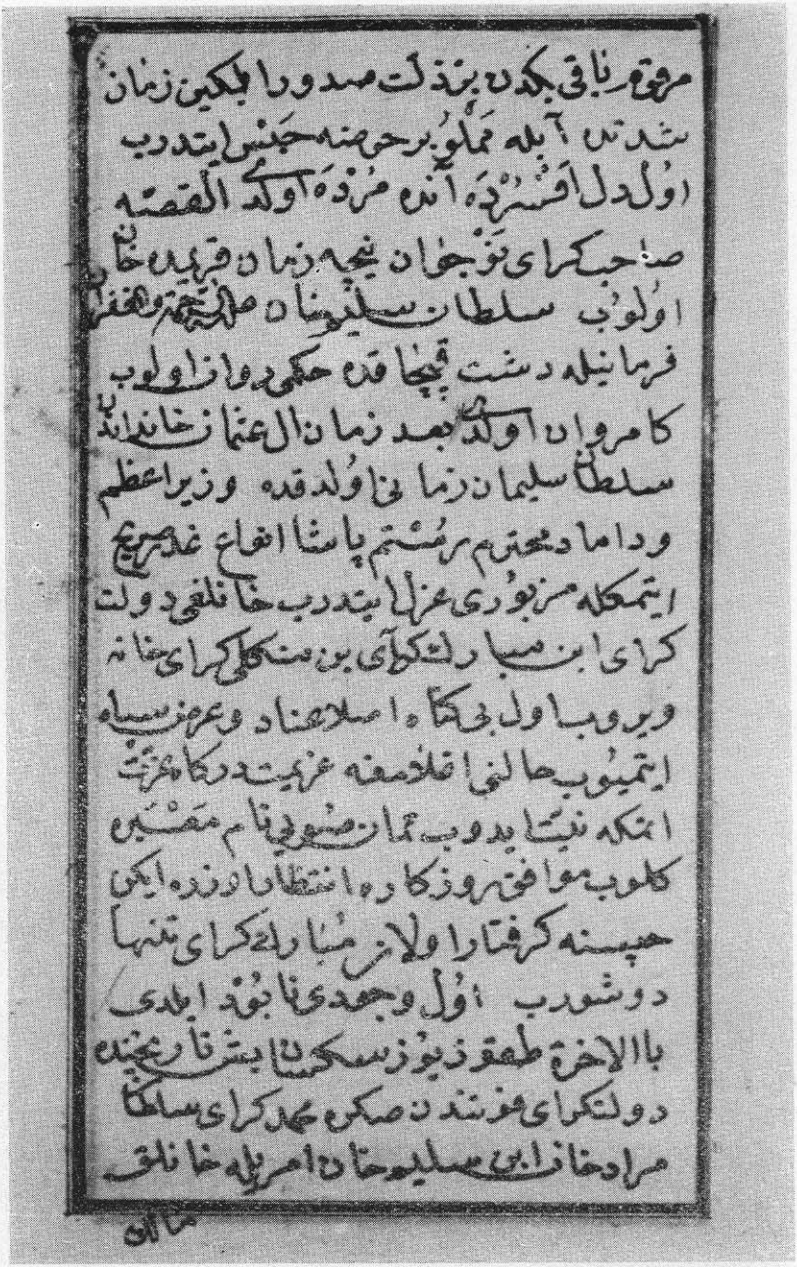
F° 10 recto



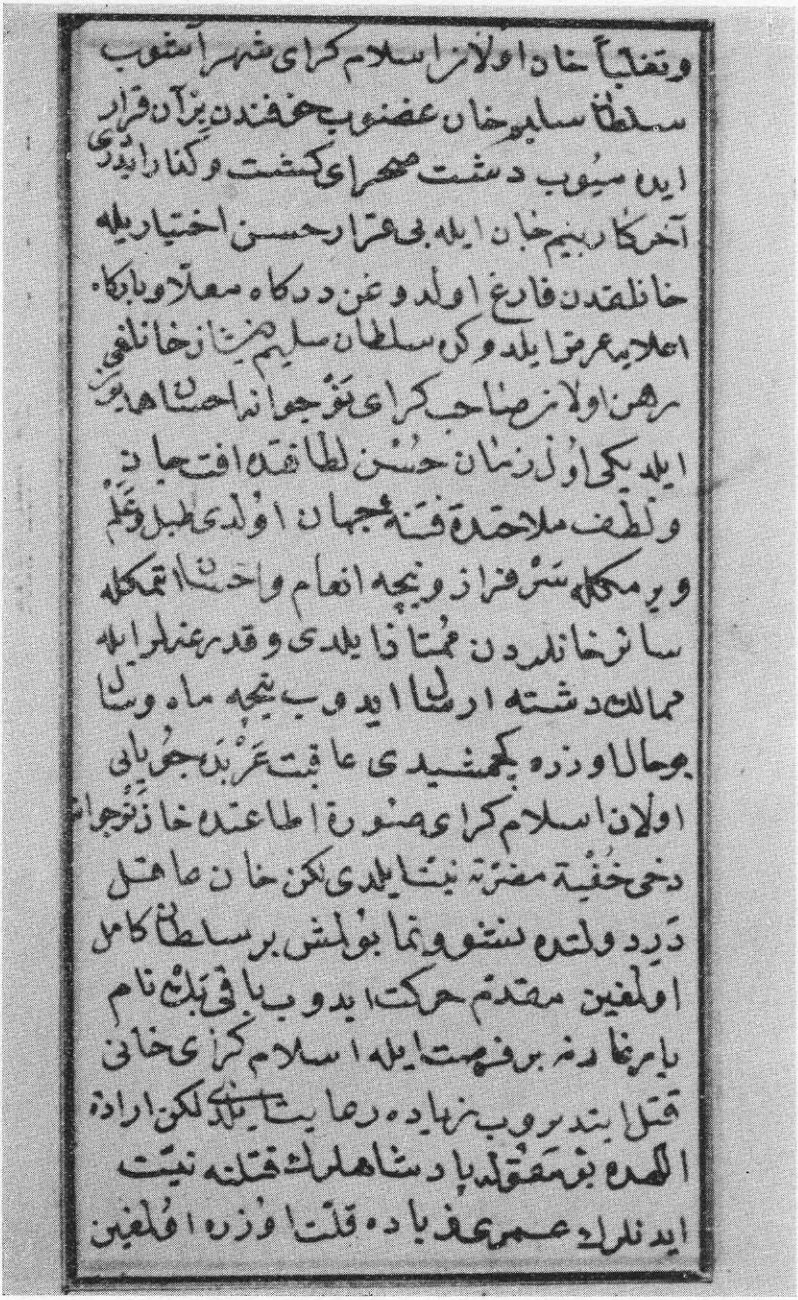
F° 9 verso



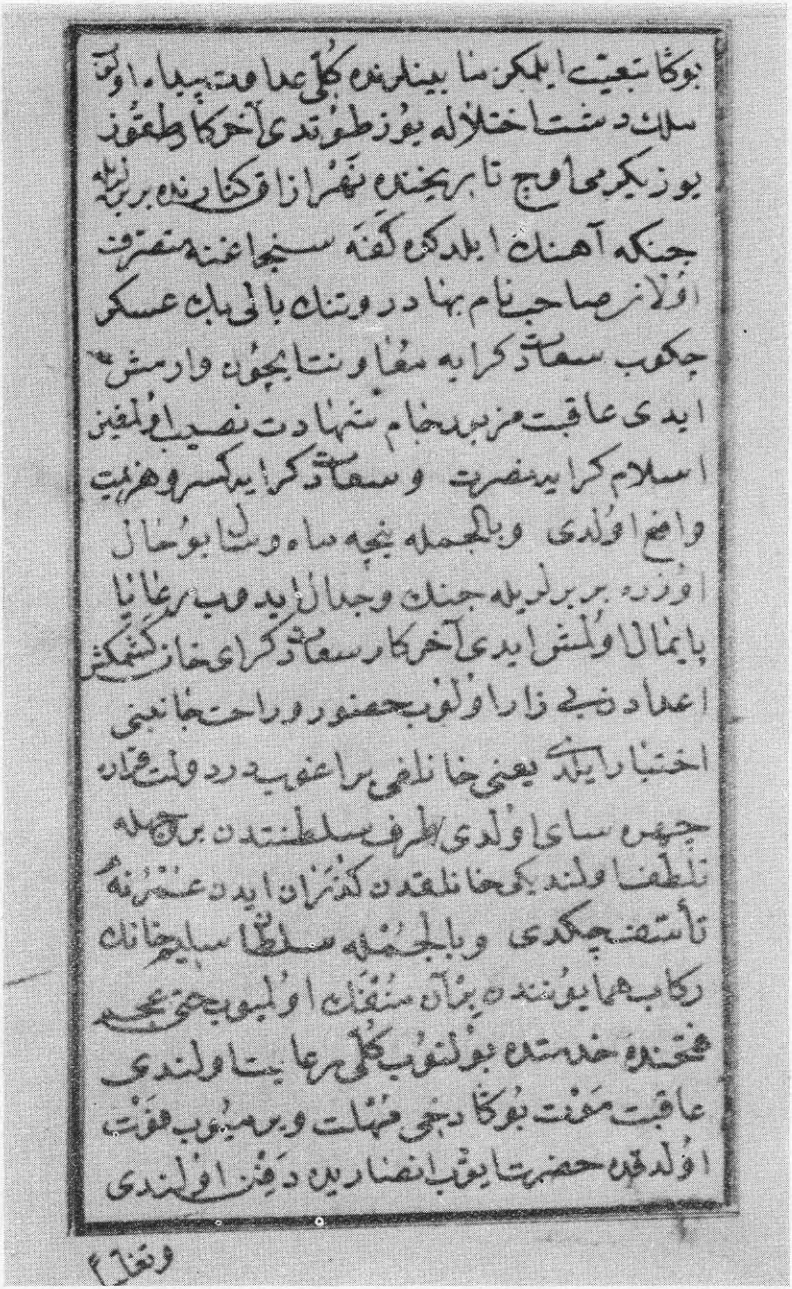
F° 9 recto



F° 8 verso

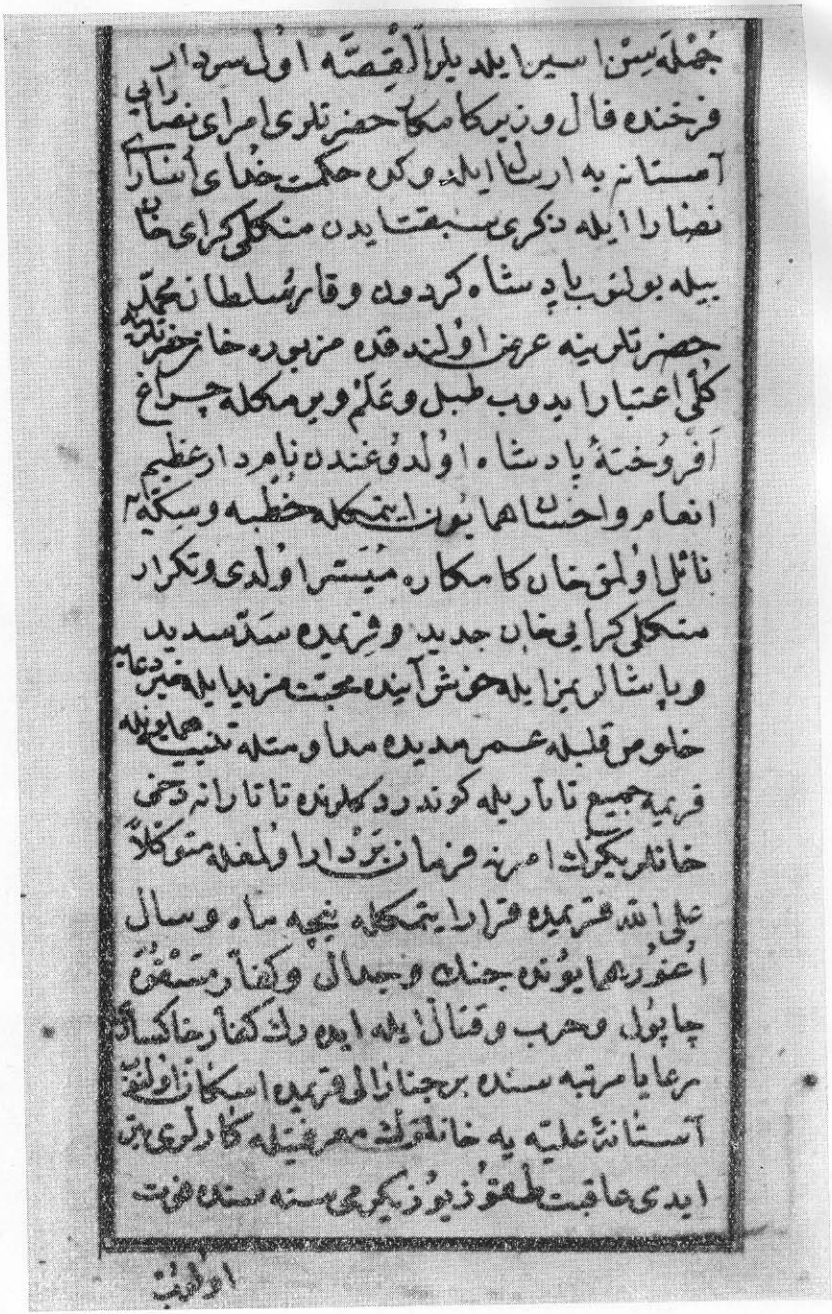


F° 8 recto

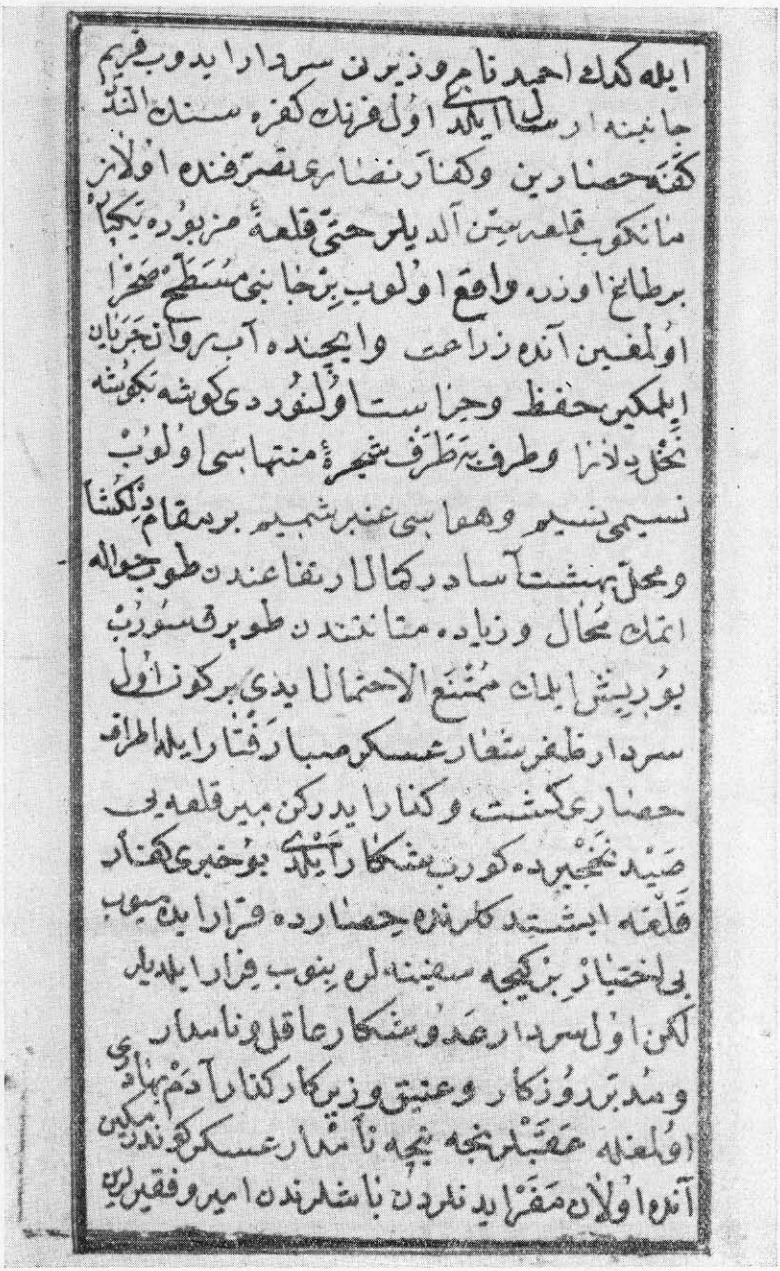


F° 7 verso

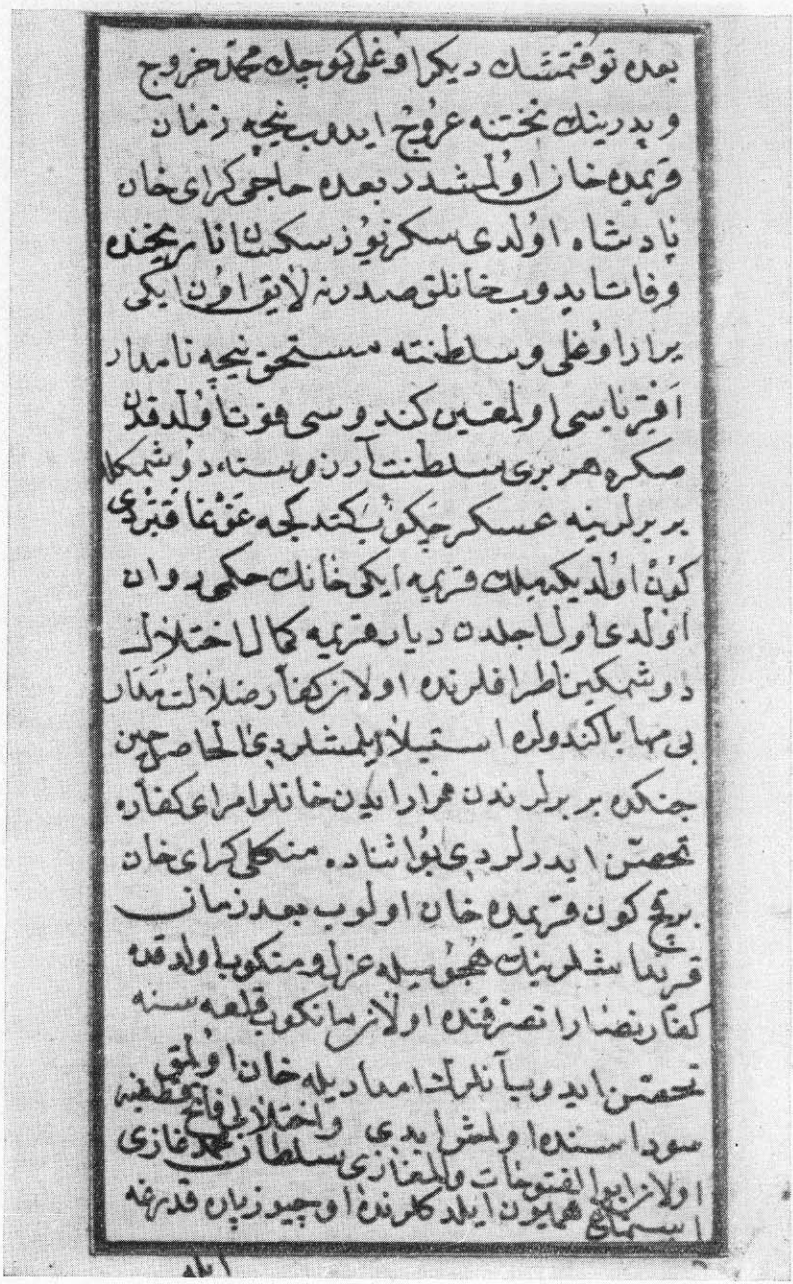
اولوب فرمان عالیشان ایله بیوك اوغلی محمد کرای خان
ذی شأن اولدی بنجه زمان دشت قبچاقك حکمی
آنك النده اولدی بخاصیت اجل عاجلدن امان و موت
مستعجلدن زمان بولمیوب تسلیم جان ایتدوکده
کوجك اوغلی غازی کرای خان حضرتلرینه خانلق احسان
اولندی لکن طفل صغیر اولوب حکومته قادر اولمدوغی
اجلدن عزل اولنوب پادشاه جهان سلطان سلیم خان
ابن بایزید خان علیه الرحمة والغفران دیکر اوغلی سعادت
کرای خان حضرتلرینه یومیه بیرلیجه وظیفه احسان
ایتمکله آل جیکیزك دولتی طوبنجی آسمانه ایر کوردی وحتی
خانزاده لرینه حسنله مشهور اولان صاحب کرای نام
فرزندلرینی هر طریقی ایله دردولته ارسال و تحصیل
کمال ایچون آستانهٔ سعادته ایصال ایلدیکی خاندانده
رغبت وکندولره علوفه ایله رعایت وبعضی
آغالرینه وظیفه عنایت اولنوب جملهٔ سلطان سلیم
خاندن عادت قالمشدر القصه سعادت کرای خان
بنجه زمان فریده خان اولوب عدالت ایله حکومتده
ایکن عاقبت محمد کرای اولادندن ظلم وجماعتله مشهور
اولان اسلام کرای خانزاده عروج ایلدی عساکر قهرمانی اوزرینه
اولمغین طرفین اولوب مقتضای اکا متابعت ونصف آخری



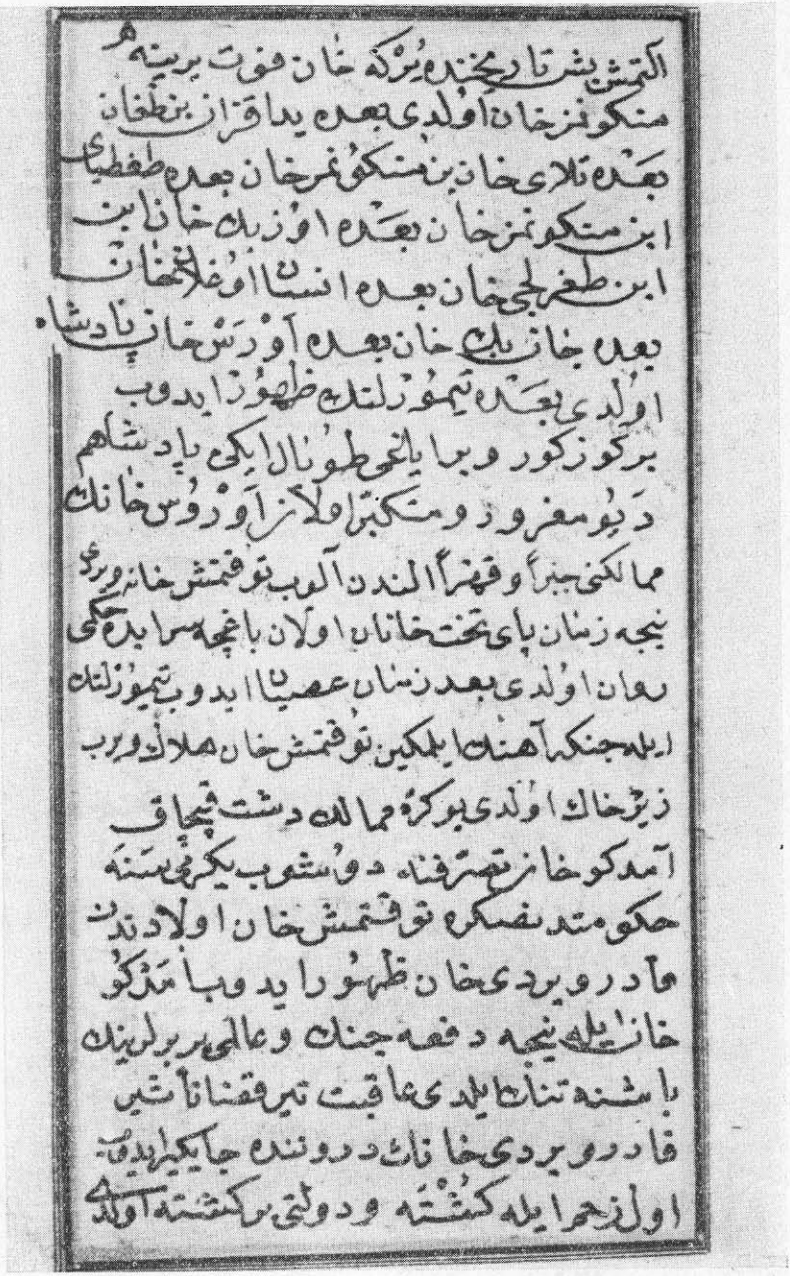
F° 6 verso



F° 6 recto



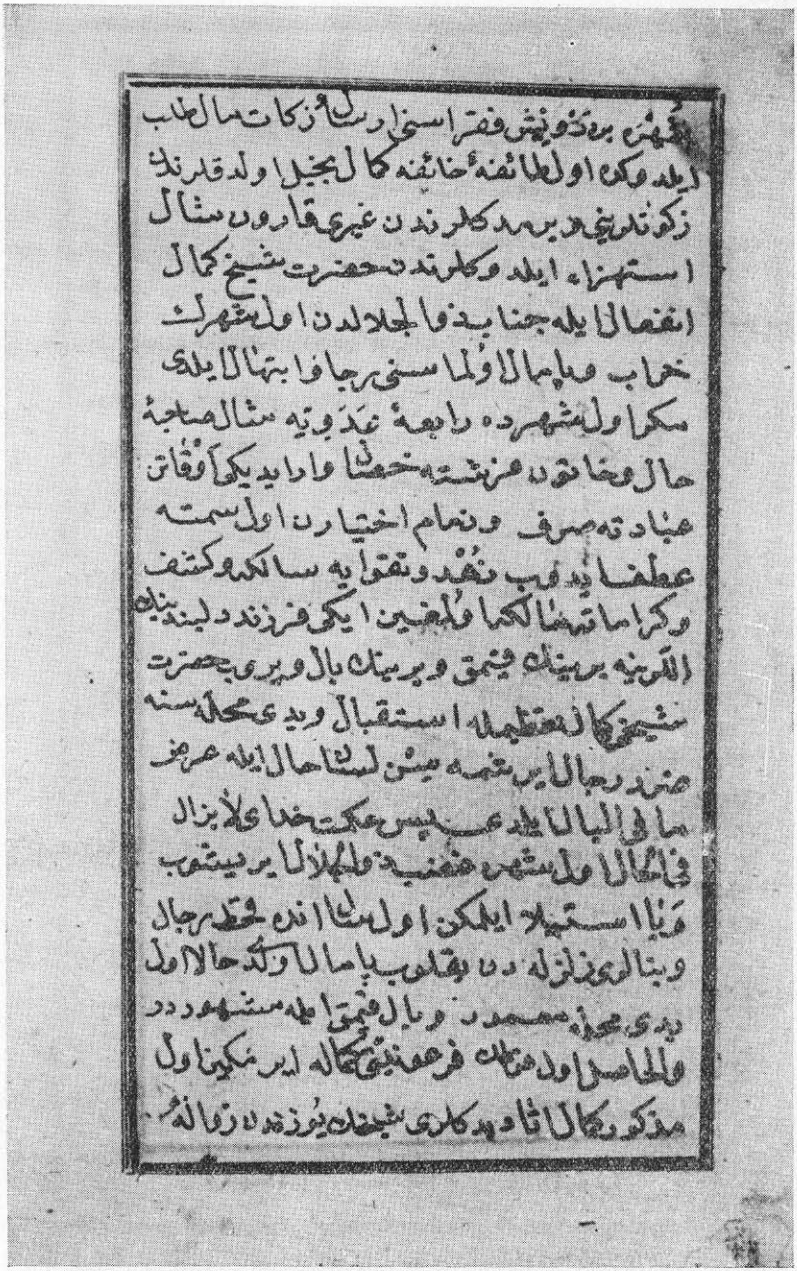
F° 5 verso



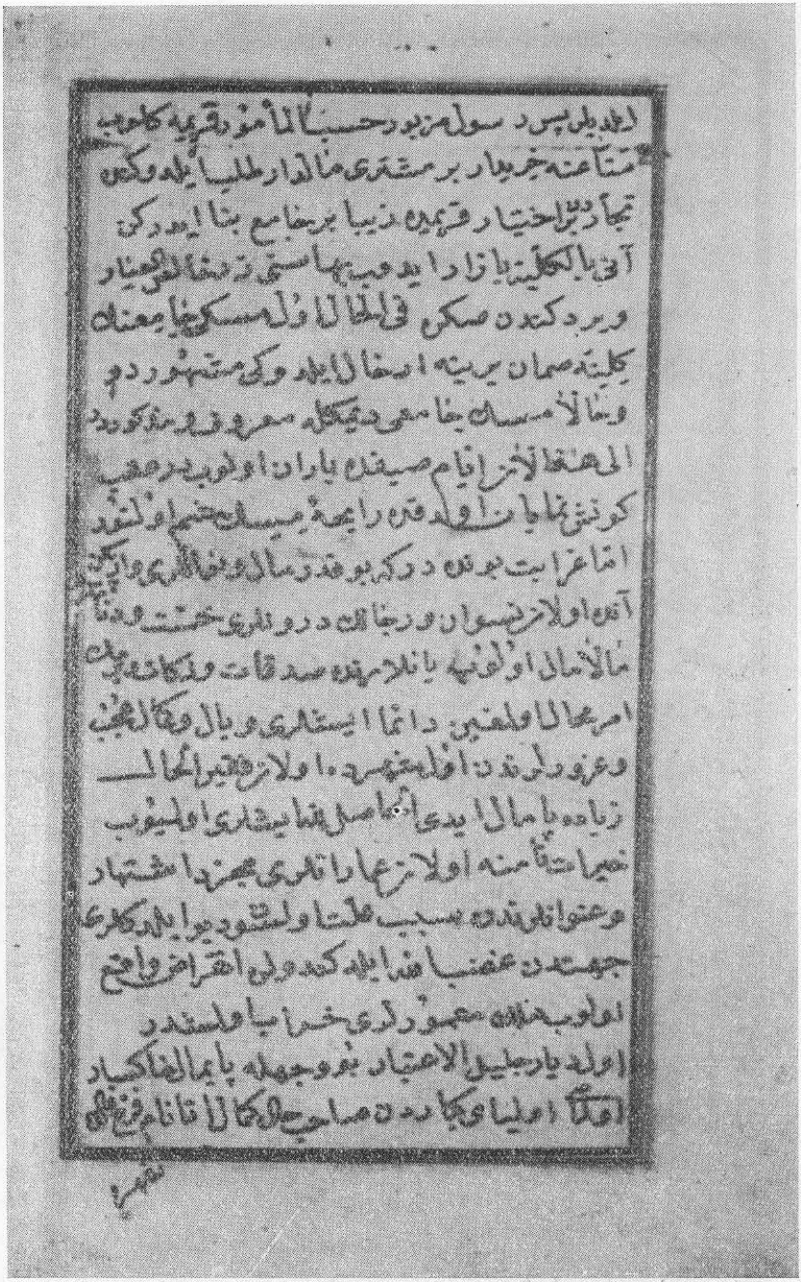
F° 5 recto



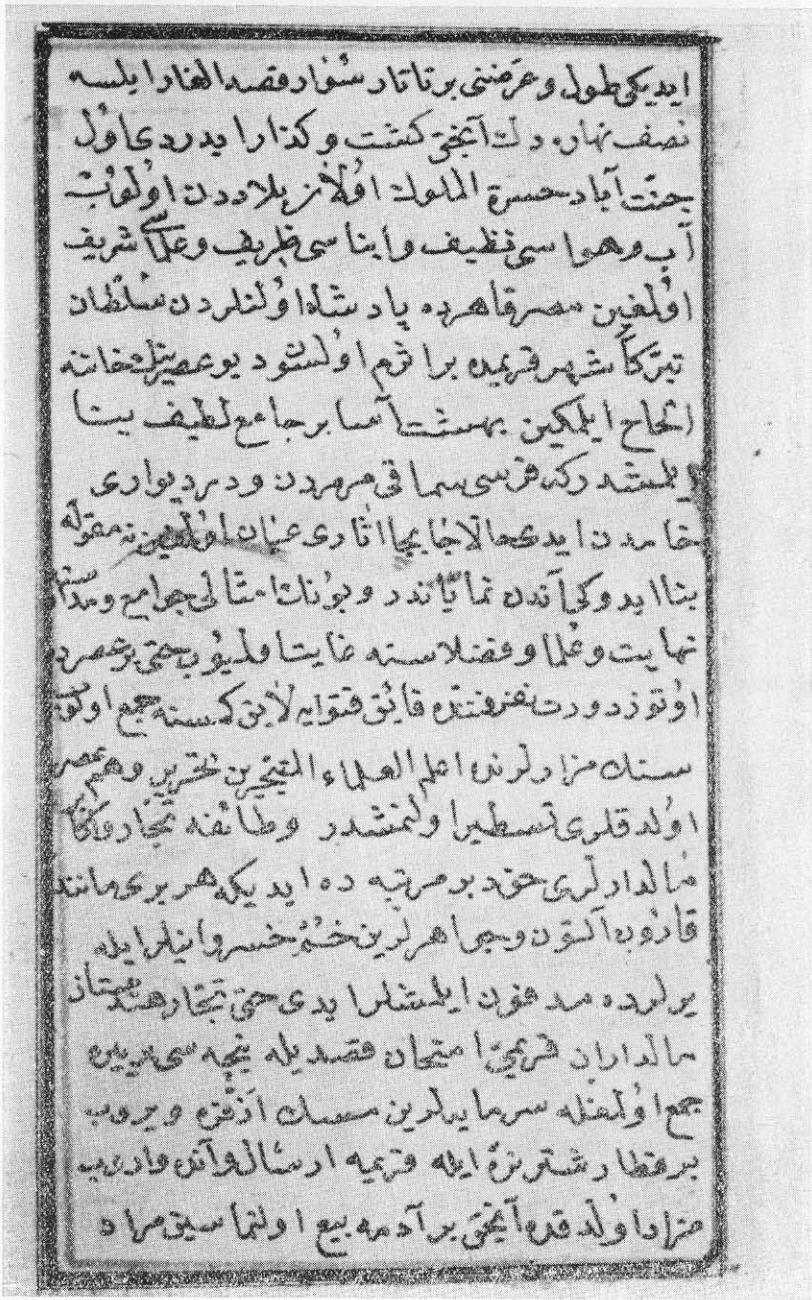
F° 4 verso



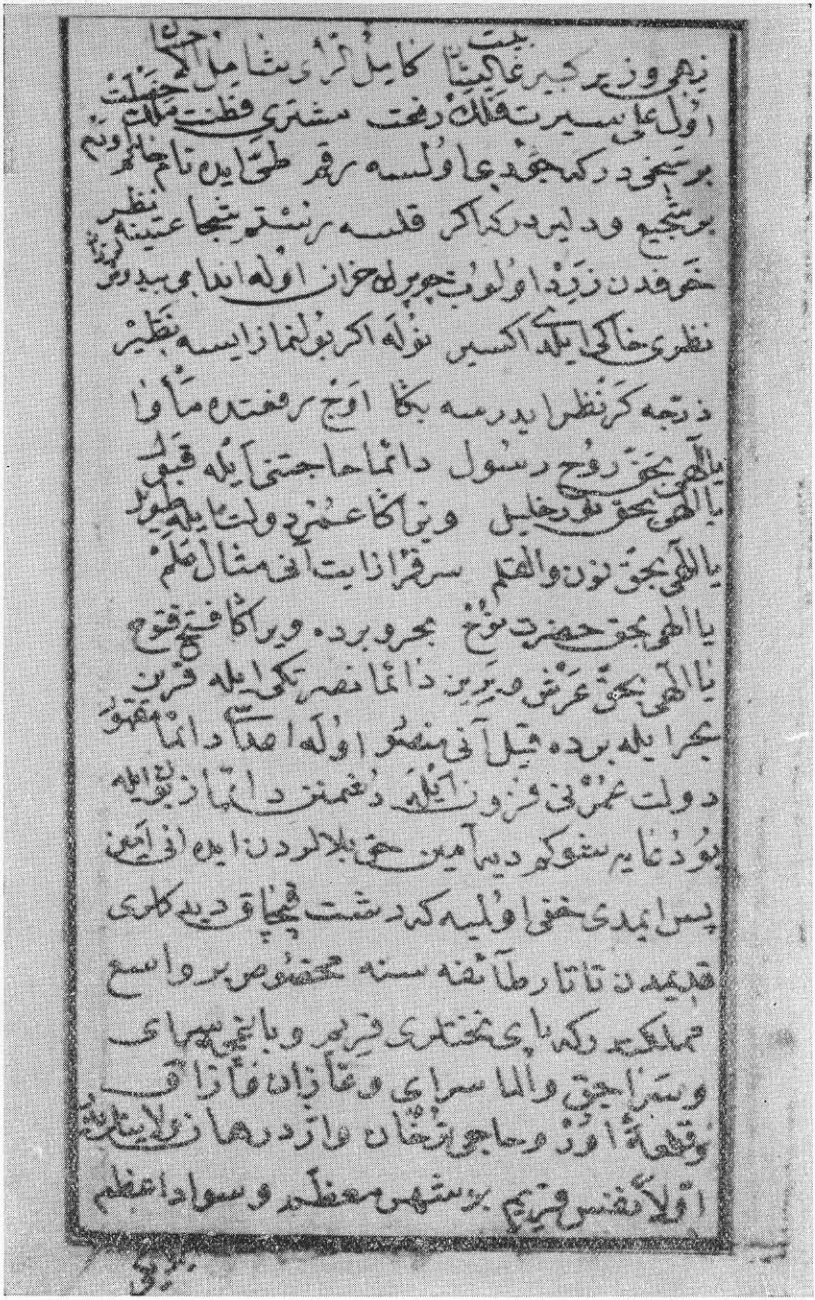
F° 4 recto



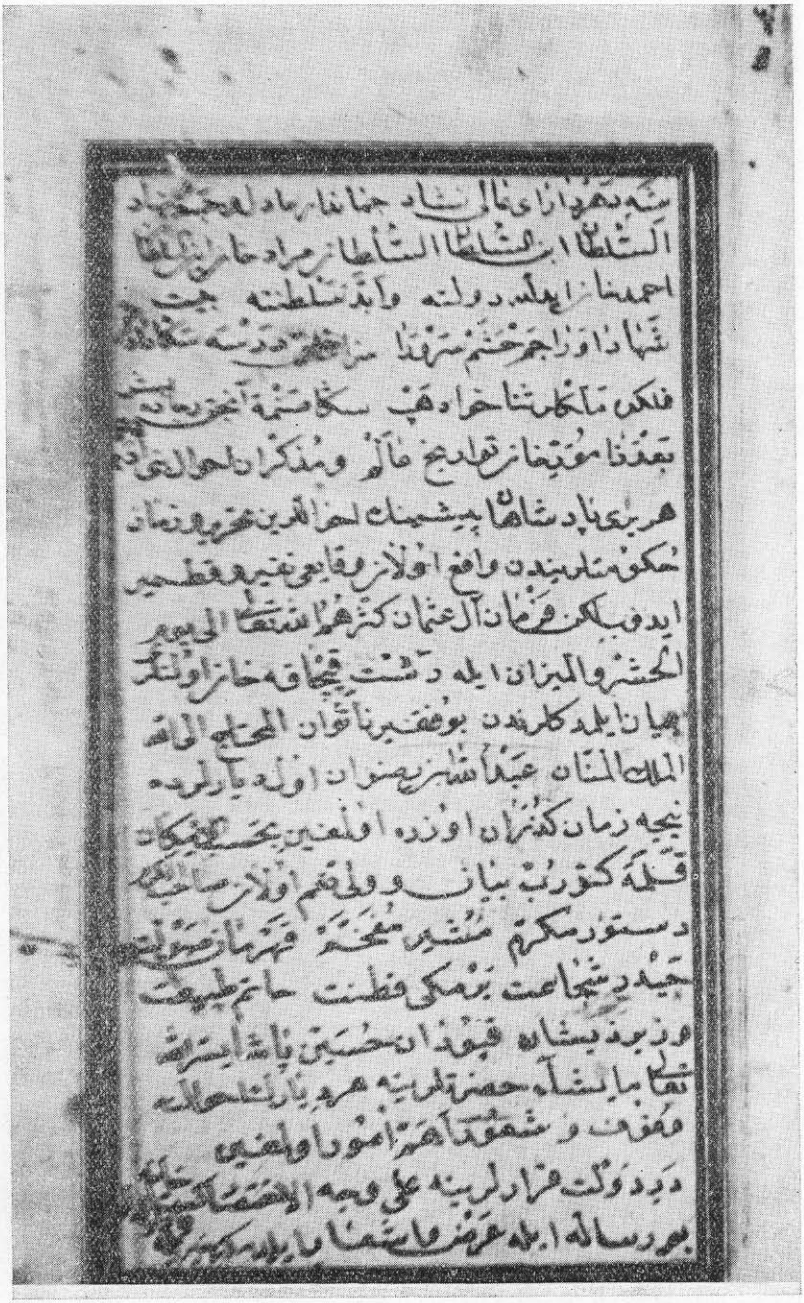
F° 3 verso



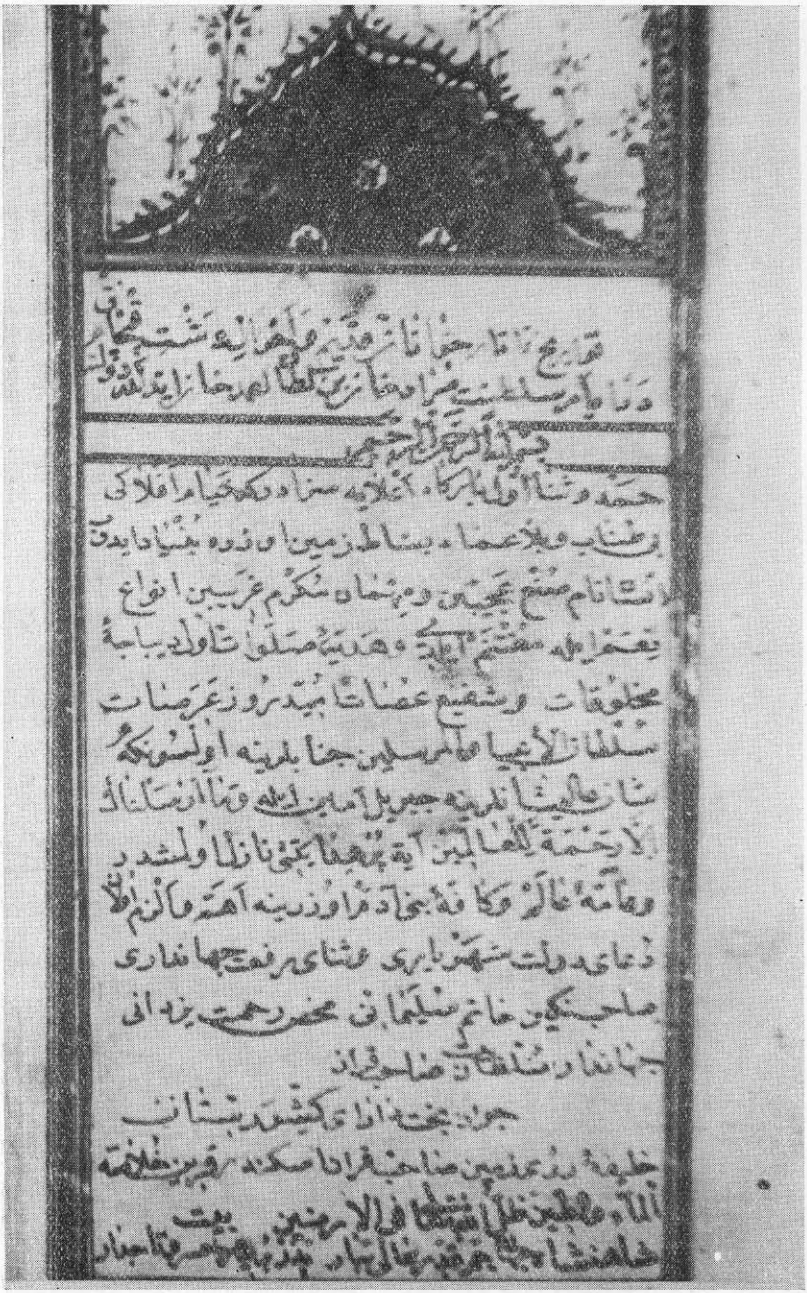
F° 3 recto



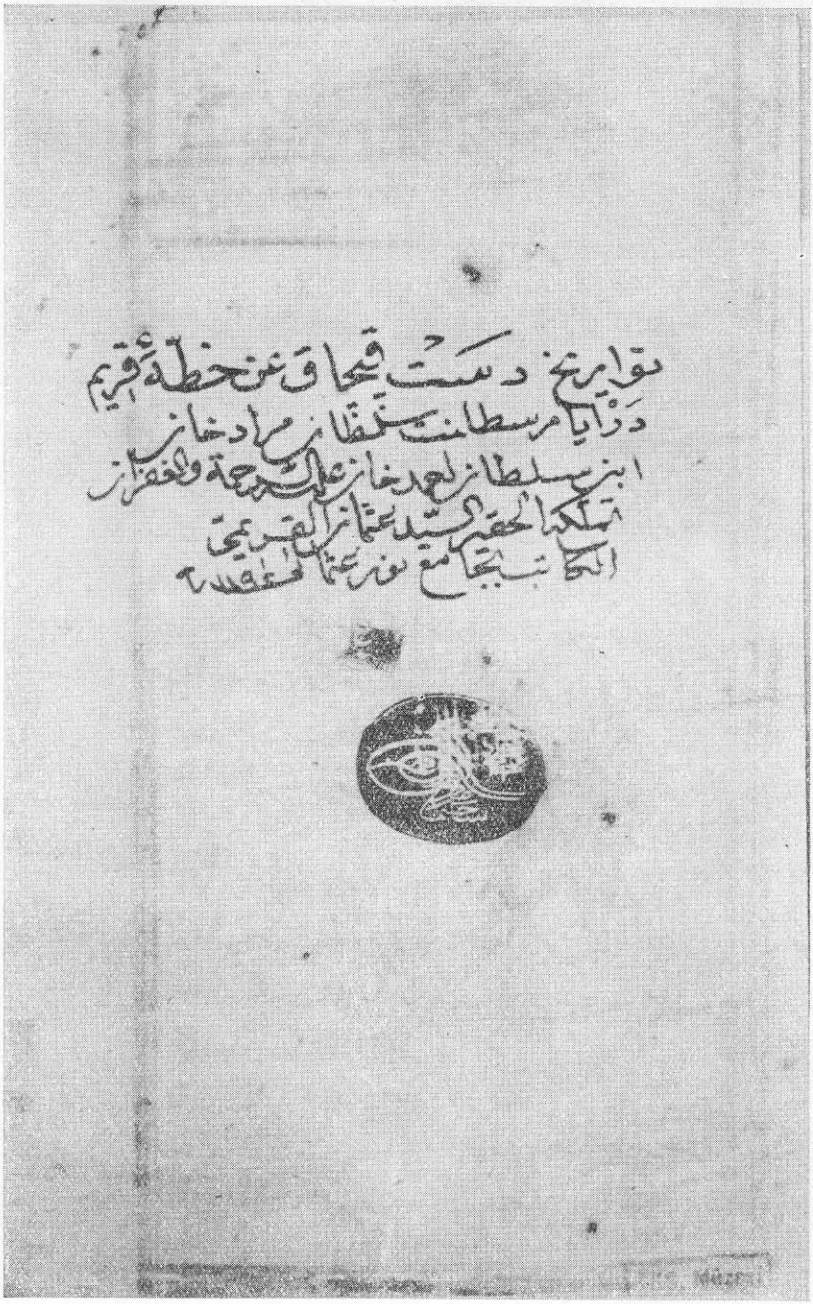
F° 2 verso



F° 2 recto



F° 1 verso



F° 1 recto

PAŃSTWOWE
WYDAWNICTWO NAUKOWE

Wydanie I. Nakład 570+130 egz. Ark. wyd. 9,75. Ark. druk. 11,5. Papier ilustr. kl. III 80 g. Podpisano do druku w listopadzie 1966 r. Druk ukończono w grudniu 1966 r. Zam. 1598/64. M-13. Cena zł 30

DRUKARNIA
IM. REWOLUCJI PAŹDZIERNIKOWEJ
W WARSZAWIE

## ERRATA

Dans le texte turc en écriture arabe il faut corriger les mots imprimés inexactement (mal visibles) ou les autres fautes d'impression (surtout: les points diacritiques). Par exemple:

| Page | Ligne | Imprimé | Il faut lire |
|---|---|---|---|
| 30 | 13 | وبنالرى | وبنالرى |
| ,, | 15 | صم | ضم |
| 32 | 6, 8 | ثوقتمش | ثُوقتمش |
| ,, | 23 | نبز | نمز |
| 33 | 13 | ايلّدى | ايلدى |
| ,, | 23 | مغلونه | مغلوبه |
| 34 | 14 | حضريلرينه | حضرتلرينه |
| ,, | 15 | علم | عَلَم |
| 36 | 13 | مُنْعَك | مُنْقَك |
| 37 | 13 | القصّه | القصّه |
| 39 | 2 | نوش | نوش |
| 40 | 3 | كرلى | كرايى |
| 44 | 4 | قلجم (mal visible) | قلجم |
| ,, | 7 | حضر نلر ينه | حضرتلرينه |
| 48 | 16 | يردم | ويردم |
| 49 | 15 | ميسر | ميسّر |
| 50 | 13 | فزول | نزول |
| ,, | 17 | لرتدن | لرندن |
| 51 | 1 | الفصّه | القصّه |
| 57 | 5 | يتمكه | ايتمكه |
| 58 | 13 | مفرّد | شود (Sa'dī, *Golistān*) |
| 64 | 17 | دَورن | دَرون |
| 80 | 5, 15 | Judes | Indes |